

ขอความช่วยเหลือ กำนันรัตนาจะเข้าไปช่วยเหลือ ประธานงาน ส่งต่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน แต่เมื่อมีผู้ประสบปัญหาจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆทำให้กำนันรัตนาไม่สามารถช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาได้อย่างทั่วถึง ประกอบกับงบประมาณและกำลังคนมีอยู่อย่างจำกัด กำนันรัตนาจึงคิดหาทางแก้ปัญหาความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็กในพื้นที่ในเชิงป้องกันปัญหามากขึ้น

เมื่อปีพ.ศ. 2545 มูลนิธิเพื่อนหญิง มีโครงการวิจัยเรื่อง “ผลกระทบของสุร้ายในฐานะปัจจัยร่วมการเกิดปัญหาความรุนแรงในครอบครัว” ร่วมกับเครือข่ายผู้หญิง 4 พื้นที่จึงเกิดความร่วมมีระหว่างเครือข่ายประชาชนของกำนันรัตนา กับมูลนิธิเพื่อนหญิง ในโครงการวิจัยร่วมกัน โดยงานวิจัยฯ ดังกล่าวเป็นการหาเครื่องมือในการทำงานเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็กในชุมชน ผลการวิจัยได้ข้อสรุปที่ชัดเจนว่า เหล้าเป็นตัวกระตุ้นทำให้เกิดความความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก ผู้ชายกลุ่มตัวอย่างที่ดื่มเหล้าจะดื่มครั้งละ 3-8 แก้ว คิดเป็นเงิน 100-300 บาท/ครั้ง เหตุผลของการดื่มคือ ดื่มแล้วมีเพื่อนมาก ทำให้กล้าแสดงออกและมีส่วนหนึ่งที่ยอมรับว่า เมื่อดื่มแล้วจะมีอารมณ์รุนแรงตามมาจนลงมือทำร้ายลูกเมีย รวมถึงพูดจาด่าทอ อันถือเป็นการกระทำรุนแรงทางวาจา

ในส่วนผู้หญิงที่เป็นฝ่ายถูกสามีหรือคนในครอบครัวทำร้ายเพราเมเหล้า พบร่วมได้รับผลกระทบต่อสุขภาพและจิตมากที่สุด และเกือบทั้งหมดของกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับผลกระทบตอบว่าไม่กล้าต่อสู้กลับ “ไม่กล้าเล่าให้ใครฟัง รวมทั้งไม่กล้าไปพบแพทย์ เพราะอับอายและคิดว่าเป็นเรื่องที่ภรรยาต้องอดทนและรองรับอารมณ์ของสามีในฐานะภรรยาที่ดีและยังพบว่าปัญหาความรุนแรงมาจากค่านิยมแบบชายเป็นใหญ่ที่มีความเชื่อว่า สามีเป็นเจ้าของภรรยาและลูก มีสิทธิ์ด่า ทำร้ายทุบตีได้

ผลการวิจัยฯ ทำให้เห็นสาเหตุปัญหาความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็กในครอบครัวและชุมชนมาจากการเหล้าและทัศนคติของคนในชุมชนที่มีความไม่เท่าเทียมกันระหว่างหญิงชาย เมื่อเห็นปัญหาชัดเจนมากขึ้นทำให้เกนนำชาวบ้านในพื้นที่และกำนันรัตนาได้มีการพูดคุยถึงปัญหาและหาทางออกของปัญหา แนวทางดำเนินงานว่า ต้องนำผลการวิจัยฯ ดังกล่าวมาขยายผลในชุมชนเพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาที่ต้นเหตุ โดยยกเรื่องเหล้ามาเป็นเครื่องมือในการทำงานเพื่อ ป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็กในชุมชน โดยให้กำนันรัตนา สาระคุณ เป็นผู้รับผิดชอบโครงการลดเหล้า ; ลดความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก มีตำแหน่งเป็นผู้ประสานงานโครงการฯ ในพื้นที่ตำบลในนามแท่ง เพื่อต้องการให้ชุมชนดังกล่าวกลายเป็นชุมชนนำร่องลดเหล้า ลดความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็กก่อนที่จะขยายผลในชุมชนอื่นๆต่อไป

จากนั้นกำนันรัตนา สาระคุณ ในฐานะผู้ประสานงานโครงการลดเหล้าฯ ได้จัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือผู้หญิงและเด็กขึ้น ณ หมู่บ้านคำกลาง ตำบลในนามแท่ง อ.เมือง จ.อำนาจเจริญ เมื่อวันที่

3 สิงหาคม 2547 ใช้ชื่อว่า “ศูนย์ประสานการช่วยเหลือผู้หญิงและเด็กอ่อนนุ่มเจริญ” วัดๆ ประสังค์หลัก ดังนี้

1. เพื่อช่วยเหลือผู้หญิงและเด็กในภาวะวิกฤติ
2. เพื่อรณรงค์ให้ชุมชนร่วม ลดเหล้า ลดความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก
3. เพื่อร่วมมือกับองค์กรภาคีต่างๆ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้หญิงและเด็ก
4. เพื่อส่งเสริมสิทธิผู้หญิงและเด็กตามปฏิญญาสากาลแห่งสหประชาชาติ
5. เพื่อให้เกิดชุมชนนำร่องลดเหล้า ลดความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก

นอกจากศูนย์ประสานการช่วยเหลือผู้หญิงและเด็กฯ จะช่วยเหลือผู้หญิงและเด็กที่ประสบปัญหาความรุนแรงในทุกช่วงแบบ ที่มาของความช่วยเหลือแล้ว ยังมีกิจกรรมรณรงค์ในชุมชนต่ำบล โนนหนามแห่ง เพื่อให้เป็นชุมชนนำร่องลดเหล้า : ลดความรุนแรงเพื่อสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชน ได้ตระหนักรถึงปัญหาทั้งกลุ่มผู้ชายที่ดื่มเหล้าและผู้ชายที่ไม่ดื่มเหล้า รวมถึงภัยในชุมชนและผู้หญิงที่ประสบปัญหาความรุนแรงในชุมชนด้วย

ขบวนการทำงานและการสร้างกลุ่ม

การเกิดกลุ่ม / ลักษณะและรูปแบบของกลุ่ม

สภาพปัญหาความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็กที่เกิดขึ้นในชุมชนมี พบร่วมกับความรุนแรงเกิดขึ้น เป็นจำนวนมากและทวีความรุนแรงมากขึ้น ประสบการณ์การช่วยเหลือผู้หญิงและเด็กของศูนย์ฯ เป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในช่วงแรกเท่านั้น ไม่มีการทำงานสร้างเครือข่ายผู้ได้รับผลกระทบ จากปัญหาความรุนแรง เมื่อมีผู้ได้รับผลกระทบเพิ่มจำนวนมากขึ้น แทนที่ศูนย์ฯ จะมีความคิดที่จะ ตั้งเป็นศูนย์ฯ เกิดขึ้นใช้ชื่อว่า “ศูนย์ประสานการช่วยเหลือผู้หญิงและเด็กอ่อนนุ่มเจริญ” เพื่อ ประสานการช่วยเหลือผู้หญิงและเด็กที่ครอบจักรภพขึ้น โดยการนำประสบการณ์จากการแลกเปลี่ยนดุจงานจากชุมชนที่มีปัญหาร่วมกันเพื่อให้กำลังใจ ช่วยเหลือผู้หญิง เป็นแบบอย่างให้ผู้หญิงได้เรียนรู้และนำสู่การลดพั่นจากปัญหาได้

ดังนั้น ศูนย์ประสานการช่วยเหลือฯ จึงเกิดขึ้น เพื่อรับการช่วยเหลือ ดูแล คุ้มครอง หรือส่งต่อให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน รวมถึงการรวมกลุ่มสร้างเครือข่ายผู้หญิง และเด็กที่ประสบปัญหาความรุนแรงและผู้ชายที่ดื่มเหล้าต้องการเลิกเหล้า ศูนย์ประสานการช่วยเหลือฯ มีการพูดคุยโดยให้เครือข่ายเข้ามาร่วมด้วย ได้ทราบถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อตนเองและครอบครัว พร้อมทั้งการลงมือช่วย ส่งผลทำให้เกิดแกนนำทั้งผู้หญิงที่หลุดพันและผู้ชายที่สามารถเลิกเหล้าได้ในชุมชนที่มาจากการส่วนต่างๆ เกิดขึ้น

ศูนย์ประสานการช่วยเหลือผู้หญิงและเด็กอ่อนน้ำนมเจริญ มีการทำงานเป็นคณะกรรมการชี้นำจากตัวแทนจากหลายส่วนในชุมชน เช่น ผู้หญิงที่ผ่านพ้น ผู้ชายที่สามารถเลิกเหล้าได้ ผู้ชายไม่ดื่มเหล้า โดยมีกำนันวัฒนา สาระคุณ เป็นผู้ประสานงาน คุณพรนง บันทองเป็นเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ฯ มีการประชุมคณะกรรมการประจำปี ครั้ง / เดือน เพื่อวางแผนกิจกรรมการทำงานในชุมชน และการช่วยเหลือผู้หญิงและเด็กในชุมชน คณะกรรมการประกอบด้วยบุคคลต่อไปนี้

1. นางรัตนา สาระคุณ	ผู้ประสานงาน
2. นางปิยะนุช ยืนสุข	เลขานุการ
3. นายพรนง บันทอง	เจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ
4. นายจำปี พรมทา	คณะกรรมการ/สารวัตรกำนัน
5. นายคำปัน โคนพันธ์	คณะกรรมการ/สารวัตรกำนัน
6. นายคำพา วรสุทธิ	คณะกรรมการ/ผู้ใหญ่บ้าน
7. นายคำปุ่น สาวะโย	คณะกรรมการ/ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
8. นายประสิทธิ ยืนสุข	คณะกรรมการ/นักวิชาการสาธารณสุข
9. นายมูล ลาภสาร	คณะกรรมการ/ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
10. นายสมจริง บุญภา	คณะกรรมการ/สอปต.
11. นายสมศักดิ์ มีสองแสน	คณะกรรมการ/ผู้ใหญ่บ้าน
12. นางสาวอำไพ ชินสา	คณะกรรมการ
13. นางสาววิลาวรรณ ทองจันทร์	คณะกรรมการ
14. นางพาดี ทิพย์ตรา	คณะกรรมการ
15. นางloyรักษ์ พันธ์เลิศ	คณะกรรมการ

การจัดตั้งศูนย์ประสานการช่วยเหลือขึ้นมาในชุมชน เพราะต้องการให้มีพื้นที่สำหรับผู้หญิงและเด็กที่ประสบปัญหาความรุนแรงในชุมชน และเพื่อให้ผู้หญิงและเด็กได้รับการช่วยเหลือ ปกป้องคุ้มครองสิทธิ การทำงานช่วยเหลือผู้หญิงและเด็ก ต้องมาจากคนในชุมชนจากส่วนต่างๆ คณะกรรมการจะประกอบด้วยคนที่มาจากหลากหลาย โดยเฉพาะหัวใจหลักของคณะกรรมการต้องมาจาก “ผู้หญิงที่ประสบปัญหาความรุนแรงสามารถผ่านพ้นปัญหา และผู้ชายที่ดื่มเหล้าสามารถเลิกเหล้าได้” เพื่อเป็นแบบอย่างให้คนในชุมชน และสามารถเป็นคนเข้าไปช่วยเหลือ ให้คำปรึกษาผู้หญิงและเด็กที่ได้รับผลกระทบในชุมชนต่อไปได้

รูปแบบการทำงานของศูนย์ประสานการช่วยเหลือเน้นการทำงานแบบมีส่วนร่วมจากคนในชุมชน โดยเฉพาะผู้ได้รับผลกระทบโดยตรง ต้องเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ไขปัญหา และร่วมวางแผนการทำงานในศูนย์ประสานการช่วยเหลือและในชุมชนต่อไปได้

กิจกรรมการดำเนินงานของศูนย์ประสานการช่วยเหลือผู้หลงเหลือเด็กกำนาจเจริญ มีกิจกรรมดังนี้

1. การให้คำปรึกษาและช่วยเหลือผู้หลงเหลือเด็กที่ตอกยูในภาวะวิกฤติทุกรูปแบบ อาทิ เช่น ปัญหาความรุนแรงต่อผู้หลงเหลือเด็ก ถูกคุกคามทางเพศ ถูกบังคับล่อลงให้ค้าประเวณี ตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์จากสาเหตุการดื่มเหล้า รวมถึงการให้คำปรึกษา ช่วยเหลือผู้ชายที่ดื่มเหล้า ต้องการลด ละ เลิกเหล้า
2. การจัดกลุ่มสนับสนุนทั้งกลุ่มผู้หลงเหลือเด็กที่ประสบปัญหาความรุนแรงจากสาเหตุเหล้าและกลุ่มผู้ชายที่ดื่มเหล้าต้องการเลิกเหล้า เพื่อเป็นที่ในการสะท้อนปัญหา การให้กำลังใจ ซึ่งกันและกัน รวมถึงการแลกเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อหาทางออกในการแก้ไขปัญหา
3. การจัดการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับแกนนำในศูนย์ฯและเครือข่าย ในชุมชน โดยฝึกอบรมทักษะการให้คำปรึกษา แนวคิดเรื่องผู้หลงเหลือ เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับคนในชุมชนเพื่อช่วยกันดูแล สอดส่อง ป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาความรุนแรงต่อผู้หลงเหลือเด็กในชุมชน
4. การรณรงค์ในระดับชุมชนและระดับนโยบาย จัดกิจกรรมรณรงค์เนื่องในวันที่เกี่ยวกับสตรี เช่น วันสตรีสากล วันยุติความรุนแรงต่อผู้หลงเหลือ วันสุขภาพผู้หลงเหลือสากล เพื่อให้เครือข่ายในชุมชนร่วมกันทำงาน รวมถึงเพื่อสร้างความตระหนักรู้คนในชุมชน สงคม เครือข่ายมีความเข้าใจในปัญหาความรุนแรงและผลกระทบที่เกิดขึ้น
5. การประสานการทำงานกับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน โดยร่วมมือกันปรับปรุงกลไกการรับเรื่องราวร้องทุกข์ การประสานการช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบทั้งผู้หลงเหลือที่ประสบปัญหา เด็กหรือผู้ชายที่ดื่มเหล้าต้องการเลิกเหล้า ให้ภาครัฐและภาคเอกชนช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาอย่างเข้าใจ ไม่มองเป็นเรื่องอคติหรือเป็นเรื่องส่วนตัว
6. การศึกษาดูงานระหว่างพื้นที่ต่างๆ เพื่อให้แน่นำ อาสาสมัครศูนย์ฯได้ประสบการณ์ บทเรียน วิธีการทำงานของชุมชนอื่นๆ และนำมาปรับใช้ในการทำงานในชุมชนของตนเองต่อไป

ขบวนการช่วยเหลือและพัฒนาเครือข่าย

1. การให้คำปรึกษารายบุคคล เมื่อมีผู้หลงเหลือเด็กที่ประสบปัญหาความรุนแรง ในรูปแบบต่างๆ หรือผู้ชายที่ดื่มเหล้าต้องการเลิกเหล้ามาขอความช่วยเหลือ มีขบวนการให้คำปรึกษาด้านจิตใจซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญอันดับแรก เพราะผู้หลงเหลือและเด็กที่ประสบปัญหาร่วมถึงผู้ชายที่เลิกเหล้า ไม่สามารถขอคำปรึกษาจากคนในครอบครัวได้ เพราะคนส่วนใหญ่มองว่าเป็นปัญหา ส่วนตัว การให้กำลังใจจึงเป็นเรื่องที่สำคัญมากในการให้คำปรึกษา ทำให้ผู้ได้รับผลกระทบมีกำลังใจ และมีจิตใจที่เข้มแข็งขึ้น นำมาสู่ความมั่นใจและมีทางเลือกมากขึ้น

2. **การเยี่ยมเยียนผู้ประสบปัญหา เพื่อติดตาม ให้กำลังใจอย่างต่อเนื่องทำให้ผู้ประสบปัญหารู้สึกว่ามีเพื่อนที่ค่อยช่วยเหลือ ทำให้ผู้ประสบปัญหาไม่รู้สึกโดดเดี่ยว เกิดความมั่นใจ กล้าจะเผชิญปัญหาด้วยตนเอง ผลงานให้ผู้ประสบปัญหาหลุดพ้นจากปัญหาได้่ายิ่งขึ้น**

3. **การจัดกลุ่มสนับสนุน เมื่อผู้ประสบปัญหาสามารถพ้นจากปัญหาของตนเองได้ระดับหนึ่ง จะมีประสบการณ์ วิธีการในการผ่านพ้นจากปัญหาสามารถแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และถ่ายทอดบทเรียนของตนเองได้ ดังนั้น การสร้างเวทีกลุ่มสนับสนุนทั้งผู้หญิงและผู้ชาย จึงมีความสำคัญในการที่จะทำให้ผู้ที่ผ่านพ้นปัญหาได้มาแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้ที่กำลังประสบปัญหาอยู่ เพื่อให้มีตัวอย่าง โดยการเรียนรู้จากผู้ผ่านพ้นปัญหา ศึกษาวิธีการในการแก้ไขปัญหา ในแต่ละกรณี เพื่อนำมาปรับใช้ในการแก้ไขปัญหาของตนเอง นำสู่การผ่านพ้นปัญหานิ่สุด**

4. **การมีทางเลือกด้านเศรษฐกิจ ผู้หญิงที่ประสบปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ส่วนใหญ่ที่ไม่ผ่านพ้น มาจากสาเหตุหนึ่ง คือ การพึ่งพิงทางเศรษฐกิจจากสามี นอกจากแก่นำจะมีขบวนการให้คำปรึกษา ให้กำลังใจ ลงเยี่ยมและการจัดกลุ่มสนับสนุนแล้ว แก่นำต้องให้ผู้หญิงมีทางเลือกด้านเศรษฐกิจ โดยการมีกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น กลุ่มอาชีพพัฒนา กลุ่มเพื่อนสนิท กลุ่มแปรรูปอาหาร กลุ่มผลิตแมมพูจากสมุนไพร กลุ่มสหกรณ์ร้านค้าในชุมชน ฯลฯ เพื่อสร้างทางเลือกในด้านเศรษฐกิจให้กับผู้หญิงมากขึ้น เพื่อให้สามารถหารายได้เพื่อเลี้ยงดูตนเองและครอบครัว รวมถึงการมีประสบการณ์ฝึกทักษะต่างๆในการทำงานองค์กรชุมชนเพื่อฝึกการเป็นผู้นำในชุมชนในอนาคตได้**

5. **การจัดกิจกรรมเฉพาะกลุ่มผู้ชายที่ดีมเหล้าที่ต้องการเลิกเหล้า มีเวทีในการแลกเปลี่ยนพูดคุยในกลุ่มเฉพาะผู้ชาย เพื่อสะท้อนความคิด ประสบการณ์ของตนเอง ซึ่งผู้ชายส่วนใหญ่มองว่าผลกระทบจากการดื่มเหล้าส่งผลกระทบต่อครอบครัวทั้งภรรยาและลูก ทำให้ครอบครัวเกิดผลกระทบตามมาอย่างมาก การจัดพูดคุยดังกล่าวทำให้ผู้ชายกลุ่มนี้มีต้องการลด ละ เลิกเหล้าและเกิดการปรับเปลี่ยนทัศนคติมาช่วยงานบ้านมากขึ้น โดยไม่มองว่าเป็นงานของผู้หญิงทำแล้วเสียศักดิ์ศรี จนเกิดแก่นำผู้ชายที่สามารถเลิกเหล้าเป็นตัวอย่างผู้ชายในชุมชนเกิดขึ้นสามารถเป็นตัวอย่างให้ผู้ชายที่ยังดื่มเหล้าและใช้ความรุนแรงในครอบครัวมีแบบอย่างสามารถเรียนรู้ได้**

เมื่อมีการรวมผู้ชายสามารถเลิกเหล้าเกิดขึ้น กลุ่มนี้มีขบวนการทำงานกับผู้นำผู้ชายในชุมชนเพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนทัศนคติการดื่มเหล้าและการใช้ความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก เช่น การทำงานกับผู้หญิงบ้าน ผู้ช่วยผู้หญิงบ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน อบต. โดยเกิดกรณีตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จ เช่น นายสมศักดิ์ ซึ่งเป็นผู้ชายที่ดีมเหล้ามาโดยตลอด เมื่อลงสมัครเลือกตั้ง เป็นผู้หญิงบ้าน 2 ครั้ง ไม่ได้รับเลือกเพราะชารบ้านไม่scrath เพราะชอบดื่มเหล้าเป็นประจำและใช้ความรุนแรงทุบตีภรรยา ไม่ดูแลครอบครัว เมื่อกลุ่มแก่นำผู้ชายเลิกเหล้าได้เชิญเข้าร่วมประชุม มีการพูดคุย ทำให้นายสมศักดิ์เห็นผลกระทบจากการดื่มเหล้าและไม่ได้รับเลือกตั้งใน 2 ครั้งที่ผ่านมา

ทำให้นายสมศักดิ์ตัดสินใจเลิกเหล้า และใช้กลยุทธ์ในการหาเสียงเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านโดยไม่ใช้เหล้าในการหาเสียงกับชาวบ้าน นายสมศักดิ์จึงได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้าน ทำให้ชุมชนของผู้ใหญ่สมศักดิ์เกิดกระแสตื่นตัวในการไม่ใช้เหล้าในการหาเสียงเหมือนในอดีตที่ผ่านมา เพื่อลดปัญหาความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก

กล่าวโดยสรุป ขบวนการทำงานกับกลุ่มผู้ชายที่ดื่มเหล้าสามารถเลิกเหล้าได้ใน ต้องเริ่มจากการเข้าไปช่วยเหลือผู้ชายที่ดื่มเหล้าและใช้ความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก เพื่อเห็นผลกระทบต่อตนเอง ครอบครัวและชุมชน นำไปสู่การตระหนักรู้ในปัญหาการเกิดลด ละ เลิกเหล้าลดการใช้ความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก และสามารถนำมาเป็นแบบอย่างเพื่อขยายผลกับผู้ชายที่กำลังดื่มเหล้าและใช้ความรุนแรงในครอบครัว รวมทั้งผู้ชายได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเอง มองเห็นว่า งานบ้านไม่ใช่งานที่น่ารังเกียจ ทำแล้วเสียตักดิศรี กลับมาช่วยงานในบ้านมากขึ้น

ซึ่งขบวนการดังกล่าวเป็นการนำเหล้า มาเป็นเครื่องมือในการบอกรู้ผู้ชายเข้าใจปัญหาผลกระทบของเหล้าต่อการใช้ความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก แก่นนำกลุ่มฯสรุปว่าเป็นวิธีการที่ดีกว่าการกล่าวโทษ ประณาม หรือบอกรูปแบบต่างๆว่าปัญหาเกิดจากตัวผู้ชายที่ชอบใช้ความรุนแรง การกล่าวโทษหรือประณามมักจะไม่ได้รับความร่วมมือและผู้ชายบางคนยังต่อต้านด้วย

6. **การจัดกิจกรรมรณรงค์ในชุมชน** ให้ผู้หญิงและผู้ชายที่ผ่านพ้นจากปัญหาได้มีเวทีนำเสนอบทเรียนของตนของสุคนในชุมชนที่กว้างขึ้น เพื่อให้คนในชุมชนได้เรียนรู้และตระหนักรู้ว่าปัญหาการดื่มเหล้าที่มีผลกระทบต่อผู้หญิงและเด็กไม่ใช่เป็นเรื่องส่วนตัว แต่มีผลกระทบต่อคนในครอบครัวและคนในชุมชน โดยดูจากผู้หญิงที่ผ่านพ้นและผู้ชายที่สามารถเลิกเหล้าได้กล้าออกมาพูดถึงปัญหาของตนเอง และสามารถเชื่อมโยงให้เห็นว่าปัญหา จากการประชุมเชิงปฏิบัติการจำนวน 2 ครั้ง มีผู้เข้ามาร่วมครั้งละ 150-200 คน เป็นการแสดงให้เห็นว่าคนในชุมชนมีการตื่นตัว ตระหนักถึงปัญหาและกล้าออกมากล่าวถึงปัญหาความรุนแรงต่อครอบครัวและชุมชนที่มีผลกระทบต่อผู้หญิงและเด็ก

7. **การรณรงค์ร่วมกับองค์กรภาคประชาชน** เช่น เครือข่ายองค์กรจังดเหล้า มูลนิธิเพื่อนหญิง สำนักกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) โดยมาร่วมงานในกรุงเทพฯ ที่ศูนย์การค้าเซ็นทรัลลาดพร้าว 2 ครั้ง ใช้หัวข้อว่า “ผู้ชายเลิกเหล้า หัวใจไร้ความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก” มีคำขวัญว่า “ลดเหล้า ลดความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก” ผ่านสื่อต่างๆ เช่น ไปสเตอร์ สปอต โฆษณาทางทีวี หนังสือพิมพ์ วารสารต่างๆ ซึ่งเป็นการรณรงค์ที่กว้างมากขึ้น มีการนำแกนผู้หญิงที่ผ่านพ้น ผู้ชายที่สามารถเลิกเหล้าได้มาพูดคุย และเปลี่ยนประสบการณ์ ให้สาธารณะได้เรียนรู้ ผ่านสื่อต่างๆ ทำให้แกนนำในชุมชน นอกชุมชนรวมถึงคนในชุมชนเกิดความตื่นตัว เพราะคนในชุมชนได้ดูสื่อต่างๆ ทำให้เกิดมีการพูดถึงชุมชนของตนเองในทางบวก ก่อให้เกิดผลทำให้คนในชุมชนเข้าใจปัญหาความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก รวมถึงผลกระทบจากเหล้า เกิดการพูดคุยกันในชุมชน

และมองปัญหานี้ว่าไม่ใช่เรื่องส่วนตัว
ปัญหา

แต่เป็นเรื่องของสังคมที่ทุกคนในชุมชนต้องช่วยกันแก้ไข

ขบวนการทำงานของแกนนำศูนย์ส่งผลทำให้แกนนำผู้หญิงที่ผ่านพ้นปัญหาเกิดขึ้นจำนวน 15 คนและเกิดแกนนำผู้ชายที่สามารถเลิกเหล้าได้จำนวน 20 คนในบ้านค้ากลาง ต.โนนหานมแห่ง สามารถขยายผลการทำงานสู่ชุมชนอื่นๆต่อไป

ภาพที่ 1 การช่วยเหลือและการสร้างแกนนำศูนย์ประสานการช่วยเหลือผู้หญิงและเด็ก
อำนาจเจริญ

การให้คำปรึกษา การทำกลุ่มสนับสนุน การรวมกลุ่ม การรวมกลุ่มเป็นเครือข่าย การขยายผลไปสู่ชุมชนโดยผู้นำฯ

วิธีการ

ขบวนการทำงานระดับปัจเจก ทั้งผู้หญิงและเด็กที่ประสบปัญหาความรุนแรงและผู้ชายที่ดื่มเหล้าของศูนย์ประสานการการช่วยเหลือฯ สามารถแก้ไขปัญหาความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็กในชุมชนได้ โดยการให้เกิดศูนย์เพื่อเป็นพื้นที่ในชุมชนทำให้ผู้หญิงที่ประสบปัญหาความรุนแรงอันเนื่องมาจากการดื่มเหล้า กล้าเปิดเผยตัวและอุ่นใจคำปรึกษากับแกนนำในศูนย์ฯที่เข้าใจปัญหา ผู้หญิงสามารถคลิ้คคลายปัญหา มีทางออก ศูนย์ประสานการการช่วยเหลือฯจึงถูกยกเป็นพื้นที่ที่ทำให้ผู้หญิงกล้าพูดมากขึ้น รวมถึงผู้ชายที่ดื่มเหล้าใช้ความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็กกล้าออกมากลุดและยอมรับความจริงว่าการดื่มเหล้ามีผลกระทบต่อกันในครอบครัว

ศูนย์ประสานงานฯจึงมีขบวนการทำงานเพื่อช่วยเหลือผู้หญิงและเด็กให้ผ่านพ้นจากปัญหา เป็นการแก้ไขปัญหาในระดับบุคคลหรือระดับบัจเจกได้ เมื่อผู้หญิงและเด็กหรือผู้ชาย มาขอคำปรึกษาที่ศูนย์ประสานการช่วยเหลือฯ แกนนำที่มีประสบการณ์สามารถให้คำปรึกษา ช่วยเหลือทั้งด้านร่างกายและจิตใจได้ เมื่อผู้หญิงและเด็กผ่านพ้นจากปัญหาสามารถมาเป็นแกนนำให้คำปรึกษาผู้หญิงและเด็กคนอื่นได้

ระดับแกนนำและระดับกลุ่ม เวทีการแลกเปลี่ยนกลยุทธ์เป็นพื้นที่ที่ทำให้ผู้หญิงที่ประสบปัญหาได้เรียนรู้จากประสบการณ์ของผู้หญิงที่ผ่านพ้นปัญหา ทำให้ผู้หญิงสามารถคลิ้คคลายปัญหาของตนเอง เพราการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากประสบการณ์จริงฯ จากตัวอย่างประสบการณ์ของผู้หญิงด้วยกันจะทำให้ผู้หญิงผ่านพ้นจากปัญหาได้ด้วยตนเอง รวมถึงผู้หญิงที่ผ่านพ้น

ปัญหาความรุนแรงและผู้หญิงที่กำลังจะผ่านพ้น นี่ส่วนร่วมเป็นกลุ่มแกนนำในการแก้ไขปัญหาความรุนแรงในชุมชนต่อไป รวมถึงผู้ชายในชุมชนที่กำลังลด ละ เลิกเหล้าได้มีเวทีแลกเปลี่ยนและสามารถเติบโตเป็นแกนนำกลุ่มผู้ชายเลิกเหล้าเพื่อเป็นแบบอย่างในการเลิกเหล้า ลดความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็กในชุมชนเช่นกัน

ระดับเครือข่ายและระดับชุมชน เกิดเครือข่ายผู้หญิงที่ผ่านพ้นปัญหากับเครือข่ายผู้ชายที่เลิกเหล้าได้สามารถขยายผลต่อไปในชุมชน โดยผ่านผู้นำในระดับต่างๆ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน อบต. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้านฯลฯ การเรียนรู้จากเครือข่ายทั้งกลุ่มผู้หญิงที่ผ่านพ้นและผู้ชายที่เลิกเหล้า นำมาย้ายผลโดยการรณรงค์ในชุมชน เช่น การจัดพูดคุยกับกลุ่มศึกษา เวทีเสวนา หรือรณรงค์ในชุมชน เช่น วันสุขภาพผู้หญิง วันยุติความรุนแรง ทำให้ชุมชนได้ตระหนักรถึงปัญหา ผลกระทบจากการดื่มเหล้า ที่มีผลกระทบจากการใช้ความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็กมากขึ้น

ปัญหาอุปสรรคในการสร้างกลุ่มและวิธีการจัดการกับปัญหาอุปสรรค

- ผู้ประสานงานศูนย์ประสานการช่วยเหลือฯ มีหน้าที่ความรับผิดชอบงานหลายด้านทำให้ไม่มีเวลาในการทำงานกับคณะกรรมการซึ่งเป็นผู้หญิงที่ผ่านพ้นได้อย่างเต็มที่ ทำให้คณะกรรมการดังกล่าวขาดความมั่นใจส่งผลทำให้การทำงานขาดความต่อเนื่อง
- การประชุมประจำเดือนของศูนย์ฯไม่เป็นตามแผนที่กำหนดไว้ เนื่องจากมีปัญหาด้านเศรษฐกิจ

ผลการดำเนินการของศูนย์ประสานการช่วยเหลือผู้หญิงและเด็ก棕色เจริญ สรุปได้ดังนี้

1. กลุ่มผู้หญิงที่ผ่านพ้นและผู้หญิงที่ยังประสบปัญหาที่เป็นแกนนำ

ก่อนที่โครงการลดเหล้าจะเข้ามารับน้ำหนักในการดำเนินการในชุมชนพบว่า กลุ่มผู้หญิงที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ผู้ชายดื่มเหล้า ถูกกระท่อมความรุนแรงและมีประสบการณ์ถูกทับถมจากครอบครัวชุมชน สังคมรอบข้าง ด้วยกลัวถูกประณามถึงการปฏิบัติหน้าที่บกพร่องหรือเป็นการประณามกล่าวโทษว่าประพฤติไม่เหมาะสม บังยอມจำนำให้กับผลกระทบที่เกิดขึ้นกับตนเอง แต่เมื่อผลกระทบถึงกลุ่กลับกลายเป็นแรงผลักดันให้ผู้หญิงเหล่านี้ต้องแสวงหาทางออก ประกอบกับมีมีกลุ่มคนที่ทำกิจกรรมดังกล่าวเมื่อก่อนเป็นเวทีที่เปิดให้เข้าถึงได้ เพื่อให้การช่วยเหลือและเป็นเวทีที่ทำให้มีโอกาส สร้างพลัง เป็นทางเลือกหนึ่งที่ของการได้รับการช่วยเหลือหรือเวทีที่รับฟังปัญหา

หลังจากที่ได้รับการช่วยเหลือจากศูนย์ฯ สถานการณ์ปัญหา และวิถีชีวิตของผู้หญิงมีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น เมื่อว่าจะไม่หลุดพ้นแต่ผู้หญิงสามารถที่จะมีพลังต่อสู้กับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น สร้างวิถีชีวิตที่ดีให้กับตนเองได้ ซึ่งเห็นได้จากกลุ่มผู้หญิงดังกล่าวมีความกล้าเปิดเผยสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ทั้งในระดับของกลุ่มที่ประสบปัญหาเหมือนกัน ระดับชุมชนรวมไปถึง

ระดับสังคม รวมไปถึงกลุ่มผู้หูหนวกดังกล่าวสามารถที่จะขยายผลการปฏิบัติงานได้ เช่น ให้คำปรึกษาแก่คุณในครอบครัว เพื่อบ้าน เป็นต้น และมีการลูกขี้นสักกับสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองและเพื่อนของได้ทั้งทางด้านจิตใจ เช่น การจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเอง การปรับตัวเพื่อการแก้ไขปัญหา ทำให้สัมพันธภาพในครอบครัวมีทิศทางที่ดีขึ้นกว่าเดิม รวมถึงความสามารถพึงตนเองทางด้านเศรษฐกิจมีทิศทางที่ดีขึ้น อย่างน้อยก็มีการต่อสู้เพื่อให้ผู้ชายหรือสามีที่ดีมีเหล้าเปลี่ยนพฤติกรรมมารับผิดชอบต่อครอบครัวได้

2. กลุ่มผู้ชายดีมีเหล้าสามารถเลิกเหล้าได้

ก่อนที่โครงการลดเหล้าจะเข้ามาพบว่า สถานการณ์ปัญหาการดีมีเหล้าสาเหตุมาจากการเพื่อนและการเข้าสังคมเพื่อให้ได้รับการยอมรับจากกลุ่มเพื่อนหรือสังคม รวมถึงการดีมีเพื่อแก้กลุ่ม ก่อให้เกิดพฤติกรรมการดีมีที่ต่อเนื่องหรือความถี่ในการดีมีสูงขึ้น ซึ่งกลุ่มผู้ชายเลิกเหล้ายอมรับว่า การดีมีทำให้ขาดสติปัจจุบัน หลุดหจิมเมื่อถูกต้านทานจากภรรยาหรือผู้อื่น ทำให้เกิดการทะเลวิวาห ตอบตีเกิดขึ้น รวมถึงส่งผลกระทบต่อสภาพร่างกาย จิตใจ ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว สภาพเศรษฐกิจของครอบครัว รวมถึงสถานภาพทางสังคมกับการได้รับการยอมรับจากสังคมน้อยลง

หลังจากที่ได้เข้ามาร่วมกิจกรรมโครงการลดเหล้า สถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นลดลง ผลกระทบมีการคลี่คลายไปในทางที่ดีขึ้น คือ ความสัมพันธ์ในครอบครัวดีขึ้น สภาวะเศรษฐกิจในครอบครัวดีกว่าเดิม การได้รับการยอมรับจากสังคมส่งผลให้สถานภาพทางสังคมดีขึ้น รวมถึงสถานการณ์ปัญหาการดีมีของผู้ชายในระดับชุมชนมีทิศทางน้อยลง เนื่องจากกลุ่มผู้ชายเลิกเหล้า และได้เข้าร่วมกิจกรรมมีการขยายผลต่อกลุ่มผู้ชายด้วยกัน เช่น การบอกรับกับกลุ่มเพื่อนผู้ที่ยังดีมอยู่ให้เลิก โดยการนำเข้าไปรับการณ์ของตนเองถ่ายทอดเพื่อเป็นตัวอย่าง ถือเป็นกลุ่มที่หนึ่งที่ทำให้กลุ่มผู้ชายคิดเลิกเหล้าและเลิกใช้ความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก ทำให้ครอบครัวมีความอบอุ่นมากขึ้น

3. กลุ่มผู้นำศูนย์ประสานการช่วยเหลือฯ

ผู้นำศูนย์ประสานการช่วยเหลือฯ ประกอบด้วย กำนันรัตนา สาระคุณ และคุณพรวนรัง ปั้นทอง ก่อนที่โครงการลดเหล้าจะเข้าไปพบว่า กำนันรัตนา สาระคุณ เป็นผู้นำหูหนงที่ดีมีเหล้าหนักมากเพื่อต้องการรายรับและการเข้าสังคมในแวดวงผู้นำที่เป็นผู้ชาย เช่น กำนัน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และผู้ใหญ่บ้านฯลฯ จากการเริ่มดีมีเหล้าเพื่อเข้าสังคม กล้ายเป็นการดีมีเหล้าที่ต่อเนื่องและมีความถี่มากขึ้นจนไม่สามารถหยุดได้ ทำให้ทุกบ้านกำนันเป็นสถานที่ดีมีเหล้าของคนในชุมชน กำนันรัตนายอมรับว่าเหล้าส่งผลกระทบทั้งด้านร่างกาย และหน้าที่การทำงาน เช่น มีภารณ์ขอความช่วยเหลือไม่สามารถทำได้เพื่อต้นเองมา ประสิทธิภาพการทำงานลดลง และที่สำคัญคือสามีของกำนันก็ติดเหล้า จนเกิดคุบติเหตุทำให้สมองสั่นงานช้าลง กล้ายเป็นคนที่ทำงานได้ไม่เต็มที่

ส่วนกรณีคุณพรณรง ปันทอง ที่พบว่า สถานการณ์ปัญหาการดื่มเหล้าเพื่อการเข้าสังคม ให้ได้รับการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน ซึ่งคุณพรณรง ยอมรับว่าดื่มเหล้ามากจนทำให้เกิดการทะเลาะวิวาท ตอบตีไนกกลุ่มเพื่อนและส่งผลกระทบต่อภาระทางและลูก

หลังจากที่ได้เข้าร่วมโครงการลดเหล้าฯ สถานการณ์เริ่มดีขึ้นจากการดำเนินงานกำนันรัตนา และคุณพรณรงสามารถลด ละ และเลิกเหล้าได้ สวยงามเศรษฐกิจในครอบครัวดีขึ้นกว่าเดิม การยอมรับจากสังคมและชุมชนดีขึ้น รวมถึงสถานการณ์การดื่มเหล้าของคนในชุมชนก็ลดปริมาณลง เช่นกัน เนื่องจากกลุ่มผู้ชายที่ดื่มเหล้ามีแบบอย่างของผู้ชายเกิดขึ้นในชุมชน

กำนันรัตนา สาระคุณ กล่าวว่า “หลังจากที่ตนเองเลิกเหล้าได้ ด้านสุขภาพร่างกายดีขึ้น สามารถทำงานได้อย่างรวดเร็ว มีประสิทธิภาพมากขึ้น จากที่เคยคิดงานเข้าทำให้สมองพัฒนาคิดเร็วขึ้น ความจำดีขึ้น สามารถคิดทางออกช่วยเหลือผู้หญิงและเด็กได้ทันทีเมื่อปัญหาได้อย่างเป็นระบบ ที่สำคัญคือหลังจากที่กำนันเลิกเหล้า ผู้นำในชุมชนที่เคยดื่มเหล้าหันมาลด ละ และเลิกเหล้าตามแบบอย่างของกำนันรัตนา เห็นได้จากการประเมินของชุมชนในการลงแขกเกี่ยวข้าว นวดข้าว ร้านค้าในชุมชนขายเหล้าได้จำนวนน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบก่อนที่โครงการลดเหล้าฯ จะเข้ามาในชุมชน กลุ่มผู้ชายที่เลิกดื่มเหล้า ก็กันกลับมาช่วยงานในครอบครัวมากขึ้น เช่นทำกับข้าว กวาดบ้าน ซักผ้า โดยไม่อายอึ้งແล้า เพราะมีผู้ชายหลายคนในชุมชนทำ ครอบครัวก็ดีขึ้น ไม่ทะเลาะทุบตีกันอีก”

ตารางที่ 1 จากการดำเนินงานโครงการลดเหล้า : ลดความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก ชุมชนบ้านคากลาง ตำบลโนนหนามแห่ง จำนวน 14 หมู่บ้าน ระยะเวลา 1 ปี พบว่า

กลุ่มที่สามารถเลิกเหล้าได้และผ่านพ้น	จำนวนคน
1.กลุ่มผู้หญิงที่ผ่านพ้น เช่น ผู้หญิงที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ถูกล่วงละเมิดทางเพศ	15
2.กลุ่มผู้ชายที่สามารถเลิกเหล้าได้ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อบต. สารวัตรกำนันฯฯ	20
3.กลุ่มเยาวชนและผู้สนใจ	50
รวม	85

ข้อมูลภาพรวมของโครงการลดเหล้า : ลดความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก จากการดำเนินที่ผ่านมาพบว่า ในชุมชนตำบลโนนหนามแห่ง หมู่บ้านคากลาง คนในชุมชนตระหนักในปัญหา ผล

ผลกระทบจากการดื่มเหล้ามากขึ้น โดยดูจากความร่วมมือของคนในชุมชนและการเกิดแก่น้ำทั้งผู้หญิงและเด็กที่หลุดพันและผู้ชายที่สามารถเลิกเหล้าได้จำนวนหนึ่ง ร่วมกันรณรงค์ในชุมชนจนทำให้คนในชุมชนเข้ามาร่วมใจความรุนแรงที่มีผลกระทบจากการดื่มเหล้าทำให้การบริโภคสุราในชุมชนลดลงมาก ดูได้จากปริมาณการขายเหล้าตามร้านค้าในชุมชนลดลง เช่น จากเดิมร้านค้าขายเหล้าในช่วงเทศกาลเกี้ยวข้าว ช่วงเดือนพฤษภาคม-ธันวาคม จากเดิมประมาณ 20 ลังเหลือประมาณ 5 ลัง รวมทั้งปัญหาความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็กในชุมชนก็ลดลงมาก

กรณีศึกษาผู้ชายที่เลิกเหล้า

พรณรง จ.อำนาจเจริญ

เริ่มต้นดื่ม

ทำงานวางแผนไฟฟ้าแรงสูงตามต่างจังหวัด ทุกเย็นหลังเลิกงานหัวหน้ามักชวนให้กินเหล้า เป็นจุดเริ่มต้นของการกินเหล้า กินกันเกือบทุกวัน วันไหนไม่กินก็สูบกัญชา หัวหน้างานบอกว่า หากไม่กินเหล้า ไม่สูบกัญชา จะทำให้เป็นไข้ป่า ไข้มาลาเรีย พอทำงานได้แค่ 3 เดือน ก็ถูกหามส่งโรงพยาบาล เพราะเป็นไข้มาลาเรีย

หลังจากรักษาตัวหายกลับมาอยู่บ้านไม่มีงานทำ เพื่อนก็ชวนให้กินเหล้าอีก ความนี้มีดีม ก้าวด้วย ต่อมารู้สึกว่าชวนมาทำงานที่กรุงเทพฯ ได้ค่าแรงมากกว่าเดิม ทำให้มีเงินซื้อเหล้ากินเองไม่ต้องแชร์กับเพื่อนเมื่อนมีอกอน จากที่กินแต่เหล้าขาว เหล้าสี ก็เปลี่ยนมาเป็นซื้อเบียร์กิน

ปัญหาลูกโซ่ที่ตามมา

ทำงานได้ 1 ปี ก็ถูกย้ายไปเป็นหัวหน้าช่างที่ต่างจังหวัด ได้เงินเดือนมากขึ้น จากการกินเหล้ากับเพื่อนอยู่ที่ทำงานก็เริ่มออกเที่ยวตามห้องอาหารที่มีผู้หญิงคงคายบริการ จนมีเรื่องซกต่อยกับคนท้องถิ่นเรื่องผู้หญิง เพราะพอมาเหล้าแล้วคิดว่าตนเองเก่ง ต้องการแสดงความเป็นชาย ความมีอำนาจให้เพื่อนๆ แล้วก็ริบคือรับชั้นก็ตามมา เพราะเป็นคนดูแลและจ่ายค่าแรงให้ลูกน้องจำนวนมาก ทำให้โกรน่ายังงำเพื่อนำเงินมากินเหล้า เที่ยวตามห้องอาหาร และเลี้ยงเพื่อนฯ

ย้ายไปอยู่ที่ใหม่ เพราะมีเรื่องกับคนท้องถิ่น ก็ยังคงเที่ยวและกินเหล้าเหมือนเดิม ไม่คิดจริง จังกับผู้หญิงคนไหน พอมีความสัมพันธ์กับผู้หญิงชาวบ้านที่มาชุมชนแล้ว ก็จะย้ายหนีเมื่อผู้หญิงตาม จนเมื่อมาทำงานที่ อ.ทุ่งสง จ.นครศรีธรรมราช ซึ่งเพื่อนบอกว่ามีแต่นักลง ก็เลยไปแบบหนีอ เมนโดยการเลี้ยงเหล้าเพื่อทดสอบ เพื่อให้เห็นว่าเราใจถึง ไม่กลัวใคร ต้องเรียกเด็กเสิร์ฟมานั่งโต๊ะ หลายๆ คน ทำให้คนอื่นเห็นว่าเรามีอำนาจ

จำนวนนำมานำสู่การเปลี่ยนแปลงตนเอง กล้ายเป็นคนอารมณ์ร้าย รุนแรงเมื่อมา เห็นผู้หญิงคิดว่าต้องเขามาเป็นของตนเองให้ได้ จากที่ไม่เคยใช้กำลังก็ใช้กำลังปลุกปล้ำ ซึ่งช่วงแรกผู้หญิงก็ต่อต้าน เมื่อมีความสัมพันธ์กันเราก็หนีทาง จนสุดท้าย พ่อแม่ท่านพฤติกรรมที่ไม่ดีของเรามาใส่ให้ จึงให้แต่งงาน แต่ก็ยังทำตัวเหมือนเดิม ไม่เคยทำร้ายร่างกายภรรยา (แต่ทำร้ายด้านจิตใจ)

จนเมื่อมาลูกคนที่ 2 เศรษฐกิจฟ้องสนับแಡก ไม่มีงานก่อสร้างเข้ามา ทำให้ไม่มีเงินใช้จ่าย ฟุ่มเฟือยเหมือนเมื่อก่อน เงินซื้อข้าวให้ลูกเมียกินก็ไม่มี จึงตัดสินใจย้ายกลับไปอยู่ต่างจังหวัด พร้อมกับอาการป่วยติดตัวเพราะกินเหล้ามาเป็นเวลานาน

เมื่อกลับมาอยู่ต่างจังหวัด ที่นี่เอง ที่ได้มีโอกาสช่วยงานกำนันรัตนา สาระคุณ กำนันหญิง ที่ช้าบ้านรักแห่ง ต.โนนหานมแท่ง จ.อำนาจเจริญ ซึ่งทำงานเรื่องความรุนแรงที่ผู้หญิงถูกกระทำ ทำให้เห็นปัญหาที่เกิดกับผู้หญิง และคิดได้ว่า “สูกเราก็เป็นผู้หญิง หากถูกกระทำเช่นนี้บ้าง จะเป็นอย่างไร ใครจะช่วย” จึงได้พยายามเข้ามาทำความช่วยเหลือคนอื่นมากขึ้น เช่น เป็นกรรมการหมู่บ้าน เป็นตัวรำหมู่บ้าน

สำหรับการเลิกเหล้า ตอนแรกทดลองหยุดกินก่อน และมองกลับไปดูเพื่อนที่ยังกินอยู่ เห็นปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัว ปัญหาสุขภาพ ปัญหาลูกเลี้ยงแบบพฤติกรรมของพ่อ ทำให้เกิดความมุ่นเมินที่จะเลิกเหล้ามากขึ้น คนที่ต้องการเลิกเหล้า ต้องมีจิตใจที่เข้มแข็งจึงจะเลิกได้

ณรงค์ จ.อำนาจเจริญ

เริ่มต้นดีม

เริ่มกินเหล้าเป็นครั้งแรก เมื่อทำงานโรงงาน เพื่อนชวนให้ไปกินข้าวตามห้องอาหารสัปดาห์ ละครั้ง ช่วงแรกก็เพื่อความสนุกสนานเท่านั้น แต่เมื่อเป็นประจำทุกสัปดาห์ ทำให้รายได้ที่มีไม่มากไม่พอใช้ เพราะต้องแบ่งเงินไว้ซื้อเหล้า

ปัญหาที่ตามมา

พอย้ายได้ไม่พอกินเหล้า ก็เปลี่ยนอาชีพมาขับแท็กซี่ มีรายได้หลังหักค่าใช้จ่ายวันละ 200 – 300 บาท ต้องเก็บเงินไว้ซื้อเหล้า 100 บาททุกวัน ทำให้เงินไม่พอใช้จ่ายในครอบครัว เริ่มมีปัญหาทะเลาะกับแฟน หลังจากกลับจากส่งรถตี 1 – 2 ก่อนเข้าบ้านต้องกินเหล้าเป็นประจำ บางวันเข้าบ้านมีเงินเหลือให้แฟนไม่ถึง 100 บาท แฟนก็บ่น ตนเองก็มาไม่รู้เรื่อง ก็ไม่สนใจ บางครั้งก็ทะเลาะกันรุนแรง

ปัญหาทะเลาะกันในครอบครัวเริ่มมีมากขึ้น เมื่อกินเหล้ามากขึ้น จากที่เคยกินเพื่อให้หลับสนับายน้ำร้อนมาเป็นการกินที่เพิ่มปริมาณมากขึ้นเรื่อยๆ จากที่เคยเป็นคนเงียบๆ พอกมา

เหล้าก็กลายเป็นคนควบคุมอารมณ์ตนเองไม่ได้ เมื่อได้ยินเสียงบ่นของแฟน จะอารมณ์หงุดหงิด และรุนแรงมากขึ้น จนทุบตีเฟนโดยไม่รู้ตัว

เมื่อตัดสินใจกลับมาทำมาหากินที่บ้านเกิด มาเจอเพื่อนชวนให้กินเหล้าอีก ทำให้กินหนัก ขึ้นกว่าเดิม วันหนึ่งต้องกินเหล้าข้าว 40 ดีกรีประมาณ 3 – 4 ขวด หากมีเพื่อนจะนั่งกินยาวยา มาก็ จะนอนตรงนั้นจน麻木เลียปาก

ชีวิตใหม่ของครอบครัว

ลูกๆ พยายามขอร้องให้กินเหล้าน้อยลง เพราะครอบครัวจนอยู่แล้ว และเมื่อพ่อมาเข้า ชายเพื่อนๆ จนเมื่อน้องสาวมาชวนไปทำงานกลุ่มคอมทรัพย์ ทำให้เห็นสังคมที่กว้างขึ้น เห็นปัญหา จากการกินเหล้า ทำให้มีกำลังใจเลิกเหล้าได้เร็วขึ้น เพราะได้เห็นคุณค่าของตัวเอง เหมือนมีชีวิต ใหม่ แต่ก่อนเมื่อกินเหล้าเข้าสังคมผู้นำหมู่บ้าน เพื่อนบ้านก็ไม่อยากคุยด้วย

หลังจากเลิกเหล้า แฟนและลูกมีความสุขขึ้นมาก ไม่ต้องห่วงว่าเราจะไปเมานอนที่ไหน และยังได้รับเลือกให้เป็นผู้นำในชุมชน ได้เยนต่อการศึกษานอกโรงเรียน และยังได้รับเลือกให้เป็น อาจารย์พิเศษสอนนักเรียนเรื่องการจัดสถานใบ alan สร้างความภาคภูมิใจมากกับชีวิตใหม่

สมศักดิ์ จ. อำนาจเจริญ

เริ่มต้นดีม

จากการซักชวนของเพื่อนในหมู่บ้าน ว่าเป็นการเข้าสังคม แก้เครียด และอาการปวดเมื่อย จากการทำงาน ทำให้กินเหล้าหลังเลิกงานเกือบทุกวัน และเพิ่มปริมาณขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะหลัง จากที่แต่งงานมีครอบครัว และได้สมัครเป็นกรรมการหมู่บ้าน ทำให้ต้องช่วยงานและประสานงาน ภายนในหมู่บ้านทุกเรื่อง และสิ่งที่ขาดไม่ได้ก็คือการกินเหล้าเพื่อสังสรรค์

ปัญหาที่ตามมา

ทุกครั้งที่มากลับมาแล้ว ไม่เห็นภาระอยู่บ้าน จะเกิดอารมณ์หึงหวงและหวาดระแวงว่า ภาระยานอกใจ เมื่อภาระกลับมาก็จะต้องรีบเข้าทำร้ายทุบตีอย่างรุนแรงไม่ยั้ง ทำให้ทะเลาะ กันบ่อยครั้ง

ไม่เพียงแต่ภาระและลูกหงส์ ต้องอดทนกับพฤติกรรมการกินเหล้ามาแล้วมาทำร้ายทุบตี เท่านั้น แต่ยังต้องทำงานกับการติดการพนันและไม่รับผิดชอบครอบครัวอีกด้วย จนลูกหงส์เติบโต พฤติกรรมดังกล่าว ทำให้เพื่อนบ้านไม่ยอมรับในการเป็นกรรมการหมู่บ้าน จึงไม่ได้รับเลือกให้เป็นผู้ ใหญ่บ้านถึง 2 ครั้ง ทำให้เครียดและกินเหล้ามากยิ่งขึ้น

ผลของความตั้งใจจริง

จนเมื่อ พรอน Wong ปั้นทอง แกนนำผู้ชายเลิกเหล้าในชุมชนได้มาพูดคุยถึงปัญหาที่เกิดขึ้น และซักขวัญให้เข้าร่วมกลุ่มผู้ชายเลิกเหล้า ทำให้ตัดสินใจเลิกเหล้า เลิกการพนัน ไม่ทำร้ายภรรยา และในการลงสมัครเป็นผู้ใหญ่บ้านครั้งที่สาม ก็ไม่ใช้เหล้าในการหาเสียง ความตั้งใจจริงที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมดังกล่าว ทำให้ได้วิบการยอมรับจากชาวบ้านให้เป็นผู้ใหญ่บ้านในการลงสมัครครั้งที่สามนี้เอง

การอุดข้าวของชุมชนกงเหลี่ยง: ประท้วง หนีหนี หรือบ้าลัทธิ ?¹

ข่าวณูชีวัน บัวแดง²

ต้นเดือนมีนาคม 2547 หนังสือพิมพ์โพสต์ทูเดย์ลงข่าวการอุดข้าวของคนกงเหลี่ยงหมู่บ้านแม่ทะ (ชื่อสมมุติ) บริเวณชายแดนไทย-พม่า เขตอำเภอคุ้มผาง จังหวัดตาก เป็นเวลาเกือบสัปดาห์ หัวข้อข่าวในแต่ละวันพาดไว้อวย่างหือหว่าตื่นเต้นเพื่อดึงดูดผู้สนใจให้อ่าน เป็นต้นว่า

“สุดพิลึกอุดข้าวรอพระเจ้า”

“200 กะเหลี่ยงประกาศทุกข์หนีโลก”

“นอภ. ชัดกะเหลี่ยงอุดข้าวเบี้ยวหนี้”

“พระเจ้า-ประชาชนไทย-ความเสมอภาค: เรื่องราวที่รอความตายของชาวกะเหลี่ยง...!!”

เนื้อหาที่รายงานในหนังสือพิมพ์เน้นความเป็น “ลัทธิประหลาด” ที่ลีกลับน่ากลัว ดังข้อความที่รายงาน

กะเหลี่ยง อ. อุ้มผาง จ. ตาก กว่า 200 คน พากันอุดข้าวและเลิกทำมาหากิน รอพระเจ้าเข้าข้าวปลาอาหารและความรุ่นมาให้ ผู้นำประกาศถ้าไม่มาจะพากันไปหาพระเจ้าบนสวรรค์ ทางการจับตากหัวน้ำร้อนชี้ร้อยอัตโนมัติกรรมจิม โจนส์

...นับถือลัทธิประหลาด พากันเลิกทำงาน เลิกปลูกข้าว ขายเมล็ดพันธุ์ อุปกรณ์ทำไร่ ทำนา กันหมด ไม่ปลูกพืช ไม่เลี้ยงสัตว์ ไม่ล่าสัตว์ป่า...แต่หาເຟອກหากลายและกลวยซึ่งขึ้นอยู่ตามป่ามาประทั้งชีวิต ซึ่งกำลังอ่อนล้า เพราะหิวโหยอย่างนัก เพราะเชื่ออย่างหนึ่งแน่นอนว่า พระเจ้าจะมาหาในไม่ช้านี้ (โพสต์ทูเดย์ 9 มี.ค. 2547 หน้า 1)

ข่าวในวันต่อมา มีคำอธิบายเพิ่มเติมจากแกนนำกลุ่มที่อุดข้าว และเริ่มมีความเห็นของนักวิชาการเข้าไปอธิบายว่า “ถูกสะกดจิตหมู่”

ผู้นำกลุ่มฯ พร้อมด้วยแกนนำกลุ่ม ประกาศต่อหน้าตัวแทนทหารที่มุ่งมาพบกับเขาว่า พากเข้าจะไม่เลิกอุดอาหารประท้วงและจะไม่ขอให้ทางการมาช่วย เพราะรู้สึกเบื่อ ไม่อยากทำมาหากินอะไร บรรพบุรุษตั้งแต่ ปู่ ย่า ตา ยาย ก็ทำมาค้าขึ้น

¹ บทความนำเสนอด้วยที่ประชุมมานุษยวิทยาประจำปีครั้งที่ 4 “วัฒนธรรมไร้คติ ชีวิตไร้ความรุนแรง” 23-25 มีนาคม 2548 ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร กรุงเทพมหานคร

² นักวิจัย สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ประกอบอาชีพเกษตรกรรุ่งเรือง แต่มาปีนี้ที่ผลผลิตออกมาน้อย จงปรึกษาคนในกลุ่มมาตั้งแต่เมื่อปีที่แล้วว่าจะหยุดทำนา ทำไร่ และจะอยู่เฉย ๆ ซึ่งทุกคนก็เห็นด้วย

น.พ. อภิชัย มงคล วิเคราะห์เหตุการณ์ชาวภาคเหนือ...นับถือลัทธิประหลาด...ว่า กรณีดังกล่าวไม่ได้ถือขั้นขาดเป็นโรคทางจิตประสาท แต่เป็นเรื่องของความเชื่อ หมู่ สะกดจิตหมู่มากกว่า ต้องแยกระหว่างภาวะทางจิตของผู้ถูกโน้มน้าว และผู้นำในส่วนของภาวะทางจิตของผู้ถูกโน้มน้าว หรือผู้ตามนั้น เป็นผู้ที่จิตใจอ่อนไหว มีปัญหาทางสุขภาพจิต นำไปสู่การถูกสะกดจิต ได้ง่าย (โพสต์ทูเดย์ 10 มีนาคม 2547 หน้า A8)

รายงานข่าวในวันต่อมากล่าวว่า นายอำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก ออกมาให้ความเห็นว่า คนจำนวน 200 คนอดข้าวหนึ้น เข้าใจว่าเป็นแผนของจะเรียงกลุ่มนี้ที่กู้เงินกองทุนหมู่บ้านแล้วจะไม่ยอมใช้หนี้ “แต่ผิดคิดว่า พวกรู้ไม่ได้อดข้าวจริง เพราะก็ยังกินເือกินมัน กินผลไม้กันอยู่” (โพสต์ทูเดย์ 11 มีนาคม 2547 หน้า A8)

อย่างไรก็ดี ความเห็นของนายอำเภอถูกอธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตอกย้ำว่า ชาวภาคเหนือกลุ่มนี้ไม่ได้อดข้าวหนึ้น แต่เป็นตัวอย่างหนึ่งในหลายปัญหาของคนไร้สัญชาติในประเทศไทย ซึ่งยังไม่มีใครใส่ใจและหาทางแก้ เรื่องนี้ไม่ใช่เรื่องตกลง แต่เป็นเรื่องจริงที่น่าสงสาร อธิบดีกล่าวต่อว่า

ถ้าไปคิดว่า ภาระเรียงกลุ่มนี้อดข้าวเพราจะกำลังหนีกองทุนหมู่บ้านอย่างที่นายอำเภออุ้มผางมองก็จะกัน อย่าไปคิดว่าพวกรู้เข้าแก้ลังบ้าหนีหนี้เลย มองว่าคนไทยทั้งที่แก้ลังบ้าบ้างไม่แก้ลังบ้าบังหนีหนี้จะไปทำไม่ถึงไม่คิดกลับกันว่า ถ้าเขารู้หนี้ กองทุนหมู่บ้านจริงก็ควรช่วยให้เขามีศักยภาพในการใช้หนี้ และเป็นหน้าที่ของนายอำเภอตัวยี้ ที่จะต้องบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้เข้า

(โพสต์ทูเดย์ 13 มีนาคม 2547 หน้า 1)

ในขณะเดียวกัน เมื่อคนเข้ามาไปตามมากขึ้นถึงสาเหตุของการอดข้าว ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการกดดันของหน่วยงานของรัฐ เป็นต้นว่า กรมป่าไม้ ไม่ให้ทำไร่หมุนเวียน และเมื่อสมัชิกกลุ่มพูดถึงความต้องการ “ความเสมอภาคและประชาธิปไตย” การอดข้าวครั้งนี้ก็ถูกมองในแง่มุมทางการเมือง คือเป็นการประท้วงรัฐ

ผู้เขียนเห็นว่า การให้คำอธิบายปรากฏการณ์การอดข้าวของคนจะเรียงกลุ่มนี้จากคนภายใน นอก สะท้อนให้เห็นถึงความไม่เข้าใจพื้นฐานความเป็นมา และลักษณะทางสังคม และวัฒนธรรมของคนจะเรียงกลุ่มนี้ ประกอบกับคติที่มีต่อ “คนอื่น” ที่มีความคิด ความเชื่อ และวิถีทางวัฒน

ธรรมที่ต่างจาก "พากเรา" ทำให้ข้อสรุปต่อปรากฏการณ์นี้ เป็นเรื่องของการกล่าวหา โจมตี หรือเป็น การสรุปที่ไม่ถูกต้องเสียที่เดียว ดังนั้นบทความนี้จึงเป็นความพยายามที่จะอธิบายปรากฏการณ์นี้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงประวัติความเป็นมาและลักษณะเฉพาะของคนเหล่านี้ซึ่งใช้ชื่อว่า กลุ่มบากบุพเพ และเพื่อนำไปสู่ความเข้าใจถึงความพยายามของคนที่สร้าง "ชุมชน" ใหม่อีก ที่มีอยู่อย่างหลากหลาย ท่ามกลางสังคมในยุคสมัยใหม่และยุคโลกาภิวัตน์ที่คนเหล่านี้เชื่อว่ามีความสื่อมโภตทางด้านศีลธรรม และรุนแรงขึ้นตามการพัฒนาเศรษฐกิจเงินตราและการปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจ ทั้งนี้นับความได้พิจารณาแนวความคิด "ชุมชน" ที่อภิปรายในงานของ Amit (2002: 5) ที่ไม่ได้หมายถึงสังคมขนาดเล็กที่อยู่ร่วมกันในบริเวณเดียวกันแบบที่ศึกษา กันในงานชาติพันธุ์ วรรณนาในยุคต้น แต่เป็นการเชื่อมโยงอย่างซับซ้อนระหว่างวัฒนธรรม สถานที่ ความสัมพันธ์ทางสังคมที่ลับเอียดอ่อน และอัตลักษณ์ร่วม โดยอธิบายพัฒนาการของศาสนาและความเชื่อของผู้คนในพื้นที่นี้ การก่อตัวของชุมชน และวิถีการปฏิบัติของชุมชนนี้ จากการเก็บข้อมูลจากเอกสารและหนังสือพิมพ์ และการเก็บข้อมูลภาคสนามในช่วงเดือนมีนาคมถึงเดือนธันวาคม 2547

ศาสนา ตะละภู ที่พื้นที่ชายแดน

บ้านแม่ทะ ซึ่งเป็นที่ที่เกิดกลุ่มบากบุพเพ อยู่บริเวณชายแดนไทย-พม่า บริเวณอำเภอชุมพง จังหวัดตาก เป็นหนึ่งในหมู่บ้านที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติและศาสนา เช่น ชาวพม่า ชาวไทย ชาวอีสาน ชาวมุสลิม ชาวคริสต์ ชาวพุทธ ฯลฯ ซึ่งมีความหลากหลายทางเชื้อชาติและศาสนา จังหวัดตากทางทิศเหนือ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรีทางตอนใต้ อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดอุทัยธานี ตอนตะวันออก และ อำเภอต้นช้าง จังหวัดสุพรรณบุรีที่อยู่ทางตอนใต้ของอำเภอบ้านไผ่ (ดูภาพที่ 1) ซึ่งหมู่บ้านที่อยู่บริเวณนี้ มีประวัตินับถือศาสนาตะละภู หรือที่รู้จักกันในนาม "ลัทธิถ้ำชี" แม้ในภายหลังจะพัฒนาโครงสร้างและพิธีกรรมที่มีลักษณะเฉพาะโดยมีเชื่อเรียกที่แตกต่างกันไป แต่ทุกหมู่บ้านก็ยังคงองค์ประกอบที่สำคัญของศาสนานี้

การใช้คำว่า "ลัทธิ" อาจจะทำให้มองภาพศาสนานี้ในแง่ที่เป็นแบบที่ไม่ถูกต้อง หรือเป็นส่วนเล็กส่วนหนึ่งของศาสนาใหญ่ แต่สำหรับตะละภูแล้ว ถือได้ว่าเป็นศาสนาหนึ่งที่มีพัฒนาการมากกว่าร้อยปี โดยมีการแยกตัวจากศาสนาอื่นและมีการเคลื่อนย้าย ดังที่ผู้นำที่บ้านเลต่อโคละคนหนึ่งกล่าวว่า "ตะละภูนั้นจะอยู่ร่วมกับศาสนาอื่นไม่ได้ ต้องอยู่คนละฝั่งแม่น้ำกับศาสนาอื่นดังแต่เมื่อก่อนแล้ว" ปัจจุบันมีศูนย์กลางอยู่ที่บ้านเลต่อโคละ อำเภอชุมพง จังหวัดตาก ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากบ้านแม่ทะมากนัก และ คำว่า ตะละภูที่คนจะเรียกจะมาจากเรียนรู้ มากจากภาษาสามัญอันหมายถึงผู้ครองสักจะและคุณความดี และมีองค์ประกอบทุกอย่างตามที่ศาสนาหนึ่งพึงมี ได้แก่ พระเจ้า แม้ว่าพระเจ้าที่ตะละภูนับถือจะมาจากหลายศาสนา ได้แก่ พระอินทร์ พระพุทธเจ้า และเชื่อว่าพระศรีอาริย์ ซึ่งเป็นพระพุทธเจ้าองค์ที่หันนั้นจะมาเกิดพร้อมทั้งสังคมที่ดีงาม แม้ว่าจะไม่รู้ว่าเมื่อไหร่ นอกจามีพระเจ้าแล้ว

ยังมีศาสตรา ซึ่งเป็นสมือนตัวแทนของพระเจ้าที่กิดมาเพื่อเผยแพร่และสืบต่อศาสนา สำหรับตะละกู๋แล้ว ศาสตราหรือผู้นำสูงสุดอยู่ในรูปของຖาชี ซึ่งเป็นที่มาของการเรียก“ลัทธิຖาชี” ในภาษาไทย โดยคนจะเรียกສหกอเรียกຖาชีว่า พื้อไจย หรือ พื้อไจยอสิ โดยคำว่าอสิเป็นภาษาบาลี โดยพื้อไจย จะเป็นผู้ที่ดำรงตนอยู่ในศีลธรรมและข้อกำหนดของตะละกู๋ และนำในพิธีกรรมและการปฏิบัติทางศาสนา ซึ่งความเชื่อเรื่องพระศรีอารีย์และสังคมที่รุ่งเรืองและดีงามนั้น ก็มีอยู่ทั่วไปโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มคนไทย-ลาว โดยเชื่อว่าก่อนที่พระศรีอารีย์จะมาเกิดนั้น จะมีศาสตราหรือที่เรียกกันว่าไปทางภาคเหนือของประเทศไทยว่า “ตนบุญ” มาเกิดเพื่อเผยแพร่ศาสนา และสร้างสังคมที่มีศีลธรรมเพื่อเตรียมสำหรับการมาเกิดของพระศรีอารีย์

องค์ปะกอบที่สำคัญอีกองค์ปะกอบได้แก่ตะวอบุ หรือลูกศิษย์วัด ซึ่งเป็นเด็กผู้ชายที่โดยทั่วไปจะผ่านพิธีการบวชเมื่ออายุมากกว่าสิบปีขึ้นไป เป็นเด็กที่พ่อแม่และเจ้าตัวเองเต็มใจเข้ามาบวชเพื่อฝึกฝนการทำงานและการประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่ในศีลธรรมและเรียนรู้ถึงวิธีการและขั้นตอนที่สำคัญของการปะกอบพิธีกรรมในสำนักพื้อไจย นอกจากนี้ ยังมี บูโซ ผู้นำในทางพิธีกรรมของสมาชิกของตะละกู๋ และองค์ปะกอบในด้านคำสอน ข้อประพฤติปฏิบัติ ที่ทั้งพื้อไจย ตะวอบุ บูโซ และสมาชิกของตะละกู๋ จะต้องประพฤติปฏิบัติ ที่มีลักษณะแตกต่างจากศาสนาอื่น ๆ ที่สำคัญคือการไม่เลี้ยงหมู ไม่เลี้ยงไก่ และไม่กินเนื้อหมูเนื้อไก่ที่เลี้ยง แต่กินเนื้อสัตว์ป่าได้ การไม่กินเหล้า การแต่งตัวที่มีภูริธรรมเป็นสำคัญ ที่เห็นได้ชัดคือการที่ผู้ชายต้องมวยผมไว้ข้างหน้า และการเข้มงวดเป็นพิเศษในเรื่องศีลธรรมที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์หญิงชาย การต้องเข้าร่วมพิธีกรรมอย่างสม่ำเสมอทุกวันพระและวันสำคัญทางศาสนาที่จัดขึ้นทุกสามเดือน

แม้ว่าตะละกูจะมีอายุกว่าร้อยปี โดยมีพื้อไจยประจำอยู่ที่บ้านเลตอโคงสีบต่องกันมานานถึงองค์ป้าบันซึ่งถือว่าเป็นองค์ที่สิบ ก้าได้ผ่านช่วงเวลาของการปรับเปลี่ยนบวนการอย่างนานในที่นี้ มาแล้วหลายครั้ง อันเป็นการตอบโต้และเป็นผลจากการตอบโต้กับกลุ่มพลังอื่น ๆ ที่เคลื่อนไหวอยู่ในพื้นที่ และก่อให้เกิดผลสะเทือนต่อการก่อตั้งและพัฒนากลุ่มศาสนาใหม่ ๆ เช่นกลุ่มลูบ่องสะเดิง หรือกลุ่มด้ายเหลือง หรือเรียกกันว่าไปว่าลัทธิเจ้าวัด ที่อยู่บริเวณอำเภอปั่นໄວ่ จังหวัดอุทัยธานี และอำเภอต่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี (ดู Gravers 2001)

สำหรับกลุ่มตะละกูที่มีศูนย์กลางอยู่ที่บ้านเลตอโคงนั้น ก้าได้ผ่านกระบวนการปรับเปลี่ยนมาหลายครั้ง อันเนื่องจากสถานการณ์ความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างกลุ่มพลังต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไป และท่าที่และยุทธวิธีที่พื้อไจยและผู้นำของตะละกูนำมามาใช้เพื่อแก้ไขสถานการณ์ที่แตกต่างกันออกไป สถานการณ์ที่ส่งผลกระทบกันถึงป้าบัน กล่าวได้ว่าเริ่มต้นขึ้นตั้งแต่ปี 2505 เมื่อสหภาพแห่งชาติ基ะเหรี่ยง (Karen National Union – เคอเนนยู) ได้ย้ายกองกำลังจากเมืองต่าง ๆ ในประเทศไทยมาตั้งค่ายและฐานที่มั่นบริเวณชายแดนเรียงรายตั้งแต่เขตจังหวัดแม่ยองสอนลงไปทางใต้จนถึง

จังหวัดราชบุรี เกิดการต่อสู้กับทหารรัฐบาลพม่า และการอพยพโยกย้ายของคนกะเหรี่ยงจากฝั่งประเทศพม่าเข้ามายังเขตประเทศไทย³

ในช่วงนี้ พื้นที่จังหวัดราชบุรี ซึ่งกำลังเป็นที่ตากษี เริ่มมีการปรับเปลี่ยนทั้งใน การปฏิบัติของตนเอง โดยการแต่งงาน ซึ่งพื้นที่จังหวัดราชบุรีไม่เคยปฏิบัติมาก่อน และพยายามหาทางแก้ไขปัญหาการสูบ โดยการติดต่อมิชชันนารี เพื่อประสานกับอเมริกาให้เข้ามาแทรกแซงเพื่อให้มีการหยุดสูบ และสุดท้ายแก้ไขปัญหาโดยการนำคนไปสูบกับทหารพม่าเอง ก่อให้เกิดการบาดเจ็บล้มตายจำนวนมาก และผลจากการนำคนไปสูบนี้เองที่นำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างพื้นที่จังหวัดราชบุรี และลงเอยด้วย การที่กองกำลังเคลื่อนยุมาจับตัวพื้นที่จังหวัดราชบุรี นำไปจำเร็วโซน ในเขตประเทศไทย ในช่วงปี 2510 เมื่อ คณะกรรมการชั้นนำรีเข้าไปที่หมู่บ้านเลตองคุกีครังในปี 2512 นั้นพบว่าสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ในสำนักของ พื้นที่จังหวัดราชบุรี ชาวบ้านบางส่วนย้ายไปอยู่ที่อื่น คนที่อยู่ยังทำพิธีกรรมแต่ละพื้นที่พิธีกรรมที่ ปกติทำได้เองโดยไม่ต้องมีพื้นที่จังหวัดราชบุรี⁴

ในระหว่างที่ขบวนการตะละภูเกิดความระส่ำระสายนี้เอง ที่ทางพวคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย(พคท.) เข้ามายังเขตปฏิบัติงาน อุดมการณ์ของคอมมิวนิสต์ที่เน้นความเป็นธรรม ความเท่าเทียมกัน ปราศจากการกดขี่ขุ่นรีด นาจะเป็นส่วนที่ดึงดูดชาวบ้านบริเวณนี้ ทั้งที่เป็นตะละภู และไม่เป็นตะละภูให้เข้าร่วมกับพคท. ในระดับต่าง ๆ กัน บ้านม่องกัว ซึ่งอยู่ใกล้บ้านเลตองคุกี เดิมที่เป็นบ้านเกิดของพื้นที่จังหวัดราชบุรี ก็เลิกการปฏิบัติตามศาสนาตะละภู กลายเป็นศูนย์กลางของพคท. การสูบระหว่างพคท. กับทหารของรัฐบาลไทยตามหมู่บ้านที่ใกล้ทางคุกี บ้านม่องกัว มีส่วนทำให้ผู้คนที่เห็นด้วยกับพคท. โยกย้ายเข้ามายังในหมู่บ้านที่ลึกเข้าไปในเขตภูเขาใกล้บริเวณชายแดน รวมทั้งหมู่บ้านแม่ทะ ม่องกัว และเลตองคุกี และอยู่ต่อหลังจากที่พคท. ออกจากพื้นที่ป่าอย่างหมดสิ้น ในปี 2526

การผสมผสานแนวคิดคอมมิวนิสต์ กับอุดมการณ์และการปฏิบัติของตะละภู ปรากฏให้เห็นในตัวผู้นำของคนกะเหรี่ยงในบริเวณนี้หลายคน พีมานะ(ชื่อสมมุติ) เป็นคนหนึ่ง และเป็นผู้ที่มีอิทธิพลในทางความคิดต่อผู้นำของกลุ่มปกาบุพิท ที่บ้านแม่ทะ

³ ดูรายละเอียดประวัติศาสตร์การก่อตัวและสร้างอัตลักษณ์ของคนกะเหรี่ยงในพม่า และความเป็นมาของเคลื่อนยุคในภูมิภาค()

⁴ ก่อนออกรอบโดยมีทหารเคลื่อนยุคเข้าร่วมด้วยนั้น พื้นที่จังหวัดราชบุรี ได้นำนักกรบที่ 300 คน ให้มาที่สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ รักษาศิลปะน้ำมนต์ และด่วนจากการกินเนื้อสัตว์และเหล้าเป็นเวลาเจ็ดวัน พื้นที่จังหวัดราชบุรี ยังได้มอบเครื่องรางของขลังให้แก่นักกรบทั้งคน ดูรายละเอียดขบวนการตะละภู และความสัมพันธ์กับเคลื่อนยุคและการเมืองในพม่าใน Stern (1968) Smith (1999) และ ข่าวบุปผา (2545)

พื้อ漫านะ เดย์เป็นตะวันบุ ใบหยุดสมัยของพื้อไจ้ยจะยะที่ลูกจับตัวไป ต่อมาก็กลับมาใช้ชีวิตเหมือนชาวตะละภู ทัวไปปอยู่ที่หมู่บ้านเลต่อโคงะ เช่นเดียวกับตะวันบุ คนอื่น ๆ ที่ชาวตะละภูทัวไปจะให้การยกย่องว่ามีความรู้ทางด้านศาสนาอันเนื่องจากการฝึกฝนและปฏิบัติเช่นเดียวกับพื้อไจ้ยมาหลายปี ในขณะเดียวกันพื้อ漫านะก็ถือว่าเป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ในทางสังคมที่กว้างออกไปจากหมู่บ้านของตน จากการเดินทางไกลไปค้าขายถึงปากน้ำโพ นครสวรรค์ ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่พบทัวไปในตัวของผู้นำกะหรี่ยง และเมื่อพคท.เข้ามารажงานในพื้นที่ ก็ได้เข้าร่วมกับพคท. เป็นแกนนำอยู่ที่บ้านเลต่อโคงะ และเดินทางไปทำงานให้พคท. ในหลายพื้นที่ ต่อมาย้ายมาอยู่ประจำที่ฐานที่มั่นของพคท. ที่บ้านม่องก้าวได้ประมาณ 5 ปี ก็ลงไปมอบตัวที่อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก พร้อมกับชาวบ้านคนอื่นอีกหลายคน ต่อมาย้ายมาตั้งหมู่บ้านใหม่ในบริเวณที่ไม่ไกลจากบ้านม่องก้าวมากนัก พร้อมกับชาวบ้านจากเลต่อโคงะอีกสองหลัง⁵ โดยสถานที่ตั้งหมู่บ้านนั้นพื้อ漫านะบอกว่าเป็นบริเวณหมู่บ้านเก่า และต่อม้าได้สร้างวัดในบริเวณที่เชื่อว่าเป็นวัดร้าง โดยสร้างเจดีย์ที่คล้ายกับของบ้านเลต่อโคงะคือเป็นเจดีย์รายและมีไม้ไผ่ที่ทำเป็นจัตุรหลายลำล้อมรอบสำหรับการที่คนมาทำบุญกราบให้ทุกวันพระ และการจัดประเพณีใหญ่ ทั้งนี้พื้อ漫านะบอกว่า เมื่อ มีหมู่บ้าน ก็ต้องมีการทำบุญในแต่ละบ้าน เพราะจะได้ทำบุญทั่วทุกคน “อย่างคุณเป็นกะหรี่ยงบ้านนั้นก็ต้องสร้างที่ทำบุญที่นั้น ผมเป็นกะหรี่ยงบ้านนี้ก็ต้องทำบุญบ้านนี้...จะต้องทำทุกปีถ้าไม่ทำจะมีสิ่งไม่ดีเกิดขึ้น เนื่องกับมีการทำนายไว้...มาร่วมกันทำบุญแผ่นดินที่จะทำเป็นเจดีย์”⁶

องค์ประกอบทางศาสนาที่พื้อ漫านะยึดถือปฏิบัติ มีหลายสิ่งหลายอย่างที่เหมือนกับศาสนาตะละภูซึ่งพื้อ漫านะเรียนรู้มาขณะที่เป็นตะวันบุและเมื่อยังเป็นตะละภูที่บ้านเลต่อโคงะก่อนที่จะเข้าร่วมกับพคท. ในปี 2520 แต่ก็มีหลายสิ่งหลายอย่างที่ต่างออกไป นั่นก็คือ ในบริเวณวัดจะมีสิ่งก่อสร้างทั้งที่ถาวรและชั่วคราวที่ทำในลักษณะเดียวกับตะละภูที่เลต่อโคงะ แต่เมื่อยกเว่ คือมีเตยะหรือซึ่งเป็นศาลาที่ชาวบ้านเข้ามาทำพิธีและนั่งคุยกัน มีโคหรือเจดีย์ และสิ่งก่อสร้างและอุปกรณ์ที่ทำเฉพาะช่วงที่มีพิธีกรุณ เข่น กองไม้สำหรับเผาไฟ หรือต้นไม้ (กอลาเตยะเบรอะ) แต่ทำแบบง่าย ๆ และเล็กกว่า เนื่องจากที่นี่ไม่มีตะวันบุที่จะช่วยทำ และสมาชิกที่มาเข้าร่วมก็มีจำนวนน้อยกว่า แม้ว่าจะมามากหลายหมู่บ้านเข่นกัน พื้อ漫านะไว้มวยผมข้างหน้า และเมื่อมีพิธีจะแต่งชุดคลุมยาวท่อนเดียวและโพกศีรษะด้วยผ้าลายของกะหรี่ยง เนื่องกับตะละภูแต่จะออกสีซึ่งพูมากกว่าในขณะที่ตะละภูที่เลต่อโคงะที่เป็นลายยาวสีขาวลับแดง ที่นี่ไม่มีพื้อไจ้ย โดยพื้อ漫านะดำรงตำแหน่ง Majority บกฯ ซึ่งหมายถึงผู้อาสาที่เป็นนักปราชญ์ หรือสมาชิกให้ความหมายว่าเป็นแม่ทัพนายกอง โดยใน

⁵ ปี 2547 มี 70 กว่าหลังคาเรือน

⁶ พูดคุยกับพื้อ漫านะเมื่อ 5 ธันวาคม 2547 เรื่องการทำบุญใหญ่ (ที่เลต่อโคงะเรียก บุคุจ่อง) ที่พื้อ漫านะจัดขึ้นคืนวันที่ 26 ธันวาคม 2547

การทำบุญมีบุญโดยเป็นผู้นำ และใช้ช้า น้ำ ขันม อาหารต่าง ๆ และไม่ให้มีเนื้อสัตว์ เช่นเดียวกับตะลະกุ แต่สิ่งที่แตกต่างอย่างเห็นได้ชัดเจนก็คือที่บริโภคทำพิธีของพื้มานะนี่ ไม่มีระเบียบให้ถอดรองเท้าก่อนเข้า และไม่เขตหงวห้ามสำหรับผู้หญิง หรือเขตหงวห้ามสำหรับคนที่ไม่ได้นับถือศาสนาเดียวกัน ผู้หญิงและคนภายนอกสามารถใส่รองเท้าเดินเข้าไปปดูในบริโภค (ซึ่งเล็กกว่าสำนักถ้ำซีเลต่อโคงมาก) พื้มานะบอกผู้เขียนเป็นภาษาไทยว่า “ที่เลต่อโคง ไม่ให้ คนกินเหล้า กินหมู ไม่ให้เข้าร่วมทำบุญ ที่นี่ ต้องการให้ชนชาติไทย ไม่ว่าจะใส่ชุดแบบไหน เข้ามาได้ทุกคน ไม่ว่าผู้หญิงหรือผู้ชาย” และในขณะที่การทำบุญ “บุญจอง” ซึ่งแปลว่าบุญเผาไฟ ที่ตะลະกุทำเดือนธันวาคมและให้ความหมายว่าเป็นการระลึกถึงถ้ำซีจงยุที่ถูกไฟเผาตาย พื้มานะเรียกพิธีนี้ว่า “บุญกำเรือไฟ” ซึ่งแปลตามตัวอักษรว่าบุญประชาชน และให้ความหมายว่า เป็นการทำเพื่อ “ให้บ้านเมืองอยู่อย่างร่มเย็น เป็นสุข เป็นประเพณีของประชาชน”⁷

การที่เลต่อโคงเป็นศูนย์กลางการทำบุญที่จำกัดเฉพาะคนที่ถือตะลະกุเท่านั้น ทำให้คนที่ออกจากการทำบุญหรือไม่ได้เป็นตะลະกุ แต่ต้องการทำบุญ มาร่วมทำบุญกับพื้มานะโดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อมีงานบุญใหญ่ รวมทั้งผู้นำของกลุ่มปกาบุโพที่อยู่บ้านแม่ทะ ที่มาร่วมงานของพื้มานะค่อนข้างสม่ำเสมอ

ปกบุโพ การก่อเกิดท่ามกลางความกดดัน

ผู้เขียนคิดว่า การที่คนภายนอกมองว่ากลุ่มปกบุโพ ซึ่งแปลว่าผู้มุ่งทำบุญ เป็นลัทธิที่แปลงประหลาด เพราะไม่ได้เข้าใจถึงความคิดความเชื่อทางศาสนาที่ดำรงอยู่ในพื้นที่นี้ และเงื่อนไขที่ทำให้ความคิดความเชื่อเหล่านี้ดำรงอยู่ได้ แต่ไปเน้นเรื่องเล่าของการเริ่มต้นการตั้งกลุ่มซึ่งชาวบ้านนอกกลุ่มเล็กนี้ไปหลายแบบว่า พะตี (ชื่อสมมุติ) ริเริ่ม “ลัทธิ” นี้นั้น “เนื่องจาก” เคยพื้นเห็นทุ่งนาที่หัวยกรีมตี...มีผีป่าเข้าสิงเด็ก ๆ ทำให้เด็กเป็นไข้...แล้วก็เห็นเจ้าที่เจ้าทางเป็นแมว...อ้างว่าเจ้าที่เจ้าทางให้เลิกทำนาเป็นเวลา 1 ปี... หลังจากนั้น ถ้าทำไว้ทำนา ก็จะได้ผลผลิตดี” (โพสต์ทูเดย์ 14 ม.ค. 47 หน้า 1) อีกแหล่งหนึ่งกล่าวว่าพะตีเป็นผู้ที่นำให้มติดกับที่นาเดิมของตนเอง ปรากฏว่าเป็นที่นาอาถรรพณ์ โดยไม่ได้แก้อาถรรพณ์ตามที่เจ้าของเดิมบอก ทำให้ลูกเมียเกิดเจ็บไข้ได้ป่วย เมื่อไปปรึกษาพื้มานะ พื้มานะแนะนำให้สร้างเจดีย์ขนาดเล็กไว้ทำบุญ⁸

อย่างไรก็ดี ถ้านำมาเฉพาะคำกล่าวดังกล่าวนี้มาอธิบาย จะไม่สามารถยิงให้เข้าใจได้ว่า แล้วการรวมเป็นกลุ่มเกิดขึ้นได้อย่างไร ทำไม่คนจากอีก 16 ครัวเรือนจึงเข้ามาร่วมด้วย ทั้ง ๆ ที่เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นกับคนคนเดียว และไม่อาจทำให้เข้าใจได้ว่า ทำไม่ขบวนการแบบนี้จึงดำรงอยู่ไม่ใช่

⁷ สัมภาษณ์วันที่ 27 ธันวาคม 2547

⁸ เอกสารสรุปสถานการณ์กลุ่มถ้ำซีบ้านกุยตีะ โดยกองร้อยดช. 347

เฉพาะกรณีศึกษานี้ แต่พบเห็นได้มากน้อยในชุมชนที่ถูกทำให้เป็นชายขอบที่ไม่อยู่ในบริเวณต่าง ๆ ทั่วโลก มีเงื่อนไขอะไรที่ทำให้คนรู้สึกหมดหวังในการทำมาหากินแบบเดิม หันไปเน้นการทำบุญหรือพึ่กกรรมอื่น ๆ เพื่อให้พระเจ้าลงมาช่วย

เมื่อได้พูดคุยกับกลุ่มปกาบูโพเดือนเมษายน 2547 หลังจากที่กลุ่มได้รับข่าวจากตชด. และเริ่มกินข้าวแล้ว ปัญหาที่ผู้นำของกลุ่มปกาบูโพจะท่อนออกมานำทำให้เข้าใจได้ถึงความคับข้องใจในปัญหาต่าง ๆ ที่เผชิญอันเนื่องจากนโยบายของรัฐและภูมิปัญญาของเจ้าหน้าที่ในท้องถิ่น และทำให้หมดกำลังใจในการทำมาหากินแบบเดิม

พบว่าชาวบ้านเผชิญปัญหาความกดดันจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้มากขึ้น หลังจากที่มีการประกาศเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าในปี 2537 ทำให้บ้านแม่ทะตอกอยู่ในวงล้อมของเขตอนุรักษ์ โดยไม่ได้ถูกกันให้ออกนอกเขต ทำให้การเกษตรเพื่อยังชีพถูกจำกัด กรมป่าไม้ยึดเอาไว้ที่ทึ่งไว้สำหรับการหมุนเวียน และชี้ว่าจะจับกุมชาวบ้านหากไปเพาะปลูกที่เดิม⁹

การเข้มงวดและจับกุมชาวบ้านที่ทำมาหากินในเขตอนุรักษ์ ทำให้พะตีรู้สึกว่า การทำมาหากินทุกอย่างเป็นคุปสรุคไปหมด และรู้สึกถูกลิดรอนความเป็นเจ้าของที่เคยมีมาแต่ดั้งเดิม พะตีบอกว่า

ตัวอย่างว่า ห้ามลักขโมย มันไม่ดี แต่เราจะทำอะไรต้องแบบขโมยทำแบบทั้งนี้ไป กีบของกินก็ต้องแบบถ้าเข้าเห็นเข้าจะจับ ไปทำไร่ก็ต้องแบบขโมยทำ มีแต่คนจะจับ ไปตัดไม้สร้างบ้านก็ต้องขโมยตัด ขโมยมันไม่ดี แต่ก็ต้องทำ ใจจริงไม่อยากเลย ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นของเขาหมด ของเรามีเมียเลย

ในขณะที่เข้มงวดไม่ให้ชาวบ้านใช้พื้นที่ทำไร่หมุนเวียน และยึดไม้ของชาวบ้านที่จะเอกสารร้างบ้าน แต่กลับอนุญาตให้มีการตัดไม้ไผ่ขายให้กับค่ายพยพผู้ลี้ภัยที่อยู่ไม่ไกลจากหมู่บ้านมากนัก จึงแตะผู้นำอีกคนกล่าวว่า

คิดดูซ่อนุรักษ์[ชาวบ้านเรียกย่อหมายถึงเจ้าหน้าที่ฝ่ายอนุรักษ์ฯ] ขายไม้ไผ่ละ 10 บาท ตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษนั้น ไม่ผิดไม่ขายกัน เห็นไหมว่าคนห้ามไม่ให้ทำลายป่า แต่กลับเป็นคนทำลายเอง เราทำไร่หมุนเวียนเราไม่ได้ทำลาย คิดดูน้ำตกที่ลอดซูเมื่อก่อนสมัยปู่ย่า เราเป็นชาวบ้านเรียงหังหมด เขารักษาไว้ เขามีป้าใช่

⁹ รายงานจากการเพื่อนไร่พรอมแคนที่เข้าไปสำรวจศูนย์อพยพนุ่นไฟ และหมู่บ้านแม่ทะเมื่อปลายปี 2543 (เพื่อนไร่พรอมแคน 2544: 58)

ใหม่ ถึงเวลา呢 นักท่องเที่ยวมาเดือนหนึ่งก็ได้เงินเป็นล้าน ๆ คนในป่าไม้ได้กินอะไรเลย

นอกจากนี้การที่รัฐบาลจัดตั้งกองทุนเงินล้านก็เป็นการชัดเจ็นกับนโยบายอนุรักษ์ เพราะเมื่อൺส่งเสริมให้คนขยายพื้นที่ป่าสำหรับปลูกพืชเพื่อขาย ดังที่พูดถูกแล้ว

สมัยนี้มีที่จำกัด เราจะขยายไม่ได้ ขยายแล้วในเจ้าหน้าที่มาจับ กำหนดขีดเส้นให้เรา บางที่ถ้าเราทำเกินก็โดนจับบอกว่าเราบุกรุกป่า พอเงินเข้ามา [กองทุนเงินล้าน] ก็จะถูกใจ ปลูกข้าวโพดแทนไม่ปลูกข้าวแล้ว ทำไร่พุง ภูน่วยมาก

นอกจากนี้ ทางการจะผู้ให้บ้านยังเรียกว่าให้ไปพัฒนาเส้นทาง โดยการขุดถนนทางแต่ผลของถนนคือทำให้เจ้าหน้าที่เข้ามาจับชาวบ้านที่ทำไร่ หรือตัดไม้มาสร้างบ้าน หรือ ตั้งด่านตรวจบัตรประชาชน พะติกล่าวว่า

ถนนเราต้องขุดเอง ปีหนึ่ง ๆ ก็ต้องซื้อจากบราคาก 70-80 บาท 100 กว่าบาทก็ซื้อ ผู้ให้บ้านให้ขุดทางก็ไปช่วยกันขุด แต่สุดท้ายก็มีคนมาจับเราเองอีก สร้างถนนกันเอง แต่เป็นการสร้างเพื่อให้เข้าสະควรมาจับเรา

ในเรื่องนี้ผู้นำอีกคนที่อยู่นอกกลุ่มกล่าวว่า

เราขุดถนนก็สร้างความสະควรสบายนะ เขาก็มาตั้งด่านถึงเวลาเราผ่านใช้ถนน เขาก็ตามว่าคุณมีบัตรใหม่ ไม่มีบัตรก็ลงมา ก็ต้องกลับมาที่บ้านเรา กล้ายเป็นว่าสະควรเข้า เข้าบอกว่าเดียวันนี้เขามีภูมายรักษาป่า ดูแลสัตว์ทุกชนิด ขนาดสัตว์ก็ยังทำรัง...แต่เราละเราเป็นมนุษย์...ทำไม่จะสร้างบ้านก็สร้างไม่ได้ล่ะ เราไม่มีต้นหนึ่งจะเอามาทำเสาบ้าน อนุรักษ์ก็ยังคงไม่กลับไป

และเมื่อทางการมาบังคับให้ที่บ้านผู้ช่วยผู้ให้บ้าน กลุ่มก็ตกลงไม่ไปเอา พะติกล่าวว่า

แม่กระทั้งบัตรประชาชนก็ไม่เอาแล้ว ไม่เสียดายแล้ว ..ไม่ทำก็ถูกว่าอย่างหนึ่ง มีวัวขายวัว มีความขายความ หมดเงินไปหนึ่งสองหมื่นก็ยังไม่ได้บัตร พอดีก็ไม่รู้จะใช้ยังไงได้ ทำไร่ก็ไม่ได้ [หมายความว่า การมีบัตรไม่ได้ทำให้มีสิทธิในการใช้ทรัพยากร ก็เหมือนคนที่ไม่มีบัตร]

จากคำพูดของชาวบ้าน จะเห็นว่าปัญหาที่เผชิญ ทำให้ชาวบ้านเกิดความรู้สึก “ถูกลิดรอนความเป็นเจ้าของ” และ “ไม่ได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมหรืออย่างเสมอภาค” ความรู้สึกนี้ยิ่งมีเพิ่มมากขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับความเป็นอยู่ที่ดีกว่าของผู้ลี้ภัยจากพม่าที่อยู่ในศูนย์อพยพนูโภที่อยู่ไม่

ไก่จากบ้านแม่ท่านกัน ชาวบ้านที่อยู่นอกศูนย์ฯ เช่น บ้านแม่ทะเสียอึกที่ต้องฟังพากาศย้ำๆจากศูนย์อพยพฯ พระติบออกว่าถ้าไม่มีศูนย์อพยพฯ ชาวบ้านแม่ทะจะมีชีวิตยิ่งแย่กว่านี้¹⁰

นอกจากปัญหาที่เพชญ์จากภาระทำข่องเจ้าหน้าที่รัฐอันเนื่องมาจากการนโยบายแล้ว ทางกลุ่มยังสะท้อนถึงความไม่สบายนิ่งปัญหาการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ของผู้คนในหมู่บ้าน อันเนื่องมาจากการผลกระทบของการพัฒนาในระบบเศรษฐกิจเงินตราที่ทำให้คนเห็นแก่เงิน และการซวยเหลือซึ้งกันและกันในหมู่บ้านซึ่งอยู่บนรากรถานเศรษฐกิจแบบพอยังชีพมีน้อยลง รูปธรรมที่หยิบยกมาพูดหลายครั้งคือการไม่ซวยสร้างบ้านให้สมาชิกคนอื่นในหมู่บ้านอีกต่อไป หลังจากที่ต้นมีบ้านไม่ที่ถาวรแล้ว หรือเนื่องจากต้องไปรับจ้างหาเงินเลยไม่มีเวลามาซ่วย คนที่ปลูกข้าวไม่พอกินก็จะอดอยากเพราะไม่มีครอเรอาข้าวมาเพื่อแฟให้ เนื่องจากคนปลูกข้าวน้อยลงแต่ไปปลูกพืชเศรษฐกิจหรือรับจ้างเพื่อให้ได้เงิน และเมื่อมีปัญหาความต้องการเงิน ก็มีการลักขโมยกันมากขึ้น

ผู้นำ ความเชื่อ และการสร้างชุมชนใหม่

ปัญหาความกดดันจากนโยบายและการปฏิบัติของรัฐ และการเปลี่ยนแปลงทางความสัมพันธ์ทางสังคม และปัญหาศีลธรรมที่เสื่อมโทรมลง เป็นสิ่งที่คนทั่วไปรู้สึกได้ และมีการปรับตัวสร้างชุมชนใหม่ในรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป ดังปรากฏว่า บางครัวเรือนได้เปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์ ในขณะที่การรวมกลุ่มปกาบูโพเกิดขึ้นโดย 15 ครัวเรือน จากจำนวนครัวเรือนทั้งหมดในบ้านแม่ทะ 76 ครัวเรือน¹¹

ในส่วนของกลุ่มปกาบูโพนั้น อยู่บนพื้นฐานความสัมพันธ์ดั้งเดิม การมีประสบการณ์ร่วมกันทั้งก่อนการรวมกลุ่มและหลังการรวมกลุ่ม และความเชื่อร่วมกัน ภายใต้การริเริ่มและการนำของผู้นำที่มีคุณธรรมและมีบุญบารมี เป็นที่ยอมรับของสมาชิก อีกทั้งสามารถที่จะร่วมกับสมาชิกสร้างอัตลักษณ์ร่วมทั้งในลักษณะที่เป็นสัญลักษณ์และการปฏิบัติ ที่ทำให้สมาชิกกลุ่มนี้รู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม และมีความสำนึกร่วมกัน ความมุ่งมั่นที่จะร่วมกันปฏิบัติตามกติกาของกลุ่ม

ในบรรดาสมาชิกของกลุ่มปกาบูโพ 15 ครัวเรือน นั้นอาจแบ่งออกได้เป็น 4 คระภูลตามการสืบทอดทางฝ่ายมารดา ทั้งหมดเป็นคระภูลดั้งเดิมที่อยู่บ้านแม่ทะ โดยที่คระภูลที่ 3 ได้รับการซักชวนจากพ่อแม่ของพะตี ซึ่งเป็นผู้นำหมู่บ้าน (คระภูลที่ 1) ให้เข้ามาอยู่ด้วย และแต่ละคระภูลจะเชื่อมโยงกันด้วยการแต่งงาน ในแต่ละคระภูลมีครัวเรือนที่เข้าร่วมกับปกาบูโพดังนี้

¹⁰ ในปี พ.ศ. 2544 รวมกันแล้วจากข้อมูลจาก Burmese Border Consortium (BBC) November 2001 มีผู้อพยพจากพม่าทั้งหมด 137,899 คน โดยส่วนใหญ่เป็นคนกะเหรี่ยงคือมีจำนวน 104,355 คน อาศัยอยู่ในศูนย์ 7 ศูนย์ได้แก่ ศูนย์อพยพแม่กองคง ลามานหลวง เขตจังหวัดแม่ส่องสอน แม่หละ อุ้มเปี้ยมใหม่ นุโโพ จังหวัดตาก โดยศูนย์นุโโพอยู่ในเขตอำเภออุ้มผาง

¹¹ เอกสารสรุปสถานการณ์กลุ่มชาชีบ้านกุยตีะ โดยกองร้อยตชด. 347

ตระกูลที่ 1 ซึ่งเป็นตระกูลของพระตีที่เป็นผู้นำบ้าน มีทั้งหมด 7 ครัวเรือน ที่อยู่ในกลุ่มปกาบูโพ ได้แก่ครัวเรือนของพระตีเอง ของพี่สาวซึ่งแต่งงานกับจօแตะ 1 ครัวเรือน ของน้องชาย 3 ครัวเรือน และของน้า (น้องของแม่และลูกผู้พี่น้องของแม่) อีก 2 ครัวเรือน

ตระกูลที่ 2 เป็นตระกูลของพระบีอ (ชื่อสมมุติ) ซึ่งทั้งครัวเรือนของพี่สาว และน้องชาย 2 คน เข้าร่วม รวมเป็น 4 ครัวเรือนที่อยู่ในกลุ่มปกาบูโพ

ตระกูลที่ 3 เป็นตระกูลของพระเย (ชื่อสมมุติ) ซึ่งมีครอบครัวของน้า (น้องของแม่) เข้าร่วมในกลุ่ม รวม 2 ครัวเรือน

ตระกูลที่ 4 เป็นตระกูลของพระทู (ชื่อสมมุติ) ซึ่งมีครอบครัวของพี่ชายเข้าร่วมด้วยรวมเป็น 2 ครัวเรือน

ดูจากความสัมพันธ์ทางเครือญาติของกลุ่มจะเห็นว่า ความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการรวมกลุ่ม อันเนื่องมาจากวิถีที่ได้ร่วมกันทำงานในวิถีชีวิตประจำวันและทางศาสนา และการแลกเปลี่ยนในเรื่องปัญหาและความคิดมากกว่าคนที่ไม่ได้มีความสัมพันธ์ แต่ไม่ได้หมายความว่า ความสัมพันธ์ทางเครือญาติจะเป็นตัวกำหนดการร่วมกลุ่ม เพราะมีญาติพี่น้องของคนในกลุ่มอีกจำนวนหนึ่ง เช่นในตระกูลที่ 4 ที่ครอบครัวของพี่น้องหลายคนที่อยู่หมู่บ้านเดียวกันไม่ได้เข้าร่วม หรือผู้ที่ย้ายไปแต่งงานอยู่หมู่บ้านอื่นก็ไม่ได้เข้าร่วม

เมื่อดูประวัติของผู้นำและแกนนำของกลุ่ม แล้วจะเห็นว่าลักษณะที่ร่วมกันอีกประการคือ เป็นผู้ที่ฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างดี อันเนื่องจากการเป็นคนดังเดิมในพื้นที่ ทำให้มีที่นาและที่ท่าเรือในกรณีพ่อของพระตีซึ่งเคยเป็นผู้นำหมู่บ้าน และเป็นผู้บุกเบิกที่นาจำนวนมากในบริเวณที่เรียกว่ากรีมตี นอกจากที่นาที่พ่อแม่บุกเบิกไว้ให้ การที่พ่อเป็นคนขยายบ้านเพิ่ม ทำงานหนักເเอกสารส์ ทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น ซึ่งเป็นที่รู้กันทั่วไปว่าได้ข้าวมากกว่าใครในหมู่บ้าน อีกทั้งมีวัสดุที่ถือเป็นทรัพย์สมบัติที่มีค่า นอกจากการเป็นคนดังเดิม และฐานะทางเศรษฐกิจแล้ว การเป็นคนมีความคิด ความรู้ และเป็นผู้ที่คนอื่นให้ความนับถือในด้านคุณธรรม น่าจะมีส่วนทำให้พระตี น้องชาย และจօแตะซึ่งเป็นพี่เขยได้รับเลือกให้เป็นกรรมการหมู่บ้าน และพระบีอ เป็นเลขานุการกองทุนหมู่บ้าน ก่อนที่จะเกิดการรวมกลุ่มปกาบูโพ

ประสบการณ์ส่วนตัวของพระตีและแกนนำคนอื่น ๆ ไม่ได้เหมือนกันเสียที่เดียว แต่ล้วนมีส่วนในการหล่อหลอมความคิดความเชื่อ ที่เน้นในเรื่องการทำบุญ การให้เกิดความเสมอภาค และการให้ความรักและมีความสามัคคีในกลุ่มเดียวกัน

พระตีอายุ 37 ปี ไม่เคยเข้าร่วมกับพคอ. เพราะขณะนั้นยังอายุน้อย เมื่อแต่งงานกับภรรยาซึ่งเป็นครอบครัวที่มีฐานะ ก็ได้ย้ายไปอยู่หมู่บ้านของภรรยาได้เพียงสองปีก็ย้ายกลับมาอยู่ในหมู่บ้าน

บ้านไก่กรีมตีและเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านแม่ท่าร่วมกับครอบครัวของพี่และน้องและญาติคนอื่น ๆ พะตีเป็นหัวหน้าพญาติพี่น้องและชาวบ้านคนอื่นไปร่วมงานบุญที่พ่อมาแนะนำจัดอยู่เป็นประจำ โดยมักจะเป็นผู้ที่ออกเงินค่าเหมารถไปกลับ พะตีและน้องชายໄว์ผอมนายและม้าจะพากเพริ่มตอนตะลวงทั่วไป

จอดแตะพี่เขยของพะตีซึ่งปัจจุบันอายุ 44 ปีนั้น เคยเป็นทหารของพคท. พูดภาษาไทยได้ชัดเจนกว่าพะตี และใช้ศัพท์แสงที่บ่งบอกถึงความคิดที่เคยได้รับการปลูกฝังมาสมัยเป็นคอมมิวนิสต์ เช่น ที่หนังสือพิมพ์เคยลงว่า เข้าอกกับนายทหารไปว่า “พวกเขามีกลัวตาย สิ่งที่เข้าต้องการจริง ๆ คือ “ความเสมอภาคและประชาธิปไตย” ...เชื่อมั่นแต่เพียงว่า การเป็นคนดี และศักดิ์ศรีของมนุษย์เท่านั้น ที่มีคุณค่ามากกว่า “บัตรประชาชน””¹²

ในการสัมภาษณ์เมื่อ 14 มกราคม 2548 จอดแตะบอกว่า “อยู่ในป่าต้องรู้จักดูแลรักษาป่า” เมื่อผู้ช่วยวิจัยถามว่าได้ความคิดนี้มามาได้อย่างไร จอดแตะตอบว่า

ความคิดนี้มีมาตั้งแต่อยู่กับคอมมิวนิสต์ ช่วงนั้นนี่ ถ้าไม่มีคอมมิวนิสต์ที่ตำบลแม่จัน น้ำจะท่วมหมดเพาะเราจะสร้างเขื่อนน้ำจม พระคอมมิวนิสต์คัดค้าน ช่วงหลังมาเข้ามอبدีวะ ยิ่งนานก็ยิ่งเสียหายมากขึ้น ทำให้เราต้องหันหน้าเข้าหากันถ้าไม่อย่างนั้นแล้วจะแยกกันนี้

เช่นเดียวกับพ่อมาันที่เคยเป็นแกนนำของพคท.แต่ยังยึดถือเรื่องการทำบุญ จอดแตะยังยึดถือความเชื่อและการปฏิบัติแบบตะลุง ซึ่งจอดแตะให้ความหมายว่าคือคนที่อยู่กับประเทศไทยนั่นรวมด้วยเดิม แม้จะประเมินตัวเองว่าลักษณะของการนับถือแบบตะลุงที่เลต่อโคงจะ “สูงกว่าเล็กน้อย”

พะบือ อายุ 45 ปี แกนนำที่สำคัญอีกคนของกลุ่ม ก็เคยมีประสบการณ์เข้าร่วมกับพคท. ในขณะเดียวกันก็เคยเป็นตะลุงไปร่วมทำบุญที่เลต่อโคงได้ประมาณสี่ปี ต่อมารู้สึกว่าไก่ และตอนหลังก็มีวัดที่บ้านแม่ทะ จึงเลยเข้าวัดที่บ้านแม่ทะ และก็ไปที่พ่อมาันด้วย ทั้งพะบือและลูกชายวัย 8 ขวบ จะໄว์ผอมนายเหมือนชาวตะลุง ซึ่งเป็นคนเดียวของเด็กในวัยนี้ที่จะໄว์ผอมทั้งนี้ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของความคิดของตะลุงที่เน้นการรักษาประเทศไทยรวมด้วยเดิมเอาไว้ พี่สาวของพะบือเคยเป็นพยาบาลของพคท. ส่วนพี่เขยถือว่าเป็นแกนนำหลักคนหนึ่งของกลุ่ม ลูกชายซึ่งเป็นวัยรุ่นเคยเข้าไปบำเพ็ญตนเหมือนญาชีอยู่ในป่าในช่วงฤดูฝนเป็นเวลาสามเดือนร่วมกับเพื่อนอีกสองคน

¹² โพสต์ทูเดย์ 12 มีนาคม 2547 หน้า A7 ลงสกู๊ปข่าวภายใต้หัวข้อ “พระเจ้า-ประชาธิปไตย-ความเสมอภาค เรื่องราวด้วยความตายของชาวกะหรี่ยง

โดยในระหว่างนั้นไม่ได้กินข้าวเลย กินแต่ของป่า ฝนตกก็หลบเข้าไปนอนบนต้นไม้ ปัจจุบันก็ยังกีดกีดไม่เข้าและบริโภคสิ่งมีชีวิต

ประสบการณ์รวมและความคิดความเชื่อที่ใกล้เคียงกัน อาจจะไม่ก่อให้เกิดการรวมกลุ่ม ถ้าหากไม่มีผู้เริ่มที่จะสร้างสัญลักษณ์และการปฏิบัติที่สมาชิกเห็นชอบและมีความรู้สึกร่วม การเริ่มต้นเกิดขึ้นตั้งแต่ต้นปี 2546 เมื่อพ่อตีเริ่มมีความคิดที่จะสร้างศาสนากองตนเองขึ้นมา และได้ปรึกษาหารือญาติพี่น้อง มีการขยายวิวของตัวเองทั้งหมด เพื่อเอาเงินมาซื้อวัสดุก่อสร้างสำหรับการสร้าง เตอร์เรียหรือ ซึ่งเป็นเหมือนสำนักสงฆ์หรือศาลาที่วางเครื่องบูชาและที่ประชุมร่วมกัน ดังที่มีในวัดของพื้นเมืองหรือในสำนักถ้ำซึ่งเลื่องโคล แต่ที่นี่จะสร้างคล้ายพิพิธภัณฑ์ โดยประกอบไปด้วยบ้านหลังไม้ใหญ่นักแต่ทำอย่างถาวรด้วยกระเบื้อง ไม้ ปูน เพื่อเป็นที่เก็บเสื้อผ้า และสิ่งของเครื่องใช้ที่คนจะหรือใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ตระกร้า กระจาด หน้าไม้ จบ เสียม คนໄได เลือยขนาดใหญ่ เป็นก่อสร้างแบบยกๆ ๆ (ดูภาพที่ 2) บริเวณมีการกันด้วยรั้วไม้ไผ่ โดยบันลือดินรอบแเด มีสิ่งก่อสร้างที่น่าสนใจอีกหลายอย่าง เช่น การทำตราซึ่งจำลองขนาดใหญ่ด้วยลำไม้ไผ่และตระกร้าสถานไม้ไผ่ (ดูภาพที่ 3) การทำกลองอากาศ (เรียกว่าเดือเก่อลี) ซึ่งเป็นเสาไม้ไผ่สูง มีไม้ผูกติด เมื่อมีลมพัดไม้กับไม้ไผ่จะตีกันทำให้เกิดเสียงเพื่อไล่นกหรือสัตว์ที่มากินข้าว เมื่อสร้างพิพิธภัณฑ์เสร็จ จากนั้นก็เริ่มสร้างเดี๋ยวนี้ที่เนินไม้ไ烙จากบ้านพิพิธภัณฑ์มากันนัก ซึ่งในขณะที่ของตะละกูหรือพื้นเมืองจะเป็นเจดีย์ทราย ของพ่อตีจะก่อปูนอย่างถาวร (ดูภาพที่ 4) แต่ยังมีต้นไม้ไผ่ที่ทำเหมือนจัตุรัตต์แต่เนื้อห์องตะละกูและพื้นเมืองที่ทำต่างออกไปคือ การทำเครื่องบินไม้จำลองลำเล็ก ๆ วางอยู่บนยอดฉัตร (ดูภาพที่ 5) ซึ่งพ่อตีบอกว่าเคยเห็นที่อื่นทำเป็นตัวอย่าง และในภายหลังพ่อตีให้ความหมายว่า “คนชาติอื่นผ่านอื่นสร้างได้ขึ้นไป แต่เราสร้างขึ้นไม่ไป ก็ใช้ไม่สร้างนี่ ปากเกอะบูนี่ยากจนมาหลายชาติหลายสมัยมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เป็นลูกคุณโต แต่ไม่มีอำนาจจะอะไร”¹³

การมุงทำพิพิธภัณฑ์ เจดีย์ และเริ่มมีการทำบุญร่วมกันทุกวันพระ ดูเหมือนทำให้การทำไว้ทำงานในฤดูฝนของปี 2546 ทำได้ไม่เต็มที่ ทำให้ได้ข้าวน้อย เมื่อกลางเดือนกุมภาพันธ์ 2547 คนในกลุ่มจำนวน 17 ครัวเรือน ซึ่งรวมทั้งผู้ใหญ่ เด็กโตและเด็กเล็กเริ่มไม่มีข้าวกิน แต่กินกล้ายบุก และอาหารจากป่าอื่น ๆ แทน ทางผู้ใหญ่บ้านแม่ทะจึงได้แจ้งเรื่องไปยังอำเภอ ซึ่งทางเจ้าหน้าที่ทางอำเภอเริ่มทยอยยกันเข้ามา โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางดช. ซึ่งอยู่ใกล้ชิดกับพื้นที่ และวุ่นจัดกับชาวบ้านค่อนข้างดี ได้เริ่มนำอาหารมาให้เมื่อปลายเดือนกุมภาพันธ์ 2547 และทยอยให้การสนับสนุนข้าวและสิ่งอื่น ๆ ที่ทางกลุ่มต้องการ เมื่อมีข้าวชาวบ้านก็กินข้าว และข้าวบางส่วนที่ได้รับการสนับสนุนยังแบ่งไปให้ชาวบ้านนอกรุ่มที่ขาดแคลนข้าวด้วย ผลจากการที่หนังสือพิมพ์ระดับประเทศลงข่าวเมื่อต้นเดือนมีนาคม 2547 ติดต่อกันกว่าสัปดาห์ เรื่องการอดข้าวของคนเกือบ 200

¹³ สัมภาษณ์ 17 มกราคม 2547 โดยผู้ช่วยวิจัยเป็นภาษาไทยเริ่ง ขณะที่กลุ่มทำบุญร่วมกันที่เตอร์เรียในวันพระ

คนซึ่งเป็นเด็กเล็กกว่าครึ่ง ทำให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและสมาคมกูฏิสภาพลงมาตรวจสอบเรื่องราวในพื้นที่เมื่อปลายเดือนมีนาคม 2547 และแนะนำว่ามีส่วนที่ไม่ดีในเรื่องนี้ ให้ร่วมกันหาแนวทางแก้ไข

แม้จะมีผู้อธิบายถึงแรงจูงใจของพะตีว่าเกิดจากความอาทรอพณ์ของที่นาและการแหนะนำจากพื้นที่ให้หดทำนาและสร้างเจดีย์ อีกทั้งมีคนในหมู่บ้านมองว่ากลุ่มนี้ “บ้า” ทางกลุ่มดูจะไม่สนใจข้อกล่าวหามากนัก และไม่ได้อธิบายอะไรให้คนภายนอกฟังต่อในเรื่องความเชื่อในเรื่องความอาทรอพณ์และการที่พระเจ้าจะมาช่วย เมื่อผู้เขียนไปพูดคุยกับพะตีหลังการอุดอาหารเมื่อต้นเดือนเมษายน 2547 สิ่งที่พะตีและผู้นำในกลุ่มนี้เน้นย้ำตลอดเวลาของการพูดคุยไม่ใช่จะกี่ครั้ง คือความจำเป็นที่คนจะต้องมีความรัก (ต่าแอะ ต่ากุย) ความสามัคคี (ต่ากุ ต่าเพาะ) ตอกันและช่วยเหลือกันด้วยเหตุนี้จึงสร้างสถานที่ร่วมมือร่วมใจที่เรียกว่า เตยะใหร์ ซึ่งก็เป็นสิ่งที่คนอื่นในกลุ่มนี้เห็นด้วย ดังที่พะตีกล่าวว่า

เราบอกจะทำอย่างนี้ ก็อธิบายให้เข้าอย่างชัดเจนว่า เราต้องทำบุญ (ต่าบุ) เราต้องอยู่ด้วยความสามัคคี ความรัก ต้องเท่าเทียมกัน อยู่ในหมู่บ้านต้องรักหมู่บ้าน อยู่บันดินต้องรักผืนดิน ต้องรักกัน แสดงถึงความรักความสามัคคี แต่พูดอย่างเดียวไม่แสดงออกไม่มีความหมาย พูดอย่างเดียวไม่ทำตามมันจะปรากฏขึ้นมาได้อย่างไร เราไม่สนใจสร้างเตยะใหร์ ไป หลายคนก็เข้าสิ่งของมาไว้

อัตลักษณ์ร่วม: สัญลักษณ์และการปฏิบัติ

การเกิดชุมชนปกาบุโพ เกิดขึ้นจากการที่มีผู้นำที่ริเริ่มสร้างสัญลักษณ์ที่คนในกลุ่มยึดถือร่วมกันและมีปฏิบัติการร่วมกันเพื่อให้ความเชื่อที่มีร่วมกันนั้นปรากฏเป็นจริง การสร้างเจดีย์หรือโค' และเตียวใหร์ ในรูปแบบที่กลุ่มนี้ทำนั้น เป็นสัญลักษณ์ที่คนในบริเวณนี้คุ้นเคยอันเนื่องมาจากการเชยเข้าร่วมทำบุญกับตะละภูและพื้นที่มนต์ซึ่งเคยเป็นตะละภูมาก่อน เป็นสัญลักษณ์ของการเชื่อมต่อพระเจ้า และเป็นพื้นที่ที่สามารถทุกคนต้องมารวมกัน อันทำให้ความสามัคคีเป็นรูปธรรม แต่การที่จะสร้างโค'และเตียวใหร์ ได้จะต้องมีผู้นำที่มีคุณธรรม ความรู้ และบารมีเพียงพอ ดังกรณีของพะตีที่คนในกลุ่มยกย่องให้เป็น อะโค' หรือ ปกาต่อโพราม ซึ่งเป็นแนวคิดที่มีนานาน อันหมายถึงคนที่มีอิทธิพลที่สามารถกลุ่มคนมาทำอะไรร่วมกันได้ เป็นเสมือนต้นคิด และเป็นคนที่มีแรงบันดาลใจ หรือช้าบ้านมักจะใช้คำว่ามีการดลใจหรือบางที่เป็นรูปแบบของนิมิตร ลงมือทำก่อนแล้วลูกหลานหรือคนอื่นก็ตาม

แม้จะยังมีคนอื่นในหมู่บ้านมาก็ตาม มองว่ากลุ่มนี้เป็น “คนบ้า” แต่ก็มีอีกหลายคนเข้าใจว่า เป็นกลุ่มที่มุ่งทำบุญ โดยวิถีทางที่คนอื่นอาจไม่เห็นด้วยหรือไม่สะดวกที่จะเข้าร่วมด้วย คำว่า ปกาบุ

โพ ที่มีความหมายว่า ผู้ทำบุญนั้น ที่จริงแล้วเป็นชื่อที่คนออกกลุ่มใช้เรียก และทางกลุ่มนั้นรับเอกสารฯ เพราเห็นว่าความหมายก็ตรงกับสิ่งที่กลุ่มปฏิบัติอยู่

แต่กลุ่มก็ได้พัฒนารูปแบบการปฏิบัติทางศาสนาที่แตกต่างออกไปจากตะลະກุ่ และของพื้นเมือง หลายอย่าง ที่เห็นได้ชัดก็คือการสร้างเตโอะให้ในรูปของพิพิธภัณฑ์ การสร้างเจดีย์ที่ถาวร การเน้นการทำความสะอาดบ้านเรือนและบริเวณบ้านทุกวัน และเน้นการทำกิจกรรมทุกอย่างร่วมกันเพื่อ"ความรักและความสามัคคี"

ในฤดูฝนปี 2547 ทางกลุ่มตัดสินใจไม่ทำไร่ แต่จะทำเฉพาะที่นา โดยทุกคนจะไปทำร่วมกัน ในที่นาของตระกูลของพระตี กลุ่มเหลือสมาชิก 15 ครัวเรือน เพราะครัวเรือนหนึ่งออกไปในช่วงที่มีการรอดอาหาร และอีกครัวเรือนหนึ่งขอออกจากการเป็นสมาชิกไปเมื่อต้นฤดูฝนเพื่อทำไร่

ในช่วงปลายปี 2547 ต่อต้นปี 2548 กลุ่มเก็บเกี่ยวข้าวร่วมกันได้ทั้งหมดประมาณ 980 ถัง เก็บไว้ที่บ้านที่มีห้องส่องหลัง คระจะกินก็ไปตักเอาได้ โดยไม่ต้องขออนุญาตใคร แต่ทุกบ้านสมาชิกก็ กินกันวันละสองมื้อเท่านั้น เพราะคาดว่าข้าวจะไม่พอตลอดปี เมื่อถูกถามว่าถ้าไม่พอจะทำอย่างไร พระบีบอกรว่า "บอกไม่ถูกเหมือนกัน แล้วแต่จะจ่ายไว(พระเจ้า) แล้วแต่เขาจะให้อะไรเรา ถ้าเขามีใจให้เรา เรา ก็ได้กิน" ในช่วงนี้ผู้ชายทุกคนก็จะไปช่วยกันชุดละกล้ามเนื้อง (ผู้หญิงส่วนใหญ่จะเลี้ยงลูกเล็ก) สร้างบ้านให้สมาชิก ซ้อมแซมหลังค้าบ้านที่หลังคามีดีแล้ว และมีโครงการใหม่คือช่วยการสร้างบ้านรวมอีกหลังหนึ่งที่ใหญ่กว่าหลังเดิมที่เป็นพิพิธภัณฑ์ เพื่อใช้สำหรับกิจกรรมของกลุ่ม มีการไปรับจ้างสวนพริกบ้างเพื่อเอามาใช้จ่าย โดยรายจ่ายหลักคือซื้อเกลือ และซื้อยารักษาโรค เงินที่ได้มาจากการไปรับจ้างจะนำเข้ามาไว้ร่วมกัน เป็นเงินสำรองเอาไว้ใช้จ่าย พระบีบอธิบายว่า "คือรับจ้างกันทำเป็นกลุ่ม คือมีกินกันด้วยกัน เวลาที่อดก็อดด้วยกัน...คือเราภักดีเจ้าจึงได้คิดอย่างนั้น"¹⁴

การทำบุญร่วมกันทุกวันพระยังมีอยู่อย่างพร้อมเพรียงกัน ผู้ชายและเด็กชายทุกคนใส่ชุดคลุมลายทางขาวมุฟ แต่ออกเสื้อหมูมากหน่อย บางคนไว้ผมยาว บางคนผูกสันติสุขไว้ที่หัวอย่างสวยงามทุกคน ผู้หญิงแต่งชุดกระหรี่ยง (ดูภาพที่ 6) พอเวลาประมาณเก้าโมง เสียงกลอง ซ่องชาบดังขึ้น ทุกคนต่างทะยอยไปรวมกันที่เตโอะให้ร กลุ่มเยาวชนนั่งเล่นแม่นโดยลิน และร้องเพลง เมื่อทุกคนมาพร้อมเพรียงแล้ว คนจะตีกังสดาล เป็นสัญญาณว่าเข้าไปในบ้านได้แล้ว จากนั้นมีคนที่อยู่ใกล้เชิงเทียนเข้าไปจุดเทียน และตีกังสดาลอีกสามที กราบสามครั้ง พนมมือให้ไว ผู้ชายจะพากันสวัสดิ์พิมพ์ให้เวลาไม่เกินนาทีก็กราบอีกสามทีก็เสร็จพิธี จากนั้นก็จะเป็นการประชุม แล้วแต่ว่าครรจุ หยิบยกเรื่องอะไรมาปรึกษาหารือ

¹⁴ สัมภาษณ์ 15 มกราคม 2548

กล่าวโดยสรุปแล้ว อัตลักษณ์ร่วมที่กลุ่มนี้สร้างขึ้นที่ samaชิกยีดคือ คือการมีพื้นที่ที่กลุ่มทำกิจกรรมร่วมกัน ที่สร้างขึ้นตามแบบตะละภู แต่มีการปรับปรุงเพิ่มเติม เพื่อให้สื่อความหมายที่สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น การต้องสร้างพิพิธภัณฑ์ขึ้นที่เตอะห์ให้ เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรม กะเหรี่ยงที่จะสูญหาย การแต่งกายตามแบบฉบับของปกาบูโพ และการต้องเข้าร่วมในกิจกรรมทางศาสนาและกิจกรรมที่เน้นการทำงานร่วมกันอย่างพร้อมเพรียง

บทสรุปของการสร้างชุมชนศิลธรรม

ความเชื่อในศาสนาตะละภูที่เชื่อถือและสืบทอดกันในบริเวณชายแดนไทย-พม่า ที่เน้นการดำรงรักษาวัฒนธรรมของแผ่นดิน การเคารพบุชาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ดลบันดาลให้เกิดความสุขและความอุดมสมบูรณ์ได้บนเงื่อนไขที่คนร่วมแรงร่วมใจและมีความพร้อมเพรียงในการทำบุญ รวมทั้งการปฏิบัติตามกติกาทางศิลธรรมอย่างเข้มงวด ผสมผสานกับอุดมการณ์ทางการเมืองที่เน้นความเสมอภาคของคอมมิวนิสต์ เป็นพื้นฐานการก่อตัวทางความคิดของกลุ่มปกาบูโพ ซึ่งความคิดนี้ดำรงอยู่และถูกเสริมแรงด้วยเงื่อนไขของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมอย่างรวดเร็วในพื้นที่ชายแดน ที่ก่อให้เกิดผลกระทบทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม การพัฒนาไปสู่เศรษฐกิจเงินตราที่ถูกส่งเสริมโดยรัฐ และเงื่อนไขแรงงานราคากลางที่หลังแหลมจากผู้คนจำนวนมาก เนื่องจากภัยสงคราม ทำให้เกิดการขยายพื้นที่ป่าสำหรับเพาะปลูกพืชเงินสด ในขณะที่ผู้ที่อยู่มาแต่เดิมถูกกดดันจากการตรวจจับการใช้พื้นที่ป่าในการทำไฟ薪木 เวียนและการอยู่อาศัยแบบดั้งเดิม แต่ผลกระทบของการพัฒนาเศรษฐกิจเงินตราที่สำคัญที่สุดที่กลุ่มปกาบูโพกังวลก็คือ การที่ชุมชนแต่เดิมเกิดการแตกแยก ขาดความรักความสามัคคีและการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และสิ่งนี้กลายเป็นปัจจัยหลักที่ก่อตัวต้องการสร้าง โดยการสร้างชุมชนใหม่และวิถีชีวิตใหม่โดยการปรับใช้ความเชื่อ สัญลักษณ์และพิธีกรรมที่ samaชิกในกลุ่มเดยร์บูและปฏิบัติ

ความไม่เข้าใจในพัฒนาการของการสร้างชุมชนใหม่ที่มีมาก่อนหน้าการที่จะไม่มีข้าวกิน และเหตุการณ์การอดข้าว และความไม่รู้ถึงความมุ่งมั่นของผู้นำและแกนนำที่จะสร้างชุมชนใหม่ที่มุ่งเน้นการทำบุญและการสร้างศิลธรรม แต่มองดูเฉพาะช่วงที่ข้าวหมดและคนเริ่มอดข้าว ทำให้คนกลุ่มนี้ถูกดังข้อหาอย่างง่าย ๆ ว่า “บ้าลัทธิ” เป็นการกระทำเพียงเพื่อ “หนีหนี้” ข้อสรุปเรื่องการถูก “สะกดจิตหมู่” ก็เช่นกัน ทำให้ดูเหมือนว่า คนอื่น ๆ ไม่มีความคิด และยอมสิโรราบ ปล่อยให้ผู้นำคนเดียว “สะกดจิต” หรือมีอิทธิพลครอบงำ ทั้ง ๆ ที่ในความเป็นจริงมีแกนนำหลายคนที่มีประสบการณ์มากมายทั้งการเข้าร่วมกับพคท. การนับถือศาสนาตะละภู และเป็นกรรมการหมู่บ้าน ภารกิจล่าหาของจากเป็นเรื่องของความไม่รู้แล้วยังเป็นเรื่องของการเอกสารฐานทางความเชื่อและศิลธรรมของคนกลุ่มนี้ ไปทابวัดคนกลุ่มนี้ที่มีความเชื่อและการปฏิบัติที่ไม่เหมือนตน นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นว่า ในปัจจุบันการที่คนเราเปรียบธรรมชาติและวิถีศิลธรรมเป็นเรื่องปกติ คนที่คิดมากในเรื่อง

การอนุรักษ์ทรัพยากร การอนุรักษ์วัฒนธรรม และการพื้นฟูความรักความสามัคคีในระหว่างผู้คน เช่นกันลุ่มปกาบุโพ กล้ายเป็นคนที่ผิดปกติหรือคน"บ้า"

การอดข้าวดูจะเป็นผลที่ต่อเนื่องของการมุ่งเน้น"การทำบุญ"และการสร้างกลุ่มที่ทำมากกว่าหนึ่งปีก่อนหน้านั้น มากกว่าการตั้งใจ"ประทั่งรัฐ" โดยตรง การที่ผู้ใหญ่บ้านแจ้งไปทางอำเภอและนักข่าวไปทำข่าวและถานถึงปัญหาว่ามีปัญหาอะไรบ้าง ปัญหาความคับข้องใจต่อนโยบายและการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ของรัฐโดยเฉพาะอย่างยิ่งฝ่ายอนุรักษ์ป่าไม้ถูกเปิดเผยและถูกโยงว่าการอดข้าวนี้ทำขึ้นเพื่อประทั่งรัฐ

ในท่ามกลางบริบทที่คนชายขอบถูกรัฐและทุนกัดดัน และมีความอึดอัดกับปัญหาศีลธรรมที่เสื่อมโทรมลงนั้น มีการแสดงทางออกในหลายรูปแบบวิธีการ นอกจากการใช้เครื่องมือตอบโต้ต่อต้านรัฐและทุนในรูปแบบต่าง ๆ โดยปัจเจกชน ดังที่พูดในงานวิจัยจำนวนมาก เป็นต้นว่างานของ Scott () Peluso () แล้ว การแสดงทางออกโดยความพยายามด้านสร้างชุมชนใหม่ที่มีศีลธรรม บนพื้นฐานวัฒนธรรมและรากเหง้าของชาติพันธุ์ บนความฝีมือที่จะมีสังคมที่อยู่ได้อย่างไม่ทำร้ายธรรมชาติ และมีความเสมอภาคและความเป็นธรรมดังเช่นชุมชนปกาบุโพนี่ มีอยู่อย่างต่อเนื่อง ผู้เขียนคิดว่า การสร้างชุมชนใหม่ที่มีศีลธรรมเช่นนี้ รัฐต้องให้การส่งเสริม และทำให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างคนในชุมชนกับคนนอกชุมชน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ในขณะเดียวกัน ก็พยายามแก้ไขเงื่อนไขและปัจจัยต่าง ๆ ที่จะกดดันคนชายขอบจนทำให้ไม่มีทางออก

เอกสารอ้างอิง

ขวัญชีวัน บัวแดง 2545 "ขบวนการลัทธิถูกเชือกพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของกะเหรี่ยงบริเวณชายแดนไทย-พม่า" วารสารสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 15 (1): 187-218.

_____, 2546 ชาติพันธุ์และมายาคติ กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม

เอกสารสรุปสถานการณ์กลุ่มชาชีบ้านกุยดี๊ โดยกองร้อยดช. 347

เพื่อนรักพม่า 2544 คนลี้ภัยในรั่มป่า รายงานการวิจัย

ไฟสต์ทูเดย์ 9-13 มี.ค. 2547

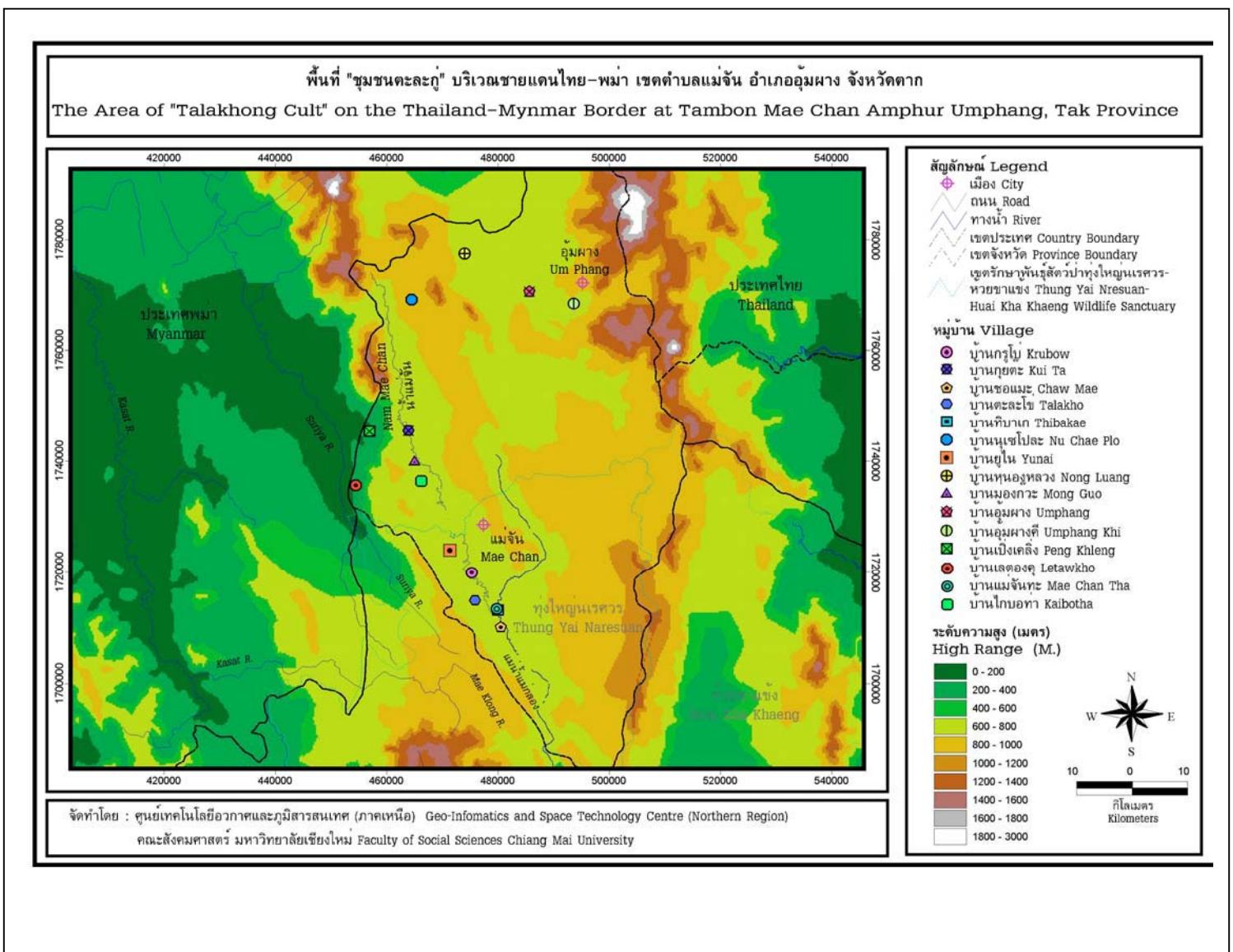
Amit, Vered 2002 Reconceptualizing community, p.1-20 in Vered Amit (ed.) *Realizing Community: Concepts, Social Relationships and Sentiments*, London: Routledge.

Gravers, Mikael. 2001. "Cosmology, Prophets, and Rebellion Among the Buddhist Karen in Burma and Thailand", *Moussons* 4: 3-31.

Scott, James C. *Weapons of the Weak: Everyday Forms of Peasant Resistance*. New Haven.:Yale University Press.

Smith, Martin. 1999. *Burma: Insurgency and the Politics of Ethnicity*. London: Zed Books.

Stern, Theodore. 1968. "Ariya and the Golden Book: A Millenarian Buddhist Sect among the Karen," *The Journal of Asian Studies* 27(2): 297-328.

ภาพที่ 1 หมู่บ้านกะหรี่ยงตามแนวชายแดนไทย-พม่า เขตอำเภอคัมพง จังหวัดตาก

ภาพที่ 2 พิพิธภัณฑ์ของใช้ในชีวิตประจำวันที่เตօะໂន່ວ

ภาพที่ 3 ตราชั้งบริเวณเตօະໂន່ວ

ภาพที่ 4 เจดีย์ก่อปูนล้อมรอบด้วยจัตุรไม้ไผ่

ภาพที่ 5 เครื่องบินบันยอดจัตุรเนื้อเจดีย์

ภาพที่ 6 กลุ่มปกาบุโพในชุดพิธีที่บริเวณเจดีย์

กระบวนการควบคุมและวิธีการจัดการปัญหาความขัดแย้งทางสังคมของชาวมุเชอแดง ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

โดย นายพิมุข ชาญชนะวัฒน์

1. สภาพทางสังคมและวัฒนธรรมทั่วไป ประวัติความเป็นมา

ชาวผ่ามุเชอ หรือกลุ่มคนที่นิยมเรียกตนเองว่า “ลาหู่” นั้นมีถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่ในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน บริเวณอิบีต-ชิงไห่ ภาษาพูดของมุเชอถูกจัดอยู่ในกลุ่มตระกูลภาษาอิเบต-พม่า ไม่มีตัวอักษรใช้แทนภาษาเป็นของตนเอง ทำให้ขาดการบันทึกเรื่องราวสำคัญ ๆ ไฉ�字号 อาศัยบอกเล่ากันต่อ ๆ มาทำให้เรื่องราวที่เกิดขึ้นจริง ๆ เปลี่ยนแปลงไป การศึกษาเอกสารเกี่ยวกับประวัติมุเชอจึงต้องดูที่การบันทึกของชนชาติอื่น ๆ ที่มีมาแกนักเดิมคนจีนเรียกพากมุเชอว่า “ล่อ-เอย” แปลว่า “คนด่า” ซึ่งมีความหมายทำนองว่า คนพากที่อาศัยอยู่ตามป่าเขามีเนื้อตัวดำอมแมม แตกต่างไปจากคนที่อาศัยอยู่ในเมือง การเรียกในลักษณะดูถูกเหยียดหยามได้ถูกยกเลิกไป เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบคอมมิวนิสต์ โดยทางการได้กำหนดให้เปลี่ยนมาใช้คำเรียกว่า “ลาหู่” ซึ่งเป็นคำที่พากเขาใช้เรียกตันเองแทนคำว่า “ล่อ-เอย”

ในหนังสือ THE FESTIVALS IN THE MYSTERIOUS LAND OF YUNNAN ซึ่งเขียนโดย Deng Qiyao และ Zhang Liu พิมพ์ในปี ค.ศ. 1991 ระบุความหมายของคำว่า “ลาหู่” หมายถึง “ชนผ่าหนึ่งที่ได้กินเนื้อสือปีง” ขณะที่ผู้วิจัยพบว่า พากมุเชอที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน จะไม่กินเนื้อสือ คนผ่าคนแก่บางรายห้ามแม้กระทั่งไม่ยอมให้นำเนื้อสือเข้าบ้านก็มี โดยให้เหตุผลว่า มันน่าขยะแขยง(ยะเว-ภาษาบ้านมุเชอแดง) ด้วยสือเป็นสัตว์ที่กินเนื้อทุกอย่าง แม้สัตว์หรือคนที่ตายเน่าเหม็นก็ไม่เว้น ซึ่งเป็นไปได้ว่า สภาพป่าของพม่าและจังหวัดแม่ฮ่องสอนในอดีตเมื่อประมาณ 30 ปีก่อน มีความสมบูรณ์อุดมไปด้วยสัตว์ป่านานาพันธุ์ ทั้ง เก้ง กว่าง กระทิง หมูป่า และอื่น ๆ สัตว์เหล่านั้นล้วนมีเนื้อที่มีริสชาดดีกว่า น่ากินกว่าเนื้อสือ เมื่อมีเนื้อสัตว์ป่าให้เลือกบริโภคได้มากมาย พากมุเชอที่อพยพลงมาจึงเลือกที่จะไม่บริโภคน้ำเนื้อสือ แม้ว่าการอดความหมายของคำภาษาบ้านมุเชอที่เรียกตันเอง “ลาหู่” จะมีความหมายว่า “ลา” แปลว่า สือ และ “หู่” แปลว่า ปีง หรือ ย่าง ซึ่งมีความหมายแฝงที่บ่งบอกถึงลักษณะความเก่งกาจสามารถในการเป็นนายพวนนักล่าขั้นเลิศ ผู้ที่สามารถนำเนื้อสือมาปีง/ย่างได้ก็ตาม

การแยกย้ายกันเป็นกลุ่มเล็กกลุ่มน้อยของพจากจีนลงมาทางใต้เข้าสู่พม่า ไทย และลาว ของชนผ่ามุเชอทำให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมกับกลุ่มชนใกล้เคียงที่ชาวมุเชอเคลื่อนตัวผ่านลงมา เหตุนี้ทำให้มุเชอ มีชื่อเรียกกลุ่มอยู่ต่างกันไปเป็นจำนวนมาก ศาสตราจารย์บุญช่วยศรีสวัสดิ์ ระบุว่า มีชื่อเรียกมุเชอกลุ่มอยู่ต่าง ๆ มากถึง 23 กลุ่ม ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการ

อพยพของมุนเชอและชนเผ่าต่าง ๆ จากประเทศสาธารณรัฐประชาธิรัฐจีนนั้น มาจากการหลบหนีภัย สงคราม โดยสงครามครั้งสำคัญที่ทำให้เกิดการอพยพจำนวนมาก คือ สงครามโลกครั้งที่ 2 และ สงครามปฏิวัติของหมายเจ้อตุง การเคลื่อนทัพของทหารเจียงไคเช็ก ที่เริ่มตั้งตัวในนาม “กองพล 93” หลบหนีลงมาอย่างพม่า และไทย หลังพ่ายแพ้ที่หัวคอมมิวนิสต์ของหมายเจ้อตุง ส่งผลให้มีชนกลุ่มน้อยจำนวนมากได้อพยพติดตามลงมาด้วย

สำหรับมุนเชอแดงในพื้นที่จังหวัดแม่ย่องสอนนั้น พบว่ามีเส้นทางการอพยพเข้ามาด้วยกัน 2 เส้นทาง คือ 1. อพยพจากรัฐจันของพม่าเข้าสู่พื้นที่จังหวัดแม่ย่องสอน ถนนcombeoปางมะผ้า และ ถนนcombeoปาย ในปัจจุบัน เช่นกลุ่มที่นำโดยพ่อเเม่เออกो(เสียชีวิตแล้ว) กลุ่มที่นำโดยพ่อเเม่ป้าโนหล กกลุ่มที่นำโดยพ่อเเม่ซอแบะ กลุ่มที่นำโดยพ่อเเม่จะะเสือ และกลุ่มอื่น ๆ 2. อพยพจากพื้นที่จังหวัด เชียงใหม่ผ่านอำเภอเชียงแวง และอำเภอเชียงดาว เข้าสู่เขตอำเภอปาย และลงมาสู่อำเภอปางมะผ้า ในปัจจุบัน เช่นกลุ่มที่นำโดยพ่อเเม่แสนคำลือ(เสียชีวิตแล้ว) ดังนั้นการเข้ามาของพวkmuเชอ แดงในจังหวัดแม่ย่องสอน จึงไม่น่าจะเกิน 100 ปีที่ผ่านมา

จากการสัมภาษณ์คนเฒ่าคนแก่ชาวมุนเชอแดงหลายคน พบว่าเหตุที่ทำให้ต้องอพยพเข้าสู่เขตประเทศไทยนั้น เพราะเมื่ออยู่ในเขตพม่าถูกกลุ่มโจรสลัดฆ่า โดยเฉพาะพวกโจราแซ่ (จีน) เช่น พ่อเเม่จ่าแสง (ปัจจุบันอายุ 70 ปี) และพ่ออินา(ปัจจุบันอายุ 68 ปี) ซึ่งเป็นสามีภรรยาภันและ เป็นผู้นำมุนเชอแดงหมู่บ้านห้วยแห้ง ได้เล่าว่าเมื่อก่อนอยู่กับพ่อแม่ในรัฐจันสอนถนนป่าแวง หรือ บริเวณใกล้บ้านปงป่าแวง พวkmuเชอแดงไม่มีเลือดผ้าสมใส่ หาเปลือกไม้มาทำเป็นเครื่องนุ่งห่ม ปล่อยผอมยารุ่งรัง ตามตัวมีแต่ตัวเหา เห็บ หมัดเกะเต็มไปหมด รองเท้าไม่มีใส่ จะใช้ไฟก็เอาห้อนหินมาตีกระหบกัน อาหารส่วนใหญ่ได้จากเก็บของป่า และล่าสัตว์ ต่อมาถูกกลุ่มโจรสลัดแย่งชิง ทรัพย์สินสิ่งของรวมทั้งสัตว์เลี้ยง จึงพากันย้ายหมู่บ้านหลบหนีเข้าสู่เขตจังหวัดแม่ย่องสอนใหม่ ๆ นั้น พื้นที่อุดมสมบูรณ์ด้วยสัตว์ป่าต่าง ๆ มากมาย ไม่มีเจ้าหน้าที่ผู้คนผ่านไปมาเหมือนปัจจุบัน นาน ๆ ครั้งเห็นคนแปลกหน้าหรือเจ้าหน้าที่ผ่านไปมาก็จะหลบหนีเข้าไปเอบซ่อนตัวในป่าด้วยรั้วสึกกลัวคนแปลกหน้า

และเมื่อเข้ามาอยู่ในเขตประเทศไทยช่วงแรก ๆ ชาวมุนเชอแดงในจังหวัดแม่ย่องสอนก็มักจะ ย้ายหมู่บ้านเสมอๆ 2 – 3 ปี ด้วยเหตุที่มีคนตายในช่วงเวลาใกล้กัน 1 - 2 คนขึ้นไป ก็จะพากันย้ายหมู่บ้านไปอยู่ยังบริเวณที่แห้งใหม่ทันที ด้วยมีความเชื่อว่า บริเวณที่เดิมไม่ดี หากอยู่ต่อไปอาจมีคนตายเพิ่มตามไปอีก หมู่บ้านต่าง ๆ เพิ่งอยู่ประจำที่เนื่องจากการเข้ามาควบคุมของเจ้าหน้าที่ เมื่อประมาณ 25-30 ปีที่ผ่านมา

ลักษณะทางเศรษฐกิจ

อดีตชาวมูเซอแดงมีอาชีพทำการเกษตรกรรมบนพื้นที่สูงด้วยเครื่องมือเครื่องใช้ที่ผลิตขึ้นอย่างง่าย ๆ มีการปลูกข้าว ข้าวโพด พ稷 และผักต่าง ๆ เลี้ยงสัตว์จำพวกหมู และไก่ ไว้เป็นอาหารบางคนที่มีฐานะดีอาจมี ม้า ลợ ไว้ใช้งาน พืชที่มีความสำคัญมาก คือ ฝิน ซึ่งนิยมปลูกกันทั่วไปทุกครอบครัวเพื่อไว้ขาย หรือใช้แทนเงินเพื่อแลกเปลี่ยนสินค้าต่าง ๆ ที่จำเป็น เช่น เสื้อผ้า เก้าอี้ เป็นต้น ส่วนอาหารการกินอื่น ๆ นั้นก็หาได้จากการล่าสัตว์ซึ่งผู้ชายชาวมูเซอแดงมีความชำนาญเป็นอย่างยิ่งและการหาเก็บพืชผักในป่าที่มีมากมาย ต่อมากับการปลูกฝินเป็นสิ่งต้องห้ามมีการกวดขันมากเช่นปัจจุบัน มูเซอแดงจึงหันมาปลูกพืชเศรษฐกิจอย่างกว้างขวาง ที่ได้รับการส่งเสริม เช่น ถั่วแดง กาก妃 และอื่น ๆ แต่ก็เชื่อญกับราคาน้ำเงินที่ไม่คงที่ ขณะที่การออกล่าสัตว์และหาของป่าก็ทำได้ยากขึ้น เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของประชากรในพื้นที่ ทำให้ความอุดมสมบูรณ์ในป่าที่เคยมีลดน้อยลงประกอบกับการประกาศให้พื้นที่เกื้อหนี้หงดเป็นเขตอุทยานแห่งสัตว์ป่าสันปันแคน พ.ศ. 2543 และเป็นเขตป่าอนุรักษ์ตั้งแต่ปัจจุบัน ซึ่งพื้นที่อยู่ในความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ การทางป่าอย่างเสรีเช่นในอดีตเพื่อใช้พื้นที่ทำไร่กล้ายเป็นสิ่งต้องห้าม และถือว่าผิดกฎหมาย มีชาวมูเซอแดงจำนวนหนึ่งได้หันมาเลี้ยง วัว หรือควายไว้ค้าขายบ้าง แต่เมื่อเปรียบเทียบความสนใจในการประกอบอาชีพด้านการค้าแล้ว พบว่าปัจจุบันมีชาวมูเซอแดงประกอบอาชีพค้าขายจำนวนน้อยกว่าพวากษาไทยใหญ่ ลิซู แม้ว(มัง) และมูเซอดำ

ลักษณะทางสังคม

ภายในชุมชนมูบ้านของชาวมูเซอแดงจะมีโครงสร้างผู้นำที่สำคัญ ๆ 3 ฝ่ายด้วยกัน คือ

1. ผู้นำฝ่ายปกครอง เรียกว่า “อดอ” มีหน้าที่ตัดสินแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ดูแลเรื่องความสงบเรียบร้อยของหมู่บ้าน

2. ผู้นำฝ่ายศาสนา เรียกว่า “บุจ่อง” หรือ “โตโบ” มีหน้าที่เป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ตามความเชื่อของมูเซอแดง

3. ผู้นำฝ่ายผลิตเครื่องมือเครื่องใช้/ช่างตีเหล็ก เรียกว่า “จาลี” มีหน้าที่ผลิตเครื่องมือเครื่องใช้เพื่อประกอบการทำมาหากินของสมาชิกในชุมชน

จากโครงสร้างผู้นำทั้งสามฝ่ายดังกล่าวข้างต้นทำให้มองเห็นถึงกลไกในการขับเคลื่อนทางสังคมมูเซอแดงที่ประกอบด้วยการปฏิสัมพันธ์เชื่อมโยงกันของสมาชิกผ่านตัวแทนที่เป็นผู้นำระบบการเมืองการปกครอง ที่เรียกว่า “อดอ” ผู้นำระบบศาสนา ที่เรียกว่า “บุจ่อง” หรือ “โตโบ” และผู้นำที่เป็นผู้แทนแห่งระบบเศรษฐกิจ ที่เรียกว่า “จาลี” โดยผู้นำทั้งสามฝ่ายนี้จะเป็นผู้ชายที่มีลักษณะเป็นผู้นำโดยธรรมชาติ มีพุทธิกรรมเป็นที่เคารพศรัทธาของสมาชิกทั่วไป มีประเพณีปฏิบัติ

กันต่อ ๆ มาว่า หากสมาชิกคนใดสามารถหาผลผลิตหรือล่าสัตว์มาได้จะต้องกันส่วนหนึ่งที่ได้ไว้ให้ผู้นำทั้งสามฝ่ายนี้ก่อนที่จะแบ่งปันให้สมาชิกเพื่อนบ้านคนอื่น ๆ ต่อไป

หากชุมชนมูเซอแดงแห่งได้มีขนาดใหญ่ ก็จะมีตำแหน่งผู้ช่วยผู้นำแต่ละฝ่ายเกิดขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นผู้ชาย อาจมีผู้หญิงเข้ามาทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยผู้นำศาสนานำ แต่จะถูกจัดให้อยู่ในตำแหน่งหน้าที่ไม่สำคัญมากนัก ตัวอย่างตำแหน่งผู้ช่วยทางฝ่ายศาสนา เช่น ลาซอร์ อาจารย์ กีหร่า และสล่า เป็นต้น เป็นที่น่าสังเกตว่าตำแหน่งผู้ช่วยหลายตำแหน่งเป็นคำที่นำมาจากตำแหน่งตามภาษาไทยใหญ่และภาษาคำเมืองล้านนา อันได้แก่คำว่า อาจารย์ และสล่า เป็นต้น

ลักษณะทางศาสนาและความเชื่อ

ชาวมูเซอแดงมีความเชื่อในเรื่องของอื่อชา-เทวดา ซึ่งเป็นเทพเจ้าสูงสุดมีหน้าที่ดูแลปกปักษากษัตริย์ทุกอย่างบนโลกนี้ และยังมีความเชื่อในเรื่องของเน-ผี(มีอำนาจจัจจุยกว่าอื่อชา) ซึ่งมีอิทธิพลที่ต่าง ๆ ทั่วไปว่า คอยสอดส่องดูแลพุทธิกรรมของคน หากผู้ได้กระทำการใดก็จะถูกลงโทษ ทำให้เกิดอาการเจ็บป่วย ถูกสัตว์ร้ายกัด(เสือกัด) หรือล้มตายได้ ผู้ที่ทำการติดต่อขอพรกับอื่อชา หรือทำพิธีขอมาฝีได้ คือ บูจอง หรือโตใบ ส่วนอีกผู้หนึ่งที่ทำการติดต่อกับผีโดยตรง ซึ่งมักมุ่งเน้นไปในด้านไสยศาสตร์ คือ เนเตป่า-หมอกผี จะมีหน้าที่ไลฝี เลี้ยงผี/สงผี หรือทำคุณไสย์ต่าง ๆ

ชาวมูเซอแดงเชื่อว่าในร่างกายของคนและสัตว์ต่าง ๆ ล้วนประกอบขึ้นมาจากการรวมกันของพลังต่าง ๆ ตามธรรมชาติดังนี้

กระดูก มาจาก หิน

เนื้อ มาจาก ดิน

เลือด น้ำลาย น้ำตา น้ำเหลือง มาจาก น้ำ

ลมหายใจ มาจาก ลม

ความร้อน มาจาก แสงแดด

เมื่อถึงวันศีลซึ่งตรงกับวันเดือนเต็มดวง (ขึ้น 15 ค่ำ) และวันเดือนลับ(แรม 15 ค่ำ) ชาวมูเซอแดง จะงดเว้นการทำงานต่าง ๆ หากใครอยู่ในไร่ ในป่า ก็ต้องเดินทางกลับมาร่วมกันที่หมู่บ้าน มีการงดเว้นการบริโภคเนื้อสัตว์ และการดื่มสุรา เพื่อประกอบพิธีทางศาสนาโดยผู้นำศาสนานำ เป็นผู้นำ กล่างคืนมีการตีกลอง ชาบ โนม่ง หรือเป่าแคนน้ำเต้าเต้นรำภายในบริเวณศาลาประเพณีประจำหมู่บ้าน หากหมู่บ้านไม่มีศาลาประเพณีประจำหมู่บ้าน ชาวบ้านก็จะรวมตัวกันประกอบพิธีที่บ้านของผู้นำทางศาสนา

สำหรับประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวมุเชอแดงนั้น สามารถแยกออกเป็น ประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชุมชน และประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิต ซึ่งประกอบด้วยประเพณีพิธีกรรมดังนี้

ประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชุมชน

-วันศีล เมื่อถึงวันเดือนเด็มดาว(ขึ้น 15 ค่ำ) และวันเดือนลับ(แรม 15 ค่ำ) ชาวมุเชอแดง จะถือเป็นวันศีล ทุกคนต้องดิ่นงานในไร่ ในป่าทุกอย่างกลับมาอยู่รวมกันที่หมู่บ้าน มีกิจกรรมบุรุษและสุรา มีการประกอบพิธีในศาลาประเพณี อาจเป็นการร้องขอวัญรักษาผู้เจ็บป่วย สะเดาะเคราะห์ ร้องสาดขอพราจากอื้อชา รดน้ำอวยพร ส่วนกลางคืนมีการตีกลอง ชาบ โนม่ หรือ เป้าแคนน้ำเต้า เต้นรำร่วมกัน

-ฉลองปีใหม่(เข้าเจ้า) พิธีฉลองปีใหม่จะจัดขึ้นภายในหลังเสริจสั่นการเก็บเกี่ยวพืชผลทางการเกษตร ซึ่งอยู่ในช่วงระหว่างเดือนมกราคม ถึงเมษายน จะมี 2 ช่วง คือ ช่วงแรกเป็นปีใหม่ใหญ่ ของฝ่ายหญิง มีเวลา 3 วัน และหยุดพัก 1 วัน จากนั้นจึงมีช่วงสองเป็นปีใหม่น้อย ของฝ่ายชายอีก 2 วัน มีต้นน้ำเรื่องเล่าว่าสมัยก่อนพากผู้ชายชาวมุเชอแดงไปทำงานห่างไกลหมู่บ้าน เมื่อถึงช่วงเทศกาลปีใหม่พากเข้าเดินทางกลับมาร่วมงานไม่ทันจึงได้มีการจัดงานฉลองปีใหม่ขึ้นเป็นสองช่วง ดังกล่าว ช่วงเวลาปีใหม่ทุกคนจะกลับมาร่วมงานตัวกันที่หมู่บ้าน มีการซ่าหมูทำอาหารเลี้ยงฉลอง และ เต้นรำกันอย่างสนุกสนาน สมาชิกในชุมชนจะมีโอกาสได้พบปะพูดคุยกัน มีการเยี่ยมเยียนกัน ทั้งในหมู่บ้านและระหว่างหมู่บ้าน รดน้ำที่ฝ่ามืออวยพรกัน ช่วงเวลาเนี้ยทุกคนต้องดิ่นงานในไร่ หรือเที่ยวป่าล่าสัตว์ เพื่อร่วมกิจกรรมรื้นเริงสนุกสนานกันอย่างเต็มที่

-พิธีขับไล่สิ่งไม่ดี(แหน่เหยาะเจ) พิธีนี้จะจัดขึ้นหลังพิธีฉลองปีใหม่ไม่นาน มีการทำซุ้มด้วยกิ่งไม้สดใกล้ลำหัวย ขนาดใหญ่พอที่คนเดินลอดผ่านได้ ปูจอง หรือโตใบจะเป็นผู้ร้องสาดขอพรสิ่งดี งามและความอุดมสมบูรณ์พูนสุขให้แก่ชุมชน พร้อมกับขับไล่สิ่งไม่ดีไม่ให้เข้ามาสู่ชุมชน จากนั้นชาวบ้านทั้งหมดจะพาภันเดินลอดซุ้มไม่เข้าสู่หมู่บ้าน ปูจอง หรือโตใบก็จะปิดประตูซุ้มด้วยตะแครง(ไม่ไฟสถานมีช่องเป็นตา)ขนาดใหญ่ เพื่อไม่ให้สิ่งชั่วร้ายลอดผ่านเข้ามายังหมู่บ้าน

-พิธีก่อกองทราย(แซะก่อเจ) พิธีนี้จัดขึ้นในช่วงเดือนเมษายนก่อนฤดูกาลเพาะปลูก ถือเป็นวันศีลอีกวันของชาวมุเชอแดง เพื่อเป็นการขอพราจากเทวดาให้ช่วยคุ้มครองดูแลพืชผลที่จะทำการเพาะปลูกให้มีผลผลิตดี ชาวบ้านจะนำพันธุ์พืชต่าง ๆ ที่จะทำการเพาะปลูก เช่น ข้าว ข้าวโพด ถั่ว เมือก มัน พร้อมกับหาทราย และหาไม้สำมาถากตกแต่งให้สวยงาม จากนั้นจึงพากันไปประกอบพิธีก่อกองทราย 2 แห่ง โดยมีปูจอง หรือโตใบเป็นผู้นำในการประกอบพิธี แห่งหนึ่งประกอบอยู่ด้านทิศตะวันออกหรือบริเวณข้างศาลาประเพณีประจำหมู่บ้าน อีกแห่งอยู่ด้านทิศตะวันตก โดยแห่งที่ก่อต้านทิศตะวันออกเป็นการขอความอุดมสมบูรณ์ ความมีศรีมงคล ส่วนแห่งที่อยู่ด้านทิศตะวันตก

เป็นการขับไล่สิ่งไม่ดี สิ่งชั่วร้ายให้พ้นไปจากหมู่บ้าน ตอนค่ำจะมีการตีกลอง ชาบ โนม่ง หรือเป่าแคนน้ำเต้า เต้นรำในศาลาประเพณีประจำหมู่บ้าน

-พิธีสร้างศาลา(ศาลาเตา) ชาวบ้านจะร่วมกันทำศาลาไว้ข้างทางเดินในวันเดียวกันให้แล้วเสร็จ มีการจุดเทียนร่องสาดขับไล่สิ่งไม่ดี และขอให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ในการประกอบอาหาร พิธีนี้จะจัดขึ้นไม่นานหลังพิธีก่อกองทราย ซึ่งแต่เดิมมูเซอแดงจะใช้ผ้าเลี้ยงผ้าในพิธีสร้างศาลาเพื่อขอพรให้ชุมชนมีความสุข อุดมสมบูรณ์ ได้ผลผลิตดี และล่าสัตว์ป่าได้มาก ต่อมาผ้าเป็นสิ่งผิดกฎหมายและห้าม กลายหมู่บ้านจึงหันมาใช้ข้าวและกับข้าวต่าง ๆ เป็นเครื่องเช่นแทนผ้า หลังเสร็จพิธีชาวบ้านจะมีการกินอาหารร่วมกันที่ศาลา

-พิธีทำบุญข้าวโพด(ชาママต้าว) ถือเป็นวันศีลให้บุญของชาวมูเซอแดง เมื่อปีกูรข้าวโพดได้ผลผลิตใหม่ ๆ ชาวเดือนกรกฎาคม ถึงสิงหาคม ชาวบ้านจะเก็บข้าวโพดอ่อน พร้อมหั้งพีซักกัดต่าง ๆ มาที่หมู่บ้าน แล้วแบ่งผลผลิตที่ได้ให้ช่างตีเหล็ก(ชาลี) ก่อนเป็นบ้านแรกเพื่อเป็นการแสดงความขอบคุณที่ช่างตีเหล็กช่วยผลผลิตเครื่องมือที่ใช้ในการเพาะปลูกให้ตน จากนั้นจึงนำไปวางยังหิ้งบูชาในบ้านผู้นำคนอื่น ๆ เสร็จแล้วจะจึงนำไปวางยังหิ้งบูชาของเพื่อนบ้านทั่วไป อีกส่วนนำไปร่วมกันในศาลาประเพณีประจำหมู่บ้าน พร้อมเทียนขี้ผึ้ง ผู้นำศาสนาก็จะจุดเทียนร่องสาดขอพระราชทานอีกชา-เทวดาให้บันดาลแต่สิ่งดีงามต่าง ๆ ให้บังเกิดแก่ชาวบ้าน มีการรดน้ำอวยพรซึ่งกันและกัน กลางคืน มีการเต้นรำในศาลาประเพณีประจำหมู่บ้าน

-พิธีกินข้าวใหม่(ชาสีจ้าว) จัดขึ้นเมื่อชาวบ้านสามารถเก็บเกี่ยวข้าวได้แล้ว ส่วนใหญ่จะในช่วงเดือนตุลาคม ถึง พฤศจิกายน ชาวบ้านจะนำข้าวที่เกี่ยวได้มาประกอบอาหาร มีการฆ่าหมู ไก่ และนำมาปูรุกอาหารกินเลี้ยงร่วมกัน โดยให้ผู้นำฝ่ายผลิตเครื่องมือ/ช่างตีเหล็ก และผู้อาวุโสที่เป็นผู้นำประจำหมู่บ้านเป็นผู้เริ่มกินก่อนชาวบ้านทั่วไป พิธีนี้ประกอบขึ้นเพื่อเป็นการขอบคุณเทวดา-อีกชา และช่างตีเหล็กที่ช่วยให้ชาวบ้านได้มีข้าวกินกัน

ประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิต

-พิธีเกิด เมื่อคลอดลูกใหม่ ๆ หญิงมูเซอแดงจะนอนอยู่ไฟภายในบ้าน ใช้ก้อนหินอังความร้อนจากกองไฟ ห่อผ้าหับหน้าท้องเพื่อให้มดลูกหลดตัวเข้าที่ หน้าบ้านข้างบันไดจะทำ “ตะแخلاف” เสียบไม้ปักตั้งไว้ มีขันไก่ที่ห่อให้หญิงอยู่ไฟกินปักไว้ในตะแخلافด้วย เพื่อไล่สิ่งชั่วร้ายไม่ให้เข้ามาภายในบ้าน มีความเชื่อว่าต้องให้กินเนื้อไก่รุ่น ๆ จนกว่าจะฟื้นตัว อาจนาน 15 วัน ถึง 1 เดือนก็ได้ ตามสูตรทางครอบครัว(คนจนได้พักน้อย-มีไก่กินน้อย คนรวยได้พักนาน-มีไก่กินมาก) โดยมีข้อห้ามไม่ให้กินพีซัก และอาหารต่าง ๆ บางอย่างที่เชื่อว่าจะทำให้หญิงอยู่ไฟเจ็บป่วย เช่น มะเขือส้ม (มะเขือเทศ) เห็ด หน่อไม้ ปลาทู ปลากระปือ เป็นต้น

-พิธีแต่งงาน หมูเชอแดงเป็นสังคมแบบผัวเดียวเมียเดียว ไม่มีระบบแคร์ หรือสกุล การแต่งงานไม่ทำให้สถานภาพคบค้าหม้ายซึ่งเปลี่ยนไป และหมูเชอแดงไม่ถือเรื่องความบริสุทธิ์ของหญิงสาวชายหญิงจะแต่งงานกันเมื่ออายุประมาณ 14 – 16 ปี พิธีแต่งงานจะประกอบขึ้นที่บ้านฝ่ายหญิงในตอนค่ำ มีการซ่าไก่เลี้ยงญาติผู้ใหญ่ของแต่ละฝ่าย 3 – 4 ตัว ไม่มีสินสดทองมั้น ปูจองหรือโตใบจะเป็นผู้สาวอย่างพรให้คุณบ่าวสาวมีการมัดมือด้วยด้ายสีขาว และให้ดีมีน้ำแก้วเดียวกันคนละครึ่งโดยไม่ให้น้ำหากลงพื้น เมื่อแต่งงานแล้วฝ่ายชายต้องอยู่ช่วยงานครอบครัวฝ่ายหญิง 1 ปี ก่อนพากरภามาอยู่ช่วยงานครอบครัวต้นอีก 1 ปี หลังจากนั้นจึงแยกตัวออกไปสร้างบ้านเรือนอยู่ต่างหาก

-พิธีศพ ชาวหมูเชอแดงจะทำการฝังศพคนตาย (ผู้วิจัยพบว่าแม่หญิงที่ถูกรถคว้าทับตายหรือผัวเมียที่ถูกแอบฆ่าตาย ชาวบ้านก็จะทำการฝังศพ ยกเว้นศพของพ่อแม่ญาป้าແນห์ที่เผาเนื่องจากมีเชื้อสายเผ่าลีซอ และผู้ที่ประสบอุบัติเหตุตายหลายวันแล้วจึงมาพับศพในสภาพเน่าเฟะไม่สามารถเคลื่อนย้ายได้จึงเผาศพบริเวณที่พบศพ) โดยจะนำศพคนตายออกทางข้างฝาบ้านที่รือเป็นช่องพอดศพของมาได้ ทั้งนี้เชื่อว่าหากนำศพลงทางบันได้บ้านจะทำให้คนในบ้านอยู่ไม่ดีอาจเจ็บป่วยหรือตายตามไปได้ หากคนท้องด้วยต้องผ่าเอากลูกออกมาก่อนฝังหรือเผา โดยต้องใช้มีดไฟเลдаแหนลมตีตอกไว้ที่เท้าผู้ตายเพื่อไม่ให้ผู้ตายออกอาละวาดหลอกหลอน(จึ้กกะจี้ให้คนหัวเราะขำจนอาจถึงตาย)คนทัวไป เมื่อจะฝังศพต้องเสียงหากโดยโยนไก่ไปข้างหน้า หากไก่ไก่ตักแตกที่ได้แสดงว่าผู้ตายยินดีให้ชุดหมุนฝังศพเข้าไว้ที่นั้น

-พิธีสำหรับคนท้องแก่(แซะเต้าะเง) พิธีนี้ทำขึ้นเพื่อให้หญิงที่ตั้งครรภ์คลอดลูกง่ายปลอดภัย โดยจะทำการตั้งเสาปลายมีจั่ม ใช้มีดท่อนวางพาดเป็นคาน ด้านหนึ่งแขวนตะกร้าห่วยใส่ก้อนหิน อีกด้านหนึ่งทำบ่วงให้หญิงท้องนั่ง เมื่อได้สมดุลกันแล้วลงมาเดินลอดชั้มไม่พร้อมโYN ทรายทึ่งขณะลอดชั้ม โดยโตใบ หรือปูจองจะทำพิธีร้องสวัดอ้อนวอนต่ออื้อชา-เทวดา และขอร้องให้คุ้มครองหญิงที่ตั้งครรภ์ให้มีสุขภาพแข็งแรง คลอดลูกง่ายปลอดภัย

2. กระบวนการควบคุมทางสังคม

ในสังคมชาวหมูเชอแดงมีการควบคุมทางสังคม ทั้งนี้เพื่อให้สมาชิกปฏิบัติตามบรรทัดฐานทางสังคม ซึ่งจะนำไปสู่ความเป็นระเบียบเรียบร้อยทางสังคม ก่อให้เกิดความสงบสุข ไม่มีปัญหาวุ่นวายทางสังคม โดยชาวหมูเชอแดงมีสภาพความเป็นอยู่ที่รวมตัวกันเป็นสังคม/ชุมชนขนาดเล็กหมู่บ้านส่วนใหญ่จะมีจำนวนหลังคาเรือนไม่มากนัก คือมีประมาณ 30 – 70 หลังคาเรือน ดังนั้นกลไกการควบคุมทางสังคมจึงใช้วิธีที่ค่อนข้างเรียบง่าย ไม่มีความ слับซับซ้อนเหมือนสังคมเมืองขนาดใหญ่ ๆ ที่มีโครงสร้าง слับซับซ้อน กระบวนการควบคุมทางสังคมของชาวหมูเชอแดงประกอบไปด้วย

-การอบรมโดยสถาบันทางครอบครัว ถือเป็นการขัดแย้งทางสังคมที่มีความสำคัญมาก เพราะสังคมมุ่งเน้นเด็กเป็นสังคมที่ไม่มีตัวหนังสือเพื่อใช้ถ่ายทอดองค์ความรู้ และกฎเกณฑ์ข้อบังคับต่าง ๆ การสั่งสอนของพ่อแม่จึงมีความสำคัญต่อการที่จะทำให้ลูก ๆ เติบโตเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน ชาวมุ่งเน้นเด็กจะไม่นิยมลูกชายเหมือนดังชาวจีน เด็กชาย เด็กหญิงจะได้รับการปฏิบัติ เด็กหญิงอย่างมีความสำคัญเท่าเทียมกัน การไม่มีระบบแข็ง/สกุลทำให้ครอบครัวทั้งฝ่ายพ่อและครอบครัวฝ่ายแม่ช่วยดูแลเด็ก ๆ เพราะไม่ถือว่าเด็กนั้นเป็นคนของสายตระกูลใด การสัมภาษณ์พ่อแม่หลายคนพบว่า การได้ลูกผู้หญิงนั้นเป็นสิ่งที่ดีกว่าได้ลูกผู้ชาย เพราะลูกผู้หญิงจะได้ช่วยงานในบ้านแทนพ่อแม่ ส่วนลูกผู้ชายนั้นดีอีกและมากกว่า เมื่อเติบโตเป็นวัยรุ่นก็เสี่ยงที่จะไปติดยาเสพติด หรือติดโรคเอดส์ได้ง่ายกว่าผู้หญิง พ่อแม่สูงเนินเด็กเป็นสิ่งที่ไม่ห่วงลูกผู้หญิงที่เติบโตเป็นสาวเหมือนชาวจีน ชาวไ泰(ไทยใหญ่) ชาวลีซอ หรือชาวกะเหรี่ยงขาว ด้วยผู้ชายจะไม่ถือเรื่องความบริสุทธิ์ของหญิงสาว ผู้นำมุ่งเน้นเด肯หนึ่งบุกกว่า การหยิบจับนมหญิงสาว(ที่ไม่มีคู่ครอง-สามี)นั้น ไม่ถือว่าเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมายของมุ่งเน้นเด็ก การอบรมสั่งสอนโดยทัวร์ไปนั้น พ่อแม่จะสอนเด็ก ๆ ให้เป็นคนชัยนี้จักช่วยงานของครอบครัวทั้งงานบ้านและงานเกษตรกรรมในไร่ในสวน งานเลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ เลี้ยงน่อง ตักน้ำ หุงข้าว ทำกับข้าว ก็ถือเป็นงานที่เด็ก ๆ จะมีความสามารถรับผิดชอบทำได้ มีพัฒกรรมหนึ่งที่สังเกตเห็นได้ชัดเจนที่พ่อแม่เด็กดูถูกหรือพิชิตพ่อแม่เลี้ยงน่อง แล้วเด็กร้องไห้หอบแหง่า รำคาญก็จะทำการถ่อมน้ำลายใส่เด็ก หรือถูกทุบตือร่างรุนแรงเพื่อให้หยุดร้องไห้เสียงดัง

-การใช้กฎข้อบังคับ และจริยธรรม คือ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ หรือข้อห้ามไม่ให้กระทำ เช่น ห้ามบริโภคเนื้อสัตว์หรือสุราในวันศุกร์ ห้ามแอบลักลอบเล่นซุกซ้อน ห้ามลักขโมย ห้ามลากฟืนกลับที่พัก ห้ามนำต้นกล้วยและน้ำกลับที่พักพร้อม ๆ กัน ห้ามดื่มสุราเข้าในศาลาประเพณีประจำหมู่บ้าน เป็นต้น ข้อห้ามต่าง ๆ เหล่านี้ จะมีความสัมพันธ์กับความเชื่อในเรื่องผิดถูก คือ เมื่อผู้ใดฝ่าฝืนกระทำแล้วจะส่งผลให้ผิกรอ ผู้ที่ถูกผิกรกจะมีอันเป็นไปต่าง ๆ นานา อาจถูกเสือกัด เจ็บป่วย ล้มตาย หรืออาจเกิดสิ่งไม่ดีกับสัตว์เลี้ยงทั้งของตนเองและของเพื่อนบ้าน เช่น ล้มตาย/เจ็บป่วย/สูญหาย/หนีหายเข้าไปไม่ยอมกลับบ้าน

ผู้จัดได้สอบถามโดยจะอธิบายว่า “ผู้นำศาสนาตั้งเดิมที่มีดังตัวข้างต้น แห่งหมู่บ้านหัวยแห่งเกี่ยวกับผีที่มุ่งเน้นเด็กเชื่อถือ เขากล่าวว่า “ผีมีอยู่ทุกที่ทุกทาง ไม่ว่าในน้ำ ในป่า ในถ้ำ บนเขา ในไร่ ตามพื้นดิน ตามก้อนหิน ล้วนมีอยู่มากมาก นิมีมากกว่าคนเสียอีก ดังนั้นหากเราไม่นับถือผีก็จะทำให้ได้รับความเดือดร้อนอย่างแน่นอน”

สำหรับกฎจริยธรรมนั้น ถือเป็นสิ่งที่สมาชิกทุกคนในชุมชนต้องรู้และทราบกันโดยทัวร์ไปว่า สิ่งใดกระทำได้ หรือสิ่งใดกระทำไม่ได้ การฝ่าฝืนนั้นนอกจากจะถูกลงโทษด้วยคำจาของผู้ตาม

ความเชื่อแล้ว บางกรณีผู้ทำผิดฝ่าอาชญากรรมทางสังคมด้วยการนำตัวมาที่บ้านผู้นำฝ่ายปากของของหมู่บ้าน ต่อหน้าที่ประชุมชาวบ้านทั้งหลายที่ร่วมกันพิจารณาว่าจะทำการตักเตือน หรือปรับเป็นเงินตามความผิดที่เข้าได้กระทำไปซึ่งจะทำให้ผู้ฝ่าฝืนกฎหมายของสังคมต้องเสียหน้า-อับอายแต่ปัจจุบันหากความผิดที่กระทำนั้นมีความรุนแรงและเกี่ยวข้องกับความผิดตามกฎหมายบ้านเมืองก็จะทำการส่งตัวให้เจ้าหน้าที่ตำรวจนำเงินคดีต่อไปได้

ตัวอย่างกฎหมายบังคับของหมู่บ้านชาวมุสลิมเดง เนื่องจากมุสลิมเดงเป็นสังคมที่ไม่มีตัวอักษรใช้เป็นของตนเอง จึงทำให้พากษาไม่มีตัวราชที่กำหนดเป็นกฎหมายที่ข้อบังคับสากลใช้ร่วมกันของมุสลิมเดงหมู่บ้านต่าง ๆ ทั่วไป แต่ละหมู่บ้านจึงมีข้อห้ามและการลงโทษที่แตกต่างกัน การออกกฎหมายที่ข้อบังคับต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม มติของสมาชิกในชุมชนและผู้นำของแต่ละหมู่บ้าน ปัจจุบันหลายหมู่บ้านมีกฎหมายที่ข้อบังคับของชุมชนที่เขียนขึ้นมา โดยมากมักเป็นป้ายติดประกาศไว้ที่ศาลาประจำหมู่บ้านหรืออยู่ที่ทำการบ้านผู้ใหญ่บ้าน การเขียนกฎหมายที่ข้อบังคับของชุมชนติดประกาศไว้นี้ เป็นผลมาจากการได้รับการศึกษาและการเข้ามามีบทบาทของเจ้าหน้าที่รัฐ/องค์กรพัฒนาชุมชนต่าง ๆ เพื่อทำการจัดระเบียบในชุมชน กฎหมายที่ข้อบังคับของชุมชนที่เขียนขึ้นช่วยสะท้อนให้เห็นถึงจารีตประเพณีบางประการของชาวมุสลิมเดงที่ปฏิบัติกันสืบทอดต่อมากัน และบ่งบอกถึงสภาพปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นหรือมีแนวโน้มว่าอาจจะเกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งขอยกตัวอย่างกฎหมายที่ข้อบังคับของบางชุมชนดังนี้

ตัวอย่างที่ 1 กฎหมายบังคับของหมู่บ้านยาป่าแหน มติการประชุม เมื่อปี พ.ศ. 2535

- (1) ผู้ที่ตัดฝันแล้ว ถ้าสูบอีกจะถูกปรับ 300 – 500 บาท
- (2) ผู้ที่ดื่มเหล้า เล่นการพนัน จะถูกปรับ 500 – 1,000 บาท

ข้อสังเกต จะเห็นว่ามีการกำหนดบทลงโทษผู้ดื่มเหล้าและเล่นการพนันมากกว่าการสูบฝันทั้งนี้ เพราะฝันมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตชาวมุสลิมเดงเป็นเวลานาน มีการใช้ฝันรักษาโรค และประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ต่อมาก็ออกกฎหมายเบียบเพิ่มโดยมีเจ้าหน้าที่หาร่วม ในปี พ.ศ. 2547 ดังนี้

- (1) ยิงปืนในหมู่บ้านปรับ 100 บาท
- (2) มาสุราทะลางจิวಥกันปรับ 600 บาท
- (3) ทะเลาะเรื่องซุ้มสวะปรับ 300 – 600 บาท
- (4) จำหน่ายสุราให้ยีดของกลางปรับ 150 บาท/ขวด
- (5) ขายยาบ้าหรือエโรインในหมู่บ้านปรับ 5,000 บาท ส่งดำเนินคดี
- (6) มีฝันในครอบครอง/จำหน่าย ปรับ 500 บาท ส่งดำเนินคดี
- (7) ตัดไม้ต้นน้ำปรับ 100 บาท/ต้น

(8) สัตว์ออกจากรถ(หมู) ให้ม่ากินได้ เจ้าของถูกปรับ 50 บาท/ตัว

(9) ม้า วัว ควาย ของผู้ใดถ่ายบนถนน เจ้าของไม่เก็บทิ้งปรับ 50 บาท/ตัว

(10) ขาดพัฒนาปรับ 70 บาท/ครั้ง

(11) เล่นการพนันยกเว้นงานศพปรับ 100 บาท/ครั้ง

(12) ผู้ใดนำคนต่างด้าวเข้ามาในหมู่บ้าน ครั้ง 1 ปรับ 100 บาท ครั้ง 2 ปรับ 200 บาท
(ครั้ง 1 และ 2 คนต่างด้าวถูกดำเนินคดี) ครั้ง 3 ทั้งสองฝ่ายถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย

ตัวอย่างที่ 2 กฎข้อบังคับของหมู่บ้านนานาห้อง มติการประชุม เมื่อปี พ.ศ. 2546 มี
ทหาร ร. 7 พัน 1 ร่วมด้วย ดังนี้

(1) -ขาดประชุมปรับ 50 บาท ขาดประชุมครั้งที่สอง ปรับ 100
-ขาดพัฒนาปรับ 80 บาท หากเป็นคณะกรรมการหมู่บ้านปรับ 100 บาท
หากมีธุระจำเป็นให้แจ้งคณะกรรมการ หรือผู้ใหญ่บ้าน

(2) -ไม่จ่ายค่าน้ำเดือนละ 5 บาท ครั้งแรกให้เตือน ครั้งสองปรับ 50 บาท

(3) -ไม่ยอมหัวพย์สิน ครั้งแรกให้คืนหัวพย์สิน ปรับผู้ขาย 300 บาท ปรับผู้ซื้อ 600 บาท
-ครั้งที่สองจับตัวส่งตำรวจนายทั้งหมด

(4) -ระเบิด ซื้อต ปีอปลา ครั้งแรกปรับ 300 บาท ครั้งสองปรับ 600 บาท
ครั้งสามส่งดำเนินคดี

(5) -ยิงปืนในหมู่บ้าน ราชภูมิปรับ 300 บาท เจ้าหน้าที่ปรับ 1,000 บาท

(6) -ทะเลาะวิวาทกัน ครั้งแรกเตือน ครั้งสองปรับ 300 ครั้งสามปรับ 600 บาท
เป็นคณะกรรมการ/ผู้นำปรับ 2 เท่า

(7) -ชี้สาว ปรับฝ่ายชาย 300 บาท ฝ่ายหญิง 300 บาท
-ขายผัวขายเมียปรับ 10,000 บาท หากเป็นคณะกรรมการ/ผู้นำปรับ 2 เท่า

(8) -ปลดอยสัตว์เลี้ยงรบกวน/สร้างความเสียหายผู้อื่น ครั้งแรกเตือน ครั้งสองเตือนและให้ชดใช้ค่าเสียหาย ครั้งสามจะสัตว์นั้นและให้ชดใช้ค่าเสียหาย ครั้งสี่ยึดสัตว์ไว้และให้ชดใช้ค่าเสียหาย

(9) -การพนัน เจ้าบ้าน ครั้งแรกปรับ 500 บาท ครั้งสองปรับ 1,000 บาท ครั้งสามดำเนินคดี
คนเล่น และเจ้ามือ ครั้งแรกปรับ 100 บาท ครั้งสองปรับ 200 บาท ครั้งสามดำเนินคดี

(10) -ตัดต้นไม้ในป่าต้นน้ำปรับต้นละ 500 บาท คนนอกหมู่บ้านให้จับส่งดำเนินคดี

สำหรับเงินค่าปรับให้แบ่งออกเป็นดังนี้

จ่ายให้ผู้เสียหาย 50 % ให้พยาน 40 % ให้ผู้ในกลุ่มบ้าน 10 %

หากไม่มีผู้เสียหาย เป็นการเสียหายต่อส่วนรวม

ให้จ่ายผู้เจ้า 30 % เข้ากองทุนหมุนปัน 70 %

ข้อสังเกต เป็นกฎข้อบังคับที่ออกจากหมู่บ้านมูเซอแดงที่มีขนาดใหญ่ มีปัญหาค่อนข้าง
สับซับซ้อน อยู่ใกล้ตัวอำเภอ เมืองเจ้าหน้าที่ทหาร่วมออกกฎเกณฑ์ข้อบังคับเพื่อจุดประสงค์ในการ
จัดระเบียบชุมชน

ตัวอย่างที่ 3 กฎข้อบังคับของหมู่บ้านแอกโก์ มติการประชุม เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ. 2546 มีทหารา รพศ. ที่ 515 ร่วมด้วย มีดังนี้

(1) ผู้ได้นำยาบ้าเข้ามาในหมู่บ้านจะถูกปรับเงินเดือนละ 5,000 บาท

(2) ผู้ใดนำเงินหรือเอกสาร เข้ามาในหมู่บ้าน 1 มู/1 หลอดกาแฟ จะถูกปรับ 5,000 บาท

(3) ผู้ได้เห็นคนภายนอกนำยาเสพติดเข้ามานิชชุมชนแล้วแจ้งให้คณะกรรมการ หรือผู้ใหญ่บ้านจะมีรางวัลให้ 1,000 บาท

(4) ผู้ได้เสพยาเสพติด ครั้งแรกถูกปรับ 3,000 บาท ครั้งสองถูกปรับ 6,000 บาท

(5) บุคคลภายนอกก่อการทะเลาะวิวาทจะถูกปรับ 500 บาท

(6) ผู้ได้ก่อการทะเลาะวิวาทถูกปรับ 150 บาท(เลือดไม่ออก) หากทำให้เลือดออกถูกปรับ 300 บาท และเพิ่ม 1 เท่าในครั้งต่อ ๆ ไป หากตกลงไม่ได้จะถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย

(7) ขาดพัฒนา ชาวบ้านจะถูกปรับ 60 บาท/ครั้ง ผู้นำและกรรมการถูกปรับ 120 บาท/ครั้ง และปรับเพิ่ม 1 เท่าในครั้งต่อไป

ข้อสังเกต เน้นการปรับเรื่องยาเสพติดให้มีโทษนักและรุนแรงกว่าความผิดอื่น ๆ

ตัวอย่างที่ 4 กฎข้อบังคับของหมู่บ้านดงมะไฟ มติการประชุม เมื่อเมษายน พ.ศ. 2547

ມີດັ່ງນີ້

(1) ห้ามขายสุรา ผู้ใดฝ่าฝืนจะถูกปรับ 300 บาท

(2) ตีกันปรับ 150 บาท ตีกันเลือดออกปรับ 600 บาท

(3) ພຸດຈາໄທຮ້າຍຜູ້ອື່ນໄມ່ມີມູລຄວາມຈິງ ປັບ 300 ບາທ ດັ່ງກ່າວປັບ 600 ບາທ

(4) มียาเสพติด/ยาบ้าในครอบครองปรับเม็ดละ 500 บาท

(5) ขาดพัฒนาปรับครั้งละ 60 บาท

เมื่อวันที่ 4 วันวาน 2547 ตั้งเพิ่ม

(1) เมาสุราจิปืนในหมู่บ้านชาวบ้านปรับ 300 บาท ผู้นำ/คณะกรรมการปรับ 600 บาท

(2) เมาสุราใช้ปืนหรือมีดข่มขู่ผู้อื่นปรับ 1,500 บาท ผู้นำ/คณะกรรมการปรับ 600 บาท

ข้อสังเกต มีการออกกฎหมายเรื่องข้อขัดแย้งที่มาจากการสูราหลายข้อ มีการสร้างกรงขัง-คอกด้วยไม้ไว้ขังผู้ทำผิดกฎหมายหมู่บ้าน(สร้างปี 2547)โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจร่วมสนับสนุนให้สร้างไว้

ตัวอย่างที่ 5 กฎข้อบังคับของหมู่บ้านเสนอคำถือ มติการประชุม เมื่อปี พ.ศ. 2546 มีที่หาร่วมด้วย มีข้อดังนี้

(1) ขาดพัฒนาชาวบ้านปรับ 60 บาท ครั้งสองปรับ 120 บาท หากเป็นผู้นำปรับ 2 เท่า

(2) ทะเลาะวิวาทปรับครั้งแรก 150 – 300 บาท สอนและตักเตือน ครั้งสองปรับ 300 – 600 บาท ครั้งสามปรับ 600 – 1,200 บาท

(3) เล่นการพนันปรับ 100 บาทต่อคน เจ้ามือถูกปรับ 300 บาท

(4) ยิงปืนในหมู่บ้านถูกปรับนัดละ 500 บาท

(5) เสพยาเสพติดปรับ 3,000 บาท ผู้ขายปรับ 5,000 บาท และส่งดำเนินคดี

(6) ชู้สาว ฝ่ายหญิงปรับ 300 บาท ฝ่ายชายปรับ 600 บาท

(7) ทำลายท่อส่งน้ำประปาครั้งแรกปรับ 300 บาท ครั้งสองปรับ 600 บาท

(8) นำคนต่างด้าวเข้ามาปรับ 5,000 บาท

ข้อสังเกต มีการปรับโทษยาเสพติดและการนำคนต่างด้าวเข้ามารุนแรง ห้ามทำลายท่อส่งน้ำ

ตัวอย่างที่ 6 กฎข้อบังคับของหมู่บ้านห้วยแห้ง มติการประชุม 15 กุมภาพันธ์ 2548 มีครุร่วมด้วย ออกเพื่อควบคุมในช่วงเทศกาลฉลองปีใหม่(17 – 22 กุมภาพันธ์ 2548) มีดังนี้

(1) เมาเหล้าตีกันปรับ 300 บาท หากเลือดออกปรับ 600 บาท

(2) ชู้สาวหรือผิดลูกเมียผู้อื่น ปรับ 1,500 บาท

(3) เมาใช้อาวุธหรือใช้ปืนยิง ปรับ 1,200 บาท

ข้อสังเกต เป็นกฎที่ออกใช้เฉพาะกาล และที่ประชุมห้ามไม่ให้เล่นการพนันในช่วงเทศกาล

-การใช้ประโยชน์และพิธีกรรม ในประโยชน์และพิธีกรรมต่าง ๆ จะเห็นบทบาทในการรวมสماชิกภายในชุมชนของผู้นำฝ่ายศาสนา ผู้นำฝ่ายปกครอง และผู้นำฝ่ายผลิตเครื่องมือเครื่องใช้/ช่างดีเหล็ก อย่างเด่นชัด ทั้งนี้เพราะผู้นำในสังคมของชาวมุซูเมืองมักจะมีลักษณะเป็นผู้อาวุโส

ที่มีประสบการณ์มาก มีความประพฤติดีน่าศรัทธาเชื่อถือ นอกจากนี้ส่วนใหญ่ยังเป็นผู้ที่มีข้อบข่ายของเครือญาติที่กวางขวาง จากการศึกษาประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ชาวมุเชอแดงปฏิบัติพบว่า จะมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับความเชื่อในเรื่องอื้อชา-เทวดา และอำนาจของผู้ที่มีต่อคน โดยเทวดาจะทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลบันดาลนำความสุขความสมบูรณ์มาสู่ชุมชน ขณะที่ผู้จะมีหน้าที่ค่อยฝ่าลงให้ชุมชนกระทำผิด ฝ่าฝืนกฎหมายและประเพณีที่บรรพบุรุษกำหนดไว้

ประเพณีและพิธีกรรมจึงมีความสำคัญในการร่วบรวมสมาชิกของชุมชนให้เข้ามาปฏิสัมพันธ์กัน ภายใต้กฎเกณฑ์ของสังคมที่กำหนดไว้ สร้างให้เกิดความสงบสุขและเป็นระเบียบในชุมชน บทบาทของผู้อานุสิทัตนำสมาชิกรุ่นใหม่ของสังคมเข้าร่วมปฏิบัติตามอย่างประเพณีและพิธีกรรมที่บรรพบุรุษเคยปฏิสืบต่อกันต่อๆ มา รวมทั้งการบอกเล่าประสบการณ์เรื่องราวต่าง ๆ ในขณะการรวมกลุ่มกัน คือ กระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดขั้นตอนการปฏิบัติต่าง ๆ ไปสู่คนรุ่นใหม่ ซึ่งมีความสำคัญต่อการคงอยู่ของประเพณีและพิธีกรรมของชาวมุเชอแดงต่อไป

3. ลักษณะของปัญหาในสังคมชาวมุเชอแดง

ในสังคมชาวมุเชอแดงถึงแม้จะเป็นชุมชนขนาดเล็ก และอยู่ห่างไกลกับสังคมเมืองก็ยังมีปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ เกิดขึ้น แต่ความรุนแรงของปัญหาจะแตกต่างกันไปตามสถานการณ์ และปัจจัยแวดล้อม ซึ่งลักษณะปัญหาที่ผู้วิจัยพบในสังคมของชาวมุเชอแดงมีดังต่อไปนี้

(1) ปัญหาที่เกิดจากการชุมชนนินทา ในหมู่บ้านแต่ละแห่งการชุมชนนินทาถือเป็นกิจกรรมที่สร้างความสนุกตื่นเต้น โดยเฉพาะชุมชนที่ไม่มีไฟฟ้าเพื่อรับชมทีวี พังเพลิง ชาวบ้านชอบจับกลุ่มพูดคุยกันยามว่างจากภารกิจการงานต่าง ๆ การชุมชนนินทาจะเกี่ยวข้องกับข่าวลือ บางกรณีหากว่ามีหารือตั้นต้องของข่าวไม่พบว่าใครเป็นคนพูดเห็นเงื่อนแรกก่อน โดยปกติแล้วไม่มีชาวบ้านคนใดอยากรถกเป็นข่าวแห่งการชุมชนนินทา เพราะข่าวที่ชุมชนนินทากันนั้นมักจะเป็นข่าวในทางไม่ดีหรือข่าวร้ายสร้างความเสียหายให้ผู้ถูกเป็นข่าวที่ถูกชุมชนนินทา มากกว่าเป็นข่าวดีเชิงสร้างสรรค์ซึ่งเสียงให้ผู้ถูกเป็นข่าว พวกรเข้าจึงต้องระดับตัวที่จะไม่กระทำพฤติกรรมที่ไม่ดีให้ใครได้พบเห็น เพราะมีสายตาของชาวบ้านอยู่จับจ้อง/สอดส่องดูความเคลื่อนไหวของเพื่อนบ้านอยู่ตลอดเวลา การกล่าวที่จะถูกชุมชนนินทาจึงทำกับเป็นการทำให้เกิดการประพฤติตามกฎเกณฑ์ของสังคมที่วางไว้ ผู้วิจัยพบว่าบ่อยครั้งที่การชุมชนนินทากลายเป็นสาเหตุให้เกิดการทะเลาะเบาะแร้งกัน ถึงขั้นลงมือทำร้ายกันก็มี จนเกิดความแตกแยกระหว่างกลุ่มเครือญาติ(ญาติผู้ชุมชน กับญาติผู้ถูกชุมชน) ข่าวที่ชอบชุมชนนินทากันในสังคมมุเชอแดงมีดังนี้ การเล่นซื้อขาย การลักขโมย การเป็นสายสืบให้ทางการ การแอบเอาเงินของส่วนรวม(เงินกองทุนหมู่บ้าน)ไปใช้ส่วนตัว การแอบทำผิดกฎหมายเบียบ/กฎหมายทั้งหลาย

(2) **ปัญหาครอบครัว ในสังคมมุ่งเน้นเด็กพิธีแต่งงานจะทำกันอย่างเรียบง่าย ไม่มีข้อสัญญาข้อผูกมัดกันมาก ผู้วิจัยพบว่ามีปัญหาการหย่าร้างในสังคมบ่อยมากและเมื่อหยากรักกันแล้วไม่นานนักฝ่ายชายฝ่ายหญิงก็มักไปหาคู่ครองคนใหม่แต่งงานอีก ทั้งนี้ เพราะชาวมุ่งเน้นเด็ก ไม่ถือสาเรื่องความบวชสุทธิ์ของหญิงสาว การหย่าร้างไม่ทำให้ฝ่ายหญิงตกเป็นที่รังเกียจของสังคมว่าเธอเคยผ่านผู้ชาย-แต่งงานมาแล้ว พบว่าผู้หญิงที่หย่าร้างแล้วหลายคนที่ไปได้เด็กหนุ่มผู้ชายไม่เคยแต่งงานเป็นสามีใหม่ โดยสาเหตุแห่งการหย่าร้างมักมาจากการที่เห็นว่าคู่ครองของตนนี้เกียจ/ไม่ยั่นทำมาหากิน ติดยาเสพติด ดื่มเหล้าประจำ ชอบทุบตีทำร้าย หรือแอบนี่ซุ้ม**

(3) **ปัญหาลักษณะ ในสังคมมุ่งเน้นเด็กจะมีปัญหาการลักษณะไม่ทรัพย์สินสิ่งของกันบ้างแต่หมู่บ้านที่เป็นชุมชนขนาดใหญ่มีสมาชิกจำนวนมาก มีหลังคาเรือนมาก จะมีปัญหาการลักษณะไม่มากกว่าชุมชนขนาดเล็ก ทั้งนี้ เพราะชุมชนขนาดใหญ่การตรวจสอบเพื่อหาตัวคนทำผิดทำได้ยากยกตัวอย่างเช่น พกทองที่ปลูกไว้หายไป ในชุมชนเล็ก ๆ จะรู้ว่าชาวบ้านคนใดบ้างที่ปลูกพกทองและมีครัวบ้างที่แengพกทองกิน แต่ชุมชนใหญ่ ๆ อาจมีคนปลูกพกทองหลายคน และเป็นภารຍาที่จะรู้ว่าวันนี้ใครแengพกทองกินบ้าง และถึงแม่รู้ว่าผู้ใดแengพกทองก็อาจเป็นพกทองที่เข้าเองปลูกไว้ เช่นกันหรืออาจซื้อมาจากแengกินก็ได้ การลักษณะกันนี้อาจเป็นการขโมยพืชผลผลิตทางการเกษตร สิ่งของเครื่องใช้ หรือสัตว์เลี้ยง(แอบขโมยส่าగ่า ขโมยส่าหู หรือลอบดักยิงวัวชาวบ้านในป่าลับตามผู้คน渺茫กิน)**

(4) **ปัญหาภะ rehearsalth กิจกรรมทางวิชาชีพ ภะ rehearsalth กิจกรรมทางวิชาชีพมีสาเหตุมาจากการดื่มสุรา เมาแล้วพูดจา กันไม่รู้เรื่อง จึงซักต่ออยติกัน ทำร้ายร่างกายกัน เพื่อแย่งชิงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ผู้หญิง และมาจากการณ์ชุมชนนินทาใส่ร้ายกัน นอกจากรักนี้ภะ rehearsalth ยังมีสาเหตุมาจากการเลือกตั้งผู้นำตามโครงสร้างใหม่ที่รัฐบาลกำหนดให้ชุมชนด้วย เช่น การเลือกตั้งสมาชิกองค์กรบริหารส่วนตำบล หรือ อบต. ซึ่งแต่ละหมู่บ้านจะมีสิทธิ์ส่งสมาชิกได้ 2 คน หากหมู่บ้านใดมีการตกลงกันก่อนให้สมควรเพียง 2 คน ปัญหาความบาดหมาง/แตกแยกกันก็จะมีน้อยลงไป แต่หมู่บ้านใดมีการส่งผู้สมัครเกิน 2 คน ก็จะเกิดการพูดจาไม่ดีกันเพื่อนบ้านเพื่อสร้างความนิยมให้เสียง บางครัวมีภาระชุมชนบุคคลภายในร้ายผู้สมัครรายอื่นโดยเฉพาะรายที่เป็นคู่แข่งคนสำคัญ ภาระเสียงเลือกตั้งทำให้เกิดการแข่งขัน การแบ่งกลุ่มในชุมชนอย่างชัดเจน ชาวบ้านจะรู้กันเองว่าใครให้การสนับสนุนผู้สมัครคนใด พ布ว่า ยุทธวิธีที่ผู้สมัครใช้ช่วงชิงคะแนนเสียงที่จะมาสนับสนุนนั้นมักใช้วิธีการขอรับการสนับสนุนจากกลุ่มเครือญาติและการใช้ระบบอุปถัมภ์ เช่น ให้ความช่วยเหลือต่าง ๆ (ได้แก่ ให้เช่าบ้านในเมืองพะ พะไปติดต่อหน่วยงานราชการ) แจกจ่ายเงิน เลี้ยงเหล้าเลี้ยงอาหาร เป็นต้น ผลของการเลือกผู้นำตามโครงสร้างสังคมที่รัฐบาลกำหนดได้ทำให้เกิดความแตกแยก/**

วิชาทักษันในชุมชนหลายแห่งพบได้ดังกรณี การเลือกตั้งสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำlod (อบต.) ที่หมู่บ้านห้วยแห้ง เมื่อวันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2547 มีผู้สมัคร 3 คน และเกิดการทะเลทำร้ายร่างกายกันขึ้นเมื่อผู้สมัครที่แพ้ไม่พอใจฝ่ายที่ได้รับชัยชนะหลังทราบผลการเลือกตั้ง บางครั้งหลังการเลือกตั้งผู้ที่เป็นหัวคะแนนก็ถูกทางตามเงินคืน/ถูกด่า/ถูกข่มขู่เนื่องจากรับเงินมาแล้วไม่ดำเนินการหรือจ่ายไม่ครบ ทำให้ผู้สมัครไม่ได้คะแนนตามที่คาดหวังไว้ก็มี แต่ผู้วิจัยไม่ได้หมายความว่าผู้นำตามโครงสร้างใหม่เป็นสิ่งไม่ดีในชุมชน ในด้านบางผู้นำชุมชนตามโครงสร้างใหม่ได้มีส่วนสำคัญในการเปลี่ยนแปลงพัฒนาหลายด้านในชุมชนด้วย ซึ่งพบว่าการเลือกตั้งระดับชาติ(เลือก ส. หรือ ส.ว.) ในชุมชนจะมีการแข่งขัน/ขัดแย้งกันน้อยกว่าการเลือกผู้นำชุมชนท้องถิ่น(ตามโครงสร้างที่รัฐจัดให้มี)ที่มีสมาชิกภายในหมู่บ้านลงสมัครรับเลือกตั้งทำการแข่งขันกันเอง เพราะการเลือกผู้นำระดับชาติเป็นการแข่งขันของบุคคลจากภายนอกชุมชน

(5) ปัญหาความขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่ทางการ การเข้ามาของเจ้าหน้าที่ทางการได้มีส่วนช่วยในการพัฒนาชุมชนให้เจริญยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันบางหมู่บ้านก็เกิดมีการขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่ที่เข้ามาปฏิบัติหน้าที่ในชุมชน เช่น กรณีชาวบ้านหมู่บ้านยาป่าแห่น ช่วงปี พ.ศ. 2543 – 2547 มีความขัดแย้งกับครุฑ์ที่สอนในโรงเรียนสาเหตุเนื่องจากชาวบ้านกล่าวหาว่าครุฑ์บริหารโรงเรียนไม่ดีครุบากคนไม่สอนหนังสือ ปิดโรงเรียนหนีไปหรือขึ้นดอยมาสอนไม่ตรงเวลาที่กำหนด จึงทำหนังสือร้องเรียนไปยังหน่วยงานต้นสังกัด, กรณีชาวบ้านหมู่บ้านแอกโกร ช่วงปี พ.ศ. 2545 – 2547 มีความขัดแย้งกับทหารยกต่อยตึกนบัดเจ็บหลายครั้ง มีการปรับ หรือไม่ก็แจ้งเรื่องให้กำนัน นายอำเภอเพื่อจัดการข้อพิพาทที่เกิดขึ้น, กรณีนายสุกรี เทิดไทยธรรม สมาชิกอบต.ร้าลอด และเป็นชาวบ้านหมู่บ้านหัวยังแห้งไม่พอใจทหารที่เข้ามาปฏิบัติหน้าที่ในชุมชน ช่วงปี พ.ศ. 2545 เรื่องเกี่ยวกับการที่ฝ่ายทหารให้เข้าซื้อขายเจริญการบริหารเงินทุนหมู่บ้านที่เข้ารับผิดชอบอยู่ เข้าจึงด่าท้าทายและขับไล่ทหารให้ออกนอกราชบ้านของตน เป็นต้น

(6) ปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับสมบัติสาธารณะ มีการพิพากษาว่าชุมชนเกี่ยวกับการใช้พื้นที่ป่าเพื่อทำไร่ทำสวน ชาวบ้านหมู่บ้านหนึ่งกล่าวหาชาวบ้านอีกหมู่บ้านว่าบุกรุกพื้นที่ป่าต้นน้ำของตน ดังกรณีชาวไทยใหญ่(ใต้)หมู่บ้านถ้ำลอด ไม่พอใจที่มีมูเซอแดงจากหมู่บ้านหัวยแหนงและหมู่บ้านยาป่าแหน พากันมาตัดไม้ยาป่าเพื่อใช้ที่ดินทำไร่บริเวณป่าต้นน้ำของหมู่บ้าน, กรณีชาวมูเซอแดงหมู่บ้านหัวยแหนง ไม่พอใจชาวมูเซอแดงหมู่บ้านยาป่าแหนที่รับจ้างไกด์ทัวร์รายนั้นๆ ถูกคนที่วิ่งผ่านทางช่วงที่ใช้ไปสู่ตัววัดเงาและตัวจังหวัดในช่วงฤดูฝนปี พ.ศ. 2547 เพื่อให้รายนั้นที่พานักท่องเที่ยวชาวต่างชาติวิ่งผ่านถนนช่วงที่เป็นดินโคลนไปได้ ว่าพวกชาวบ้านหมู่บ้านยาป่าแหนมีรายได้เพิ่มขึ้นไม่กี่คันและทำให้ถนนของส่วนรวมที่คนหลายหมู่บ้านใช้ต้องเสียหายมากยิ่งขึ้น

ชาวบ้านหมู่บ้านห้วยแห้งบางคนระบุว่า บางที่ชุดดักไว้ทำให้หลุมลึกยิ่งขึ้นเพื่อให้รากมาติดแล้วจึงช่วยเหลือเพื่อขอค่าแรงจากพวกรากด้วย

(7) ปัญหาเกี่ยวกับอาชญากรรม/ยาเสพติด ผู้ทำผิดจะถูกปรับโดยคณะกรรมการ/ผู้นำชุมชน หรือเป็นเหตุให้ถูกเจ้าหน้าที่จับกุม เช่น ตำรวจได้จับตัวนายสุบิน วิเชียรยอดกุล(นายพิว)ชาวบ้านหมู่บ้านห้วยแห้ง เมื่อวันที่ 21 มิถุนายน 2547 ข้อหาฆ่าคนตาย(นายไน)ที่หมู่บ้านยาป่าแห่งต่อมานายสุกรี เทิดไทยธรรม(นายจะหัว-ชื่อในภาษาમુખોદેં) ชาวบ้านหมู่บ้านห้วยแห้ง และมีตัวแห่งเป็นนายกองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำลดได้พachaรบบ้านหลบหนีการจับกุมไปหลายครอบครัว (ชื่นมีลูก ๆ ที่เป็นเด็กนักเรียนในหมู่บ้านร่วมติดตามผู้ปักกรองที่หลบหนีไปด้วย 4 ราย) เพราะตกเป็นผู้ถูกกล่าวหาว่ามีส่วนร่วมกระทำผิดด้วย ก่อนหลบหนีนายจ่าหัวได้อ้างกับครูว่าเข้าเป็นผู้บุกรุกที่ไม่ได้ทำความผิด แต่ฝ่ายเจ้าหน้าที่ยื่นยันหลักฐานว่ามีผู้พัวพันกับบล็อกผิดกฎหมายเรื่องยาเสพติดอยู่เบื้องหลังการวางแผนฆ่านายไน โดยนายจ่าหัวเป็นผู้หานยิงและรับเงินมาจ่ายให้ผู้ลงมือฆ่านายไน ซึ่งมีการระบุว่าเข้าเป็นสายลับให้ตำรวจในการดำเนินคดีตรวจยึดทรัพย์จับกุมผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติดหลายคนในพื้นที่อำเภอปางมะผ้า

(8) ปัญหาเกี่ยวกับสัตว์เลี้ยง หมู วัว ควาย น้ำ ล่อ ไปทำลายพืชผลผลิตของเพื่อนบ้าน หรือคนต่างหมู่บ้าน มีบ่ออยู่ครั้งที่ สัตว์เลี้ยงมอดมุดรัวเข้าไปเหยียบย่างกัดกินพืชผลทางการเกษตร ของคนในหมู่บ้านหรือคนต่างหมู่บ้าน ผลที่ตามมาคือ ทำให้เจ้าของสัตว์เลี้ยงต้องถูกปรับลดใช้ค่า เสียหาย หรือไม่เก็บทำให้สัตว์เลี้ยงถูกยิงได้รับบาดเจ็บ/ล้มตาย มีสัตว์เลี้ยงของชาวบ้านหลายรายถูก หัวขโมยแอบฆ่ากินในป่า

(9) ปัญหาที่เกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนา เมื่อมีการเผยแพร่ศาสนาคริสต์เข้ามาสู่ชุมชนของชาวมูเซอแดง (โดยมากมักเป็นผู้สอนศาสนาที่เป็นชาวมูเซอกลุ่มปอยอื่น ๆ ที่ย้ายมาจากพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และเชียงราย) ทำให้เกิดความขัดแย้งกันขึ้นภายในชุมชน เนื่องได้จากการหยุดงานเมื่อถึงวันศีลไม่ตรงกัน ตามความเชื่อตั้งเดิมชาวมูเซอแดงจะหยุดงานในวัน หรืองานทางของป้าล่าสัตว์ เมื่อถึงวันพระจันทร์เต็มดวง (ขึ้น 15 ค่ำ) และวันพระจันทร์ลับ (เร็ว 15 ค่ำ) ซึ่งถือเป็นวันศีลที่สามารถทุกคนจะมาร่วมกันที่หมู่บ้านเพื่อประกอบพิธีทางศาสนา มีข้อห้ามไม่ให้บริโภคเนื้อสัตว์และไม่ดื่มสุราในวันศีล ขณะที่ทางศาสนาคริสต์จะหยุดงานทุกวันอาทิตย์ และอนุญาตให้บริโภคเนื้อสัตว์ได้ กลุ่มที่หันไปนับถือศาสนาคริสต์จึงเกิดความขัดแย้งในทางปฏิบัติที่เป็นกิจวัตรประจำวันหลายอย่างกับกลุ่มที่หันถือตามศาสนาความเชื่อตั้งเดิม ก่อให้เกิดความสับสนในระบบการแลกเปลี่ยนแรงงาน ซึ่งถือว่ามีความสำคัญมากในภาคการเกษตรรวมของชาวมูเซอแดง บางครั้งการปฏิบัติตามอย่างการนับถือพระเยซูเจ้า กับการปฏิบัติตามอย่างการนับถือผู้ตามความเชื่อ

ดังเดิม ยังเป็นสิ่งที่ถูกนิ่งมาพูดจาทำนองเหยียดหยามดูถูกสติปัญญา กัน มีการเกิดความขัดแย้ง กันจนถึงขั้นเป็นเหตุทำให้รวมกลุ่มแยกตัวไปตั้งชุมชนใหม่ ดังตัวอย่างกรณีการแยกตัวออกไปเพื่อ สร้างชุมชนแห่งใหม่ชื่อ “บ้านผาเจริญ” ของกลุ่มสมาชิกที่นับถือศาสนาคริสต์ในหมู่บ้านยาป่า แห่งที่มีความขัดแย้งกันกับกลุ่มนี้ที่นับถือศาสนาตามความเชื่อดังเดิม เมื่อปี พ.ศ. 2530 เป็นต้น

ปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดในสังคมชุมชนเช่นเดงนี้ จะมีความรุนแรงมากน้อย หรือ บ่อยเพียงใดขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมและปัจจัยที่เป็นส่วนประกอบของชุมชนแต่ละแห่ง เช่นกรณี ของหมู่บ้านวนานหลวง ทั้งที่ตั้งอยู่ใกล้ตัวอำเภอเพียง 2 – 3 กิโลเมตร ซึ่งน่าจะได้รับการพัฒนาส่ง เสิร์ฟจากเจ้าหน้าที่หน่วยงานต่าง ๆ ได้ดีกว่าหมู่บ้านอื่น ๆ ที่ห่างไกล แต่กลับปรากฏว่าเป็นหมู่บ้าน ชุมชนเช่นเดงที่เคยมีปัญหาเรื่องยาเสพติด ปัญหาการทะเลวิวาท ปัญหาเรื่องเกี่ยวกับที่ดินทำ กิน(เนื่องจากหมู่บ้านอยู่ใกล้ตัวอำเภอที่ดินจึงมีราคาแพงเป็นที่ต้องการของคนทั่วไป) และปัญหา การทำผิดกฎหมายต่าง ๆ มากกว่าหมู่บ้านอื่นที่ห่างไกลออกไป อย่างไรก็ตามปัญหาความขัดแย้ง ที่ทุกหมู่บ้านพบได้บ่อย ๆ คือ ปัญหาการชุมชนนินทา ปัญหาการทะเลาะเบาะแส่งกัน ปัญหาซึ่ สถาปัตยกรรมคัววัว/การหย่าร้าง ปัญหาที่เกิดจากสัตว์เลี้ยง เหล่านี้เป็นต้น

4. วิธีการจัดการกับปัญหาความขัดแย้งทางสังคม

ในสังคมชุมชนเช่นเดง ซึ่งเป็นสังคมขนาดเล็ก โครงสร้างทางสังคมไม่ซับซ้อนมากนัก ประกอบกับเป็นสังคมชนเผ่าที่มีระบบเครือญาติคุยทำหน้าที่ควบคุมความประพฤติของสมาชิก ในชุมชนไม่ให้มีการฝ่าฝืนกฎหมายที่เป็นมาตรฐานทางสังคม ปัญหาความขัดแย้งรุนแรงจึงไม่พบบ่อย มากนัก วิธีการจัดการกับปัญหาความขัดแย้งทางสังคมจึงใช้วิธีการง่าย ๆ เป็นหลักการรวมด้วย ไม่ซับซ้อนมากนัก ซึ่งวิธีการที่ใช้จัดการกับปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนมีดังนี้

(1) การตักเตือน เมื่อการฝ่าฝืนไม่มีผลกระทบรุนแรงต่อตนเองและผู้อื่น ชุมชนเช่นเดงจะ ใช้วิธีการตักเตือน อบรมสั่งสอน เพื่อให้ผู้นั้นเลิกพฤติกรรมที่ไม่เป็นที่พึงประสงค์ของสังคม โดยทั่วไปเมื่อครอต้องถูกเรียกตัวมาที่บ้านผู้นำ ต่อหน้าที่ประชุมชาวบ้าน ซึ่งมีการระบุพุติกรรมที่ไม่ดี เช่น การพูดให้ร้ายเพื่อนบ้าน การลักขโมยของเล็ก ๆ น้อย ๆ แล้วมีการตักเตือน ก็จะทำให้เกิด ความรู้สึกอบอุ่น เสียหน้า และไม่อยากกระทำการผิดเช่นนั้นอีก

(2) การปรับ เป็นการลงโทษในชั้นที่สูงขึ้น เมื่อความผิด หรือการฝ่าฝืนระเบียบสังคมมี ความรุนแรงมากขึ้น ชุมชนเช่นเดงจะใช้การปรับเงิน เพื่อลงโทษผู้กระทำความผิด(บางกรณีผู้ทำผิด ไม่มีเงินก็อาจชดใช้ด้วยพืชผลทางการเกษตรหรือสัตว์เลี้ยงแทน) เนื่องจากเป็นสังคมที่ไม่มีราย ลักษณะอักษร อัตราการปรับจึงมีความแตกต่างกันไปในแต่ละหมู่บ้าน เช่น หมู่บ้านแอลก จะปรับ คนยิงปืนในหมู่บ้านนัดละ 500 บาท หมู่บ้านยาป่าแหง ปรับ 100 บาท ส่วนที่หมู่บ้านวนานหลวง ราชภูรอยิงปืนในหมู่บ้าน ปรับ 300 บาท หากเป็นเจ้าหน้าที่จะถูกปรับ 1,000 บาท ตามประเพณี

ดังเดิมเงินที่ปรับจะต้องแบ่งออกเป็น 3 ส่วน(ไม่เท่ากัน) คือ ให้ผู้นำหนึ่งส่วน ให้ผู้เสียหายหนึ่งส่วน และให้ชาวบ้านที่มาร่วมกันรับทราบคดีความอีกส่วนหนึ่ง ปัจจุบันบางแห่งอาจมีการเพิ่มการหักไว้เข้ากองทุนเพื่อพัฒนาชุมชนด้วย

นอกจากนี้ชาวมุเชอแดงยังใช้วิธีการเพิ่มค่าปรับเป็นเท่าตัว เพื่อลงโทษผู้ที่กระทำการผิดซ้ำซ้อนอีกและเป็นการกระทำของผู้นำชุมชน เช่นกรณีผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านห้วยแห้ง เดย์ฤกปรับเรื่องแอบมีความสัมพันธ์กับหญิงอื่นที่ไม่ใช่ภรรยา ครั้งแรก 300 บาท ต่อมาครั้งสองถูกปรับเพิ่มเป็น 600 บาท และครั้งสามเป็น 1,200 บาท จึงเลิกไป เนื่องจากหญิงนั้นพยายามอุกไปอยู่ที่หมู่บ้านอื่น

ตามความเชื่อเดิมชาวมุเชอแดงจะทำการแจกลจาย/แบ่งปันเงินค่าปรับที่ได้จากการกระทำการผิดไปสู่สมาชิกทุก ๆ คนในชุมชน เพราะเชื่อว่าหากเก็บเงินค่าปรับที่มีการกระทำผิดไว้ที่ครองหนึ่งจะทำให้ชุมชนเกิดปัญหาอุบัติเหตุตามมาอีก เงินค่าปรับที่ได้มักแบ่งครึ่งหนึ่งให้ผู้เสียหายโดยตรง และร้อยละ 10 สำหรับผู้นำฝ่ายปกครอง ที่เหลือมักแจกจ่ายให้ทุกคนที่มาร่วมประชุมหรือทุกหลังคาวีอนในชุมชนนั้น ๆ

(3) การไล่ออกจากการหมู่บ้านหรือแอบซ่อนให้ตาย เมื่อมีการกระทำการผิดที่มีโทษฐานแรงได้แก่ การฆ่าคนตาย การลักขโมยทรัพย์สินมีค่ามาก ๆ เป็นประจำ (เช่น ขโมยวัว ควาย น้ำ) ถือเป็นโทษฐานแรงยิ่ง ชาวมุเชอแดงจะทำการไล่ออกจากหมู่บ้านหรือแอบซ่อนให้ตาย การลงโทษด้วยวิธีนี้โดยมีบ้างแต่ไม่พบบ่อยนัก

(4) การให้ดื่มน้ำสาบาน เมื่อไม่สามารถหาหลักฐานยืนยันตัวผู้กระทำการผิดได้/ไม่สามารถเอาผิดได้ และผู้ที่ถูกกล่าวหาที่ไม่ยอมรับว่ากระทำการผิด ชาวมุเชอแดงจะใช้วิธีการให้ดื่มน้ำสาบานโดยนำน้ำดื่มมา แล้วใส่หนาม ลูกปืน มีด เข็ม หรือเอาปากกรอบปืนจุ่มลงในแก้วน้ำสาบาน จากนั้นจึงเชิญผู้นำศาสนาดังเดิมจากเป็นปู่จุ่ง トイใบ หรือเนตเตป้า(หมอดี) ทำการจุดเทียนขี้ผึ้งร้องสาดเพื่อขอให้ผู้กระทำการผิดมีอันเป็นไป เสร็จแล้วนำน้ำให้ผู้ถูกกล่าวหา(ที่ยืนยันความบริสุทธิ์ของตนเอง) ดื่มน้ำหมดต่อหน้าชาวบ้านที่มาประชุม เพื่อแสดงความบริสุทธิ์ของตนเอง วิธีการนี้ที่พบมีกรณีการแบ่งวัว แบ่งควายกันเนื่องจากเลี้ยงปล่อยในป่านานไม่รู้เป็นของผู้ใดกันแน่ต่างฝ่ายต่างอ้างว่าเป็นสัตว์เลี้ยงของตน ผู้จะเอาสัตว์เลี้ยงนั้นให้ได้จึงต้องดื่มน้ำสาบานเพื่อยืนยันว่าเป็นเจ้าของสัตว์ตัวนั้น และกรณีที่แสดงให้เห็นว่าไม่ได้ลักลอบเป็นข้อกับคนที่มีคู่รองคนรักอยู่แล้ว(เมียนหลวงไม่พอใจหญิงอื่นที่มาทำดีสนใจสนมกับสามีของตนจึงห้าให้หญิงอื่นคนนั้นทำการดื่มน้ำสาบานว่าไม่ได้เป็นข้อกับสามีตน โดยฝ่ายเมียนหลวงต้องเป็นผู้จ่ายค่าทำพิธีดื่มน้ำสาบาน)

(5) การลดหนี้/ย้ายอสังหาริมทรัพย์ วิธีการนี้เมื่อผู้กระทำผิดยอมรับและเพื่อเป็นการลดแรงกดดันทางสังคม(ถูกประณาม ถูกรังเกียจ หรือถูกเจ้าหน้าที่ตามจับกุม)ที่มีต่อตัวเอง เข้าอาจใช้ วิธีการย้ายไปอยู่ที่แห่งใหม่ ซึ่งอาจเป็นการย้ายไปอยู่อย่างเปิดเผยในหมู่บ้านอื่น หรือลดหนี้ไปโดยไม่ให้ผู้ใดรู้ว่าไปอยู่ที่แห่งใดกันแน่ ผลจากการอพยุงจากชุมชนที่อยู่เดิมของผู้กระทำผิดนั้น ช่วยทำให้ลดความตึงเครียดที่เป็นแรงกดดันทางสังคมลงไป

ตัวอย่างกรณีปัญหาและวิธีการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งรวมไว้ดังเหตุการณ์มีดังนี้

-เมื่อปีก่อน 20 ปีที่แล้ว มีพี่น้องชื่อเลาต้า และเลาสือ เป็นลูกนายป้าแสตมป์หมู่บ้าน วนานหลวง ชาวบ้านเล่าว่าพวกรเข้าครอบคลักขามอยปะจำ จึงถูกกลบยิงตาย

-เมื่อปีก่อน 10 ปีมาแล้ว ผู้นำหมู่บ้านหัวยแหนง ถูกปรับสาเหตุจากการมีชี้กับเมียผู้อื่น ซึ่งถูกปรับหงายขายและฝ่ายหญิงที่เป็นหัวกัน โดยมีการปรับถึง 3 ครั้ง ดังนี้

ครั้งแรกเข้าถูกปรับ 300 บาท ฝ่ายหญิงถูกปรับ 200 บาท เมียหลวงของผู้นำได้ 100 บาท สามีหญิงที่แอบมาเมี้ยงได้ 150 บาท โถใบผู้จุดเทียนทำพิธีได้ 30 บาท อดอ - ผู้นำฝ่ายปักษ์ครองได้ 50 บาท ที่เหลือชื่อขนมเลี้ยงชาวบ้านที่มาร่วมประชุมรับรู้เหตุการณ์

ครั้งสองเข้าถูกปรับ 600 บาท ฝ่ายหญิงถูกปรับ 300 บาท เมียหลวงของผู้นำได้ 150 บาท สามีหญิงที่แอบมาเมี้ยงได้ 300 บาท โถใบผู้จุดเทียนทำพิธีได้ 30 บาท อดอ - ผู้นำฝ่ายปักษ์ครองได้ 90 บาท ที่เหลือชื่อขนมเลี้ยงชาวบ้านที่มาร่วมประชุมรับรู้เหตุการณ์

ครั้งสองเข้าถูกปรับ 1,200 บาท ฝ่ายหญิงถูกปรับ 600 บาท เมียหลวงของผู้นำได้ 300 บาท สามีหญิงที่แอบมาเมี้ยงได้ 600 บาท โถใบผู้จุดเทียนทำพิธีได้ 30 บาท อดอ-ผู้นำฝ่ายปักษ์ครองได้ 180 บาท ที่เหลือชื่อขนมเลี้ยงชาวบ้านที่มาร่วมประชุมรับรู้เหตุการณ์

หลังการถูกปรับครั้งที่สามฝ่ายหญิงที่ลักลอบมีชี้กับเข้าจึงย้ายไปอยู่ที่หมู่บ้านอื่น และปัญหาของเขาก็หมดไป ไม่เคยทำผิดกฎหมายต่อหน้าบ้าน ปัจจุบัน-มกราคม พ.ศ. 2548

-22 มกราคม 2534 ปรับนายจะกี้ไก่ ข้อหาขายยาเส้นให้ชาวบ้านหมู่บ้านยาป่าแห่น ค่าปรับ 1,500 บาท แบ่งให้ผู้นำฝ่ายปักษ์ครอง 150 บาท ผู้จุดเทียนทำพิธี 10 บาท ชื่อขนมเลี้ยงชาวบ้านที่มาร่วมประชุม 100 บาท และที่เหลือนำเข้ากองทุนหมู่บ้าน

-23 กรกฎาคม 2537 นายมา ชาวบ้านหมู่บ้านยาป่าแห่น ลักลอบขายยาเส้น 1 หลอด ให้ชาวไทยใหญ่ ถูกผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน(จะพีอ) จับได้ ถูกปรับเป็นเงิน 1,500 บาท นายมาได้ขายที่ดินให้บ้านนัดจะเพื่อนำเงินไปเสียค่าปรับ

-ปลายเดือนกรกฎาคม 2537 ໄຊ້ຈີ່ ຍ່າງກັບນາງນາຍ່ອໜາວບ້ານພາເຈົ້າ ພັດແຕ່ງງານກັນໄດ້ ປະມາຄນ 2 ປີ ໂດຍຝ່າຍໜ້າຍເສີຍຄ່າປ່ຽນ 300 ບາທ ນາຍຍ່ອໄດ້ 150 ບາທ ອີກ 150 ບາທແປ່ງໃຫ້ໜາວບ້ານພາເຈົ້າທັງທັດ

-18 ກັນຍາຍນ 2537 ຜາວບ້ານຈາກໜຸ່ມບ້ານພາແಡງ ມາພບກຳນົດໜ່ອງທີ່ໜຸ່ມບ້ານແມ່ລະນາເພື່ອທຳການຂັບໄລ່ແລະຂອໃຫ້ລົງໄທໜຸ່ມໃໝ່ບ້ານຂອງຕົນເອງເກີ່ມກັບກາຮຸຈິດ 3 ປະກາງ ດືອ 1. ຂ້າວສາຮີ່ສາມາຊີກສພາຜູ້ແທນວາງວຽກໃໝ່ມາແຈກຈ່າຍໜາວບ້ານ 2. ດົບພັດນາງວັດແຮກ 6,000 ບາທ 3. ດົບພັດນາງວັດສອງ 15,000 ບາທ ໂດຍກລ່າວຫາວ່າຜູ້ໃໝ່ບ້ານຂອງຕົນຍັກຍອກໄປໃຊ້ຈ່າຍເປັນຄ່າຮອຈັກຮ່າຍນຍົນຕົວທີ່ມາໃຊ້ສ່ວນຕົວ

-8 ມິຖຸນາຍນ 2539 ນາຍຈະກອ ຍິງພ່ອເມ່າຍອມກ່ອຍຕາຍ ທີ່ບ້ານພາເຈົ້າ ຈຶ່ງຖຸກຈັບຕົວສັງເຈົ້າໜ້າທີ່ຕໍ່ຈາກຕໍ່ເນີນຄົດ

-8 ກັນຍາຍນ 2540 ໜຸ່ມບ້ານຍາປ້າແໜ່ນ ມີຂ່າວມູ່ເຫຼືອດໍາຈາກໜຸ່ມບ້ານຫ້ວຍເຂີຍ ມາຕກລາງເຮື່ອງຄວາຍວ່າເປັນຂອງໜາວມູ່ເຫຼືອແດງໜຸ່ມບ້ານຍາປ້າແໜ່ນ(ນາງນານີ) ຮ້ອຍເປັນຂອງຕົນກັນແນ່ ໂດຍມີກຳນົດຕໍ່ຈາກຄຽງ(ຂ້າພເຈົ້າ-ຜູ້ວິຈິຍ)ຮ່ວມເປັນພຍານ ຕກລາງໄມ້ໄດ້ຝ່າຍມູ່ເຫຼືອດໍາຍືນວ່າຄວາຍຂອງຕົນຈຶ່ງທຳພົກໃຫ້ດີ່ມໍ່ນໍ້າສາບານ ທີ່ໃນແກ້ໄສຂອງແໜລມມີຄົມຕ່າງ ພະກອບດ້ວຍ ພະນາມແໜລມ ເຕັມ ລູກປິ່ນ ມີດ ນໍາປ່າຍປາກກະບອກປິ່ນຈຸ່ນໃສ່ໃນໜໍ້າ ໂດຍພ່ອເຜົ່າຍາປ້າແໜ່ນ-ຜູ້ນໍາຝ່າຍປາກຄອງຮ້ອງສວດສາບແໜ່ງ ແລ້ວໃຫ້ມູ່ເຫຼືອດໍາມືກ່ອນຮັບຄວາຍໄປ ແຕ່ໄມ້ມີການນຳຄວາຍກລັບໜຸ່ມບ້ານ ຂາຍຕ່ອເລຍໃນຮາຄາ 6,600 ບາທ ຕ່ອມາວັນທີ 14 ກັນຍາຍນ 2540 ກົມື້ຂ່າວລືກັນໃນໜຸ່ມບ້ານຍາປ້າແໜ່ນວ່າມູ່ເຫຼືອດໍາຄົນນັ້ນມີອາກາຮເຈັບປ່າຍປັດທໍອງຈົນຕ້ອງເຂົ້າໂຮງພຍາບາລໄປຮັກຫາຕົວ

-1 ມັງກອນ 2545 ປ່ຽນນາໂຕ ຜາວບ້ານໜຸ່ມບ້ານຫ້ວຍແໜ້ງ 300 ບາທ ສາເໜີຕົ້ນເນື່ອງຈາກໜີໄປເຫັນພໍາໃລ້ ກັບເຕັກໜຸ່ມໃນໜຸ່ມບ້ານຂຶ້ອແຂ້ອີ່ ທີ່ສາມີເກົ່ານາຍຈະປີ້ໄວ້ ຄ່າປ່ຽນ 300 ບາທ ແປ່ງໃຫ້ຈະປີ້ 150 ບາທ ໂດຍໂຟ່ທຳພົກໃຫ້ 20 ບາທ ຜູ້ນໍາຝ່າຍປາກຄອງ-ອາດອ 30 ບາທ ອີກ 100 ບາທ ຂຶ້ອຂົນມເລື້ອງໜາວບ້ານທີ່ມາຮ່ວມປະຊຸມ ນອກຈາກນິ້ນໜາກນາໂຕຍັງຕ້ອງຈ່າຍເງິນໃຫ້ສາມີເກົ່າ 5,000 ບາທ ເພື່ອເລີກກັນໄປໂຄງກົບສາມີໃໝ່ເພີ່ມຄົນເຕີຍວ

-20 ມັງກອນ 2545 ໜຸ່ມບ້ານຫ້ວຍແໜ້ງ ນາຍສຸກົກີ ເທິດໄທຍົດຮ່ວມ(ນາຍຈະກວະ-ຊື່ໃນກາໝາມູ່ເຫຼືອແດງ) ມີຕໍ່ແນ່ງເປັນສາມາຊີກອງຄົກກາງປະວິທາຮ່ວມຕົວລົ້າລອດ ແລະເປັນໜາວບ້ານໜຸ່ມບ້ານຫ້ວຍແໜ້ງ ເນາເໜີ້າໃໝ່ມືດແທງພ່ອຕາ(ນາຍຈະກວະ-ຊື່ໃນກາໝາມູ່ເຫຼືອແດງ) 22 ມັງກອນ 2545 ນາຍຈະກວະຖຸກເຮີຍກຕ້ວມາທີ່ບ້ານຜູ້ນໍາຝ່າຍປາກຄອງໂດຍມີໜາວບ້ານຮ່ວມຮັບພັກການຕັດສິນຂໍ້ອົບພິພາກບໍ່ພ່ອຕາທີ່ປະຊຸມເຫັນຫອບໃຫ້ປ່ຽນນາຍຈະກວະ 600 ບາທ ເງິນຄ່າປ່ຽນແປ່ງໃຫ້ຜູ້ນໍາຝ່າຍປາກຄອງ 60 ບາທ ຂຶ້ອຂົນມເລື້ອງໜາວບ້ານ 150 ບາທ ກອງທຸນໜຸ່ມບ້ານ 100 ບາທ ທີ່ເລື່ອມອົບໃຫ້ພ່ອຕາ-ຜູ້ໄດ້ຮັບຄວາມເສີຍຫາຍ

-28 มิถุนายน 2545 พ่อแม่ฯจะเส ตามพบรความเมื่อสูกที่หายไปหลายวันก่อน โดยพบร ว่าสูกยังด้วยทั้งสองตัว ไม่แจ้งເກາເຮືອງເພຣະຄວຍໄປເຂົ້າໄວເຂົ້າສົວຄນອື່ນ ມີກວາງວິຕໃຫຍງໄດ້

-15 ສິງຫາຄມ 2545 ຕໍ່ຈະ ແລະທ່ານຮ່ວມກັນຈັບຕ້ວນຍະກອພ້າ ອົດືຕູ້ນໍາໜູ່ບ້ານແອ ໂກໍ ຂໍ້ອຫາພົວພັນຍາເສພຕິດ ຝົນຕກໜັກຄົນລື່ນຮອຍນຕົ່ງມາສຶ່ງໜູ່ບ້ານຫ້ວຍແໜ່ງໄປຕ່ອໄມ່ໄດ້ຈຶ່ງນໍາຕ້ວ ເດີນເທົ່າຈາກໜູ່ບ້ານຫ້ວຍແໜ່ງໄປຢັ້ງໜູ່ບ້ານຄໍາລອດແລ້ວຂຶ້ນຮອຍນຕົ່ງນິ້ມຕ່ອໄປຢັ້ງສັນນິດໍາວຽຈທີ່ຕ້ວ ຄໍາເກອປາງມະັກ

-16 ຕຸລາຄມ 2545 ຜ້າບ້ານໜູ່ບ້ານແອກໍ ຂອໃກ້ກຳນັນປະຈຳຕຳບລົ້າລອດ ແລະໜູ່ໃຫຍ່ ບ້ານໜູ່ບ້ານຫ້ວຍແໜ່ງ ໄປຈັບກຸມຕົວຈາວໄທຢູ່ຫຍ່ອມບ້ານຫ້ວລວ (ຂຶ້ນກັບໜູ່ບ້ານຫ້ວຍແໜ່ງ) ທີ່ເຂັບ ລັກຄອບຜ່າວກົກ ແລ້ວນໍາຕ້ວໄປສົງເຈົ້າໜ້າທີ່ຕໍ່ຈະດຳເນີນຄິດຕ່ອໄປ

-10 ກຸມພາພັນນີ້ 2546 ທີ່ປະຈຸບັນໜູ່ບ້ານຫ້ວຍແໜ່ງ ປັບສາມືນາງນາມີແຕ່ ເນື່ອງຈາກເມາສຸຮາຖຸບ ຕິນາງນາມີແຕ່ ໂດຍປັບ 300 ບາທ ດ່າປັບແປ່ງໃຫ້ຜູ້ເສຍຫາຍ-ນາງນາມີແຕ່ 150 ບາທ ໂດໂບຜູ້ຈຸດເຖິ່ນ ທຳພິທີ 20 ບາທ ຜູ້ນໍາຝ່າຍປົກຄອງ-ຈາດອ 30 ບາທ ທີ່ເລື່ອ 100 ບາທ ຜູ້ຂົນມເລື່ອງຈາວບ້ານທີ່ມາຮ່ວມ ປະຈຸບັນຮັບຮູ້/ຮ່ວມເປັນພຍານ

-20 ເມສາຍນ 2546 ທີ່ປະຈຸບັນໜູ່ບ້ານວານຫລວ ປັບນາຍຄູ້ຖືວາ ຂໍ້ອຫາທະເລະກິວາທັບ ນາຍປະຈາບຸ 300 ບາທ ເຈີນຄ່າປັບແປ່ງໃຫ້ ນາຍປະຈາບຸ 150 ບາທ ຜູ້ໃຫຍ່ບ້ານ 30 ບາທ ອີກ 120 ບາທໃຫ້ຈາວບ້ານທຸກຄົນ

-16 ຕຸລາຄມ 2546 ທີ່ປະຈຸບັນວານຫລວ ມືນຕີໄມ້ຮັບຈາວນູ່ເຊອແດງຈາກໜູ່ບ້ານພາ ແດ້ 7 ຄຣອບຄວ້າ ທີ່ຈະຂອມາຍຸ່ອາສີຍໃນໜູ່ບ້ານວານຫລວ ເນື່ອງຈາກໄມ້ມີພື້ນທີ່ເພີ່ມພອໃຫ້ອຸ່ຍ່ອາສີຍ

-1 ເມສາຍນ 2547 ທີ່ປະຈຸບັນຄົງມະໄຟ ມືນຕີໃຫ້ປັບຄ່າຜິດປະເພນີ້ນາຍຈະນະ 600 ບາທ ແລະນາງນາຫາກຸຍ 300 ບາທ ຂໍ້ອຫາອຸ່ຍ່ເປັນຜັງເມື່ອກັນໂດຍໄມ້ທຳມາປະເພນີ້ນ(ແຕ່ງງານຕາມ ປະເພນີ້ນ ແລະຈ່າຍເງິນໃຫ້ຜູ້ນໍາຮັບທຽບຄນລະ 20 ບາທ) ທັ້ງສອງຕ່ອງວ່າຍາກຈຸນ ທີ່ປະຈຸບັນຈຶ່ງອມລົດ ໄກ້ຄົງໜຶ່ງທັ້ງສອງຄນ

-21 ມີຖຸນາຍນ 2547 ຕໍ່ຈະ ສກອ. ປາກມະັກ ຈັບກຸມຕົວນາຍສຸບັນ ວິເໝີຍຮຍອດກຸລ(ນາຍຝົວ) ຜ້າບ້ານໜູ່ບ້ານຫ້ວຍແໜ່ງຂໍ້ອຫາຜ່ານຕາຍ ຂະດີເດີນທາງໄປຮ່ວມພິທີຝັ້ງສົງກວດຕື່ມ ຮອຍນຕົ່ງຂອງທ່ານຮ່ວມພິທີຝັ້ງສົງກວດຕື່ມ ຮະຫວ່າງທາງທີ່ອາສີຍມາຈາກໜູ່ບ້ານຫ້ວຍ ແໜ່ງໄກລື້ງໜູ່ບ້ານຄໍາລອດ ໂດຍນໍາສົມໄປໄວ້ທີ່ໜູ່ບ້ານວານຫລວ ຜູ້ຕາຍນີ້ແໜ່ອຢູ່ທີ່ນີ້

-7 ກຣກງວາມ 2547 ນາຍຈ່າລອ ນາຍນາຄາ ພາຄຮອບຄວ້າລົບໜີອອກຈາກໜູ່ບ້ານຫ້ວຍ ແໜ່ງ ເນື່ອງຈາກພົວພັນຄິດຈ່າຍຕາຍຮ່ວມກັບນາຍສຸບັນ ວິເໝີຍຮຍອດກຸລ ພ້ອມກັບນາຍສຸກຮີ ເກີດໄທຍ ອຮຽມ ແລະນາຍສົມຫັກ (ຈະເດືອຍ) ຕ່ອມາໄມ່ນາງກວຽຍນາຍສຸກຮີກີ້ລົບໜີຕາມໄປດ້ວຍ

-13 กรกฎาคม 2547 มีบันทึกประชุมที่หมู่บ้านห้วยแห้ง โดยเชิญกำนันประจำตำบล ลอด ครูในโรงเรียนประจำหมู่บ้าน เพื่อคลี่คลายปัญหาการซื้อบนนทາข้าวลือเกี่ยวกับชาวบ้าน บางคนเป็นสายสืบส่งข่าวให้เจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อตามจับผู้กระทำการผิด(นายสุกรี เทิดไทย ธรรม-นายกอบต.) ที่ประชุมบันทึกไว้ว่านายจะคือ วิเชียรยอดกุล(ซึ่งเป็นพ่อตานายสุกรี) ไม่พอใจ ข่มขู่ทำร้ายนายจงรักษ์ อเนกธารทิพย์ ว่าเป็นสายสืบส่งข่าวให้ตำรวจเพื่อจับกุมผู้กระทำการผิดจาก ตายที่หมู่บ้านยาป่าแหen ที่ประชุมมีมติให้ตักเตือน/ให้นายจะคือขอโทษนายจงรักษ์ และต่อไปหาก มีครกล่าวนากันอย่างไม่มีหลักฐาน เช่นนี้อีกจะถูกปรับ 3,000 บาท พร้อมบำเพ็ญประโยชน์ หาก ทำซ้ำครั้งที่สองจะถูกปรับเพิ่มเป็น 6,000 บาท และส่งตัวดำเนินคดีตามกฎหมาย เพราะการถูก ระบุว่าเป็นสายสืบอาจเป็นอันตรายถึงชีวิตได้

-6 มกราคม 2548 สามีของนางนาแสงซึ่งเป็นคนเมือง และมาอยู่ด้วยกันที่หมู่บ้านห้วย แห้ง ได้แจ้งให้ผู้ใหญ่หมู่บ้านห้วยแห้งและไปแจ้งที่หัวหน้าหมู่บ้านและโกร์ ให้ช่วย จัดการเรื่องที่หัวหน้าหมู่บ้านห้วยแห้งที่เป็นแฟนเก่านางนาแสง และมีลูกด้วยกัน มาพากภยานา闷าแสงไป ออยที่ร้านปฏิบัติการหมู่บ้านจ่าโน่ โดยก่อนหน้านี้นางนาแสงและแฟนเกาได้เดินทางไปพักกันที่ หมู่บ้านวนนาหลวง เพื่อขอเสียค่าปรับในการอยู่กินร่วมกันใหม่อีกครั้ง (ราคา 200 บาท) แต่กันนั้นไม่ ยอมรับค่าปรับทั้งสอง ให้หักลับไปตามประเพณีกับผู้นำที่หมู่บ้านห้วยแห้ง(หมู่บ้านที่นางนาแสง อาศัยอยู่) และต่อมานางนาแสงก็กลับมาอยู่กับสามีคนเมืองตามเดิม

-26 มกราคม 2548 นายพิสุทธิ์(ลูกชายนายจะเช) มูเซอแดงหมู่บ้านยาป่าแหen ใช้มีดฟัน คุณไตนอก-ชาวยาไทยให้ผู้ที่มาจากพม่า เรื่องเดียวกันเกี่ยวกับค่าแรงที่ไตนอกรับจ้างเลื่อยไม่ทำบ้าน ให้ 11 กุมภาพันธ์ 2548 เข้าถูกปรับ 1,200 บาท ค่าผิดกฎระเบียบ/จาริตของหมู่บ้าน เงินนี้แบ่งให้ผู้ เสียหาย 600 บาท ผู้ปักครอง/ผู้ใหญ่บ้าน 60 บาท ที่เหลืออีก 540 บาท แบ่งให้ชาวบ้านทุกคน พร้อมทั้งให้จ่ายค่ารักษาให้ผู้บาดเจ็บอีก 5,000 บาท และทำสัญญาไว้ว่าหากนายพิสุทธิ์จะทำ ความผิดครั้งสองเช่นนี้อีกจะถูกปรับ 15,000 บาท

-1 กุมภาพันธ์ 2548 นายจะกอ และภรรยา ชาวมูเซอแดงบ้านแอกโกร์ หายตัวไปขณะขับ รถจักรยานยนต์กลับจากตัวอำเภอปางมะผ้าหลังไปซื้อของที่ตลาดนัด ระหว่างหมู่บ้านถ้ำลอดกับ หมู่บ้านห้วยแห้ง 4 กุมภาพันธ์ 2548 ชาวบ้านที่ออกคันหาดบกพทั้งสองบ้านหอดูไฟ(ถูกทุบตี และรัดคอ) จึงแจ้งให้เจ้าหน้าที่เข้ามาดำเนินการ ดูเหมือนว่าชาวบ้านทั้งสองบ้านหัวใจรู้ว่าใครเป็นผู้ลงมือ กระทำแต่ไม่มีครกล้าพูดกันมากนัก ได้แต่แอบจับกลุ่มซื้อบนกัน

-8 กุมภาพันธ์ 2548 เจ้าหน้าที่ตำรวจจาก ศกอ.ปางมะผ้า จับกุมคนงานลูกจ้างป่าไม้บัน ดอยผักกุด ที่แอบขโมยยิงวัวของชาวบ้านหมู่บ้านแอกโกร์กินในป่า ซึ่งเป็นวัวของนายจะกอที่ถูกแอบ

ผู้พร้อมเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2548 ทั้งที่ผู้ครอบครองดีจ่ายค่าปรับให้คุณติของเจ้าของวัว โดยมีการตกลงกันได้เองทั้งสองฝ่ายแล้ว แต่มีผู้อื่นไปแจ้งความตำรวจนครីก ผู้อิงจึงถูกจับกุมตัวไปดำเนินคดี

ตัวอย่างปัญหาความขัดแย้งทางสังคมเหล่านี้เป็นเพียงบางส่วนที่เกิดขึ้นในชุมชน(ตามสภาพจริง ๆ แล้ว แต่ละชุมชนจะมีมากมายวุ่นวายกว่านี้) ซึ่งผู้วิจัยนำมาเสนอบางกรณีโดยไม่ได้มีเจตนาที่จะทำให้ผู้ที่ถูกกล่าวถึงได้รับความเสียหาย แต่ต้องการแสดงให้เห็นถึงสภาพปัญหาทางสังคมทั่วไปว่ามีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นในชุมชนชาวมุสลิม เช่นเดงบ้าง(เท่าที่บันทึกได้) และพากเขามีแนวทางการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างไร โดยเหตุการณ์ทั้งหมดที่นำเสนอไม่ใช่ความลับ เป็นเรื่องที่ชาวบ้านรับทราบกันโดยทั่วไป เนื่องจากเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นในสังคมชาวมุสลิม เช่นเดงจะใช้วิธีการเรียกประชุมเพื่อให้สมาชิกทั้งหลายเข้ามาร่วมมือทบทวนส่วนร่วมในการรับรู้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น วิธีการลงโทษผู้กระทำความผิดถือเป็นประชามติ ใครที่กระทำความผิดและถูกลงโทษอย่างไรจะเป็นที่รับรู้ของชาวบ้านทั่วไป

บทสรุป

ชาวมุสลิม เช่นเดง เป็นสังคมที่ดำเนินชีพได้ด้วยการประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยมีอาชีพเสริมคือ การหาเก็บของป่าและล่าสัตว์ จากสภาพที่เป็นชุมชนขนาดเล็ก มีความสัมพันธ์กันตามระบบเครือญาติซึ่งเป็นลักษณะของสังคมชนเผ่า มีโครงสร้างทางสังคมไม่ซับซ้อน ช่วงชั้นทางสังคมไม่ห่างกันมาก คือ แต่ละครอบครัวจะมีโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ จากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เพื่อการดำเนินชีพท่ามทั้งมีภัยมักน ทำให้สถานภาพทางเศรษฐกิจแต่ละครอบครัวอยู่ในระดับที่ใกล้เคียงกัน การดำเนินชีวิตจะเน้นผลประโยชน์ส่วนรวม มีการช่วยเหลือ/แบ่งปันทรัพยากรกัน กระบวนการควบคุมทางสังคม เพื่อให้สมาชิกปฏิบัติตามระเบียบกฎหมายของสังคม จึงใช้การขัดเกลาโดยสถาบันทางครอบครัว การใช้กฎหมายบังคับ/จารีต และการใช้ประเพณีพิธีกรรมเป็นกลไกสำคัญในการควบคุมสมาชิกของชุมชนไม่ให้แสดงพฤติกรรมที่ฝ่าฝืน หรือสร้างปัญหาให้สังคม สำหรับการลงโทษผู้ที่ฝ่าฝืนกฎหมายของสังคมนั้นชาวมุสลิม เช่นเดงจะใช้วิธีการตักเตือน ปรับ ขับไล่/แบ่งช่าให้ตดาย ให้ดื่มน้ำสาบานตน และการข้าย้ออกไปจากชุมชนของผู้กระทำผิด ซึ่งวิธีการจัดการปัญหาความขัดแย้งทางสังคมจะเน้นการเข้ามาร่วมมือทบทวนส่วนร่วมในการรับรู้ของสมาชิกในชุมชน ด้วยการสร้างความรู้สึกยอมรับผิดและความอับอายหน้าให้ผู้ที่กระทำการฝ่าฝืนกฎหมาย หรือสร้างปัญหาให้สังคม การลงโทษถือเป็นประชามติของชุมชนที่พิจารณาจากสถานการณ์ของพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎหมายของสังคมและสถานภาพทางสังคมของผู้กระทำผิด การลงโทษได้สร้างความอับอายและความสำนึกริด/รู้สึกผิดให้แก่ผู้ฝ่าฝืนกฎหมายทางสังคม วิธีเช่นนี้ถือว่ามีความ

สำคัญมากกับสมาชิกสังคมที่เป็นชุมชนขนาดเล็กที่ต้องมีการพึ่งพาอาศัยกัน เนื่องจากไม่มีใครสามารถดำเนินชีพอยู่ในชุมชนได้ลำพังโดยปราศจากการช่วยเหลือจากผู้อื่นในชุมชน

ปัจจุบันสภาพสังคมและวัฒนธรรมของชาวมุสลิมแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากจากอิทธิพลของสังคมภายนอกตามกระแสโลกวิวัฒน์ การติดต่อกับสังคมเมืองภายนอก ทำให้สมาชิกเริ่มเกิดวัฒนธรรมบุรุษนิยม สืบจากที่วีชีดีช่วยกระตุ้นชาวบ้านให้มีพัฒนาการตามอย่างกระแสตนนิยม/วัตถุนิยม และมีความเป็นป้าเจกชน(ความเห็นแก่ตัว)ในชุมชนเพิ่มสูงขึ้นขณะที่ชุมชนเริ่มเกิดสภาพความเชื่อในเรื่องผีที่จะใช้ควบคุมสังคมสื่อมวลชนไป อีกทั้งเสื้อที่จะเคยดักทำร้ายผู้ทำผิดกฎหมายได้หายหรือสูญพันธุ์ไปจากป่ารอบ ๆ หมู่บ้าน เนื่องจากปัจจัยการเพิ่มขึ้นของประชากรในพื้นที่ มีการบุกรุกทำลายป่ามากขึ้น จึงไม่มีครอบครัวเห็นเสือป่าอยู่ ๆ เนื่องจากในอดีตอีกต่อไป บทบาทของผู้นำตามโครงสร้างดังเดิมกำลังเผชิญกับบทบาทของผู้นำตามโครงสร้างใหม่ที่มีอำนาจจากรัฐบาลรองรับ ความอับอายขาดหายหน้า และความรู้สึกสำนึกริดต่อส่วนรวม ซึ่งเป็นวิธีการที่บรรพบุรุษเคยใช้ในการควบคุมทางสังคมในอดีตเริ่มไม่เหมาะสมกับสภาพการณ์ทางสังคมที่โครงสร้างสถาบันชั้นนำในปัจจุบัน มีแนวโน้มที่ชาวมุสลิมจะได้มีการหันไปพึ่งพาภูมายบ้านเมืองที่เป็นอำนาจจากเจ้าหน้าที่รัฐซึ่งมีความชัดเจนในทางปฏิบัติและมีพลังอำนาจในการจัดการที่แน่นอน/หนึ่งกว่าวิธีการแบบเดิม รวมทั้งการหันไปใช้การเพิ่มค่าปรับให้แพงสูงขึ้น ทั้งนี้เพื่อจัดการคลี่คลายปัญหาทางสังคมที่นับวันจะทวีความรุนแรงและมีความหลากหลายเพิ่มมากขึ้น

ผู้ให้ข้อมูล :

นายจะแสง ทวีชัยกมล, ผู้นำดังเดิมฝ่ายปักครองหมู่บ้านหัวยแห้ง อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

นายจะแสง ศักดิ์ปิยะเมธกุล, ผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านผามอน อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน
นายจะแสง ไพรภาวด, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านแสนคำลีอ อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน
นายธีระ ศรีทราไพรวัลย์, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านแม่หมูลีชอ อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

นายยงค์ ไพรบุญเสริม, กำนัน(มุสลิม)ตำบลถ้ำลด อภิเษกปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

นายบรรพต ไพรปรีเปรม, ผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านยาป่าแห่น อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน
นางอื่น ทวีชัยกมล, ชาวบ้านหมู่บ้านหัวยแห้ง อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

นายอำนาจ วิเชียรยอดกุล, ผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านหัวยแห้ง อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน
ขอขอบคุณผู้นำและชาวมุสลิมแวดล้อมทุกท่านที่ให้ข้อมูลซึ่งผู้วิจัยไม่สามารถระบุชื่อได้ทั้งหมด

ปิดตนสร้างฐาน : ผลพวงของอคติทางชาติพันธุ์กับการไม่กล้าแสดงตัวตนของคนบนที่สูง¹

ประสิทธิ์ ลีบเรีชา
บรรยาย ดราการห์รำง

ความพยายามในการปิดบังตัวตนหรืออคตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของกลุ่มนักเรียนนักศึกษาจากชุมชนบนที่สูงที่ศึกษาอยู่ในสถาบันอุดมศึกษาในเมืองเชียงใหม่ กับกลุ่มพ่อค้าแม่ค้าชาวเมี่ยน และมังในตลาดต่าง ๆ ของเมืองเชียงใหม่นั้นเป็นสองกรณีตัวอย่างของปรากฏการณ์ทางสังคมที่ทำให้ผู้เขียนตั้งคำถามว่าทำไม่เจิงเป็นเช่นนั้น ทั้งนี้ ผู้เขียนพบว่านโยบายของรัฐ สืบและปฏิริยาจากสังคมพื้นราบล้วนแล้วแต่มีอิทธิพลต่อการสร้าง ติดป้ายหรือประทับตราในทางลับ และตอกย้ำภาพลักษณ์ของการเป็นคนชาวเขาหรือคนบนที่สูงที่ล้าหลังและเป็นผู้ก่อปัญหาให้กับประเทศชาติมาโดยตลอด ทำให้กลุ่มคนบนที่สูงที่เข้ามาเรียนและทำมาหากินในเมืองพยาบาลปักปิดลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตนเองในบริบทของความสัมพันธ์กับคนพื้นราบและเจ้าหน้าที่ของรัฐ เมื่อว่าตัวเองจะสามารถก้าวมาเป็นนักศึกษาในรั้วมหาวิทยาลัยเมื่อคนอื่น หรือสามารถสร้างฐานะทางเศรษฐกิจได้เท่าเทียมกับพ่อค้าแม่ค้าอื่น ๆ ในเมืองแล้วก็ตาม ดังนั้น บทความชั้นนี้จึงต้องการนำเสนอรายละเอียดปรากฏการณ์ที่เกิดกับกลุ่มนักศึกษามังและเมี่ยน กับกลุ่มพ่อค้าแม่ค้าชาวเมี่ยน และมังในเมืองเชียงใหม่ โดยส่วนหนึ่งของข้อมูลที่นำมาเสนอนี้ได้จากการค้นพบในระหว่างทำการเก็บข้อมูลโครงการวิจัยเรื่องการปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์บนที่สูงในเมืองเชียงใหม่ ที่ดำเนินการระหว่างเดือนตุลาคม 2545 – กันยายน 2547 ทั้งนี้ บทความนี้ผู้เขียนใช้กรอบคิดของกระบวนการทำให้กล้ายเป็นคนชายขอบและการตอบโต้ เป็นหลัก

ตัวตนของผู้เขียน

ในระหว่างที่ผู้เขียนทั้งสองมีโอกาสทำกิจกรรมและเก็บข้อมูลทำวิจัยกับคนในกลุ่มชาติพันธุ์ของตัวเองที่เข้ามาเรียนและทำมาหากินอยู่ในเมืองเชียงใหม่ ทำให้ได้พบเห็นปรากฏการณ์ที่เป็นลักษณะของการปักปิดตัวตนหรืออคตลักษณ์ความเป็นชาติพันธุ์ของตนเองท่ามกลางสังคมในเมือง อย่างไรก็ตาม การที่จะเข้าใจพฤติกรรมการปักปิดตัวตนของผู้ที่ถูกศึกษา ย่อมหลีกเลี่ยงไม่ได้ ที่จะต้องกล่าวถึงปฏิสัมพันธ์หรือตัวแหน่งแห่งที่ของผู้เขียนทั้งสอง (ผู้เขียนหนึ่งและผู้เขียนสอง) ที่มีกับคนเหล่านี้ด้วย ที่มากไปกว่าที่คือประสบการณ์ของตัวเองที่มีได้รับจากสังคมพื้นราบที่เป็นกลุ่มคนส่วนใหญ่

¹ บทความเสนอในที่ประชุมประจำปีทางมนุษยวิทยา ครั้งที่ 4 เรื่อง วัฒนธรรมไร็อคติ ชีวิตไร็คความรุนแรง วันที่ 23-25 มีนาคม 2548 ณ ศูนย์มานุษยวิทยาลิวินชอร์ กรุงเทพมหานคร

ผู้เขียนหนึ่งเป็นเกิดและเติบโตมาจากการสังคมกลุ่มชาติพันธุ์มัง โดยก่อนอายุย่างเข้าวัยเรียน นั้นอาศัยอยู่ในชุมชนบนภูเขาติดชายแดนประเทศไทย ความมีวินิสต์เข้ามาในชุมชนบนภูเขาในช่วงปี พ.ศ. 2510-11 ทำให้ผู้นำชาวบ้านที่เป็นมัง เมี้ยน (เย้า) และถิน(ไพรและมาล) ในหมู่บ้านที่อยู่บ้านวิเวณนั้น สรวนใหญ่ตัดสินใจอพยพลงมาพำเพยรัฐบาล จึงได้รับการจัดสรุบที่ให้อยู่เป็นศูนย์อพยพชาวเขา และในช่วงต้นปี พ.ศ. 2511 นั้นเอง ฝ่ายคอมมิวนิสต์ได้เข้าปิดล้อมหมู่บ้านเพื่อที่จะจับพ่อของผู้เขียนหนึ่ง ซึ่งขณะนั้นเป็นผู้ใหญ่บ้าน กับผู้นำอาวุโสคนอื่นๆ ในหมู่บ้าน แต่โชคดีที่ทุกคนหลบหนีการจับกุมได้หมด จากนั้นชาวบ้านจึงตัดสินใจย้ายครอบครัวเข้ามาอยู่ร่วมกับผู้อพยพจากชุมชนอื่นที่ศูนย์อพยพในพื้นราบดังกล่าว

ปีแรกที่เข้ามาตั้งรกรากอยู่ในหมู่บ้านพื้นราบพ่อของผู้เขียนหนึ่งได้พาผู้เขียนกับพี่ชายไปเข้าโรงเรียนเป็นครั้งแรกในชีวิต วันแรกที่นำไปฝากโรงเรียน ครูใหญ่ได้รับฟังชื่อมังของทั้งสองคนแล้วออกเสียงตามไม่ได้ จึงตั้งชื่อให้ใหม่ โดยตั้งชื่อพี่ชายตามชื่อของครูใหญ่คุณก่อนหน้านั้น สรวนผู้เขียนหนึ่งนั้นตั้งให้ตามชื่อของตัวเอง คือครูใหญ่คุณป้าจุบันในขณะนั้น การที่มีกลุ่มชาติพันธุ์มัง เมี้ยนและถินมาอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนใหญ่ ทำให้โรงเรียนประถมในหมู่บ้านมีนักเรียนจากทั้งสามกลุ่มมาเรียนร่วมกัน ด้วยความไว้ดียงสาและถูกสั่งสอนมาจากการอบรมสัมพันธ์ของความเป็นเพื่อนบ้านในรุ่นก่อนๆ ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างนักเรียนสามกลุ่มนั้น กลุ่มนังกับกลุ่มเมี้ยนมักจะดูถูกและรังแกกลุ่มถินอยู่เสมอ จนเป็นสาเหตุให้เพื่อนนักเรียนถินเป็นจำนวนมากต้องออกจากโรงเรียน เพราะทนไม่ได้กับสภาพการเรียนด้วยความทางชาติพันธุ์ดังกล่าว บวกกับการที่ชุมชนชาวถินตั้งอยู่ค่อนข้างห่างออกไปจากโรงเรียน จนในที่สุดทางราชการต้องสร้างโรงเรียนประถมแห่งใหม่ให้กับกลุ่มเด็กชาติพันธุ์ถิน

ระหว่างที่จะจบชั้นประถมในหมู่บ้านแล้วเตรียมเอกสารไปสมัครเรียนต่อในโรงเรียนมัธยม ในตัวอำเภอ เกิดปัญหาใหญ่เมื่อผู้เขียนหนึ่งไม่มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านกับสมาชิกคนอื่นๆ ด้วย เพราะตอนเกิดนั้นอยู่ในภาวะสองคราเมียนที่พ่อแม่ไม่รู้ว่าอนาคตจะเป็นอย่างไร ประกอบกับการถูกชูครีดเก็บภาษีและการเข้ามาควบคุมของหล่ายฯ ฝ่าย เพื่อนบ้านจึงพูดต่อๆ กันว่าอย่าไปร้ายงานทุกอย่างที่เรามีให้กับทางราชการ ไม่ว่าจะเป็นรายได้ ทรัพย์สิน สตอร์เลี้ยง หรือแม้แต่ลูกที่เกิดมาอย่างไก่ตาม ภายนหลังจากที่พาเพื่อนบ้านและครูไปรับรอง ในที่สุดเจ้าหน้าที่ฝ่ายทะเบียนของอำเภอ ก็เพิ่มชื่อผู้เขียนหนึ่งเข้าไปในทะเบียนบ้าน ในฐานะที่เป็นการแจ้งเกิดกิ่นกำหนด ทำให้มีเอกสารประกอบการนำไปสมัครเรียนต่อในระดับมัธยม

ความรู้สึกว่าตัวเองมีปมด้อยและไม่กล้าแสดงออกนั้นเริ่มเมื่อเข้าไปเรียนในโรงเรียนมัธยม ในตัวอำเภอ เพราะนักเรียนส่วนใหญ่เป็นคนพื้นราบ ผู้เขียนหนึ่งและเพื่อนนักเรียนคนมัง เมี้ยน กับคนจีน มักจะถูกเพื่อนนักเรียนคนพื้นราบหยอกล้อด้วยความตกลงขับขัน และในบางครั้งพฤติกรรม

แสดงความเป็นอุดมดังกล่าวก็สังเกตได้จากครูบางคนด้วย เป็นต้นว่ามีครั้งหนึ่งที่เกิดปัญหาความขัดแย้งกันระหว่างรุ่นพี่ที่เป็นมังกับคนพื้นราบ ครูพลศึกษาได้ใช้วิธีการแก้ปัญหาโดยจัดให้คู่กรณี (ฝ่ายละสองคู่) มาซักต่อยกันกลางถนนโรงเรียนต่อหน้าสายตาของครูและนักเรียนทั้งโรงเรียน แม้ว่าคู่กรณีจะเป็นเฉพาะปัจเจก แต่ก็หลีกเลี่ยงไม่พ้นที่จะถูกเชื่อมโยงเข้าสู่ประเด็นความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ภัยหลังจากเหตุการณ์ครั้งนั้นแล้วนักเรียนมังคนอื่นๆ ต่างก็ได้รับการประณามจากเพื่อนๆ คนพื้นราบ โดยถูกมองว่าเป็นพวกสร้างปัญหามาโดยตลอด หรือมีครั้งหนึ่งที่เพื่อนนักเรียนชาวมังของผู้เขียนหนึ่งสมควรเข้าซึ่งตำแหน่งประธานนักเรียน แล้วถูกฝ่ายตรงข้ามนำเข้าประเด็นเรื่องชาติพันธุ์มาหาสีียง โดยชูประเด็นว่า “พวกเราจะเลือกคนพื้นราบ หรือจะปล่อยให้คนโดยมาเป็นหัวหน้า?” เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ในทางตรงกันข้าม ความอุตสาหะและผลสำเร็จของความพยายามของนักเรียนมังและเมียนนังก์ได้รับการยอมรับจากเพื่อนคนพื้นราบและครูในระดับหนึ่ง กับเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้เพื่อนนักเรียนมังกับเมียนไปในตัวด้วย ตัวอย่างเช่น การที่มีรุ่นพี่นักเรียนมังคนหนึ่งมักจะชนะเลิศการแข่งขันแต่งบทกลอนในงานวันสุนทรภู่ของโรงเรียนเป็นประจำ การเป็นนักกีฬาของโรงเรียน ความสามารถในการทำคะแนนผลการเรียนได้ดีไม่แพ้เพื่อนนักเรียนพื้นราบ และการที่สามารถสอบแข่งขันซึ่งทุกบัญชีสอบเข้าเรียนต่อในระดับสูงขึ้นได้ เป็นต้น

ความกังวลใจอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นก่อนที่จะจบการศึกษาชั้นมัธยมปลายก็คือสิทธิในการที่จะสามารถไปสมัครสอบเข้าเรียนในสถาบันการศึกษาต่างๆ โดยเฉพาะโรงเรียนที่เกี่ยวกับทหารและตำรวจ เพราะในระเบียบที่ประกาศออกมานั้นมักจะมีการระบุเอาไว้ว่าผู้สมัครและพ่อแม่ต้องเป็นคนสัญชาติไทยและเชื้อชาติไทย นอกจากนั้นยังเรียนรู้จากรุ่นพี่มาว่าในระหว่างเรียนในสถาบันอุดมศึกษาที่มีปัจจัยด้อย ถ้าหากเรายังคงใช้ชีวิตระนามสกุลที่ไม่ใช่ไทย หรือแม้เราจะเรียนจบไปทำงานในหน่วยงานอื่นที่ไม่เกี่ยวกับความมั่นคงของชาติและฝ่ายปกครอง แต่ถ้าเราไม่นามสกุลเป็นไทยก็จะไม่มีความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ภัยหลังจากที่ปรึกษากันกับรุ่นพี่ฯ แล้วผู้เขียนหนึ่งและเพื่อนคนมังจึงหาทางเปลี่ยนนามสกุลกัน โดยผู้เขียนนั้นได้ยึดใช้นามสกุลของบุตรคนหนึ่งที่เป็นแท้เดียวกัน แต่บ้านอยู่จังหวัดเพชรบูรณ์ ส่วนเพื่อนนั้นได้พาพี่ชายไปเสนอขอนามสกุลใหม่ และได้ทำการจดทะเบียนเป็นของตัวเอง

อย่างไรก็ตาม ความรู้สึกมั่นใจในตัวเองเริ่มนิ่มมากขึ้นภัยหลังจากที่ผู้เขียนหนึ่งได้เข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาในกรุงเทพฯ โดยเริ่มรวมกลุ่มกับเพื่อนชาวมังจากต่างหมู่บ้านที่เข้าไปเรียนและทำงานด้วยกันในกรุงเทพฯ ตั้งเป็นชุมชนมังกรุงเทพฯ ขึ้น แล้วมีกิจกรรมพับปีกเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและช่วยเหลือซึ่งกันและกันอยู่บ่อยๆ ส่วนในสถานศึกษานั้นก็เริ่มยอมรับตัวเองและแสดงออกถึงความเป็นมัง โดยเฉพาะการร้องลงในใบสมัครขอทุนการศึกษา “ประเภทยกจน” ในระหว่างที่เรียนระดับปริญญาตรี และเมื่อเรียนระดับปริญญาโทก็เข่นเดียวกัน ความที่บอกอาจารย์ที่ปรึกษาว่าตัวเองเป็นมัง พร้อมกับขอปรึกษาว่าจะมีช่องทางในการหาทุนการศึกษา

อย่างไร ทำให้ผู้เขียนหนึ่งได้รับการยกเว้นค่าลงทะเบียนตลอดระหว่างที่เรียนอยู่ เมื่อเข้ามาทำงานในวงวิชาการ ผู้เขียนหนึ่งรู้สึกโชคดีที่ได้เข้ามาอยู่ในสังคมของมหาวิทยาลัยที่มีอาจารย์และนักวิชาการหลายท่านเปิดโอกาสให้กับผู้ด้อยโอกาส โดยเฉพาะสวีวิภาใน การแสดงออกซึ่งความคิดเห็นที่ตัวเองมีอยู่ จึงยิ่งทำให้มีความมั่นใจในตัวเองกับเห็นคุณค่าของศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องราวของตัวเองมากขึ้น เช่นเดียวกัน การที่ได้มีโอกาสไปศึกษาต่อในต่างประเทศนั้นก็เพรียบ似 ภาระยอมรับในความเป็น “ชนกลุ่มน้อย” ของตัวเอง จึงทำให้อาจารย์ที่ปรึกษาพยายามหาทางช่วยเหลือมาโดยตลอด

ระหว่างที่ทำงานในมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะในช่วงระยะเวลาหนึ่งนี้ ผู้เขียนหนึ่งร่วมกับเพื่อนบุคลากรมหาวิทยาลัยที่มีพื้นเพมาจากชุมชนมังได้ให้การสนับสนุนและเป็นพี่เลี้ยงให้น้องๆ นักศึกษาในชุมชนที่เข้ามาเรียนในสถาบันอุดมศึกษาในเมืองเชียงใหม่ให้รวมกลุ่มกันทำกิจกรรม ทั้งที่เป็นกิจกรรมภายในกลุ่มสมาชิก กิจกรรมข้ามสถาบันการศึกษา และกิจกรรมที่ลงไปทำในชุมชน เป็นต้น นอกจากนี้แล้วยังเป็นพี่เลี้ยงให้กลุ่มนักศึกษาที่มาจากชุมชนบนที่สูงรวมตัวกัน ดำเนินการจดทะเบียนอย่างเป็นทางการเป็นชุมชนนักศึกษาชาติพันธุ์ ขึ้นตรงต่อองค์การนักศึกษาของมหาวิทยาลัย ฉบับนี้ จากประสบการณ์ส่วนตัว สิ่งที่ได้พบเห็นระหว่างการทำวิจัยและการที่ได้ปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนๆ และน้องๆ ที่มีพื้นเพมาจากกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนน้อยด้วยกัน ทำให้เห็นว่าyoung คนมีอีกเป็นจำนวนมากที่เผชิญปัญหาด้วยความยากลำบาก แล้วทำให้ไม่อยากแสดงตัวตนให้คนอื่นได้รับรู้ ซึ่งควรจะนำมาถ่ายทอดในที่นี้

สำหรับผู้เขียนคนที่สอง มีพื้นเพเป็นคนเมียน บ้านเกิดอยู่ที่เมืองน่าน แต่หมู่บ้านไม่ได้อยู่บนดอยสูงเหมือนเดิม เช่นเดิม เพราะในช่วงปี พ.ศ. 2515 (ยังไม่เกิด) เป็นช่วงของการสู้รบระหว่างฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายคอมมิวนิสต์ ทำให้ชีวิตของชาวบ้านไม่ปลอดภัย จึงได้อพยพลงมาตั้งหมู่บ้านอยู่ใกล้หมู่บ้านของคนพื้นราบเพื่อให้ทางราชการสามารถเดินทางเข้าถึงได้ง่าย ช่วงที่ลงมาตั้งหมู่บ้านนั้น พื้นที่ป่าในบริเวณรอบหมู่บ้านถูกสัมปทานให้กับเอกชน ในสมัยเด็ก ตอนอายุประมาณ 5 ขวบ ผู้เขียนสองยังเคยเห็นช้างของนายทุนมาซักลากซุ่มมาเก็บไว้บริเวณแม่น้ำ แล้วจึงนำรถยกต้นไม้ไป หรือบางครั้งก็จ้างคนมาเลี้ยงแปลงเป็นแผ่นแล้วจึงขอนอกไปจากหมู่บ้าน ธุรกิจการทำไม้ได้สร้างความร่ำรวยให้นายทุนและรัฐผู้ได้รับสัมปทาน ป้าไม้ถูกตัดโคนต้นแล้วต้นเล่าเมื่อป้าหมดสภาพ ชาวบ้านจึงเข้ามาตั้งรกรากอยู่อาศัย แต่ เพราะวิถีการดำรงชีพของกลุ่มคนบนที่สูงต้องอาศัยการเพาะปลูกเป็นหลัก จึงมักถูกปะบานและประทับตราให้เป็นผู้ทำลายป่า โดยมักจะมีการซ่อนเร้นเรื่องราวของอุดมชาติพันธุ์ต่างๆ เหล่านี้อยู่ในกิจกรรมของปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวัน กับทั้งในเนื้อหาของหลักสูตรการเรียนการสอนในโรงเรียน

เมื่อเดิบโตขึ้นและได้เข้ามาเรียนต่อระดับมัธยมศึกษาในหมู่บ้านคนพื้นราบ ผู้เขียนสองได้รับความเมตตาจากพระภิกษุให้เข้าพักอาศัยอยู่ในวัดจนกระทั่งถึงมัธยมศึกษาปีที่ 5 โดยในระหว่างนั้นพระภิกษุที่รับผู้เขียนเคยถูกชาวบ้านคนพื้นราบบางคนที่มีอคติตามว่า “เอกสารเลือสิงห์” กระทิงเรตจากที่ไหนมาเลี้ยง” หรือมักจะถูกชาวบ้านที่อยู่ในแวดวงสังคมของวัดใช้คำสรุปนามว่า “แมง” หรือแมลง เวลาเรียกใช้เรา ซึ่งทำให้ผู้เขียนลองรู้สึกด้ันมาก มีกล้าที่จะเผยแพร่ตัวเองต่อคนอื่น หลบอยู่ในมุมมีดที่ไม่พยายามยุ่งเกี่ยวกับคนอื่น อย่างไรก็ตาม ยังโชคดีที่พระอาจารย์ท่านเข้าใจและได้รับความเอ็นดูและกำลังใจจากท่านอยู่เสมอ ทำให้มีกำลังใจในการต่อสู้เพื่อที่จะสามารถปฏิบัติธรรมที่ได้ แล้วความเพียรพยายามกับบรรด เมื่อผู้เขียนสองสามารถสอบชิงทุน เอเชียฟอส (ASF) ได้ แล้วได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก ศ.ดร.อุกฤษ มงคลนวิน อธิศ ประธานรัฐสภา เพื่อให้เข้าร่วมเป็นนักเรียนแลกเปลี่ยนไปประเทศไทย จึงได้รับการยอมรับจากคนพื้นราบและทำให้ผู้เขียนสองกล้าแสดงออกและเปิดเผยตัวเองมากยิ่งขึ้น

หลังจากที่กลับจากการเป็นนักเรียนแลกเปลี่ยนที่ประเทศไทย ผู้เขียนสองได้เรียนต่อชั้นม.6 อีกหนึ่งปีแล้วสอบเข้าเรียนต่อที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในปี พ.ศ. 2543 ภายใต้គิດและทุนการศึกษาจากโครงการส่งเสริมนักเรียนชาวไทยภูเข้าศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา ของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย โดยช่วงที่เข้าเรียนชั้นที่ปี 1 นั้น มีนักศึกษารุ่นพี่ชาวเขาที่ได้รับทุนพยายามที่จะจัดตั้งชุมชนนักศึกษาชาติพันธุ์ขึ้นมาแต่เนื่องด้วยความคิดเห็นที่ไม่ค่อยสอดคล้องกัน และนักศึกษารุ่นน้องที่มีจำนวนมากไม่แสดงความสนใจเข้าร่วม ไม่มีความชัดเจนว่าทำไปเพื่ออะไร หลายคนมองว่าหากยิ่งเปิดเผยตัวเองหรือความเป็นชาวเขามากยิ่งกล้ายิ่งเป็นเป้าและถูกเพื่อนนักศึกษาคนอื่นรังเกียจ กิจกรรมของชุมชนจึงไม่สามารถดำเนินต่อไปได้ อย่างไรก็ตาม ขณะนั้นผู้เขียนสองก็ได้เข้าร่วมชุมชนทำกิจกรรมเพื่อสังคมของมหาวิทยาลัยและชุมชนกีฬาเช่นกัน

เมื่อเวลาผ่านไประยะหนึ่ง ผู้เขียนสองรู้สึกถึงความเปล่าเปลี่ยวท่ามกลางผู้คนที่หลาภ หลาย ไม่เหมือนกับที่หมู่บ้านที่เราจากมา ที่มีคนที่รู้จักกันและไม่ต้องสูบหม้อกากเข้าหากัน เมื่อพิจารณาดูแล้วเห็นว่าหากทำการรวมกลุ่มนักศึกษาทุกชาติพันธุ์ที่มาจากอาชุมชนบนที่สูงหรือชาวเขาเข้าด้วยกันนั้นคงลำบากได้ยาก แม้แต่ชาติพันธุ์เดียวกันก็ยังมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันว่าจะรวมกลุ่มกันหรือไม่ บางคนก็ไม่เห็นด้วย แต่ผู้เขียนสองคุยกับเพื่อนคนเมียน (เย้า) ที่มีความเห็นสอดคล้องกัน แล้วชวนรุ่นน้องเข้ามาสมทบอีก จึงมีจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้น จากกลุ่มนักศึกษาเล็กๆ จำนวน 5 คนเป็น 20 คน กว่าคน จัดตั้งเป็นชุมชนนักศึกษาชาติพันธุ์อีกเมียน (เย้า) ในประเทศไทย ระยะแรกเน้นกิจกรรมสร้างสัมพันธ์ในกลุ่มด้วยการพบปะพูดคุยกันเป็นครั้งคราว ไปเที่ยวสถานที่ต่างๆ ในจังหวัดเชียงใหม่ นอกจากนั้นแล้วได้ขยายแวงร่วมไปยังนักศึกษาเมียนที่เรียนที่มหาวิทยาลัยแม่จี้ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยนเรศวร และสถาบันการศึกษาอื่นๆ รวมถึงการสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มคนเมียนที่ดำเนินกิจกรรมเผยแพร่ศาสนาคริสต์ แม้ว่านัก

ศึกษาเมียนเมืองกีบทุกคนยังคงนับถือความเชื่อแบบบรรพนุช นอกจานี้ในบางโอกาสยังได้ทำกิจกรรมสัมพันธ์กับนักศึกษาแลกเปลี่ยนชาวญี่ปุ่นและนักศึกษาเมียนคอมมิเกิร์กที่เดินทางมาทัศนศึกษาที่ประเทศไทย เป็นต้น

ส่วนกิจกรรมด้านวัฒนธรรมนั้นมีการจัดงานพบปะสัมมาร์คกันในช่วงปีใหม่เมียน ซึ่งตรงกับตรุษจีน โดยมีการทำอาหารของกลุ่มชาติพันธุ์มาร่วมกัน กับมีการเดินทางถึงเรื่องประวัติศาสตร์ความเป็นมาของคนเมียนกลุ่มและพื้นที่ต่างๆ ซึ่งในบรรดาสมาชิกชุมชนนักศึกษาเมียนนั้นก็มีที่เป็นตัวแทนมาจากจังหวัดต่างๆ ที่มีประวัติการอพยพเดินทางเข้ามาในไทยในสั้นทางและช่วงเวลาที่แตกต่างกัน รวมถึงการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนทางภาษาและวัฒนธรรมระหว่างนักษาเมียนและเพื่อนนักศึกษาคนพื้นราบที่ทำกิจกรรมร่วมกันให้ได้เรียนรู้ความแตกต่างของกันและกัน อันนำไปสู่ความเข้าใจต่อกันมากขึ้น

ทุกปีจะมีการออกจัดกิจกรรมวันเด็กที่ต่างจังหวัดในหมู่บ้านที่ห่างไกล บางแห่งยังไม่มีไฟฟ้าใช้ ถนนหนทางลำบากมาก แต่ที่ไปทำกิจกรรมก็เพื่อให้นักศึกษาเมียน ซึ่งมีทั้งที่มาจากหมู่บ้านและเดินทางขึ้นในเมือง ได้เรียนรู้ชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนที่อยู่บุนเดช โดยเฉพาะนักศึกษาเมียนที่มีโอกาสเข้ามาศึกษาต่อในเมืองจะได้ไม่ลืมประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของตัวเอง พยายามตอกย้ำให้เป็นผู้ที่เสียสละเพื่อสังคมส่วนรวม เป็นแบบอย่างที่ดีแก่รุ่นน้อง โดยการสร้างแรงจูงใจให้ตั้งใจเรียนหนังสือต่อในระดับสูงขึ้น ซึ่งเป็นวิถีทางเดียวที่จะช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของตัวเอง ครอบครัวและสังคมให้ดีขึ้น ทั้งนี้ งบประมาณที่ใช้ในการจัดกิจกรรมนั้นส่วนใหญ่ได้รับจากการที่สมาชิกออกไปเดินขอรับบริจาคจากสถานที่ต่างๆ เช่น ถนนคนเดินทุกวันอาทิตย์และงานตามเทศบาลในที่ต่างๆ อีกส่วนหนึ่ง ได้รับบริจาคจากคนเมียนและคนทั่วไป บางปีที่หาได้ไม่เพียงพอนั้นก็ศึกษาในกลุ่มต้องสมทบเพิ่ม ซึ่งกิจกรรมทั้งหลายเหล่านี้เกิดขึ้นด้วยหัวใจที่อยากรีบคนเมียนรุ่นใหม่มีอนาคตที่ดีขึ้นและสังคมมีความน่าอยู่

ภายนหลังจากเรียนจบ ผู้เขียนสองได้ทำงานเป็นผู้ช่วยนักวิจัยของผู้เขียนหนึ่ง ทำการศึกษาเรื่องเครื่องข่ายและการปรับตัวของกลุ่มชาวเมียนที่ลงมาขยายตัวหุ้นส่วนในเมืองเชียงใหม่และอำเภอใกล้เคียง นอกจานั้นแล้วยังมีโอกาสได้เดินทางตามภูมิที่น่องไปในบางจังหวัดทางภาคกลางและภาคอีสานที่พากเข้าไปเปิดธุรกิจขายน้ำเต้าหู้ จนกระทั่งปลายปี พ.ศ. 2547 จึงได้ย้ายไปทำงานในบริษัทแห่งหนึ่งที่ตั้งอยู่ภูเก็ตในนิคมอุตสาหกรรมลำพูน ซึ่งได้พบเห็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนพื้นราบกับคนชาวเขาที่เกิดขึ้นในนั้นด้วย

การปกปิดตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์บนที่สูงในเมือง

ก. กรณีนักเรียนนักศึกษาเมียนและมังในเมืองเชียงใหม่

การเป็นนักเรียนนักศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ส่วนน้อยในสังคมไทยที่หลักสูตรการสอนในระบบโรงเรียนเน้นแต่ความสำคัญของวัฒนธรรมชาติ หรือวัฒนธรรมกระแสหลักที่ยึดเอาของส่วนกลางเป็นหลักนั้น ทำให้นักเรียนนักศึกษาจากกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนน้อยค่อยๆ ซึมซับความรู้สึกมีปมด้อยของตนท่ามกลางสังคมใหญ่ กับได้รับความกดดันทางด้านจิตใจเป็นอย่างมาก ความรู้สึกดังกล่าวนั้นแสดงออกผ่านคำพูดหรือพฤติกรรมบางอย่างของเข้า ทั้งนี้ ผู้เขียนทั้งสองพยายามประมวลจากประสบการณ์ที่ได้พบเห็นมาถ่ายทอดเอาไว้ดังกรณีศึกษาต่อไปนี้

กรณีที่หนึ่ง เก้ากับกุ้ง² เป็นเพื่อนนักเรียนหญิงมังสองคนที่เรียนหนังสือมาด้วยกันตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาในเมืองเชียงใหม่ พ่อแม่ของเก้ามีแข็งข่ายของที่ระลึกให้กันท่องเที่ยวที่ตลาดในทิป้าชาร์ โดยมักจะขึ้นลงระหว่างหมู่บ้านกับในเมืองเป็นประจำ เพราะต้องขายของทั้งสองที่ แต่เมื่อเก้าและน้องๆ โตขึ้น พอกับแม่ก้ามำเข้าบ้านอยู่ในเมืองให้ลูกๆ ได้อาศัยเพื่อไปเรียนหนังสือ ส่วนกุ้งนั้นเป็นลูกสาวของครอบครัวมังเหมือนกัน แต่พอกับแม่มาจากการต่างจังหวัด เข้ามารับราชการและทำงานองค์กรพัฒนาเอกชนที่ช่วยเหลือเด็กชาวเชื้อสายอุยกุยในเมืองตั้งแต่ปี พ.ศ. 2512 แล้ว โดยทั้งกุ้งและน้องชายอีกสองคนมาเกิดและโตในเมือง ทั้งนี้ บุกบับย่าและตาบับยายของกุ้งยังคงอยู่ในหมู่บ้าน แต่ครอบครัวของกุ้งไม่ค่อยมีโอกาสกลับไปเยี่ยมบ่อยนัก ในชีวิตประจำวันนั้น แม้ว่าแวดล้อมไปด้วยเพื่อนและกลุ่มเยาวชนนักเรียนนักศึกษามัง และพอกับแม่ของกุ้งพยายามสอนภาษาแม้มงให้กุ้งกับน้องชาย แต่กุ้งก็ไม่สามารถพูดภาษาแม้มงได้ ที่มากไปกว่านั้นคือไม่พยายามเข้าร่วมกิจกรรมที่เพื่อนๆ และพี่ๆ นักเรียนนักศึกษามังจัดขึ้นในบริเวณที่พัก

ระหว่างที่เก้ากับกุ้งเรียนอยู่ชั้นมัธยมปีที่ 6 ด้วยกัน คือกลางปี พ.ศ. 2542 นั้น มีประกาศของกรุงศรีอยุธยาเรียกว่า “ประกาศจัดตั้งโรงเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ณ วัดมหาธาตุ” ให้กุ้งและน้องชายเข้าเรียนต่อในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งได้ริเริ่มกันมาแล้ว 3 ปีก่อนหน้านั้น โดยแต่ละรุ่นจะรับประมาณ 20-25 คน ขึ้นอยู่กับคะแนนที่สามารถทำได้ในแต่ละปี เก้าได้ทราบข่าวดังกล่าวจึงชวนให้กุ้งไปสมัครสอบด้วยกัน แต่กุ้งปฏิเสธ ด้วยเหตุผลเพียงว่าล้วนคนอื่นจะรู้ว่าตัวเองเป็นชาวเชื้อ ทั้งนี้ กุ้งก็ไม่ได้นำเอาเรื่องการสอบแข่งขันนี้ไปปรึกษาพอกับแม่ของตนด้วย จนกระทั่งเมื่อวันนี้มีการประกาศผลสอบออกมานะ แล้วเก้าก็เป็นหนึ่งในกลุ่มที่สอบติดด้วย เมื่อพ่อแม่ของกุ้งรู้เรื่องนี้เข้า จึงเรียกกุ้งมาติดหินถึงความอับอายในการที่จะแสดงออกถึงอัตลักษณ์ความเป็นมังหรือชาวเชื้อ และการพลาดโอกาสในการศึกษาต่อในครั้งนี้ อย่างไรก็ตาม ในที่สุดกุ้งก็ได้เข้าเรียนต่อในสถาบันอุดมศึกษาแห่งหนึ่ง ซึ่งมีเพื่อนนักศึกษามังและมีชุมชนนักศึกษามังอยู่ในสถาบันนี้ด้วย แต่กุ้งไม่เคยแสดงตัวว่าเป็นมังและไม่เข้าร่วม

² นามสมมุติ

กิจกรรมกับเพื่อนๆ มากเหล่านั้นเลย ในขณะที่ก้านน้ำได้กลายเป็นหนึ่งในกลุ่มที่นิยมทำในการจดตั้งชุมชนนักศึกษามังและชุมชนนักศึกษาชาติพันธุ์ในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ในระหว่างที่เรียนอยู่

กรณีที่สอง เป็นประสบการณ์ตรงของผู้เขียนสอง ที่เกิดขึ้นในระหว่างที่เป็นนักศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยปี พ.ศ. 2546 นั้น ผู้เขียนสองได้หมายเลขโทรศัพท์มือถือของหมาย³ ที่เป็นนักศึกษาเมียน จากญาติของหมายซึ่งเป็นข้าราชการอยู่ในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยญาตินี้ต้องการให้ผู้เขียนสองช่วยเหลือของตน คือหมาย เข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มนักศึกษาเมียน ซึ่งมีด้วยกันประมาณ 20 คน การสนทนาระบุภาษาไทยระหว่างผู้เขียนสองกับน้องหมาย เริ่มขึ้นเมื่อวันหนึ่งผู้เขียนสองได้ติดต่อเข้าไปที่มือถือของน้องหมาย

ผู้เขียนสอง : “สวัสดีครับ”

หมาย : “พี่เป็นใครค่ะ”

ผู้เขียนสอง : “พี่ได้เบอร์โทรศัพท์จากญาติของน้อง เขานะนำว่าน้อง
เรียนอยู่ที่คณานุชยศาสตร์ ญาติของน้องบอกว่าหากมีกิจ
กรรมก็ให้ลองช่วยมาร่วมด้วย พี่จึงโทรมาทำความรู้จักกันไว้
ก่อน ในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่มีนักศึกษาเมียนอยู่กลุ่มนึงที่
เขาร่วมตัวกัน น้องรู้จักเพื่อนนักศึกษาที่เป็นคนเมียนบ้าง
ไหม?”

หมาย : “อ่ะ ใจนะ”

ผู้เขียนสอง : “คนเมียน หรือคนเย้า ตอนนี้มีนักศึกษาเมียนที่อยู่ใน
มหาวิทยาลัยและสถาบันอื่นๆ รวมตัวกันทำกิจกรรมกัน ได้แก่
การไปออกจัดกิจกรรมในวันเด็ก พี่รู้ว่าน้องเป็นคนเมียนด้วย
จึงอยากรู้น้องมาร่วมกิจกรรม โดยจะติดต่อกลับไปใหม่
เมื่อมีกิจกรรมนะ”

หมาย : “เดี๋ยวก่อนพี่ น้องขออย่างหนึ่ง ได้ไหม อย่าบอกเพื่อนของน้องนะว่าน้อง⁴
เป็นคนเมียน”

ผู้เขียนสอง : “ทำไม่ล่ะครับ”

หมาย : “ขอร้องเตือนค่ะ ไม่ต้องบอก น้องอาย”

แล้วน้องหมายก็วางโทรศัพท์มือถือ ภายหลังจากการติดต่อกันนี้แล้ว ผู้เขียนสองได้ติดต่อกลับไปอีกสองครั้ง แต่น้องเขายายามปฏิเสธและไม่ได้มาร่วมกิจกรรมเลย ตอนหลังทราบว่าน้อง

³ นามสมมุติ

คนนี้เข้ามาเรียนในเมืองตั้งแต่เด็ก พูดภาษาเมียนได้อยู่บ้าง แต่เพราความที่ไม่ได้อยู่ที่หมู่บ้านจึงไม่ค่อยรู้สึกผูกพันกับเพื่อนคนเมียน

อีกรอบนี้หนึ่งเป็นนักศึกษาเมียนรุ่นน้องที่อยู่ร่วมห้องพักในหอพักของมหาวิทยาลัย เมื่อปี 2546 น้องคนนี้เป็นคนเชี่ยวชาญ เข้ามาเรียนมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สาขานิติศาสตร์ในปีนั้น เอง โดยได้รับโควต้าและทุนโครงการส่งเสริมนักเรียนชาวไทยภูเขาเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัย เชียงใหม่หมื่นกัน ครั้งหนึ่ง ในระหว่างที่ผู้เขียนสองกับน้องสนทนากันถึงการรวมกลุ่มของนักศึกษาเมียนและชาติพันธุ์อื่นๆ ในมหาวิทยาลัย น้องคนนี้ป่นถึงความลำบากใจให้ฟังว่า

“ ทำไม่รุ่นพี่ ขอบจัดกิจกรรมเรื่องโน้นเรื่องนี้ พี่ไม่รู้สึกอายบ้าง หรือที่ต้องไปบอกว่าเราเป็นใคร ตอนที่ผู้สอนเข้าเรียนเมื่อクラスปีที่ผ่านมา ช่วงรับน้องคนละ มีนักศึกษาเดียวกันหลายสาขาวิชาอยู่ร่วมกันในห้อง รุ่นพี่ก็ไปประชากห้องห้าห้องว่านักศึกษาคนใดที่เป็นชาวไทยภูเขา โดยขนาดซื้อที่ลีกคน ให้ออกไปรวมตัวกันเนื่องจากจะมีการพูดคุยกันเรื่องทุนการศึกษา พอมารถึงซื้อของผอม ผอมไม่ยกมือและไม่กล้าออกไป เมื่อนหนึ่งว่าคนที่อยู่รอบข้างเรากำลังจ้องมองดูเราอยู่ ”

นอกเหนือในช่วงไม่เรียน เพื่อบางʌ่่ซอบลูกขึ้นมาพูดด้วยความมั่นใจว่าที่มาเรียนหนังสือในมหาวิทยาลัยเพื่อจะให้ทันต์ต่อคน จะได้กลับไปช่วยเหลือพี่น้องในแผ่นดินเรื่องต่างๆ โดยเฉพาะด้านกฎหมาย ซึ่งผู้สอนสังเกตเห็นเพื่อนร่วมชั้นเรียน ส่วนใหญ่จะรู้สึกหมั่นໄส้เพื่อนที่เป็นชาวเขาเป็นอย่างมาก ผู้สอนจึงไม่กล้าลูกขึ้นมาพูดอะไรบ่อยครั้งนัก ”

ตอนหลังผู้เขียนสองถึงมาเรียนรู้ว่า นอกเหนือในบริการของมหาวิทยาลัยนี้แล้ว น้องนักศึกษาเมียนคนนี้บอกว่าเขายังไม่ประสบการณ์ใดที่คุณเมียนหรือตยชาวเขาอีนถูกกระทำมาโดยตลอด ไม่ว่าที่ไหนก็ตาม โดยเฉพาะสถานที่ราชการที่ชาวเขาไปติดต่อมักจะได้รับการบริการที่ไม่เป็นมิตร หรือถูกต่อว่า จึงทำให้เขามากล้าบอกกับคนรอบข้างว่าเป็นใคร กลัวคนอื่นจะไม่ชอบและดูถูกดูแคลนได้ แม้กระทั่งเรื่องส่วนตัวคือการคบหาเป็นเพื่อนหูบูชาพื้นราบซึ่งเป็นนักศึกษาต่างคนละ ถ้ามาปรึกษา ก็มาปรึกษากับผู้เขียนสองว่าจะบอกความจริงว่าตัวเองเป็นคนเมียนดีหรือไม่

มีชุมชนจีนตนาการแห่งหนึ่งที่เป็นแหล่งสนทนาในหมู่นักเรียนนักศึกษามั่งเพื่อแสดงความคิดเห็นและตอบโต้กันคือในเวปไซด์ ซึ่งมีเว็บอร์ดที่เปิดเป็นกระทู้ให้เข้าไปสนทนา กัน โดยหนึ่งในคำถามที่น่าสนใจของเวปไซด์ www.geocities/hmongthailand คือ “เพื่อนนักศึกษาทั้งหลายหากมีคนมาถามคุณว่าคุณเป็นคนมั่งใช่ไหมคุณจะกล้าตอบให้ไหมว่าคุณคือคนมั่งอย่างภาคภูมิใจ?”

นักศึกษามั่งคุณแรกที่เข้าไปแสดงความคิดเห็น บอกว่า

“ก็เคยฯ ปิดบังตัวเองอยู่เหมือนกัน รู้สึกว่าตัวเองเป็นตัวประหลาดในสายตาคนอื่น ยิ่งปิดมากก็ยิ่งรู้สึกอึดอัดมาก จนบางที่เราไม่กล้าที่จะเข้ากลุ่มกับคนอื่น อาจจะเป็นเพราะเรายังไม่ได้สัมผัสถกับโลกภายนอกมากพอ หรือเรายังไม่รู้จักตัวเองดีพอหรือเปล่า เราจึงรู้สึกว่าเรามีปมด้อย เรากลัวที่คนอื่นเขาจะรู้ว่าเราเป็นใคร แต่เดี๋ยวนี้ไม่เป็นอย่างนั้นแล้ว เรารู้สึกภูมิใจในตัวเรามากกว่า บอกได้เลยว่าพวกเรานี่ไม่ใช่ตัวของเรามากนัก ใจในสภาพที่ออกจะด้อยกว่าคนอื่นในสังคม แต่เรากลับทำอะไรได้ดีเหมือนๆ กับคนอื่น บางทีก็ตีกันว่าด้วยซ้ำ (ว่าเข้าไปนั้น) สบายใจนะครามมาเราตอบตรงไป ภูมิใจมาก”

ในขณะที่อีกคนหนึ่งแสดงความคิดเห็นอย่างมั่นใจว่า

“มั่นใจเสมอและตอบได้อย่างภาคภูมิใจว่า ฉันคือมั่น คนอื่นอาจเจอประสบการณ์ที่ไม่ดีทำให้รู้สึกเกลียดความเป็นมั่น แต่ข้าพเจ้าไม่เคยกลัวที่จะบอกว่าตัวเองเป็นใคร เขาอาจจะมองว่ามั่นไม่ดีอย่างนั้นอย่างนี้ แต่ใช่ว่าทุกคนจะไม่ดีนี่ ชนชาติอื่นก็เหมือนกันล่ะนะมีทั้งคนดีและคนไม่ดี มั่นเรามีสิ่งดีๆ ตั้งเยอะ เข้าเจอเราครั้งแรกอาจมองเราในแง่ลบแต่คนเราพิสูจน์กันที่ใจ เรายังทำให้เค้ารู้ว่าเราเกิดมาดีเหมือนกัน เช่นคนที่ยังเรียนก็อาการเรียนให้เป็นเลิศเลย ส่วนตัวข้าพเจ้าเองไม่เรียนก็อาจมาปักด้วยนะ เพื่อนเห็นก็สนใจกันใหญ่ เข้าแปลกใจว่าเราทำกันได้อย่างไรปักด้วยมือทั้งหมดและเวลาปักไม่ต้องมานั่งดูแบบที่ลับแบบ เมื่อเพื่อนๆ สนใจข้าพเจ้าก็ได้โอกาสประทับใจดีมาก ส่วนมากสนใจมาก เข้าแปลกใจในสิ่งที่เราทำซึ่งเข้าทำไม่ได้ บางคนเห็นรูปเราแต่ชุดมั่นแล้ว amazing จริงๆ (ไม่ได้มั่น หรืออวดตัวเองนะ แต่มั่นเรามีดีจริงๆ) เรายังดึงส่วนดีออกมากให้เค้าเห็นแล้วเราจะไม่อายที่จะบอกว่าตัวเราเป็นมั่น”

ส่วนอีกคนหนึ่งแสดงความรู้สึกด้วยความลังเลใจว่า

“ยังไม่เคยมีความรู้สึกด้วยความลังเลใจว่าจะตอบยังไงแต่ที่แรก ไม่ให้กากแน่นอน คงไม่มีใครยกปิดบังหรือให้กากหักมันอีกด้วยไม่สบายใจ แต่ที่ไม่กล้าบอกไป เพราะกลัวมีปม

ด้วยกฎกัด ปมด้อยที่ตนเองไม่ได้สร้างขึ้นมาจากไหน...มาจากการบุรุษที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือเหตุอันใดไม่ทราบที่ทำให้ถูกข่าน นามว่าเมือง ซึ่งคำๆ นี้ความหมายก็คือชาวเขานั้นที่สูงแต่งตัวมอซอ ไม่อาบน้ำ ทำไร่ทำสวน ทำลายป่า ทำไร่เลื่อนลอย ค้ายาเสพติด ข้าพเจ้า จึงไม่กล้าบอกว่าเป็นชาติพันธุ์เดียวกับเขาเหล่านั้นแต่ใช้ว่าข้าพเจ้ารังเกียจหรือไม่ยอมรับความจริง เพราะแท้จริงแล้วจะมีใครบ้างอยากรทำ เช่นนั้น เป็นเพราะความไม่รู้ เป็นเพราะความจำเป็น การศึกษาเป็นทางเดียวที่จะยกระดับของพากเราให้สูงขึ้นข้าพเจ้าต้องตกต่ำกว่าพากเขา แล้วไม่ยอมให้ปมด้อยใดมาบุดดังให้ข้าพเจ้าต้องตกต่ำกว่าพากเขา ทั้งๆที่ข้าพเจ้ามีทุกอย่างเท่าเขาหรืออาจจะเหนือกว่าด้วยซ้ำ แต่ยังไงก็ยังมีบางอย่างค้างค้างคือดัดในใจ อยากรับบอกราความจริง อยากรู้ทุกคนยอมรับเพราความจริงใช่ว่าเขาระวังเกียจจะดูถูกจะเมื่อยหรือ แต่ในขณะที่กำลังจะบอกเพื่อนๆ ในช่วงเวลาเรียนหรือเล่นกันมักจะมีคำว่าแม่เสมอจนข้าพเจ้าไม่รู้ว่าจะบอกดีหรือไม่ ถ้าบอกไปเพื่อนเขารู้สึกยังไงกับคำพูดที่พูดไม่ดีกับพากเราเอาไว้ เลยปล่อยเดยตามเลยดีกว่าไม่ต้องปิดบังและไม่ต้องป่าวประกาศบางครั้งก็อยากรู้จะหนีไปไกลๆ แต่การหนีไม่ใช่การแก้ปัญหา เท่าที่ได้อ่านของเพื่อนๆ นานั้น สีกากคุณใจในความเป็นเราของเราขึ้นตั้งเยอะ ขอบคุณทุกคนที่ทำให้ตาสว่างขึ้น ตลอด 6 ปีที่เรียนมัธยมไม่เคยปิดบังและรู้สึกมีปมด้อยเลย เพราะไม่เคยมีเพื่อนมาพูดดูถูกดูแคลนให้ฟัง แม้ในเวลาเรียนก็ไม่เคยมีคำว่า “แม่” ให้ได้ยิน แต่ตั้งแต่เปลี่ยนที่เรียนก็เริ่มซักไม่แน่ใจในความเป็นตัวของตัวเอง แต่ยังไงยังจะลึกไว้อยู่เสมอว่าเราคืออะไร พ่อแม่เราคืออะไรในสมองอยู่ตลอดเวลา ไม่เคยลืม สักวันพากเขาคงมองพากเราดีขึ้น ถ้าไม่มีใครทำอะไรเสียๆ หายๆ เกิดขึ้นอีก อยากรู้พากเราจริงๆ”

อย่างไรก็ตาม กรณีตัวอย่างที่คัดมาจากการเว็บไซต์ดังกล่าวข้างต้นนั้นอาจจะมีข้อจำกัดอยู่ที่ว่าข้อความที่เขียนกับพูดกับกันที่ผู้เขียนแสดงจริงในสังคมนั้นไม่เหมือนกัน เพราะการเข้าไปแสดงความคิดเห็นโดยบังคับในเว็บบอร์ดนั้นไม่จำเป็นต้องเห็นหน้าชึ้นกันและกัน ฉะนั้น การที่ได้เห็นพูดติดกันในเว็บบอร์ดนั้นจึงน่าจะเป็นตัวบ่งชี้ได้ว่าถึงความพยายามในการปกปิดตัวเองของนักเรียนนักศึกษาที่มาจากชุมชนชาติพันธุ์ส่วนน้อย ซึ่งในความเป็นจริงนั้น จากการที่ผู้เขียน

ห้องสองร่วมกับนักศึกษาชาติพันธุ์อื่นๆ ในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ได้พยายามกระตุนให้มีการรวมกลุ่มและจัดตั้งเป็นชมรมนักศึกษาชาติพันธุ์ขึ้น ไม่ว่าจะเป็นภายในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน หรือรวมหลายกลุ่มชาติพันธุ์มาจากชุมชนบันทสูงเข้าด้วยกัน ทำให้สามารถรวมกลุ่มนักศึกษามังง้าได้ประมาณ 40 คน จากจำนวนห้องหมอดประมาณ 50 กว่าคน กลุ่มนักศึกษาเมียนประมาณ 10 คน ซึ่งครอบคลุมเกือบจะทุกคนที่ได้เข้ามา และสมาชิกชมรมนักศึกษาชาติพันธุ์ที่จดทะเบียนอย่างเป็นทางการกับมหาวิทยาลัยเชียงใหม่เมื่อปี พ.ศ. 2547 จำนวนประมาณ 60-70 คน โดยที่ยังมีอีกหลายคนที่รู้และเคยได้รับการชักชวนจากเพื่อนๆ แต่ก็พยายามปักปิดตัวเองและไม่เข้าร่วมแต่อย่างใด

ในระยะ 2-3 ปีที่ผ่านมา รุ่นพี่ของกลุ่มต่างๆ เหล่านี้จึงหาวิธีการสร้างความประทับใจให้กับน้องใหม่ที่เข้ามา โดยการไปประกอบและต้อนรับตั้งแต่วันแรกที่เข้ามารายงานตัว แล้วแนะนำกลุ่มให้ พร้อมกับเคยอำนวยความสะดวกสบายความสะดวกทุกอย่างให้น้องใหม่ จากนั้นเมื่อเปิดภาคการศึกษาจึงตามให้มาร่วมกิจกรรมของกลุ่มต่อ แทนที่จะใช้วิธีเขียนประกาศไปติดตามหอพัก การไปตามตัวที่หอพัก และการประกาศในที่ประชุมหรือห้องเรียนดังที่เคยทำมาก่อนหน้านี้ อย่างไรก็ตาม เมื่อว่าด้วยวิธีการใหม่นี้จะสามารถช่วยคนเข้ามาร่วมกิจกรรมได้มากขึ้น แต่ก็ไม่ได้ทั้งหมด เพราะเกือบจะทุกคนได้เปลี่ยนชื่อและนามสกุลเป็นไทยไปหมดแล้ว จึงแยกแยกความเป็นชาติพันธุ์ได้ยาก อีกประการหนึ่งคือ กลุ่มนักศึกษาชาติพันธุ์ที่เรียนทางสาขาวิทยาศาสตร์และการแพทย์นั้นมักไม่ให้ความสำคัญกับการเข้ากลุ่มบันพันธุ์ฐานของความเป็นชาติพันธุ์แบบนี้มากนัก ดังที่ครั้งหนึ่งมีเพื่อนนักศึกษาชาวเมียนของผู้เชื่อในส่องที่เรียนคณะวิศวกรรมศาสตร์แสดงอาการเยาะเยี้ยวในความพยายามรวมกลุ่มว่า “เห็นมั้ยล่ะ นัดมาพบกันก็มาเพียง 2-3 คนเท่านั้น บอกแล้วไงว่าทำไปก็ไม่มีประโยชน์หรอก เสียเวลาเปล่าให้คนอื่นหัวเราะเยาะพวกเรา”

๙. ชาวเมียนและมังง้าที่เข้ามาทำมาหากินสร้างฐานะในเมือง

“ถูกค้าบางคนก็ตามเหมือนกันนะว่าเป็นคนมาจากที่ไหน โดยมากเราก็จะบอกเพียงชื่อจังหวัด แต่บางคนเข้าดูออกว่าเราไม่ใช่คนพื้นราบก็จะถามอีกว่าเป็นคนผ่าอะไร ก็จะบอกเขาไปว่าเป็นคนเชื้อสายจีน ไม่รู้สิ ไม่กล้าบอกความจริง กลัวเหมือนกันว่าเดี่ยวเขาจะรังเกียจ ไม่ซื่อน้ำเต้าหู้ของเรากัน”

ข้อความข้างต้นเป็นคำตอบและพฤติกรรมร่วมในการพยายามปักปิดอัตลักษณ์ตัวเองของกลุ่มพ่อค้าแม่ค้าชาวเมียนเกือบทั้งหมด ในจำนวน 36 รายที่ขยายตัวหุ้กกระจายกันอยู่ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ การที่พ่อค้าแม่ค้าน้ำเต้าหู้ชาวเมียนจะเบิดเผยความจริงเกี่ยวกับความเป็นชาติ

พันธุ์เมียนของตัวเองให้ผู้อื่นทราบหรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ หากถูกลูกค้าห้าวไปตามก็จะบอกว่าตัวเองเป็นคนเชื้อสายจีน แต่ถ้าหากเป็นลูกค้าหรือเพื่อนบ้านคนพื้นราบที่รู้จักกันมานานก็มักจะบอกความจริงว่าตัวเองเป็นคนเมียน ทั้งนี้มีเพียงไม่กี่รายที่เบิดเผยตัวเองกับเขา ส่วนใหญ่แล้วมักจะปกปิดตัวเอง

จากการสังเกตของผู้เขียนสองนั้น กลุ่มพ่อค้าแม่ค้าขายน้ำเต้าหู้ชาวเมียนที่อยู่ในเมืองเชียงใหม่ยังคงมีการใช้ภาษาเมียนสื่อสารกันระหว่างพ่อ แม่และลูก ทั้งที่พักและที่ตลาดขายน้ำเต้าหู้ ดังนั้น เมื่อลูกค้าได้ยินก็จะเข้าใจว่าพวกราเป็นชาวมั่ง เพราะในบรรดากลุ่มชาติพันธุ์บุนที่สูงนั้นคนพื้นราบจะรู้จักคนมั่งมากกว่ากลุ่มชาติพันธุ์อื่น ทั้งนี้ แตกต่างจากคนเมียนที่ขายน้ำเต้าหู้ในแบบจังหวัดภาคกลางที่ต้องปกปิดตัวเอง ห้ามพูดภาษาเมียนต่อหน้าลูกค้า หรือหากจะพูดก็ต้องพูดเบาๆ ไม่ให้ลูกค้าได้ยิน เพราะหากลูกค้าได้ยินจะเข้าใจว่าเป็นพวกราพม่าหรือเขมรที่อพยพนีเข้ามาในไทย โดยพ่อแม่ของผู้เขียนสองเดยไปขายน้ำเต้าหู้ทางภาคกลางแล้วมักถูกถามจากเจ้าหน้าที่ว่ามีบัตรประจำตัวประชาชนหรือไม่ ได้สัญชาติไทยหรือยัง จึงทำให้คนเมียนที่อยู่ในภาคกลางต้องประสบกับความกดดันมากกว่า ทั้งนี้ อาจเนื่องจากการรับรู้เรื่องราวและความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์บุนที่สูงหรือชาวเข้าของคนภาคอื่นนั้นมีน้อยกว่าคนพื้นราบทางภาคเหนือ จึงแยกชาวเข้าออกจากกลุ่มต่างด้าวไม่ออก

วิธีการอีกอย่างหนึ่งในการปกปิดอัตลักษณ์ความเป็นชาติพันธุ์ส่วนน้อยหรือชาวเข้าในสังคมไทยคือการเปลี่ยนชื่อและนามสกุล โดยเฉพาะนามสกุลนั้นกลุ่มเมียนกับมั่งใช้ระบบแซ่เหมือนคนจีน ฉะนั้น เมื่อทางเจ้าหน้าที่ทะเบียนของอำเภอทำทะเบียนบ้านให้ก็มักใส่คำว่า “แซ่” นำหน้าตระกูลอยู่เสมอ ทั้งนี้ ชื่อสกุลในเอกสารของทางราชการดังกล่าวถูกเปลี่ยนอัตลักษณ์อย่างหนึ่งในการบ่งบอกถึงความไม่ใช่คนไทยของพวกรา ซึ่งมักจะถูกกล่าวเป็นต้นเหตุของปัญหาความยุ่งยาก ความมีอคติและการถูกเพ่งเลิงจากเจ้าหน้าที่บ้านเมือง จนหลายคนจำเป็นต้องยอมเปลี่ยนนามสกุลเป็นไทยแทน ทั้งๆ ที่กังวลถึงการสูญเสียอัตลักษณ์ที่จะสืบสานตระกูลและความเป็นชาติพันธุ์ของตัวเอง แต่คุณเหล่านี้ก็ต้องพยายามเปลี่ยนเพื่อหนีปัญหาความรำคาญในการถูกปฏิบัติอย่างมีอคติจากเจ้าหน้าที่ กับต้องเลือกผลประโยชน์ที่จะเกิดกับธุรกิจเฉพาะหน้าของตัวเองมากกว่า

กรณีของผู้ประกอบธุรกิจผลิตเรชินส่งออกต่างประเทศที่เป็นชายชาวเมียนรายหนึ่งในเมืองเชียงใหม่ พื้นเพเป็นคนจากจังหวัดน่าน ได้เข้ามายังงานหลายอย่างในเมือง นับตั้งแต่ทำเครื่องประดับเงิน แล้วหันมาขายหยกและพลอยตามสถานที่ท่องเที่ยวในเมืองเชียงใหม่ แล้วจึงเปลี่ยนมาทำธุรกิจเรชินโดยน่องเบยเป็นผู้แนะนำ ต่อมาน้องเขยเสียชีวิตลง ตัวเองจึงได้ควบคุมการภายหลังมาธุรกิจเจริญก้าวหน้าไปมาก แต่ก็มีรายเกิดปัญหาความลำบากใจที่ต้องใช้นามสกุลที่มี

คำว่า “แซ่” นำหน้าชื่องต้องถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจลั่นแหลกให้เสียเวลา โดยเฉพาะเวลาเดินทางไปทำธุรกิจที่ต่างจังหวัดแล้วต้องผ่านด่านตรวจนั้นมักจะถูกตำรวจเรียกคุ้มครองประชาชนและใบขับขี่ เมื่อพบว่าตัวเองใช้ “แซ่” นำหน้านามสกุล ก็มักจะถูกเรียกให้ลงรถเพื่อตรวจและถามอย่างถ่อมตน ทั้งๆ ที่รถคันนี้ไม่ถูกตรวจจะเสียดหนึ่งในที่สุดต้องยอมเปลี่ยนนามสกุลมาเป็นภาษาไทยที่ไม่มีคำว่า “แซ่” นำหน้า ซึ่งในตอนแรกทางบ้านและผู้อ้าวๆ ของตระกูลก็คิดค้างว่าหากเปลี่ยนนามสกุลไปแล้วลูกหลานจะไม่รู้จากเง้าของตนเอง เกรงว่าอนาคตจะสืบทอดไม่ได้ แต่ด้วยเหตุผลความสะดวกในการประกอบธุรกิจจึงต้องตัดสินใจเปลี่ยน เท่าที่ผู้เขียนสองทราบมานั้น เรื่องนี้มีได้เกิดขึ้นกับคนเมียนรายนี้เพียงรายเดียว แต่เกิดกับคนเมียนที่เป็นผู้ประกอบกิจการเครื่องประดับเงินเช่นกัน ปัจจุบันหลายครอบครัวจึงจำต้องยอมเปลี่ยนมาใช้นามสกุลไทยกัน

เช่นเดียวกับผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวชาวมั่งคั่นหนึ่งในเมืองเชียงใหม่ที่เล่าประสบการณ์ที่ต้องทำให้ตัดสินใจเปลี่ยนชื่อและนามสกุลเป็นไทยในที่สุด พ่อค้าชาวมั่งคั่นนี้เริ่มต้นด้วยธุรกิจขายของให้นักท่องเที่ยวที่ตลาดในที่บาร์ตี้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2527 ภายหลังจากนั้นเพียงสองปี ก็ขับขยายธุรกิจการไปขายที่ตลาดนัดสวนจตุจักรในกรุงเทพฯ อีกที่หนึ่ง เมื่อมีฐานะดีขึ้น จึงได้ไปหาชื่อที่ดินเพื่อสร้างบ้านอยู่ในเมืองเชียงใหม่ แต่ก็ต้องเผชิญกับปัญหาความยุ่งยากเมื่อเจ้าหน้าที่สำนักงานที่ดินเห็นนามสกุลที่มีคำว่า “แซ่” ของตนแล้วไม่ยอมทำเรื่องอนที่ดินให้ ทั้งๆ ที่ในทะเบียนบ้านระบุรายละเอียดที่อยู่และสัญชาติของตัวเองเป็นชาวไทย โดยเจ้าหน้าที่สำนักงานที่ดินบอกว่าให้ไปเอกสารนี้อธิบายว่าพ่อแม่เป็นมั่ง แต่เกิดในเมืองไทย และได้สัญชาติไทยพร้อมๆ กับคนไทยพื้นบ้านโดยทั่วไป จึงไม่รู้จะไปให้เจ้าหน้าที่ร่างเอกสารต้นเรื่องมาหากที่ไหน แต่เจ้าหน้าที่ก็ไม่เชื่อ ในที่สุด จึงตัดสินใจเปลี่ยนนามสกุลเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาความยุ่งยากดังกล่าว เพื่อปกปิดลักษณะความ “ไม่เป็นคนไทย” ของตน

ความพยายามในการปกปิดลักษณะความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์บันที่สูงหรือชาวเขานั้นไม่เพียงแต่พยายามได้รับการปฏิบัติอย่างมีคุณภาพจากเจ้าหน้าที่ของรัฐเท่านั้น แต่กับภาคเอกชนหรือคนพื้นบ้านโดยทั่วไปก็มีลักษณะเดียวกัน โดยในระหว่างที่ผู้เขียนสองทำงานอยู่ในบริษัทเอกชนแห่งหนึ่งใกล้จังหวัดเชียงใหม่ตั้งแต่ปลายปี 2547 ในตำแหน่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายบุคคล ซึ่งบริษัทแห่งนั้นมีพนักงานทั้งสิ้นจำนวนสี่พันกว่าคน แต่พนักงานมีการลาออกและสมัครเข้ามาทำงานใหม่อยู่เป็นประจำ ผู้เขียนสองจึงมีโอกาสได้ทำงานที่สัมภาษณ์ผู้สมัครงานของบริษัทเป็นครั้งคราว ในกรณีที่ต้องสัมภาษณ์เป็นภาษาต่างประเทศหรือเมื่อมีพนักงานเข้าสัมภาษณ์เป็นจำนวนมาก ผู้สมัครงานบางคนพูดภาษาไทยไม่ค่อยชัด กรรมการที่เข้าร่วมสัมภาษณ์จะหันหน้าทางผู้เขียน

สอง ทำให้ตัวเองรู้สึกหนักใจมากกับการตัดสินใจรายนั้นๆ ว่าจะให้ผ่านหรือไม่ โดยจะต้องถามผู้สมัครว่าเป็นชาวเขาหรือไม่ ทั้งนี้ เพื่อความ公平ใจของทั้งสองฝ่าย

มืออยู่วันหนึ่ง หัวหน้ากิจกรรมว่า “เท่าที่เคยสัมภาษณ์พนักงานมาแล้ว เคยพบคนที่เป็นชาวเขาบ้างหรือไม่?” ผู้เขียนสองตอบว่า “เคยพบอยู่หนึ่งราย เป็นผู้สมัครตำแหน่งพนักงานในโรงงาน” หัวหน้ากิจกรรมต่อว่า “แล้วคุณให้เข้าผ่านหรือไม่?” “ครับ ผูกมิให้เข้าผ่าน เพราะพิจารณาแล้วเขาก็คุณสมบัติที่จะทำงานในโรงงานได้” ผู้เขียนสองอธิบาย หัวหน้าให้ความเห็นว่า “อย่ารับพวกราชเชาเข้ามารажานนน น้องรู้ไหมว่าชาวเชาเคยเสพติดมาขายในโรงงาน” ผู้เขียนสองจึงถามกลับว่า “จันผมขอดูเพิ่มสอบสวนด้วยครับ” ปรากฏว่าหัวหน้าไม่สามารถเอาเอกสารมาอ้างอิงยันตามที่กล่าวข้างต่อไปได้

อดีตทางชาติพันธุ์ที่มีการตีกลุ่มหรือเห็นรวมกันว่าถ้าเป็นชาวเชาแล้วจะต้องสังสัยว่าเป็นคนไม่ดีเอาไว้ก่อนนั้น เป็นความเข้าใจและการปฏิบัติที่ผิดพลาดอย่างใหญ่หลวง เพราะไม่ได้พิจารณาอย่างแยกแยะว่าในหมู่คนชาวเชาคนนั้นมีทั้งคนดีและคนไม่ดี เช่นเดียวกับในหมู่คนพื้นราบที่มีทั้งคนดีและไม่ดีอยู่ด้วย อย่างไรก็ตาม การกีดกันด้วยอดีตทางชาติพันธุ์ เช่นกรณีนี้นั้นกำลังจะถูกบังคับให้โดยกฎหมายแรงงานในเรื่องของสิทธิมนุษยชนไม่ช้าวันนี้ ฉะนั้น หากผู้ปฏิบัติงาน โดยเฉพาะในภาคธุรกิจเอกชน ยังไม่เปลี่ยนท่าทีหรือวิธีคิดใหม่แล้วจะต้องเผชิญกับการถูกฟ้องร้องอย่างแน่นอน สำหรับตัวผู้เขียนสองของนั้นได้เขียนประวัติตามความเป็นจริงว่าตัวเองเป็นคนเมียนดั้งแต่เริ่มยื่นใบสมัครให้หัวหน้างานและพนักงานในแผนกได้ทราบ โดยไม่กังวลใจว่าจะถูกมองว่าเป็นจุดอ่อนที่ทำให้ไม่ได้งาน ด้วยได้คิดแล้วว่าหากทางบริษัทไม่รับเข้าทำงาน เพราะความที่ผู้เขียนสองเป็นชาวเชา ตัวเองก็ไม่อยากจะทำงานในหน่วยงานที่มีเจ้าหน้าที่ที่มีอดีตเช่นนั้น แต่ในระหว่างทำงานนั้นก็รู้ว่าถูกหัวหน้างานที่เป็นผู้บริหารทดสอบความสามารถว่าทำได้หรือไม่นลายครั้ง ทั้งนี้ ตัวเองก็ได้เตรียมความพร้อมและพยายามทำให้ดีที่สุดอยู่เสมอ อย่างน้อยก็เป็นการพิสูจน์ให้หัวหน้าเห็นว่าคนเชาเชาก็มีความสามารถทำทุกอย่างได้เหมือนกัน

กระบวนการสร้างภาพลักษณ์ความเป็นคนชั้ยขอบข้อง “ชาวเชา”

ภาพลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic Stereotype) เป็นมายาคติเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่มักจะถูกสร้างขึ้นโดยคนภายนอก ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของความรู้สึกนชาตินิยม (Racism) และการกีดกัน (Discrimination) เป็นการพยาจามกำหนดมาตรฐานทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยการพิจารณาจากพฤติกรรมของคนเพียงบางคนในกลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ หรือบริบททางการเมืองและสังคม แล้วนำอนุมานว่าเป็นพฤติกรรมโดยรวม (Collective Characteristic) ของสมาชิกทั้งหมดในกลุ่มชาติพันธุ์ โดยเฉพาะในกระบวนการสร้างรัฐชาติแล้ว

มายาคติของกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนน้อยที่ถูกรัฐและสังคมกลุ่มใหญ่สร้างขึ้นนั้นกลายเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการผลักดันให้พวกรเข้าเป็นคนชายขอบในที่สุด

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา กระบวนการนี้ของความพยายามในการสร้างความเป็นอัตลักษณ์ของชาติ (National Identity) ของรัฐไทยนั้น ได้กระทำโดยการขัดเส้นแบ่งความเป็น “พวกรเข้า” และ “พวกรเรา” ทั้งโดยวิธีการตอกย้ำประวัติศาสตร์ความขัดแย้งระหว่างไทยกับประเทศที่เคยเป็นคู่อริ และโดยวิธีการกีดกันกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนน้อยภายในประเทศที่มีวัฒนธรรมแตกต่างจากกลุ่มวัฒนธรรมหลักให้กลับเป็นคนชายขอบ ในกรณีหลังนี้ หลายกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนน้อยในประเทศได้กลับเป็น “ผู้ร้าย” ที่ก่อให้เกิดปัญหาแก่สังคมไทย โดยเฉพาะปัญหาความมั่นคงของชาติ ซึ่งในส่วนของหนึ่งนั้นเป็นการสร้างความชอบธรรมในการที่รัฐจะใช้กำลังปราบปรามเจ้าไปจัดการ กับเป็นการสร้างภาพให้แนบเนียและการซ่อนเรลีอต่างๆ ของรัฐนั้นกลับเป็นการซ่อนเรลีอผู้ร้ายให้กลับเป็นคนดีในที่สุด (อรรถจักร 2542) ประการสำคัญคือ การสร้างวาระรวม (Discourse) ของความเป็นอื่นให้ซึมซับสู่คนในสังคมไทยนั้นถูกกระทำข้าแล้วข้าเล่า โดยผ่านสื่อประเภทเอกสารราชการ คำว่าเรียน คำพูดของเจ้าหน้าที่และนักการเมือง บทสนทนาในชีวิตประจำวัน นวนิยาย ภาพยนตร์ และหนังสือพิมพ์ เป็นต้น สื่อเหล่านี้จึงมีอิทธิพลสูงมากในการซึมซับ หล่อหลอมความรู้สึกนิยมคิดและชื่นชมปฏิกริยาของคนส่วนใหญ่ในสังคม ตลอดจนการสร้างอุดมการณ์ของคนในประเทศและกำหนดทิศทางการพัฒนาโดยรัฐ (กฤษดาวรรณ 2543)

กระบวนการสร้างภาพลักษณ์ของความเป็น “ชาวเข้า” และความเป็นคนชายขอบของประเทศนั้นเริ่มขึ้นเมื่อรัฐบาลไทยและองค์กรระหว่างประเทศได้ร่วมมือกันทำการสำรวจสภาพการปลูกฝันของชาวเข้าในภาคเหนือของประเทศไทย กับการส่งเจ้าหน้าที่บ้านเมืองเข้าไปปฏิบัติการทางจิตวิทยาในหมู่บ้านบนพื้นที่สูง ทั้งนี้ โดยการผลักดันของประเทศตะวันตกที่ต้องการผลักดันให้ไทยกลับเป็นหนึ่งในพื้นที่หลักของการต่อสู้ในยุคสมัยสังคมเย็นกับการแก้ไขปัญหาการระบาดของยาเสพติดจากประเทศไทยและเพื่อนบ้านที่เข้าไปในประเทศเหล่านั้น โดยภัยหลังจากที่ได้ทำการสำรวจสภาพเศรษฐกิจและสังคมแล้ว คณะกรรมการสำรวจได้สรุปเป็นรายงาน นำเสนอว่าปัญหาที่เกิดจากชาวเข้านั้นมีสืบอย่างด้วยกัน คือปัญหาการทาริ่งเลื่อนลอย ปัญหาการปลูกฝัน ปัญหาความมั่นคงชายแดนและปัญหาความยากจนกับความไม่รู้ (กรมประชาสงเคราะห์ 2509) จากข้อสรุปดังกล่าวจึงนำมาสู่การกำหนดเป็นนโยบายในการพัฒนาและส่งเสริมชาวเข้าในระยะต่อมา โดยมีหน่วยงานหลักที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นมาเพื่อรับผิดชอบในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวของชาวเข้าโดยเฉพาะ เช่น กองส่งเคราะห์ชาวเข้า สถาบันวิจัยชาวเข้า คณะกรรมการชาวเข้าแห่งชาติ กองทัพภาคที่สาม ฯลฯ จนกระทั่งเมื่อรัฐบาลของนายกรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตร ทำการปรับโครงสร้างระบบราชการครั้งใหญ่ในปี พ.ศ. 2545 หน่วยงานฝ่ายพลเรือนที่รับผิดชอบเรื่องชาวเข้าดังกล่าวจึงถูกยุบไป

อย่างไรก็ตาม ประเดิมหลักของบทความชี้นี้อยู่ที่ว่าการที่คนภายนอกกำหนดว่าปัญหาทั้งสี่อย่างดังกล่าวเป็นปัญหาที่เกิดจากการกระทำของชาวเขา ทำให้ผู้คนในสังคมรับรู้และเชื่อตามนั้น โดยไม่ได้ทราบที่มาหรือเบื้องหลังของข้อกล่าวหาหรือภาพลักษณ์ดังกล่าว เป็นต้นว่าปัญหาการทำไร่เลื่อนลอยอันเป็นการทำลายป่าที่น้ำมีต่อกัน การสัมปทานและทำธุรกิจตัดไม้ขายนอนายทุนแล้วเป็นสัดส่วนที่น้อยมาก นอกจากนั้นแล้วตราบป่าที่สร้างให้ชาวเขานั้นเป็นการเบี่ยงเบนความสนใจของเจ้าหน้าที่ของรัฐและผู้คนในสังคมจากนายทุนมาสู่พวกราชฯ แต่ฝ่ายเดียว ส่วนข้อกล่าวหาการปลูกผักนั้นก็ปิดกันการรับรู้ของผู้คนในสังคมเกี่ยวกับเบื้องหลังความเป็นมาของผู้คนในสังคมไทยและสังคมโลกในยุคล่าอาณานิคมที่ผ่านมา หรือแม้กระทั่งปัญหาเรื่องคอมมิวนิสต์ที่กลุ่มชาวเขาเป็นเพียงเครื่องมือในกระบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านทางการเมืองของประเทศไทยของภูมิภาคและของคู่การเมืองต่างข้ามฝ่ายประชาธิปไตยที่นำโดยสหรัฐอเมริกาและฝ่ายคอมมิวนิสต์ที่นำโดยสนภพโซเวียตและจีนในยุคนั้น เป็นต้น

อคติของเจ้าหน้าที่บ้านเมืองและผู้คนในสังคมไทยที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนน้อยบนพื้นที่สูงหรือกลุ่มชาวเขาในระยะที่ผ่านมาจึงเป็นผลที่เกิดขึ้นจากตราบป่า (Stereotypes) ที่รัฐบาลไทยและนานาชาติกำหนดขึ้นนี้เอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระยะต่อมาเมื่อมีปฏิบัติการในระดับพื้นที่เพื่อกัดดันและแก้ไขปัญหาหรือข้อกล่าวหาดังกล่าว ยิ่งทำให้ผู้คนในสังคมชึ้นชั้บและเกิดอคติกับกลุ่มคนบนที่สูงมากขึ้น กระบวนการสร้างและผลิตช้าๆ ภาพลักษณ์หรืออัตลักษณ์ความเป็นคนชายขับแก่คนบนที่สูงยังเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในระยะต่อมา เป็นต้นว่าแฟรงค์ในรูปแบบของตำราเรียนที่ว่า ด้วยปัญหาสังคมไทยและการตัดไม้ทำลายป่าที่เกิดจากการกระทำของชาวเขา ข่าวสารที่เสนอผ่านทางหนังสือพิมพ์ วิทยุและโทรทัศน์ รวมทั้งในรูปแบบของความบันเทิง เช่น เพลง นวนิยาย ละครทีวีและภาพยนตร์ เป็นต้น⁴

ในทางตรงกันข้าม ผู้คนจากกลุ่มชาติพันธุ์บนที่สูงเอง ซึ่งด้อยด้วยอำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจและวัฒนธรรมอยู่แล้ว เมื่อต้องปฏิสัมพันธ์กับผู้คนส่วนใหญ่ในพื้นราบที่มีปฏิกริยาที่แฝงเอาไว้ด้วยความดูถูก กับต้องเผชิญกับการปฏิบัติที่มีคติของเจ้าหน้าที่รัฐบางคน ยิ่งทำให้พวกราชฯ ขาดความมั่นใจในตัวเอง ด้วยวัฒนธรรมของความเป็นผู้อ่อนน้อมถ่อมตน แทนที่จะตอบโต้หรือเอาชนะเพื่อลบตราบป่าที่ถูกสร้างขึ้นเหล่านั้น⁵ ผู้คนบนที่สูงโดยส่วนใหญ่เลือกใช้วิธีการปกปิดอัต

⁴ ตัวอย่างเช่น นวนิยายและภาพยนตร์เรื่องได้ท้าสีความ ภาพยนตร์เรื่องคนภูเขาและเสือภูเขา ละครทีวีเรื่องแก้วกลางดง เพลงสาวเชียงใหม่และมิตร ฯลฯ

⁵ ผู้เขียนหนึ่งมีโอกาสสนทนากับประเดิมนี้กับเพื่อนชาวมังที่ไปตั้งรกรากอยู่ในสหรัฐอเมริกา ว่าทำไม้ชาวมังในอเมริกาจึงเลือกใช้วิธีการตอบโต้และสามารถตอบตราบป่าที่ให้ผู้คนในสังคมตระหนักรับพวกราชฯมากกว่าแต่ในเอเชียนั้นกลับตรงกันข้าม เพื่อนเปรียบเทียบให้เห็นว่า ประการแรก สังคมตะวันตกนั้นให้เกียรติกับคนทุกคน ไม่ว่าเราจะเป็นคนกลุ่มน้อยหรือด้อยค่ามากเพียงใดก็ตาม เมื่ออยู่ในสังคมนั้นแล้วจะไม่ถูกกล่าวประณีต

ลักษณะทางชาติพันธุ์ของตัวเอง เพื่อพยายามที่จะกลมกลืนไปกับคนพื้นราบซึ่งเป็นกลุ่มใหญ่ในสังคมให้ได้ในที่สุด

บทสรุป

พุทธิกรรมที่กลุ่มนักศึกษาและพ่อค้าแม่ค้าเมียนมังไนเมืองเชียงใหม่พยายามบากบิดอัดลักษณะทางชาติพันธุ์ของตัวเองท่ามกลางสังคมในเมืองนั้นเป็นผลจากตราباءปที่พากเข้าถูกสร้างขึ้นโดยคนภายนอกว่าเป็นตัวการสำคัญในการก่อปัญหาการทำลายป่า การปลูกฟัน ความมั่นคงของชาติและความล้าหลังทางด้านการพัฒนา ตราباءปดังกล่าวได้กล้ายมาเป็นนโยบายและปฏิบัติการของรัฐบาลไทยและองค์กรระหว่างประเทศในการเข้าไปดำเนินงานกับกลุ่มชาติพันธุ์บันทีสูงหรือชาวเขาตลอดระยะเวลาเกือบกึ่งศตวรรษที่ผ่านมา แม้ว่าในนโยบายและปฏิบัติการในระยะที่ผ่านมาจะก่อให้เกิดประโยชน์อย่างมากในการยกระดับคุณภาพชีวิตของกลุ่มคนบันทีสูง แต่ในทางตรงกันข้าม การติดป้ายหรือตราباءปดังกล่าวให้กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้นั้นย่อombaหลีกไม่พ้นการมีนัยยะของการแบ่งความเป็น “เขา” และเป็น “เรา” ในสังคมไทย

อคติทางชาติพันธุ์ที่เจ้าหน้าที่ของรัฐบังคับและผู้คนในสังคมพื้นราบมีต่อกลุ่มชาติพันธุ์บันทีสูงนั้นได้รับอิทธิพลทั้งโดยทางตรงและทางอ้อมจากตราباءปหรือภาพลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นพุทธิกรรมการแสดงออกของเพื่อนบ้านชาวพื้นราบที่แฝงไว้ซึ่งความดูถูกว่าชาวเขาเป็นพวกที่มีวัฒนธรรมด้อยกว่า หรือปฏิบัติการและปฏิกริยาของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มักเลือกปฏิบัติโดยการสังสัยเอาไว้ก่อนว่าถ้าเป็นชาวเขาแล้วจะต้องเป็นคนไม่ดี เหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่ทำให้กลุ่มคนบันทีสูงประسบกับอุปสรรคและค่ายๆ เรียนรู้เกี่ยวกับความรู้สึกที่คนอื่นมีต่อพวกราชทั้งนี้ บางคนก็เลือกที่จะตอบโต้ด้วยการซื้อขายให้เข้าใจหรือพิสูจน์ให้คนที่ดูถูกตัวเองนั้นเห็นว่าตัวเองก็ไม่ได้ด้อยไปกว่าเขา แต่ในหลายกรณีของกลุ่มนักเรียนนักศึกษากับกลุ่มพ่อค้าแม่ค้าเมียนมังที่เลือกนาเสนอในบทความนี้นั้นเป็นกรณีของคนที่พยายามปกปิดอัดลักษณะทางชาติพันธุ์ของตัวเอง เพื่อตัดปัญหาที่จะเกิดตามมากับตัวเอง โดยเฉพาะความกดดันจากเพื่อนรอบด้าน และเจ้าหน้าที่ของรัฐ รวมทั้งการคำนึงถึงผลประโยชน์เฉพาะหน้าในการประกอบธุรกิจเพื่อหาเลี้ยงครอบครัวของตนเองเป็นหลัก

เลยให้กล้ายเป็นคนที่ได้เดี่ยว ประการต่อมา สังคมตะวันตกเป็นสังคมที่สนใจและให้ความสำคัญกับสิ่งที่แปลกๆ ใหม่ๆ อยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องราวของคนกลุ่มเล็กๆ เพียงไดก็ตาม เช่น อาหาร เครื่องแต่งกาย ธรรมเนียมปฏิบัติของคนกลุ่มน้อย ที่บางคนคิดว่าเป็นสิ่งต่างๆ นั้นล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่ผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมตะวันตกให้ความสนใจถูกต้อง ซึ่งมีผลประโยชน์ทางการค้าและเศรษฐกิจที่มากกว่า ไม่น่าสนใจ จึงเป็นการปิดกั้นการรับรู้เรื่องราวและโอกาสในการแสดงออกของผู้ที่ด้อยกว่าไปโดยปริยาย

สังคมไทยเป็นสังคมที่หลักหลาด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ วัฒนธรรมและศาสนา หากดูในระดับผิวเผินแล้วเหมือนจะไม่มีปัญหาเรื่องอคติและความขัดแย้งทางชาติพันธุ์เกิดขึ้น เพราะไม่ปรากฏเป็นข่าวทางสื่อมวลชนหรือเป็นประเด็นของการถกเถียงกันในสังคมมากนัก ด้วยเหตุผลว่า นโยบายการผลักดันทางชาติพันธุ์ของรัฐไทยนั้นประสบผลสำเร็จอย่างใหญ่หลวงในการทำให้ทุกคนกล้ายเป็นคนไทย กับการที่ไม่มีเวทีให้ผู้ที่ถูกกระทำเหล่านั้นมาบอกรสเรื่องราวของตัวเอง ให้คนอื่นได้รับรู้ จึงทำให้เสียงของคนส่วนน้อยที่ถูกกระทำด้วยอคติทางชาติพันธุ์นั้นขาดหายไป เด่นหากทำการศึกษาลงในระดับลึกแล้วจะพบว่าอคติทางชาติพันธุ์และความล้าเอียงที่เกิดขึ้นบนพื้นฐานของความสมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในสังคมไทยนั้นยังคงมีอยู่อีกมากมาย ขณะนี้ การศึกษาวิจัยและเปิดเวทีให้กับผู้คนที่ต้องชี้แจงอำนาจและได้รับการปฏิบัติอย่างมีอคติในสังคมไทยจึงเป็นเรื่องที่ท้าทายและควรจะได้รับการสนับสนุนต่อไป ทั้งนี้ เพื่อนำมาสู่ความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างกลุ่มคนและกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในสังคมไทย และประการสำคัญคือ การสร้างดุลยภาพและเคารพในศักดิ์ศรีของความเป็นคนของผู้คนในสังคมโดยรวม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กรมประชาสงเคราะห์. 2509 รายงานการสำรวจทางเศรษฐกิจและสังคมของชาวเขาในภาคเหนือของประเทศไทย. กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย

กฤษฎาภรณ์ วงศ์ลดารมณ์. 2543 “ความเป็น ‘พวกเรา’ และ ‘พวกเขา’ ในสังคมไทย: การรายงานข่าวเกี่ยวกับชาวเขาในวิถีกรรมหนังสือพิมพ์ไทย” วารสารมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 19-20(3): 11-48

ขจัดภัย บุรุษพัฒน์. 2515 ชนกลุ่มน้อยในไทยกับความมั่นคงของชาติ กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เพื่อพิทักษ์

คงะรัฐมนตรี. 2507 “คำปราศรัย รายงานแด่ประชาชนในการตรวจราชการทางภาคเหนือ ๒๒ มิถุนายน ๒๕๐๔” ประมวลสุนทรพจน์ของ จอมพล ศุภชัย คงะรัชต์ พ.ศ. ๒๕๐๔-๒๕๐๕ คงะรัฐมนตรี พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพฯ พณฯ จอมพล ศุภชัย คงะรัชต์ ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราราวาส เมื่อวันที่ ๑๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๗ คงะสำรวจสหประชาชาติ. 2510 รายงานการสำรวจความต้องการทางเศรษฐกิจและสังคมในอาณาบริเวณที่ปลูกผันของประเทศไทย. คงะสำรวจสหประชาชาติ จันทนา ฟองทะเล. 2539 จักดอยยาวถึงภูผาจิ กรุงเทพฯ: บริษัท วี บรินท์ จำกัด

ปราภัส จาโรสเทียร, พลเอก. 2509 ชาวเขาในประเทศไทย. กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย

ประสิทธิ์ ลีปรีชา. 2541 “กลุ่มชาติพันธุ์มังกับปัญญาสेपติด” ใน สังคมศาสตร์ (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่) 11(1):136-165

ประสิทธิ์ ลีปรีชา ขวัญชีวน บัวแดง และปนัดดา บุณยสารนัย. 2546 วิถีชีวิตรากพื้นเมือง เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ประสิทธิ์ ลีปรีชา ยรรยง ตระการรำรัง และวิสุทธิ์ เหล็กสมบูรณ์. 2547 เมือง: หลักแหลมเชี่ยวชาญ จากชนเผ่าสู่เมือง เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปีนแก้ว เหลืองอุ่มศรี. 2541 “วิถีกรรมว่าด้วย ‘ชาวเขา,’” ใน สังคมศาสตร์ (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่) 11(1):92-135.

พงษ์ศักดิ์ เตชะอมโน, พระอาจารย์. 2535 บันทึกการสอนทนาภิบาลอาจารย์พงษ์ศักดิ์ เตชะอมโน เรื่อง ชาวเขา กับปัญหาการทำลายป่าดันน้ำภาคเหนือ เชียงใหม่: กลุ่มพิทักษ์สิ่งมีชีวิต รวมศักดิ์ ไชยโภมินทร์, พลตรี. 2524 การใช้ชาวไทยภูเขาและชนกลุ่มน้อยปฏิบัติการทางทหาร ในพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทย วิทยานิพนธ์วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

----- 2529 คำกล่าวของแม่ทัพภาคที่ ๓ พลโท รวมศักดิ์ ไชยโกมินทร์ เรื่อง การประชุมเชิงสัมมนาเกี่ยวกับการป้องกันปราบปรามการบุกรุกทำลายป่าของชาวเขา เมื่อ ๑๕ ก.ค. ๒๕๒๘ ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล วันซึ่ง พฤกษะศรี. 2532 สภาพปัญหาชาวเขาหลัก และปัญหาการตัดไม้ทำลายป่าของชาวเขาในภาคเหนือ กับแนวทางแก้ไข เอกสารสถาบันวิจัยชาวเขา สำนักงานศูนย์อำนวยการประสานงานแก้ไขปัญหาชาวเขาและกำจัดการปลูกพืชเสพติด กองทัพภาคที่ ๓. 2536 แผนแม่บทเพื่อการพัฒนาชุมชน ลิ่งแวดล้อม และการควบคุมพืชเสพติดบนพื้นที่สูง พ.ศ. 2535-2539 สำนักงานศูนย์อำนวยการประสานงานแก้ไขปัญหาชาวเขา และกำจัดการปลูกพืชเสพติด กองทัพภาคที่ ๓ สีฟ้า (ศรีฟ้า มหาวรรณ, ม.ล.). ม.ป.ป. ได้ฟ้าสีคราม กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คลังวิทยา สุวรรณ รื่นยศ. 2510 คำปราศรัย เรื่อง การพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาในประเทศไทย โดย นายสุวรรณ รื่นยศ อธิบดีกรมประชาสงเคราะห์ ในการประชุมทางวิชาการ ณ ศูนย์วิจัยชาวเขา จังหวัดเชียงใหม่ 29 สิงหาคม 2510 หนังสือพิมพ์นគเรียงราย. 2544 “มังเตรียมแยกดินแดนใหม่ ‘เป้า’ ภาคเหนือ ผ่าน 20 ปีปีกรอง ตนเอง” ปีที่ 12 ฉบับที่ 13 วันที่ 21-30 เมษายน 2544 น. 1 อรัญญา ศิริผล. 2543 ยุทธการปิดประตูตีมังที่น่าน WWW.bkknews.com/weekend/ ----- 2544 ผืนกับคนมัง : พลวัตรความหลากหลายและความซับซ้อนแห่งอัตลักษณ์ ของคนชา้ายอ卜 วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. 2542 “จากคนนอกสู่คนชา้ายอ卜,” ศิลปวัฒนธรรม, 20.12 (ตุลาคม) อเนก ภาคบุตร. 2536 อดีต ปัจจุบัน อนาคต: ยุทธศาสตร์การพัฒนาบนที่สูง เอกสารประกอบการประชุมสมัชชาวิชาการ พ.ศ. 2536 เรื่อง สิทธิชุมชน: การกระจายอำนาจจัดการทรัพยากร

ภาษาอังกฤษ

Chupinit Kesmanee. 1989 “The Poisoning Effect of a Lovers Triangle: Highlanders, Opium and Extension Crops, a Policy Overdue for Review,” in *Hill Tribes Today*. John McKinnon and Bernard Vienne, eds. White Lotus-Orstrom. Pp. 61-102.

Cooper, Robert G. 1984 *Resource Scarcity and the Hmong Response*. Singapore: Singapore University Press.

Geddes, William R. 1970 “Opium and the Miao: A Study in Ecological Adjustment,” *Oceania*, XLI(I):1-11.

----- 1976 *Migrants of the Mountains*. Oxford: Clarendon Press.

Gua, Bo. 1975 "Opium, Bombs and Trees: The Future of the H'mong Tribesman in Northern Thailand," *Journal of Contemporary Asia* 5(1):70-81.

Kunstadter, Peter. 1979 "Ethnic Group, Category, and Identity: Karen in Northern Thailand," in *Ethnic Adaptation and Identity*. Charles F. Keyes, ed. PP.119-156.

McCoy, Alfred W. 1972 *The Politics of Heroin*. Lawrence Hill Books.

Pinkaew Laungaramsri. 2000 Redefining Nature: Karen Ecological Knowledge and the Challenge to the Modern Conservation Paradigm. Ph.D. Dissertation, University of Washington.

Renard, Ronald D. 1994 "The Monk, the Hmong, the Forest, the Cabbage, Fire and Water: Incongruities in Northern Thailand Opium Replacement," *Law & Society Review* 28(3):657-664.

----- 2001 *Opium Reduction in Thailand 1970-2000*. Chiang Mai: Silkworm Books.

Tapp, Nicholas. 1986 *The Hmong of Thailand: Opium People of the Golden Triangle*. London: Anti-Slavery Society.

----- 1989 *Sovereignty and Rebellion: The White Hmong of Northern Thailand*. Singapore: Oxford University Press.

นโยบายชนกลุ่มน้อยของเวียดนาม

วัชรี ศรีคำ*

สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม มีพื้นที่ 329,240.61 ตารางกิโลเมตร¹ มีประชากร 78,773,873 คน (ปี ค.ศ. 2000)² แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 64 จังหวัด โดยมีชานอยเป็น เมืองหลวง และศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของภาคเหนือ และนครไฮจิมินห์เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของภาคใต้

ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของเวียดนาม มีลักษณะทอโดยาวจากเหนือจรดใต้ ประมาณ 1,650 กิโลเมตร มีพื้นที่ติดชายฝั่งทะเลวถึง 3,260 กิโลเมตร³ พื้นที่ภาคเหนือส่วนใหญ่เป็นภูเขา มีที่ราบบริเวณสามเหลี่ยมปากแม่น้ำแดง พื้นที่ภาคกลางเป็นทิวเขายอดยาวจากภาคเหนือบริเวณ รอยต่อของเวียดนามและลาวมาจุดพร้อมเด่นกัมพูชาตอนใต้ ขนาดไปกับที่ราบชายฝั่งทะเลจีนใต้ ส่วนพื้นที่ภาคใต้เป็นที่ราบลุ่มอุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะบริเวณสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขง ลักษณะทางกายภาพของประเทศ มีผลต่อการตั้งถิ่นฐานของชนผ่าต่างๆ ในเวียดนามไม่น้อย

เวียดนาม: เอกภาพในความหลากหลาย

เวียดนามประกอบด้วยชนผ่าที่รู้สึกว่าให้การรับรองจำนวนทั้งสิ้น 54 ชนผ่า ตามคำสั่งของพรรค ลงวันที่ 2 มีนาคม 1979 ซึ่งการแบ่งกลุ่มชาติพันธุ์นี้ได้แบ่งตามเกณฑ์ทางด้านภาษา วัฒนธรรมและเครื่องมือที่ใช้ในชีวิตประจำวัน รวมทั้งความสำนึกร่วมกันในความเป็นชนผ่า ทั้งนี้ก็เพื่อ จุดประสงค์ในการอำนวยความสงบเรียบร้อย ในการสำรวจสำมะโนประชากรของเวียดนามครั้งแรก ภายหลังการรวมประเทศ ในปี ค.ศ. 1975

ชนผ่าที่มีจำนวนมากที่สุด คือ ชนผ่ากิมูห์ หรือเวียด ซึ่งมีจำนวนมากถึงร้อยละ 87 ของจำนวนประชากร 80 กว่าล้านคน ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 13 เป็นชนกลุ่มน้อยอีก 53 ผ่า ที่มีชนผ่าไถ่ ถายหรือไถ แหเมือง ชวา หรือจีน เกมรา หนูง มัง เย้า ชาราย และบานา ตามลำดับ (Dang, 2000) ชนกลุ่มน้อยส่วนใหญ่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณที่สูงและห่างไกลจาก

* * อาจารย์ประจำกลุ่มวิชาสังคม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

¹ Nha Xuat Ban Ban Do

² <http://education.yahoo.com/reference/factbook/vm/popula.html>

³ http://www.vietnamtourism.com/e_pages/vietnam/introduction/general/vig.htm

เห็นอักษรภาคกลางของประเทศไทย ส่วนชนเผ่าเหวียดจะอ่านอยู่ตามชายฝั่งทะเลและที่ราบลุ่ม เช่น ที่ราบลุ่มสามเหลี่ยมปากแม่น้ำแดงทางภาคเหนือและแม่น้ำโขงทางภาคใต้

ชนเผ่าต่างๆ ของเวียดนาม

(เรียงตามจำนวนประชากรจากมากไปน้อย)

1. เหวียด/กิญ្យา (Viet/Kinh)	19. รา-กลาย (Ra-glai)	37. ผู้ หลา (Phu La)
2. 泰 (Tay)	20. ม-นาง (Mnong)	38. ลาหู (La Hu)
3. ไทย (Thai)	21. ໂທ (Tho)	39. ขาง (Khang)
4. เมือง (Muong)	22. ສເຕີຍງ (Xtieng)	40. ลື້ອ (Lu)
5. ฮวา (Hoa)	23. เคอ มุ (Kho-mu)	41. ປ່າ ແຄ່ນ (Pa Then)
6. เคอ-แม (Kho-me)	24. ບຽງເວັນເກີຍ (Bru-Van Kieu)	42. ໂລ ໂລ (Lo Lo)
7. หนอง (Nung)	25. ໄສ (Giay)	43. ຈູດ (Chut)
8. เออ มอง (Hmong)	26. ເກອ-ຕູ (Co-tu)	44. หม่าง (Mang)
9. ชาว (Dao)	27. ແສ ເຕີຢູງ (Gie Trieng)	45. ເກອລາວ (Co Lao)
10. ชาวย (Gia-rai)	28. ຕາໂອຍ (Ta-oi)	46. ໂບ່ວ້ ອື່ (Bo- Y)
11. ເຄເດ (E-de)	29. ນະ (Ma)	47. ລາຫາ (La Ha)
12. บานา (Ba-na)	30. ກອ (Co)	48. ກົງ (Cong)
13. سان ไช (San Chay)	31. ເຈອ-ຈອ (Cho-ro)	49. ພາຍ (Ngai)
14. ชาມ (Cham)	32. ທ່າ ໄໝ້ (Ha Nhi)	50. ສີ ລາ (Si La)
15. ເຂອ-ດັງ (Xo-dang)	33. ຂີ່ມູນ (Xinh-mun)	51. ປູ ແປ່ງ (Pu Peo)
16. سان ดิว (San Diu)	34. ຈູຮູ (Chu-ru)	52. ເບຣາວ (Brau)
17. ເຂອເຮ (Hre)	35. ລ່າວ (Lao)	53. ເຮອ-ມັມ (Ro-mam)
18. ເກອ-ຫອ (Co-ho)	36. ລາຈີ (La Chi)	54. ເຂອ-ດູ (O-du)

ที่มา: ปรับปรุงจาก Dang Nghiem Van 2000:2 และ <http://www.undp.org.vn/projects/vie96010/cemma/vie96010/ethnic1.htm>

ตั้งแต่เริ่มต้นก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามในปี ค.ศ. 1930 จนกว่าทั้งมาเป็นสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามและสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามในปัจจุบันนี้ พรรคคอมมิวนิสต์

ได้ให้ความสำคัญแก่ชนกลุ่มน้อยมาโดยตลอด ตั้งแต่เริ่มแรกที่มีขบวนการเคลื่อนไหวของพระรัตน์ คอมมิวนิสต์ในเวียดนาม หรือชื่อในขณะนั้นคือ พระรัตน์คอมมิวนิสต์แห่งอินโดจีน นโยบาย ชนกลุ่มน้อยของพระรัตน์คอมมิวนิสต์แห่งอินโดจีนมีจุดประสงค์ที่ชัดเจนที่จะแสวงหาความร่วมมือจากชนกลุ่มน้อยในสังคมเพื่ออิสรภาพ และเอกภาพ

ชนกลุ่มน้อยของเวียดนามมีอยู่ประมาณหนึ่ง ในแปดของจำนวนประชากรทั้งหมด ถึงแม้จะมีจำนวนน้อย แต่ผู้กำหนดนโยบายของพระรัตน์คอมมิวนิสต์ก็ให้ความสำคัญค่อนข้างมาก เนื่องจากโดยส่วนใหญ่แล้วชนกลุ่มน้อยจะอาศัยอยู่ตามบริเวณชายแดน ดังนั้นบทบาทของคนเหล่านี้ในด้านการรักษาความปลอดภัยตามแนวชายแดน และการกำหนดขอบเขตของเส้นแบ่งระหว่างเวียดนามและประเทศเพื่อนบ้าน จึงเป็นสิ่งที่พระรัตน์คอมมิวนิสต์เรียดนามตระหนักอยู่เป็นอย่างดี โดยเฉพาะในช่วงที่ต่อสู้เพื่ออิสรภาพของเวียดนาม ความร่วมมือจากชนกลุ่มน้อยจึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งที่ประชุมใหญ่ของพระรัตน์ในปี 1935 ได้ยืนยันว่า พระรัตน์รับรองสิทธิของชนกลุ่มน้อยให้มีเสรีภาพอย่างสมบูรณ์

ทั้งนี้การศึกษาเกี่ยวกับนโยบายชนกลุ่มน้อยของพระรัตน์คอมมิวนิสต์เรียดนาม รวมทั้งโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยนั้น มีข้อที่ควรพิจารณาเพิ่มเติมคือควรจะพิจารณาโดยคำนึงถึงบริบททางสังคมของเรียดนามที่มีลักษณะเฉพาะของรัฐสังคมนิยมแบบรวมศูนย์ (Centralized socialist state) มาประกอบด้วย เพื่อที่จะทำให้เข้าใจถึงความแนวคิดและความแตกต่างในการกำหนดนโยบาย

สิทธิของชนกลุ่มน้อยในรัฐธรรมนูญ

ชนกลุ่มน้อยทุกกลุ่มในเรียดนามได้รับการรับรองสิทธิในการถือสัญชาติเรียดนาม และมีสิทธิในการดำรงอัตถิภาพของกลุ่มตน แม้ว่าจะต้องปรับเปลี่ยนหรือยกเลิกประเทศนี้ พิธีกรรมบางอย่างให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลและพระรัตน์ เอกสารหลายฉบับก่อนปี 1946 ได้กล่าวถึงความสำคัญของชนกลุ่มน้อย และสิทธิในการกำหนดอัตถิภาพของชนกลุ่มน้อยแต่ละกลุ่มอยู่บ้าง แต่ในรัฐธรรมนูญฉบับแรกของเรียดนาม ซึ่งประกาศใช้เมื่อปี 1946 กล่าวไว้ว่า

“ประเทศเรียดนามเป็นสาธารณรัฐประชาธิปไตยที่มีเอกภาพ อำนาจทั้งหมดในประเทศเป็นของประชาชนชาวเรียดนาม โดยปราศจากการแบ่งแยกเชื้อชาติ เพศ ความร่างกาย ชนชั้นทางสังคม หรือศาสนา” (Constitution of the Socialist Republic of Vietnam, 1995)

นอกจากนั้นรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ยังรับประกันว่า ชนกลุ่มน้อยจะได้รับความช่วยเหลือในทุกด้าน เพื่อที่จะให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

รัฐธรรมนูญฉบับต่อมาในปี 1959 สาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามประกาศตัวว่าเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ (Multinational State) สิทธิของชนกลุ่มน้อยได้รับการยอมรับและปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญอย่างชัดเจนว่า ชนกลุ่มน้อยมีสิทธิในการ “อนุรักษ์และปรับปรุงชนบ谱ประเพณีและความเป็นอยู่ของตนเอง สามารถใช้ภาษาพูดและภาษาเขียนของตนเองได้ และสามารถพัฒนาวัฒนธรรมของชนเผ่าตนเองได้” (อ้างแล้ว) ทั้งนี้ยังรวมไปถึงสิทธิในการถือสัญชาติเวียดนาม สิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งและสมัครเป็นสมาชิกสภาแห่งชาติ

รัฐธรรมนูญฉบับที่สามของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ในปี 1980 และฉบับที่สี่ในปี 1992 มาตราที่ 5 มีเนื้อความตรงกันว่า “สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามเป็นประเทศเอกราชที่คุณทุกเชื้อชาติอยู่ร่วมกันในแผ่นดินเวียดนาม มีสิทธิและหน้าที่เท่าเทียมกัน……และห้ามกระทำการทุกอย่างที่เป็นการดูหมิ่น และแบ่งแยกเชื้อชาติ (ชนเผ่า)” ในรัฐธรรมนูญฉบับปี 1992 ยังเพิ่มเติมข้อความที่คล้ายกับที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญฉบับปี 1959 ว่า “ทุกเชื้อชาติมีสิทธิที่จะใช้ภาษาและระบบการเขียนของตนเอง อนุรักษ์เอกลักษณ์และส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณี และความเป็นอยู่ ที่ดีงาม รัฐมีนโยบายที่จะพัฒนาอย่างรอบด้านและยกระดับสภาพความเป็นอยู่ทั้งทางด้านจิตใจและวัตถุของชนกลุ่มน้อยอย่างเป็นขั้นตอน” (อ้างแล้ว)

แม้จะส่งเสริมให้ชนกลุ่มน้อยรักษาเอกลักษณ์ รวมทั้งวัฒนธรรมประเพณีของตน แต่ในการอนุรักษ์ดังกล่าวก็ยังอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐบาล ตามมาตราที่ 30 ที่ว่า

“รัฐบาลและสังคมจะปกป้องและพัฒนาวัฒนธรรมพื้นฐานของเวียดนาม.....

รัฐบาลจะเป็นผู้จัดการงานทางวัฒนธรรม ห้ามเผยแพร่แนวคิดและวัฒนธรรมที่ต่อต้านสังคมและชั้นร้าย ความเชื่อเรื่องเห็นอุดรรัมชาติและประเพณีที่ล้าสมัย ครอบคลุม” (อ้างแล้ว)

นโยบายชนกลุ่มน้อยของเวียดนาม ระหว่าง ค.ศ. 1954-1976

ประการเดียวที่สูงในภาคเหนือส่วนใหญ่เป็นชนเผ่าถิ่น ถือ และมัง หลังจากที่ฝรั่งเศสพ่ายแพ้สงครามที่เดียนเบียนฟู ในปี 1954 รัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามเห็นว่า เป็นผลมาจากการร่วมมือระหว่างคนในพื้นที่รับกับคนบันพันที่สูงในการขับไล่เจ้าอาณานิคม ดังนั้นรัฐบาลจึงกำหนดให้มีเขตปกครองตนเองของชนกลุ่มน้อยขึ้น บนพื้นฐานแนวคิดของเลนินที่

ว่าชนกลุ่มที่ล้าหลังอาจพัฒนาไปสู่การเป็นสังคมนิยมแบบก้าวหน้าได้โดยไม่ต้องผ่านขั้นการพัฒนาทางทุนนิยม การจัดตั้งเขตปกครองตนเองนี้ รัฐบาลเห็นว่าเป็น “การกระทำที่ช่วยให้คนในพื้นที่สูงมีการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกับคนในพื้นที่ราบและทั่วประเทศ” ให้ชนกลุ่มน้อยเท่าเทียมกับคนเวียด ช่วยส่งเสริมให้ประชาชนมีจิตใจปฏิรูปและพัฒนาศักยภาพของเข้าไปพร้อมๆ กับการเข้าไปสู่ระบบสังคมนิยม” (Mai Quang 1973: 154)

นอกจากนี้ รัฐบาลยังมีนโยบายปฏิรูปที่ดิน ในรูปแบบของการท่านรวม โครงการย้ายถิ่นฐาน หรือ โครงการหักรังถางพง ที่อพยพคนเวียดจากพื้นราบไปอยู่บนพื้นที่สูง โครงการที่กำหนดให้ชนกลุ่มน้อยอยู่อาศัยและเพาะปลูกเป็นหลักแหล่ง ไม่โยกย้าย หรือทำไร่เลื่อนลอย ซึ่งหมายโครงการยังคงมีการดำเนินการต่อหลังจากการรวมประเทศ

เขตปกครองตนเองของชนกลุ่มน้อย (Autonomous Zone, 1955-1976)

เขตปกครองตนเองนี้ไม่ใช่เรื่องใหม่สำหรับชนกลุ่มน้อยในเวียดนาม ในช่วงที่เวียดนามตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส ฝรั่งเศสได้จัดตั้งเขตปกครองตนเองของชนผ่าเมืองขึ้น ในเมือง สาบีญูห์ และหลังจากนั้นไม่นานก็ได้ยกเลิกไปในปี 1950 (Rambo, 1995) ก่อนหน้านี้นั้นในปี 1948 ก็ได้มีการจัดตั้งสมาคมถ่ายหรือไทย (Thai Federation) ขึ้น โดยรวมเอาสามจังหวัดภาคเหนือ ได้แก่ ลายเจว เขินลา และฟองโถ เข้าด้วยกัน วิธีการเช่นนี้ทำให้ฝรั่งเศสได้รับความร่วมมือจากชนผ่าไทย แต่ก็เป็นเหตุให้ชนผ่าอื่น เช่น มัง ไม่พอใจและหันไปให้ความร่วมมือกับเวียดมินห์ในการต่อต้านฝรั่งเศส ทำให้ในระหว่างที่ปกครองเวียดนามนั้น ฝรั่งเศสต้องเผชิญกับการลุกฮือขึ้นต่อต้านจากชนกลุ่มน้อย อย่างน้อย 6 ครั้ง (Schliesinger, volume 1, 1998) ซึ่งส่วนใหญ่จะเนื่องมาจากการบังคับใช้แรงงานโดยไม่มีค่าตอบแทน การเก็บภาษีในอัตราที่สูงมาก และการที่ฝรั่งเศสผูกขาดในการค้าเกลือและผิ้น

หลังจากที่เวียดนามเหนือได้รับอิสรภาพจากฝรั่งเศส ในเดือนพฤษภาคม 1954 คณะรัฐมนตรีของสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามได้ตัดสินใจที่จะให้มีการก่อตั้งเขตปกครองตนเองของชนกลุ่มน้อยขึ้น ตามมติที่ 230-SL ลงวันที่ 29 เมษายน 1955 (Eastern World, 1955) ซึ่งเป็นความพยายามที่จะโน้มนำให้ชนกลุ่มน้อยเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างสังคมเวียดนามให้เป็นเอกภาพ และแสดงให้เห็นว่าพร้อมเห็นคุณค่าของชนกลุ่มน้อยโดยรวมทั้งหมด ไม่ได้แบ่งแยกให้ชนผ่าได้เป็นหนึ่งมีอำนาจในการจัดการเหนือชนผ่าอื่น ไม่ได้เป็นการ “แบ่งแยกและปกครอง” อย่างฝรั่งเศส หากแต่แนวคิดหลักอยู่ที่ความเท่าเทียมกันทางสังคม

ถึงแม้ว่าพื้นฐาน แนวคิดในการจัดตั้งเขตปกครองตนเองของพราโคคอมมิวนิสต์จะแตกต่าง จากฝรั่งเศส แต่ทั้งสองฝ่ายก็ใช้รูปแบบเดียวกัน เพื่อให้ได้รับความร่วมมือจากชนกลุ่มน้อย ซึ่งในทางกลับกัน ก็อาจจะพิจารณาได้ว่าพราโคคอมมิวนิสต์ให้ความสำคัญกับชนกลุ่มน้อยมากกว่า ชนกลุ่มใหญ่ คือชนผู้เชื้อชาติ ที่จะทำให้ประดิษฐ์เรื่องความเท่าเทียมกันทางสังคมเป็นประดิษฐ์ที่จะนำมารอต่อไปได้ เพลลีเห็นว่า การจัดตั้งเขตปกครองตนเองของสาธารณรัฐประชาธิปไตย เวียดนามนั้น ก็เพื่อจะดึงเอาชนผู้ถิ่นอาศัยหรือไทยเข้ามาอยู่ฝ่ายตน เนื่องจากชนผู้ถิ่นอาศัยให้ความร่วมมือกับฝรั่งเศสในช่วงที่เป็นอาณานิคม (Pelley, 1998)

การกำหนดเขตการปกครองตนเองนั้นจะกระทำในบริเวณที่มีชนกลุ่มน้อยอยู่รวมกันเป็น ชุมชนอย่างหนาแน่น เขตปกครองตนเองถือเป็นส่วนหนึ่งของประเทศเวียดนามที่ไม่สามารถแบ่งแยกได้ โอลิมินห์กล่าวถึงเขตปกครองตนเองว่า “เป็นสมาชิกในครอบครัวขยายของ เวียดนาม เป็นการรวมเอากลุ่มย่อยๆ ของชนกลุ่มน้อยมารวมให้เป็นเอกภาพ เขตปกครองตนเองจะอยู่ภายใต้การให้การศึกษาและกำกับดูแลโดยพราโคและรัฐบาล เพื่อที่จะช่วยเหลือพี่น้องชนกลุ่มน้อยของเรา” (Bo Tu Lenh, 1994) และ “เมื่อเขตปกครองตนเองมีอิสรภาพแล้ว ภูมิภาคนั้นจะต้องเร่งแข่งขันเพื่อความก้าวหน้า ทำให้เขตปกครองต่างๆ มีความเข้มแข็งและร่วมมือ ซึ่งจะส่งผลต่ออำนาจของประเทศด้วย” (Eastern World , 1955)

เขตปกครองตนเองของชนกลุ่มน้อย มีจำนวนทั้งหมด 3 เขต คือ เขตปกครองตนเองไทย – แม่หรือเขตปกครองตนเองตะวันตกเฉียงเหนือ เขตปกครองตนเองเวียดนามเหนือ และเขตปกครองตนเองหล้า ห่า เอียน

เขตปกครองไทย – แม่ จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 1955 รวมพื้นที่ในสามจังหวัด ของภูมิภาคตะวันตกเฉียงเหนือ คือ เชียงราย ลai จิ้งจอก และเชียงใหม่ (Eastern World 1955, Viet, 1968, Rambo, 1995) โดยมีประชากรส่วนใหญ่เป็นชนผู้ถิ่นอาศัยหรือไทย ส่วนเขตปกครองตนเองเวียดนามเหนือ จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 19 สิงหาคม 1956 ครอบคลุมพื้นที่หกจังหวัด ของภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย หลังชิน กาวบัง ห่าชาง เตวีนกวง บัคกัน และถิ่นแหงวีน ชนผู้ถิ่นอาศัยและหนุ่ง เป็นชนผู้ถิ่นอาศัยมากที่สุดในจำนวนสิบสี่เผ่าที่อยู่ร่วมกัน (Viet 1968, Moise, 1983) เขตปกครองตนเองของชนกลุ่มน้อยทั้งสองแห่งบริหารกิจการของตนเองมาได้ประมาณยี่สิบปีจึงถูกยุบเลิกไปในปี ๑๙๗๖ หลังจากการรวมเวียดนามเหนือและเวียดนามใต้เข้าด้วยกัน

เขตปกครองตนเองแห่งที่สามคือเขตปกครองตนเองหล้า ห่า เอียน ที่จัดตั้งขึ้นในปี ๑๙๕๗ รวมເອາ หล้ากາຍ ห่าชางและເອີນປ້າຍ เข้าด้วยกัน แต่ก็ดำเนินการได้เพียงสองปีก็ถูก ยุบเลิกไป เนื่องจากมีปัญหาในการบริหารจัดการ (Schliesinger volume 1, 1998, Evans 1995)

เขตปกครองตนเองนั้นจะอยู่ภายใต้การควบคุมโดยตรงของรัฐบาลกลาง การแบ่งเขตแบบจังหวัด อำเภอ ที่เคยมีถูกยุบเลิกไป และแทนที่ด้วย อำเภอ (Chau) และ คอมมูน (Commune) กรรมการบริหารระดับจังหวัดถูกแทนที่ด้วยคณะกรรมการบริหาร ซึ่งมาจาก การเลือกตั้งจาก

ที่ประชุมสภาชนกลุ่มน้อย และคณะกรรมการที่ได้รับการแต่งตั้งจากสภาประชารชนอีกจำนวนหนึ่ง เขตปกครองตนเองสามารถออกกฎหมายของตนเองได้ แต่ต้องไม่ขัดกับกฎหมายของประเทศและต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐบาลกลางก่อน และยังมีสิทธิในการจัดการทางด้านงบประมาณ ของตนเอง แต่ต้องมอบเงินส่วนหนึ่งเข้าสมทบงบประมาณแผ่นดิน นอกจากการบริหารกิจการภายใน เขตปกครองตนเองแล้ว คณะกรรมการยังมีหน้าที่จัดตั้งกองกำลังทหาร กองกำลังของพระรัช ประชารชนและกองกำลังรักษาความปลอดภัยเพื่อป้องกันเขตของตนเอง พัฒนากองกำลังของนักวิชาการ ท้องถิ่น และดูแลรักษาเขตชายแดนของประเทศ รวมทั้งมีหน้าที่ในการโน้มน้าวและเสริมสร้าง ความเชื่อมั่นของชาวบ้านต่อท่านไฮจิมินห์ พระรัชแรงงาน และสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม (Eastern World 1955)

จะเห็นได้ว่า การจัดตั้งเขตปกครองตนเองนั้นมีขึ้นเฉพาะภาคเหนือในช่วงก่อนการรวมประเทศเท่านั้น เนื่องจากเป็นพื้นที่ในควบคุมของพระรัชคอมมิวนิสต์ ส่วนในที่ราบสูงภาคกลางซึ่ง มีกลุ่มต่อต้านคอมมิวนิสต์ FULRO (le Front unifié pour la Libération des Races opprimées หรือ the United Struggle Front for the Oppressed Races) เคลื่อนไหวอยู่ (McAlister 1967: 838) แม้ต่อมาพื้นที่ดังกล่าวจะอยู่ภายใต้การปกครองของพระรัชคอมมิวนิสต์ แต่พระรัช ก็ไม่สามารถจัดตั้งเขตปกครองตนเองให้ได้ เนื่องจากเกรงว่าจะเป็นช่องทางให้เกิดการแบ่งแยก ดินแดน แยกตัวเป็นอิสระได้ กลุ่มต่อต้านคอมมิวนิสต์ FULRO ก็ยังเคลื่อนไหวอยู่ในปัจจุบัน⁴

การจัดตั้งเขตปกครองตนเองของชนกลุ่มน้อยของพระรัชคอมมิวนิสต์เวียดนามนั้น เป็น ความพยายามอย่างมากของพระรัชในอันที่จะผสมผسانชนกลุ่มน้อยเข้ามาในภาพใหญ่ของสังคม เวียดนาม โดยเฉพาะชนกลุ่มน้อยในเขตภูเขาหรือพื้นที่สูงที่โดยประเพณีแล้ว “ไม่ชอบคนหรือด” (Fall 1967: 112) นโยบายนี้ในทางหนึ่งแม้จะเป็นการให้สิทธิในการปกครองตนเองแก่ชนกลุ่มน้อยแต่ก็เป็นความพยายามที่จะกลืนลายชนกลุ่มน้อยให้เป็นส่วนหนึ่งของเวียดนาม

⁴ หากสนใจหารายละเอียดเพิ่มเติมที่ <http://www.hrw.org/reports/2002/vietnam/viet0402-03.htm>,

<http://www.usvtc.org/Montagnards.htm>, <http://www.unpo.org/member.php?arg=40>,

<http://vietnamnews.vnagency.com.vn/2004-04-30/Stories/08.htm> และ <http://www.montagnard-foundation.org/history1.htm>

การปฏิรูปที่ดิน

รัฐสภาของเวียดนามมีมติเห็นชอบนโยบายปฏิรูปที่ดิน เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 1953 และได้ทดลองใช้ในพื้นที่ทดลอง (Xa) ของจังหวัดถลาง ในระหว่างเดือนธันวาคม 1953 ถึงเดือนมีนาคม 1954 (*Moise 1983: 190*) โดยการจัดสรุบที่ดินให้ชาวนาและน้ำวิธีการทำสหกรณ์รวมเข้ามาใช้ ต่อมาได้ขยายพื้นที่การทำรวมไปในที่ราบลุ่ม และพื้นที่บางส่วนของเขตปกรอง ตนเอง เวียดนามเนื้อโดยเฉพาะในจังหวัดถลาง ซึ่งเป็นจังหวัดแรกที่เข้าสู่กระบวนการปฏิรูปที่ดินในยุคแรกอย่างเต็มตัว แต่ก่อนที่วิธีการทำสหกรณ์รวมจะนำมาใช้ที่เขตปกรอง ตนเอง ตะวันตกเฉียงเหนือ ก็ล่วงเข้ามาในปี 1956 หลังจากนั้นนโยบายนี้ก็ได้ขยายผลไปจนกระทั่งในช่วงก่อนปี 1970 ก็ดำเนินการได้ทั่วทั้งเขตภาคเหนือของเวียดนาม

นโยบายปฏิรูปที่ดินดังกล่าวถือว่าประชาชนเป็นเจ้าของที่ดินแต่รัฐเป็นผู้จัดการ โดยผ่านสหกรณ์รวมหรือรัฐวิสาหกิจ ยกเว้นที่ดินในส่วนที่เป็นที่อยู่อาศัยและที่ปลูกผักสวนครัว (*Corlin 1998: 4*) การนำเอาวิธีการทำสหกรณ์รวมไปใช้ในพื้นที่สูงจะแตกต่างกับการใช้กับคนในพื้นที่ราบ คือใช้วิธีการทำสวนเชือ ซักจุ่นน้มน้ำ และให้ความรู้ ไม่เป็นการทำหนองบัว ซึ่งอาจเป็นผลมาจากการเรียนรู้ข้อผิดพลาดที่ได้จากการนำนโยบายไปใช้กับคนในพื้นราบมาก่อน ซึ่งนำไปสู่ภารณรงค์แก้ไขข้อผิดพลาดที่เกิดจากการปฏิบัติ ในเดือนเมษายน 1956 หลังจากการประชุมของคณะกรรมการกลางการปฏิรูปที่ดินในเดือนมกราคม 1956 (*Moise 1983: 203-4*)

ในรัฐตั้นปี 1960 คณะกรรมการหัวเรือเขตสองรายงานความก้าวหน้าว่า ประชากรในเขตปกรองตนเอง ตะวันตกเฉียงเหนือ จำนวนร้อยละ 55.3 เข้าร่วมทำสหกรณ์รวม แต่สองปีต่อมาในปี 1962 สหกรณ์จำนวนถึง 800 แห่ง ไม่สามารถดำเนินงานต่อไปได้ ต้องยุบเลิก (*B0 Tu Lenh 1994: 92-93*) หลังจากนั้นก็มีความพยายามที่จะปรับปรุงแก้ไข ทำให้อีกสามปีต่อมาจำนวนสหกรณ์ จำนวนก้าวหน้า ได้เพิ่มขึ้นเป็นเจ็ดพันแห่ง และจำนวนประชากรที่เข้าร่วมการทำรวมได้เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 70.4 ของจำนวนประชากรในเขตปกรองทั้งหมด (ข้อมูล: 97)

โครงการย้ายถิ่นฐาน

โครงการย้ายถิ่นฐานหรือ โครงการหักร้างถางพง ที่อพยพคนเหวียดจากพื้นราบไปอยู่บนพื้นที่สูง โดยเฉพาะในเขตพื้นที่สูงภาคกลางซึ่งเป็นเป้าหมายหลัก บางส่วนของพื้นที่สูงภาคเหนือ และภาคตะวันตกเฉียงเหนือ ในช่วงก่อนปี 1960 ทั้งนี้เพื่อที่รัฐจะทำให้เกิดความเป็นปึกแผ่นระหว่างชนกลุ่มน้อยและคนส่วนใหญ่ของประเทศ แต่ Evans (Evans 1995: 253) เห็นว่าด้วยประสังค์หลักของโครงการนี้คือ การกระจายคนเหวียดจากบริเวณเมืองและชุมชนที่ผู้คนหนาแน่น

ไปอยู่ในเขตพื้นที่สูงที่มีผู้คนอยู่น้อยและการรักษาเขตชายแดนด้วยคนเหวี่ยดแทนที่จะเป็นชนกลุ่มน้อย เนื่องจากจำนวนความหนาแน่นของประชากรบริเวณที่รับลุ่มแม่น้ำแดงอาจมีจำนวนถึง 1,200 คนต่อ

ตารางกิโลเมตร แต่ในเขตพื้นที่สูงมีเพียงราก 50 คน ต่อตารางกิโลเมตร โดยเฉพาะในเขตที่รับสูงภายนอกกลางที่ในขณะนี้มีจำนวนความหนาแน่นของประชากรต่ำที่สุด

ผลของโครงการดังกล่าวทำให้จากเดิมที่ไม่มีคนเหวี่ยดอยู่ในเขตป่าคงต้นของตะวันตกเฉียงเหนือเลย กลับมีคนเหวี่ยดเข้าไปอยู่ถึงสามหมื่นคนในช่วงปลายปี 1960 และเพิ่มขึ้นเป็นเก้าหมื่นในเวลาสามปีต่อมา คนเหวี่ยดที่เข้าไปอยู่ ส่วนใหญ่มาจากบริเวณที่รับลุ่มแม่น้ำแดง (Bo Tu Lenh 1994: 94-96) ในช่วงต้นของคริสต์ศตวรรษ 1960 คนเหวี่ยดจากบริเวณที่รับลุ่มแม่น้ำแดง จำนวนเกือบล้านคนได้อพยพไปอยู่บริเวณพื้นที่สูงของประเทศไทย (Jamieson : 1996) การอพยพผู้คนจำนวนมากเช่นนี้ ยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องหลังจากการรวมประเทศในปี 1975 ภายใต้โครงการ

เขตเศรษฐกิจใหม่

โครงการที่กำหนดให้ชนกลุ่มน้อยอยู่อาศัยและเพาะปลูกเป็นหลักแหล่ง

โครงการนี้จัดทำขึ้นเพื่อยุติการทำไร่เลื่อนลอยและการเผา-ถางของชนกลุ่มน้อย ซึ่งรัฐบาลเชื่อว่าเป็นสาเหตุของการทำลายป่า อย่างที่รองประธานคณะกรรมการชนกลุ่มน้อยและพื้นที่สูงในขณะนั้น กล่าวไว้ว่า

“.....ด้วยความเล็กๆ อุปกรณ์ตัดไม้ ปีแล้วปีเล่า ตัดและเผา-ถางป่าเพื่อการเพาะปลูก ในที่สุดก็เปลี่ยนพื้นที่สีเขียวในแผนที่เป็นผืนป่าที่ถูกทำลาย ดินพังทลาย แม่น้ำลำธารก็แห้งเหือด และผู้คนเป็นพันๆ คนต้องอพยพจากจังหวัดภาคเหนือไปอยู่ที่ที่รับสูงในภาคกลางเพื่อทำมาหากิน”
(Cu 1992: 2)

ในระยะแรกของโครงการ รัฐบาลพยายามอำนวยความสะดวกให้ชนกลุ่มน้อย โดยการสร้างสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานให้แก่ชุมชนที่อยู่อาศัยและเพาะปลูกเป็นหลักแหล่ง ทำถนน สร้างโรงเรียน ระบบชลประทานและสาธารณูปโภคที่บ้าน จัดหาพื้นที่เพาะปลูกให้ รัฐสร้างบ้านให้จ่ายค่าอพยพโดยข้อตกลง และในระยะแรกรัฐจ่ายเงินให้เป็นค่าใช้จ่ายของแต่ละครอบครัวให้อยู่เป็นหลักแหล่ง แต่ก็ยังมีชนกลุ่มน้อยส่วนหนึ่งที่ถึงแม้จะมีที่เพาะปลูก หรือที่นาเป็นหลักแหล่ง มีที่ทำ

ส่วนครัว หรือมีไว้รากแฟแล้วก็ยังคงทำไว้เลื่อนลอยปลูกข้าวโพด ข้าวไว้รออยู่ เหตุผลหนึ่งก็เพื่อเป็นทางเลือกของครอบครัวที่จะทำให้มีรายได้เพิ่ม นอกจากราชการ การทำไว้เลื่อนลอยยังเป็นวิธีการทำการเกษตรที่ให้ผลตอบแทนต่อเรางานที่ลงทุนไป ได้ดีที่สุด เหตุผลที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ดินและสภาพพื้นที่และภูมิอากาศในเขตพื้นที่สูงนั้นไม่ค่อยเหมาะสมแก่การเพาะปลูก ไม่ว่ารัฐจะช่วยเหลืออย่างไรก็ไม่อาจทำให้ดีขึ้นได้ และที่ดินที่ได้รับการจัดสรรมาส่วนใหญ่จะเป็นที่ดินที่มีคุณภาพดี

นโยบายชนกลุ่มน้อยของเวียดนาม หลังการรวมประเทศจนถึงปัจจุบัน

ในอดีต ชนกลุ่มน้อยที่อยู่บนที่สูง มักจะอาศัยอยู่ในพื้นที่กันดาร ยากที่จะเข้าถึง จึงเหมือนกับเป็นเขตป่าครองตนของโดยปริยาย จนกระทั่งฝรั่งเศสเข้ามาและใช้แรงงานชนกลุ่มน้อยอย่าง

ไม่เป็นธรรม มิชชันนารีเข้ามาเปลี่ยนความเชื่อของชนกลุ่มน้อยจากการเชื่อผี นับถือบรรพบุรุษมาบัดสักสามัคคี ในระหว่างสงครามต่อต้านฝรั่งเศสและอเมริกา มีผู้ประมาณว่า ชนกลุ่มน้อยจำนวนกว่า ร้อยละ 20 เสียชีวิตในสงครามดังกล่าว โดยเฉพาะในเขตป่าลอดทหารและที่ราบสูงภาคกลาง หลังจากการรวมประเทศแล้วกลุ่มที่ถูกจับตามองเป็นพิเศษ คือชนกลุ่มน้อยที่ต่อต้านคอมมิวนิสต์ ซึ่งผู้นำหลายคนถูกส่งไปยังค่ายการเมือง (Re-education camp) ในขณะนั้น รัฐวินิจฉัยที่จะทำให้ชนกลุ่มน้อย “เป็นเวียดนาม” (Vietnamisation) โดยการให้เรียนเป็นภาษาเวียดนาม ห้ามการปฏิบัติตามประเพณี พิธีกรรมบางอย่าง และอพยพคนในหมู่บ้านเล็กๆ ไปอยู่รวมกันเป็นหมู่บ้านใหญ่

ในช่วงหลังจากปี 1990 เป็นต้นมา มีการเปลี่ยนแปลงนโยบายดังกล่าว โดยการตั้งหน่วยงานคณะกรรมการชนกลุ่มน้อยและพื้นที่สูง (Committee for Ethnic Minorities and Mountainous Areas, CEMMA) ขึ้นในปี 1993 ซึ่งพัฒนามาจากกองกิจการชนกลุ่มน้อย สังกัดกระทรวงมหาดไทย ที่ตั้งขึ้นมาในปี 1946 ต่อมาในปี 1955 ได้เปลี่ยนเป็นแผนก กิจการชนกลุ่มน้อย สังกัดกระทรวงมหาดไทยภายใต้การดูแลของสำนักนายกรัฐมนตรี และในปี 1959 ได้ยกระดับเป็นคณะกรรมการกิจการชนกลุ่มน้อย มีฐานะเทียบเท่ากระทรวง ปัจจุบัน คือคณะกรรมการของรัฐฝ่ายกิจการชนกลุ่มน้อยและพื้นที่สูง (State Committee for Ethnic Minority and Mountainous Area Affairs, SCEMMAA) ซึ่งมีหน้าที่ดังนี้

- ศึกษาและรวบรวมประเดิมที่เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยและพื้นที่สูง เพื่อทำโครงการร่างและพัฒนานโยบายที่เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยและพื้นที่สูง

2. ร่วมกับกระทรวง หน่วยงานและองค์กรมหาชนในการพัฒนานโยบายและด้านและนโยบายพิเศษที่เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยและพื้นที่สูง
3. ควบคุม บริหารและตรวจสอบการนำนโยบายที่เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยและพื้นที่สูงไปปฏิบัติในระดับกระทรวงและหน่วยงาน
4. ดำเนินการในโครงการและโปรแกรมพิเศษในประเด็นของชนกลุ่มน้อยและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคมในพื้นที่สูงตามที่รัฐบาลมอบหมาย
5. ดำเนินการด้านวิเทศสัมพันธ์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับชนกลุ่มน้อยตามที่กฎหมายกำหนด
6. เป็นเจ้าภาพและผู้ประสานงานกับหน่วยงานของพรบคомมิวนิสต์ รัฐ องค์การเอกชน ในราชอาณาเชือกับแนวทางนโยบาย กฎหมายที่เกี่ยวกับกิจการชนกลุ่มน้อย
7. กำกับดูแลโครงการนำร่องและโครงการต่างๆ ของรัฐ ที่ดำเนินการในพื้นที่ของชนกลุ่มน้อยและพื้นที่สูง
8. ต้อนรับและเยี่ยมเยียนชนกลุ่มน้อย เข้าใจความต้องการและปัญหาของเข้า เป็นเจ้าภาพหรือประสานงานกับกระทรวงต่างๆ คณะกรรมการ ทั้งจากส่วนกลางและท้องถิ่นในการแก้ปัญหาของชนกลุ่มน้อย
9. เป็นฝ่ายจัดการองค์กรและเจ้าหน้าที่ของคณะกรรมการกิจการชนกลุ่มน้อยและพื้นที่สูงตามระเบียบที่กำหนด

หน่วยงานในส่วนกลางของ SCEMMAA ประกอบด้วย กรมการจัดการทั่วไป กรมนโยบายกิจการชนกลุ่มน้อย กรมนโยบายกิจการพื้นที่สูง กรมความร่วมมือระหว่างประเทศ กรมหน่วยงานและบุคลากร กรมการจัดการทางกฎหมาย ฝ่ายตรวจสอบ สำนักบริหารงาน และสำนักกิจการชนกลุ่มน้อยในภาคใต้ นอกจางานยังมีหน่วยงานทางด้านวิจัยและพัฒนา ประกอบด้วย สถาบันวิจัยนโยบายกิจการชนกลุ่มน้อยและพื้นที่สูง ฝ่ายวารสารกิจการชนกลุ่มน้อยและพื้นที่สูง ศูนย์ฝึกอบรมเจ้าหน้าที่พัฒนาชนกลุ่มน้อย และศูนย์ข้อมูลข่าวสาร นอกจากนี้ SCEMMAA ยังสามารถมีวิสาหกิจที่เกี่ยวข้องกับกิจการชนกลุ่มน้อยได้

สำหรับหน่วยงานในระดับท้องถิ่น จังหวัดที่มีชนกลุ่มน้อยมากกว่าหนึ่งแสนคนจะมีการจัดตั้งแผนกกิจการชนกลุ่มน้อย ส่วนจังหวัดที่มีชนกลุ่มน้อยมากกว่าห้าหมื่นแต่ไม่เกินหนึ่งแสนคน จะมีแผนกกิจการชนกลุ่มน้อยหรือแผนกกิจการชนกลุ่มน้อยและพื้นที่สูง สำหรับจังหวัดที่มีชนกลุ่มน้อยต่ำกว่าห้าหมื่นคนจะมีแผนกกิจการชนกลุ่มน้อยหรือแผนกกิจการชนกลุ่มน้อยและพื้นที่สูงที่อยู่ภายใต้คณะกรรมการประชาชนระดับจังหวัด ถ้าหากว่าในชุมชนหรืออำเภอที่มีประชากรส่วนใหญ่เป็นชนกลุ่มน้อยก็

จะมีเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบกิจการชนกลุ่มน้อยหรือกิจการชนกลุ่มน้อยและพื้นที่สูง ที่อยู่ภายใต้คณะกรรมการประชาชนในชุมชนหรืออำเภอนั้นๆ⁵

โครงการทำการเพาะปลูกเป็นหลักแหล่ง อพยพและเขตเศรษฐกิจใหม่

หนังสือพิมพ์เวียดนามนิวส์ กล่าวถึงผลของนโยบายที่รัฐกำหนดให้ชนกลุ่มน้อยอยู่อาศัยและเพาะปลูกเป็นหลักแหล่งว่า

“รัฐบาลพยายามกระตุ้นให้ชนกลุ่มน้อยอยู่อาศัยและเพาะปลูกให้เป็นหลักแหล่งมากกว่าที่สิบห้าปี จุดประสงค์ของนโยบายนี้ก็เพื่อที่จะกำจัดวิธีการเกษตรแบบทำไร่แบบเผา-ถาง ชนกลุ่มน้อยชาวสามล้านคนนี้เสนอคนจากเกือบสองพันหมู่บ้านถูกขอร้องให้อยู่อาศัยและเพาะปลูกให้เป็นหลักแหล่ง แต่มีเพียงหกแสนหกหมื่นคนเท่านั้น ที่ยอมทำตาม ยังเหลืออีกเกือบสองล้านห้าแสนคนที่ยังใช้ชีวิตริบ้าวเข้าเรื่องน้อย สาเหตุเนื่องจากโครงการนี้มีงบลงทุนในแต่ละปีต่ำและยกที่จะปรับแก้วัฒนธรรมการทำไร่แบบเผา-ถางของชนกลุ่มน้อย”

(Vietnam News Agency : 1998a: 3)

ดังนั้น รัฐจึงพยายามที่จะผสานโครงการนี้ในกระบวนการหลักของกระบวนการรวมกัน และเรียกใหม่เป็นโครงการทำการเพาะปลูกเป็นหลักแหล่ง อพยพและเขตเศรษฐกิจใหม่ เพื่อแก้ปัญหาให้เป็นระบบแต่ปัญหาการทำไร่เลื่อนลอยยังมีอยู่ ชนกลุ่มน้อยที่ย้ายไปอยู่ในพื้นที่ใหม่ต่ามที่ทางการจัดให้หลักครอบครัวที่กลับไปทำไร่เลื่อนลอยในพื้นที่เดิมที่เคยอยู่ เนื่องจากที่อยู่ใหม่ไม่สามารถทำการเพาะปลูกได้เพียงพอ ดังนั้นถึงแม้ชนกลุ่มน้อยจะมีที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่ง แต่พื้นที่เพาะปลูกยังคงหมุนเวียนไป ไม่เป็นหลักแหล่ง เจมีสันเห็นว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นไม่ได้เป็นเพียงความล้าหลังของชนกลุ่มน้อย แต่เป็นปัญหาที่เกิดจากปัจจัยหลายอย่าง

“ยังเป็นเรื่องธรรมชาติที่มักจะยืนยันว่าปัญหาที่แท้จริงเกิดจากความล้าหลังของคนบนพื้นที่สูง ยังไม่เป็นที่เข้าใจอย่างแท้จริงว่า ชนกลุ่มน้อยทำไร่เลื่อนลอยเพราบ้าต้องทำ และระบบการเกษตรนี้

⁵ <http://www.undp.org.vn/projects/vie96010/cemma/info/2.htm>

ยังมีความบังเอิญอยู่ในกระบวนการทั้งพากษาสูญเสียที่ดินให้กับคนพื้นราบ
ที่อยู่พยพมา รัฐวิสาหกิจ และการตัดไม้ที่(ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องแม้ว่า
ขณะนี้จะผิดกฎหมาย)ไม่สามารถควบคุมได้" (Jamieson 1996 : 19)

การอพยพในช่วงหลังการรวมประเทศนั้น แม้ว่าการอพยพคนจากที่ราบลุ่มไปอยู่ในพื้นที่
สูงตามโครงการนี้จะไม่มีจำนวนมากเท่ากับการรวมประเทศ แต่รัฐกิจประมาณไว้ว่า "พื้นที่
กรร่วงว่างเปล่าในบริเวณที่ราบสูงภาคกลาง ยังคงสามารถรองรับผู้อพยพจากบริเวณที่ราบลุ่มแม่
น้ำแดงและเขตภูเขาทางภาคเหนือที่มีประชากรหนาแน่นได้ ถึงจำนวนสองล้านคน" (Vietnam
News Agency 1997: 2) และ ในระยะสิบปีข้างหน้าโครงการเขตเศรษฐกิจใหม่ มุ่งไปที่ภาคต่างๆ
และเขตชายแดน โดยจะเน้นการใช้ที่ดินที่กรร่วงและผืนน้ำ เพื่อพัฒนาป่าเพื่อการเกษตร และผลิต
ภัณฑ์ปلا (Vietnam News Agency 1998b: 1)

ตามข้อกำหนด ครอบครัวที่ประสงค์จะอพยพไปอยู่ในเขตเศรษฐกิจใหม่ จะต้องทำเรื่อง
แจ้งต่อเจ้าหน้าที่ในท้องถิ่น ซึ่งจะต้องได้รับอนุญาตก่อนที่จะอพยพ และรัฐจะจ่ายค่าอพยพให้
ครอบครัวที่อพยพไปอยู่ในเขตเศรษฐกิจใหม่ ซึ่งจำนวนเงินที่ได้รับจะแตกต่างกัน หากครอบครัว
นั้นอพยพไปอยู่ในเขตเศรษฐกิจใหม่ที่ยังคงอยู่ในภูมิภาคเดิมที่ครอบครัวนั้นเคยอยู่ จะได้รับเงิน
800,000 เวียดนามดอง หรือประมาณสองพันบาท แต่หากอพยพไปอยู่ในพื้นที่ต่างภูมิภาค จะได้รับ
เงินราษฎร์พันห้าร้อยบาท และแต่ละอำเภอที่อยู่ในเขตเศรษฐกิจใหม่ จะได้รับเงินงบประมาณใน
การสร้างสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน แต่หลายครอบครัวที่อพยพไปอยู่ในเขตเศรษฐกิจใหม่ไม่ได้รับ
เงินดังกล่าวและมีสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานไม่เพียงพอ (The Nhan 2000)

ปัญหาของโครงการนี้ยังรวมไปถึงข้อพิพาท และข้อขัดแย้งระหว่างคนที่อยู่เดิมกับผู้ที่
อพยพเข้ามาใหม่ เช่นในเดือนสิงหาคม 2000 มีการต่อสู้กันระหว่างชนกลุ่มน้อยและที่อยู่ในพื้นที่
จังหวัดตึ้กสัค กับคนเหวี่ยงที่อพยพเข้ามาอยู่ใหม่ เนื่องจากคนเหวี่ยงไปปลูกกาแฟบนที่ดิน
บริพบุรุษของชาวเอเด และจำนวนพื้นที่ในการเพาะปลูกที่รัฐจัดสรรให้คนที่อพยพเข้ามาใหม่จะ
ได้มากกว่าคนที่เคยอยู่เดิม เช่นในจังหวัดชราษย คนที่อพยพเข้ามาหลังปี 1975 ได้รับการจัดสรร
พื้นที่มากกว่าเจ้าของพื้นที่เดิมถึง 4-8 เท่า

เจ้าหน้าที่ท้องถิ่นพยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยการอกรับเบี้ยบของจังหวัดเกี่ยวกับ
การอพยพและการถือครองที่ดิน แต่ปัญหาอื่นก็เกิดขึ้นตามมา เช่น การอพยพของประชาชนที่ไม่
ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล ซึ่งมีทั้งคนเหวี่ยงและชนกลุ่มน้อยอื่นๆ โดยมากที่เกิดปัญหามักจะ
เป็นผู้อพยพที่เป็นชนกลุ่มน้อย ดังนั้นในปี 1997 กระทรวงเกษตรและพัฒนาชนบทจึงประกาศให้ผู้
ที่ต้องการอพยพไปอยู่ที่ราบสูงภาคกลางจะต้องมีใบอนุญาตพิเศษจากเจ้าหน้าที่

โครงการกำจัดความทิวทัยและลดความยากจน

โครงการนี้กำหนดโดยที่ประชุมสภาพรัฐคอมมิวนิสต์ ในปี 1996 เพื่อลดจำนวนคนยากจนจากร้อยละ 25 ในปี 1996 ให้เหลือร้อยละ 10 ในปี 2000 ต่อมาวัสดุได้ประกาศติที่ 133/TTG ลงวันที่ 23 กรกฎาคม 1998⁶ รับรองเป้าหมายของชาติในการกำจัดความทิวทัยและลดความยากจน ระหว่างปี 1998-2000 ใช้งบถึงหนึ่งหมื่นล้านดอง หรือประมาณ 25 ล้านบาท เพื่อช่วยเหลือชนกลุ่มน้อยที่ยากจน โดยในระยะแรกจะเน้นชนกลุ่มน้อยที่อยู่บนพื้นที่สูง ชายแดน กะเป颊 และพื้นที่กันดาร โครงการย่อยประกอบด้วยโครงการพัฒนาสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานและจัดจำนวนประชากรเสียใหม่ สนับสนุนการผลิตและพัฒนาสินค้าหัตถกรรม การให้เงินกู้ยืม ช่วยเหลือด้านการศึกษา สาธารณูปโภค แนะนำให้คนยากจนทำมาหากินและสนับสนุนด้านการเกษตร การปลูกปาล์มและกาแฟ ยกระดับคุณภาพของเจ้าหน้าที่ในโครงการ การเพาะปลูกเป็นหลัก แหล่ง การอพยพและเขตเศรษฐกิจใหม่ สนับสนุนช่วยเหลือชนกลุ่มน้อยที่ประสบปัญหาทุกข์ยากต่างๆ

การให้ความช่วยเหลือดังกล่าว จะพิจารณาตามพื้นที่ในเขตพื้นที่สูงที่กำหนดไว้สามเขต โดย SCEMMAA⁷ ตามระดับของการพัฒนา คือ เขตที่พัฒนาแล้ว เขตที่ประกอบตัวได้ และเขตที่ไม่สามารถช่วยตนเองได้ ซึ่งพิจารณาจากเงื่อนไขทางธรรมชาติและที่ตั้งของชุมชน สาธารณูปโภค ขั้นพื้นฐาน ปัจจัยทางสังคม เงื่อนไขการผลิตและสภาพความเป็นอยู่ ทั้งนี้เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชนในแต่ละเขตได้ตามสภาพและความต้องการของเขตที่แตกต่างกัน

นอกจากนี้รัฐยังมีโครงการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมในเขตภูเขา เขตกันดารและห่างไกลที่อยู่อย่างยากลำบาก⁸ โดยครอบคลุมถึงการจัดหน้าให้เพียงพอ พยายามที่จะให้เด็กในวัยเรียนมากกว่าร้อยละ 70 ได้เข้าเรียนเพื่อให้มีความรู้และประสบการณ์ด้านการผลิต วิทยาศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมเพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวันและการผลิต สามารถควบคุมโรคต่างๆได้ สร้างถนนไปถึงศูนย์กลางของชุมชน และพัฒนาตลาดในชนบท

รัฐจะเลือกชุมชนประมาณหนึ่งพันชุมชนเพื่อเข้าโครงการดังกล่าว ตั้งแต่ปี 1998 - 2005 โดยกำหนดนโยบายที่สำคัญดังนี้

⁶ <http://www.undp.org.vn/projects/vie96010/cemma/document/1001.htm>

⁷ <http://www.undp.org.vn/projects/vie96010/cemma/document/1005.htm>

⁸ <http://www.undp.org.vn/projects/vie96010/cemma/document/1002.htm>

1. นโยบายด้านที่ดิน ประชาชนในชุมชนที่อยู่ในโครงการที่เกี่ยวเนื่องกับการเพาะปลูก เป็นหลักแหล่งและเขตเศรษฐกิจใหม่จะได้รับเอกสารสิทธิ์ที่ดิน หากอยู่ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์หรือพื้นที่ปลูกป่า จะได้รับโควต้าให้ปลูกป่าอนุรักษ์หรือปลูกป่าเพื่อการค้า ถ้าไม่ที่ดินหรือที่ดินมีน้อยรัฐ ก็จะพัฒนาที่ดินกรร่างว่างเปล่าให้เข้าทำกิน หรือเข้าไปทำกินในฟาร์มของทหารหรือของรัฐโดย การทำสัญญา รัฐจะขอให้บริษัททางการเกษตรรับชันกลุ่มน้อยที่ยากจนเข้าทำงาน นอกจากรัฐ ยังจะพัฒนาเขตเศรษฐกิจใหม่เพื่อรองรับคนเหล่านี้

2. นโยบายด้านการลงทุนและสินเชื่อ ให้ความสำคัญกับการลงทุนในการสร้าง สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน การชลประทาน การทำนาขั้นบันไดในเขตภูเขา จะช่วยจ่ายเงินชดเชย ค่าขนส่งและราคาสินค้าที่จำเป็นต่อการผลิต ครอบครัวที่อยู่ในโครงการนี้จะได้รับสิทธิในการถ่ายเงินจากธนาคารเพื่อคนจนและสินเชื่ออื่นๆ รัฐจะลงทุนสร้างสายส่งกระแสไฟฟ้าไปยังชุมชนที่สามารถทำได้ ชาวบ้านจะได้สิทธิในการรักษาฟาร์จากสถานพยาบาลของรัฐ

3. นโยบายการพัฒนาทรัพยากร่มนุษย์ รัฐจะจัดหาทุนพัฒนาเจ้าหน้าที่ที่ทำงานเกี่ยวกับชุมชนบทและพื้นที่สูง เด็กๆจะได้รับหนังสือเรียนพรีและยกเว้นค่าเล่าเรียน ครอบครัวที่มีผลการผลิตดีจะได้รับการอบรมเพิ่มเติมในด้านการเกษตรและการส่งเสริมการป่าไม้ รัฐจะจัดหาทุนฝึกงานให้เด็กชนกลุ่มน้อยเพื่อให้สามารถเพิ่มรายได้และพัฒนาความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น

4. นโยบายด้านภาษา การค้าทางด้านเกษตร ผลิตผลจากป่า ผลิตภัณฑ์อาหารในชุมชนเหล่านี้จะได้รับสิทธิพิเศษทางภาษา

ในปัจจุบันรัฐได้สนับสนุนให้มีการสอนภาษาของชนกลุ่มน้อยในโรงเรียนที่มีความพร้อมภาษาที่สอนก็มี ภาษาแม่ ถายและ หนุ่ง เป็นต้น มีการแปลหนังสือเป็นภาษาชนกลุ่มน้อย ให้ทุนการศึกษา เพื่อเพิ่มจำนวนนักเรียนชนกลุ่มน้อยให้เข้าเรียนในระดับที่สูงขึ้น จัดตั้งโรงเรียนกินนอนในระดับมัธยมศึกษาสำหรับชนกลุ่มน้อยให้เรียนโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และรัฐยังให้เงินสนับสนุนให้ค่าใช้จ่ายแก่นักเรียนเป็นรายเดือน นักเรียนที่เป็นชนกลุ่มน้อยยังได้โควต้าพิเศษเข้าศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยและสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ครูที่ไปสอนในถิ่นทุรกันดารและพื้นที่สูง ก็จะได้เงินค่าครองชีพพิเศษเพิ่มขึ้น

นอกจากนี้รัฐยังมีโครงการจัดหาเกลือไฮโอดีนให้ชุมชนที่อยู่ห่างไกล ตั้งสถานีอนามัยและจัดหาเครื่องมือและอุปกรณ์ทางการแพทย์ที่จำเป็นให้ รวมทั้งศึกษา อนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของชนกลุ่มน้อย สร้างศูนย์วัฒนธรรมในชุมชน มีโครงการที่จะให้ชนกลุ่มน้อยปลดภาระไม่รู้หนังสือ ฝึกอบรมทักษะทางการค้าและการตลาดให้ชนกลุ่มน้อย ทั้งยังเปิดโอกาสให้ชนกลุ่มน้อยเข้ามามีบทบาททางการเมืองมากขึ้นทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ชนกลุ่มน้อยในเวียดนามได้รับการยอมรับว่ามีบทบาทสำคัญในการเมืองท้องถิ่นของแต่ละเขต รวมทั้งในระดับรัฐบาลกลาง เช่นเป็นสมาชิกคณะกรรมการกลางของพร็อก หรือมียศสูงในกองทัพประชา

ชน เลขานิการพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามคนปัจจุบัน นายมง ดีก แหม่ญห์ ก็เป็นชนกลุ่มน้อยชนเผ่าได้

รัฐพยายามที่จะผลักดันให้ชนกลุ่มน้อยเข้ามาร่วมส่วนหนึ่งของสังคมเวียดนาม โดยใช้นโยบายทั้งการจูงใจและการกำหนดให้ชนกลุ่มน้อยปฏิบัติตาม ซึ่งผลของการนำนโยบายไปปฏิบัติทำให้ชนกลุ่มน้อยมีการพัฒนาทั้งในด้านสภาพความเป็นอยู่ และสิทธิประโยชน์ทางสังคม การศึกษาและเศรษฐกิจ แต่ผลกระทบของนโยบายรัฐที่มีต่อชนกลุ่มน้อยก็ยังปรากฏเป็นระยะและยังมีการพัฒนาโดยรวมที่ไม่เท่าเทียมกับคนเชื้อสายพื้นเมือง ดังที่เจมีสันให้ความเห็นว่า

“ที่ผ่านมา สมาชิกในสังคมเวียดนามส่วนใหญ่มีชีวิตที่ดีขึ้นจากผลของนโยบายการปฏิรูปเศรษฐกิจ แต่ชนกลุ่มน้อยบนพื้นที่สูงส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบเพียงเล็กน้อยจากการเปลี่ยนแปลงนี้ พากເຂາต้องทนทุกข์ทรมานจากโรคร้าย ขาดน้ำสะอาด มีอัตราการรู้หนังสือต่ำ และมีรายได้น้อย ไม่รู้จักพิพากษาและพัฒนาพื้นที่สูงเพียงใดก็ตาม”
(Jamieson 1996: 2)

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาโดยรวม จะเห็นว่ารัฐบาลเวียดนามมีความพยายามที่จะพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของชนกลุ่มน้อย พร้อม ๆ ไปกับการสร้างความเป็นปึกแผ่นของประเทศให้สอดคล้องกับวิถีสังคมนิยม ทำให้เกิดความเป็นเอกภาพและความเป็น “เวียดนาม” ที่มีลักษณะเฉพาะตัวในบริบทของสังคมและวัฒนธรรมเวียดนาม

เอกสารอ้างอิง

Bo Tu Lenh Quan Khu 2 (The committee of Military Zone 2). 1994. Tay Bac: Lich Su Khang Chien Chong My Cuu Nuoc (1954-1975) (Northwest: The History of Resistance against American and Rescue the Country 1954-1975). Hanoi: People's Army Publishing House.

Constitution of the Socialist Republic of Vietnam, The, 1995 The Gioi:Hanoi.

Corlin, C. 1998, "Hmong and the land question in Vietnam: National policy and local concepts of the environment", paper presented at The first International workshop on the Hmong/Miao in Asia. 11-13 September 1998 at Centre des Archives d' Outre-Mer, Aix-en, France.

Cu, H.V. 1992, The Development of the ethnic minority in Vietnam. Hanoi: Office for Ethnic Minorities and Mountainous Areas of the Chairman of the Council Ministers.

Dang, N.V. and et al 2000 Ethnic minorities in Vietnam. The Gioi: Hanoi.

Eastern World. 1955. "Minorities under the Viet Minh" in Eastern World, 9, November, pp17-18.

Evans, G. 1995, "Central Highlands of Vietnam" in R.H.Harnes et al (eds). Indigenous Peoples of Asia. Association for Asian Studies: monograph and Occasional Paper Series 48.

Fall, B.A. 1967, The two Vietnam: A propolitical and military analysis. New York: Frederick A. Praeger.

Jamieson, N. 1996, Ethnic Minorities in Vietnam: A Country profile. Hanoi: Winrock International.

Mai Quang. 1973, "Viet Bac: From the cradle of the revolution to Autonomous Zone." Vietnamese Studies: 132-166.

McAlister, J.T. Jr. 1967, "mountain Minorities and the Viet Minh: A key to the Indochina war."

In Southeast Asian Tribes, Minorities and Nations. Peter Kunstadler (ed.) Princeton: Princeton University Press.

Moise, E.E. 1983, Land reform in China and North Vietnam: Consolidating the revolution at the village level. Chapel Hill: University of North Carolina Press.

Pelley, P. 1998, "Barbarian" and "younger brothers": The remaking of race in postcolonial Vietnam" in Journal of Southeast Asian Studies. 29 i2, September.

Rambo, A.T. 1995, "Defining highland development challenges in Vietnam: Some themes and issues emerging from the conference", : xi-xxvii, in Rambo A.T...[et al]. (eds) The challenges in highland development in Vietnam. Center for Southeast Asian Studies (Berkeley), Center for Natural Resources (Hanoi), East-West Center (Hawaii), Hawaii: USA.

Schliesinger, J. 1997, Hill tribes of Vietnam. Volume 1: Introduction and Overview. Bangkok: White Lotus.

The Nhan. 2000, "60 Ho Kinh Te Moi Ha Tay Keu Cuu Kham Cap" (60 គរបគ្រានៅខេត្ត តែវច្បូកដែលត្រូវការគ្រប់គ្រងទំនើបទំនើបទំនើបទំនើប). Tuoi Tre. Hanoi សិក្សាកម្ម 17: 5.

Viet, C. 1968, "National minorities and nationality policy in the D.R.V." in Vietnamese Studies, 15.

Vietnam News Agency. 1997, "MARD Proposes measures to stop Tay Nguyen migration."

Vietnam News. Hanoi, មិថុនាយោង 4: 1.

Vietnam News Agency. 1998a, "Nhan Dan suggests ways to protect Viet Nam's forests."

Vietnam News. Hanoi, ករក្សាគម្ម 24: 1.

Vietnam News Agency. 1998b, "Seminar assesses new economic zone settlements."

Vietnam News. Hanoi, មេថ្ងាយោង 7.

<<http://education.yahoo.com/reference/factbook/vm/popula.html>> cited 20 January 2005.

<<http://www.undp.org.vn/projects/vie96010/cemma/document/1001.htm>> cited 20 January 2005.

<<http://www.undp.org.vn/projects/vie96010/cemma/document/1002.htm>> cited 20 January 2005.

<<http://www.undp.org.vn/projects/vie96010/cemma/document/1005.htm>> cited 20 January 2005.

<http://www.vietnamtourism.com/e_pages/vietnam/introduction/general/vig frm.htm> cited 20 January 2005.

<<http://www.undp.org.vn/projects/vie96010/cemma/info/2.htm>> cited 20 January 2005.

<<http://www.undp.org.vn/projects/vie96010/cemma/vie96010/ethnic1.htm>> cited 20 January 2005.

ผู้หญิง จินตันทัศน์ และ ความขัดแย้ง ในเวียดนามสมัยราชธานี: กรณีศึกษาผู้หญิงในราชสำนักเวียดนามตั้งแต่เริ่มยุคเอกสารราชวงศ์เจน (ค.ศ. 939-1400)*

อนันท์ธนा เมธานท์**

บทความนี้เป็นการนำเสนอเรื่องราวของผู้หญิงที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งในราชสำนักเวียดนามตั้งแต่พัฒนาการปกครองของจีนในปี ค.ศ. 939 ถึงสิ้นสุดราชวงศ์เจน ในปี ค.ศ. 1400 เน้นไปที่ผู้หญิงในราชสำนักซึ่งอยู่ในฐานะต่าง ๆ อาทิ พระชายาหลวง พระชายารองและพระชนนี ซึ่งมีบทบาทและสถานะเกี่ยวพันกับความขัดแย้งทางการเมืองซึ่งมีผลกระทบต่อพัฒนาการของสถาบันการเมืองการปกครองของประเทศ สะท้อนภาพสังคมโดยเฉพาะสังคมชั้นสูงและวัฒนธรรมที่ปรับเปลี่ยนและยุ่งยาก นอกจากนั้นยังน่าสังเกตว่าการเน้นย้ำความสำคัญของผู้หญิงในฐานะปัจจัยผลักดันการเปลี่ยนแปลงในประวัติศาสตร์ ได้รับการนำเสนออย่างชัดเจนในประวัติศาสตร์นิพนธ์ดังเดิมมากกว่าประวัติศาสตร์นิพนธ์ยุคใหม่หรือแนวใหม่ที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตก สะท้อนถึงจินตันทัศน์เกี่ยวกับอดีต (Perception of the Past) และพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ที่เปลี่ยนแปลงไป

หลักฐานและข้อมูลทั้งหลายที่ใช้ในการศึกษานี้มารวบรวมมาจากเอกสารประเทพศาวดารฉบับทางการ หรือประมวลโดยราชสำนัก ในกรณีของเวียดนามนั้น พงศาวดารประเทพนี้ถือว่าเป็นเสมือน “ประวัติศาสตร์ชาติ” ในการศึกษานี้ใช้พงศาวดารสองฉบับ คือ ด้วยเหตุสืบก่อตัววนที๑ หรือบันทึกประวัติศาสตร์เวียดนามฉบับสมบูรณ์ ประมวลในคริสต์ศตวรรษที่ 13 และมีการเข้าร่วมในคริสต์ศตวรรษที่ 15 และก่อนสิ้นคริสต์ศตวรรษที่ 17 ซึ่งถือเป็นเอกสารชั้นต้น ที่ประมวลขึ้นในช่วงเวลาต่อมา รวมสมัยกับกรอบเวลาที่กำหนดไว้ในบทความนี้ สรุปพงศาวดารฉบับที่สองคือ เดิมดึง

* บทความนี้มีพื้นฐานจากบทความเรื่อง ผู้หญิงกับการเมืองสายตระกูลในราชสำนักเวียดนามราชวงศ์หลีและเจน (ค.ศ. 1010-1400) ตีพิมพ์ในวารสารสังคมชุมชนน้ำใจ คณบดีมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 (2547)

** คณบดีลปศส. มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

¹ Dai Viet Su Ky Toan Thu ฉบับที่ใช้ในการศึกษานี้ เป็นฉบับภาษาเวียดนามปัจจุบัน (กิวหนัง) พิมพ์โดย Nha Xuat Ban Khoa Hoc Xa Hoi ค.ศ. 1998 ในการอ้างอิงจะใช้อักษรย่อคือ TT

เกรียงศีลหงษ์ แห่งน้ำท่ามกลาง ที่เป็นพงศาวดารที่ประมวลขึ้นตามพระราชบัญญัติศึกษา (ค.ศ. 1829-1883) สมัยราชวงศ์แห่งวิริย์นน (ค.ศ. 1802-1945) แม้เป็นเอกสารที่ประมวลขึ้นในยุคหลัง แต่มีลักษณะเด่นคือการเป็นพงศาวดารเชิงสารานุกรม ซึ่งมีการเพิ่มอวาระนิบายต่อเหตุการณ์ ภูมิหลังของบุคคลในประวัติศาสตร์ และมีการค้นคว้าข้อมูลเพิ่มเติมจากเอกสารต่าง ๆ หลากหลาย แบบไม่ต่างจากวิธีการวิจัยเอกสารทางประวัติศาสตร์แบบตะวันตก ส่วนเอกสารอื่นที่ใช้ประกอบในการศึกษาเป็นเอกสารชั้นรองที่เกี่ยวข้องทั้งภาษาเวียดนาม อังกฤษ ฝรั่งเศสและไทย วิธีการศึกษา นั้นยึดการวิเคราะห์เอกสารและเรียบเรียงตามแบบพวรรณนาวิเคราะห์² โดยไม่ยึดแนวคิดทางสังคมแบบใดโดยเฉพาะ

อนึ่ง คำว่า ความขัดแย้ง ที่ปรากฏในบทความนี้ไม่อิงและไม่ได้สังกัดแนวคิดหรือทฤษฎีทางสังคมใดโดยเฉพาะ หากแต่หมายถึงการไม่ลงรอยกันของบุคคล ด้วยทัศนะความคิด หรือผลประโยชน์เป็นต้น

ผู้หญิงเวียดนาม: มิติมุมมองทั่วไป

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปทั้งในวงวิชาการและทัศนะ “ทางการ” ในเวียดนามมองว่าสถานะของผู้หญิงเวียดนามตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนี้ไม่ได้ถูกกดขี่ควบคุม หรือกำหนดให้มีศักดิ์และสิทธิ์ต่ำต้อยกว่าชายเมื่อเทียบกับสังคมอื่นในโลก หรือแม้ในกลุ่มอารยธรรมใหญ่ในเอเชียคืออินเดียและจีน หรือเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กาหลีและญี่ปุ่น แม้อารยธรรมจีนมีอิทธิพลต่อเวียดนามมาช้านาน และลึกซึ้ง แต่เวียดนามยังไม่ยอมรับเอกสารธรรมเนียม จาตุริชหรือแม้แต่ทัศนะแบบจีนที่มีต่อผู้หญิงมาใช้หากมีลักษณะกดขี่บีบคั้นหรือนำมารังสรรค์ แม้แต่ประเพณีการรัดเท้าที่ถือเป็นสัญลักษณ์อันภาคภูมิของ “ผู้ดีจีน” น้ำลายร้อยปี⁴ (See Marr 1981)

² Kham Dinh Viet Su Thong Giam Cuong Muc ฉบับที่ใช้เป็นฉบับภาษาเวียดนามปัจจุบันเข่นกัน พิมพ์โดย Nha Xuat Ban Giao Duc ค.ศ. 1998 ในการอ้างอิงต่อจะใช้อักษรย่อคือ CM

³ หากต้องการศึกษารายละเอียดเพิ่มเติม โปรดศึกษาได้จากบทความเรื่อง ซึ่งกำลังตีพิมพ์ในวารสารสังคมลุ่มน้ำโขง ของศูนย์วิจัยพหุลักษณ์สังคมลุ่มน้ำโขง คณะกรรมการศึกษาศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ปีที่ 1 ฉบับที่ 1

⁴ ศึกษาทัศนะและวัฒนธรรมแบบจีน-ชิงจื้อที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงตั้งแต่สมัยโบราณ ได้จากงานของ Patricia Ebrey (1993) และ Bret Hinsch (1994) เป็นต้น

สิ่งที่มีผลต่อการกำหนดสถานะของผู้หญิงในสังคมอีกอย่างหนึ่งคือกฎหมาย ประมวลกฎหมายสมัยโบราณของเวียดนามที่ได้รับยกย่องว่ามีความสมบูรณ์แบบทั้งในฐานะของการเป็นกฎหมายและยังมีความหมายถึงการเป็นการรักษาไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของเวียดนาม คือประมวลกฎหมายสมัยราชวงศ์เล (ค.ศ. 1428-1786) ที่รูปแบบกฎหมายนั้นขยายบัญมาจากจีน แต่เนื้อหาที่นั้นยังกำหนดตามเงื่อนไขของสังคมเวียดนามจนได้รับการยกย่องจากปัญญาชนเวียดนามตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แม่�ุนสำคัญหนึ่งในกฎหมายนั้นที่มักได้รับการกล่าวถึงคือ สิทธิและสถานะของผู้หญิง ตั้งแต่สิทธิในการรับมรดกหรือมีส่วนแบ่งในมรดกของบุตรสาว สิทธิของภรรยาของข้อห้ามในการขายภรรยาและบุตรสาว สิทธิของภรรยาหมายหรือแม้แต่การบังคับหญิงที่เป็นข้าทาสบริวารให้ตกเป็นภรรยาของนาย ซึ่งมักเกิดขึ้นในครอบครัวชนชั้นสูง เป็นต้น และแนวคิดทั้งหลายนี้ยังได้รับการสืบทอดและส่งอิทธิพลมาถึงประมวลกฎหมายในยุคใหม่ (Huy 1987, 81-5)

ภาพลักษณ์อันโดดเด่นของผู้หญิงเวียดนามดูเหมือนเป็นส่วนหนึ่งของทัศนะหรือจินตนาการที่เกี่ยวกับอดีตและพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของเวียดนามเป็นอย่างมาก ประวัติศาสตร์เวียดนามที่ได้รับการถ่ายทอดกันมาถึงทุกวันนี้โดยเฉพาะในสังคมเวียดนามเองมีแก่นเรื่องอยู่ที่ความรักษาติด การต่อสู้กับต่างชาติเพื่อรักษาเอกราช เรื่องราวของผู้หญิงที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับแก่นเรื่องเช่นนั้นก็ได้รับการกล่าวถึงเช่นกัน

เรื่องราวของวีรสตรีสองพี่น้องสกุลจึง หรือนางจึงจี้กและจึงหญิง ที่ชาวเวียดนามเรียกว่า ยายบ่าจึง (hai ba Trung) ผู้นำชาวเวียดนามต่อสู้ขับไล่จีนเมื่อ ค.ศ. 40 และตั้งตนเป็นกษัตริย์หญิงครั้งแรกของเวียดนาม ได้รับการกล่าวถึงในหน้าประวัติศาสตร์นามช้านานทั้งในงานเขียนของบุคคลนอกราชสำนัก อาทิ เวียดเตี้ยนอุลิสตีบ ในคริสต์ศตวรรษที่ 13 หลินนามจิกไกว ในคริสต์ศตวรรษที่ 14-15 ที่จัดให้ทั้งสองเป็นบรรพชนที่ควรเชิดชูบูชา และบันทึกประวัติศาสตร์ฉบับทางการไม่ว่าจะเป็นด้วยเหวียตสือกีตว่าวนทือ ในคริสต์ศตวรรษที่ 13 และ 15 และ เคิมดิ่ง เหวียตสือหงสานเมืองหมุก ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 สิงที่น่าสนใจเมื่อยคีกรณีบันทึกประวัติศาสตร์ของทางการนั้น แม่ผู้เขียนเป็นปัญญาชนราชบัณฑิต ที่ยึดถือรวมเนื้อมجاเริตแบบจีนหรือสำนักหยู—ชงจื้อ ซึ่งมีเชื้อเดียวกันในการลดทอนความโดดเด่นของผู้หญิงอยู่แล้ว โดยเฉพาะบทบาทในการลุกขึ้นจับอาวุธ ชี้ช้าง นำทัพทั้งหญิงชายเข้ารุกไล่ข้าศึกและตั้งตนเป็นกษัตริย์ เช่นวีรสตรีสกุลจึง ลักษณะหัวหาญเช่นนี้ยังได้รับการยอมรับกล่าวถึงจากปัญญาชนเวียดนามในราชสำนักดังเนื้อหาในพระราชพงศาวดารทั้งหลายข้างต้น ซึ่งนับว่าเป็นการ “แหกกรอบ” ทัศนะแบบหยู-ชงจื้อไม่น้อย แต่เรื่องราวคุณงามความดีและความสามารถของผู้หญิงในหน้าประวัติศาสตร์นั้นดูจะสิ้นสุดลงพร้อมการสิ้นพระชนม์ของราชินีสกุลจึงทั้งสอง

ชาวเวียดนามในวันนี้ถือว่าสถานะของผู้หญิงในสังคมของตนไม่ได้ดีต่ออย่างเมื่อเช่นในสังคมอื่นดังการอ้างถึงเรื่องราวของวีรสตรีสกุลจึงข้างต้น นักปฏิวัติเวียดนามดูเหมือนไม่ถือว่าเวียดนามมี “ปัญหา” เกี่ยวกับสถานภาพของผู้หญิงอย่างโดยเด่นชัดแจ้งจนต้องนับเป็นพัฒกิจที่ต้อง “ปลดปล่อย” เหมือนในบางสังคม จนกลายเป็นการสร้างอัตลักษณ์แก่เวียดนามประหนึ่งว่าเวียดนามยอมรับและยกย่องผู้หญิงมาก่อนสังคมตะวันตก บังกอก็อ้างย้อนหลังไปถึงสมัยบุพกาล หรือยุคที่เวียดนามยังเป็นสังคมหมู่บ้านว่าเป็นโลกแห่งการยกย่องผู้หญิง แต่ทัศนะเช่นนี้เริ่มเปลี่ยนไปเมื่อชนชั้นนำเริ่มรับวัฒนธรรมจีนเมื่อสู้ยุค “feudal” นำไปสู่การก่อรูปสังคมแบบปีตากิปไตยหรือการยกให้สถานะของผู้ชายมีบทบาทนำ ซึ่งกลายเป็นประเดิมที่ถูกโجمตีจากปัญญาชนเวียดนามยุคใหม่ที่ถือเป็นตัวแทนความคิดแบบ “ชาตินิยม” ถึงแม้การศึกษาที่อิงหลักฐานใหม่บางอย่างในภายหลังได้ชี้ให้เห็นแล้วว่าทัศนะเช่นว่านี้อาจไม่ถูกต้องนัก อาทิหลักฐานที่ปรากฏในประมวลกฎหมายสิริราชวงศ์เดดงที่กล่าวไปแล้วเป็นต้น (See Huy 1986)

โลกทัศน์และภูมิปัญญาในเรื่องผู้หญิงจากจีนมาถึงเวียดนามพร้อม ๆ กับการยึดครองทางการเมืองนับแต่สมัยชั้นเมื่อกว่าสองพันปีมาแล้ว แต่ระดับชั้นของการรับวัฒนธรรมจีนในเวียดนามก็แตกต่างไปแต่ละมิติทั้งด้านการเมืองและสังคม กลุ่มชั้นนำชั้นในสังคม รวมถึงความแตกต่างที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาต่าง ๆ โดยทั่วไปถือว่าชนชั้นนำคือกลุ่มคนที่รับเอาวัฒนธรรมจีนมาใช้มากที่สุด แต่อย่างไรก็ตามต้องถือว่าจุดเด่นของเวียดนามยังอยู่ที่การคัดสรรสิ่งที่ได้รับจากจีนตามแต่ “จริต” ของตน เพราะลักษณะทางภาษาของเวียดนามมีความแตกต่างจากจีนเป็นอย่างยิ่ง นับแต่สภาพภูมิศาสตร์และอาณาเขตการเมือง จำนวนประชากรและทรัพยากรเป็นต้น ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยหลักในการกำหนดพัฒนาการทางประวัติศาสตร์

จากนี้ไปจะนำเสนอด้วยขั้ดเดย়ที่เกี่ยวพันกับผู้หญิงในราชสำนักตั้งแต่เริ่มยุคเอกสารชั้นสิ้นสุดราชวงศ์เจื่นหรือนับแต่ปี ค.ศ. 939-1400 เน้นเฉพาะกรณีที่มีผลกระทบต่อความเป็นไปในด้านต่าง ๆ ของราชสำนักอย่างชัดเจน ทั้งยังกล่าวเป็นประเดิมที่ปัญญาชนราชบัณฑิตผู้ประมวลประวัติศาสตร์ทางการในยุคหลังต้องวิพากษ์วิจารณ์ให้เป็นสมേือน “บทเรียน” ของคนรุ่นหลัง บทวิพากษ์เหล่านี้คือ จินตนทัศน์ของคนอีกรุ่นหนึ่งผู้จะท้อนเหตุการณ์ในอดีตยุคสมัยหนึ่ง

ความขัดแย้งในยุคเอกสารชั้นต้น: ราชวงศ์โข ดึงและเล (ค.ศ. 939-1009)

เรื่องราวของผู้หญิงหาได้สถาบันจากหน้าประวัติศาสตร์ของเวียดนามไม่ แต่หากปรากฏอยู่ดังเช่น เรื่องของวีรสตรีสกุลจึงที่กล่าวถึงไปแล้ว และในพงศาวดารหลวงฉบับหลักทั้งหลายที่ประมวลขึ้น โดยขุนนางราชบัณฑิตยุคหลัง ก็ถือเป็นครมเนียมที่ต้องกล่าวถึงการสถาปนาพระชาวยาทั้งหลวง และรอง พระชนนีพันปีหลวงและเจ้าจอมหม่อมห้ามทั้งหลาย ทั้งเรื่อง “ดี” และ “ร้าย”

กษัตริย์องค์แรกในยุคเอกสารชุดของเวียดนามคือโงเกี้ยน (ค.ศ. 939-951) ปรากฏเรื่องราวผู้หญิงที่เป็นพระชายาเป็นครัว้แรกปี 939 นั้นเอง เป็นการสถาปนาพระชายาจากสกุลเชื้อ ขึ้นเป็น ห่วงให้ ที่มาของพระนางเชื้อ สะท้อนถึงธรรมชาติว่าด้วยการเมืองที่มีผู้หญิงเป็นเงื่อนไขสำคัญว่า

พระนางเชื้อเป็นธิดาของเชื้อเสียนแห่ง ก่อนนี้โงเกี้ยนเป็นแม่ทัพของเสียนแห่งเสียนแห่ง (ชื่นขอบ) จึงประทานธิดาให้ จากนั้นจึงตั้งให้นางเป็นพระชายาหลวง (ห่วงให้) (CM 1998, I, 224)

แต่ไม่นานจากนั้น การเมืองเรื่องผู้หญิงก็เผยแพร่ในอุตุนต์ ค.ศ. 945 เมื่อน้องของพระนางเชื้อ คือ เชื้องตามตา ตั้งตัวเป็นเจ้า ใช้ตำแหน่ง เวือง ซึ่งเป็นบรรดาศักดิ์ระดับสูงสุดตำแหน่งหนึ่ง (จิน เรียกว่า ovar หรืออ่อง นั้นเอง) เรียกตัวเองว่า บึงเวือง และซิงราชสมบัติจากกษัตริย์ราชวงศ์ใน ยามที่โงเกี้ยนกำลังประชวรหนัก กองกำลังของบึงเวืองยึดพระราชวัง กระหั่งพระโอรสของโงเกี้ยนต้องหลบหนีไป แล้วตั้งให้พระโอรสของโงเกี้ยนคือโงเชื่องวัน เป็นบุตรบุญธรรมของตน ยกโอรสของพระชายารองทั้งหลายให้เป็นโอรสของพระพี่นางคือพระนางเชื้อ สุดท้ายนำไปสู่ สองครามกลางเมืองซิงคำน้ำจาระหัว่สกุลโงกับสกุลเชื้อ และซัยชนะตกเป็นของสกุลโง แต่กลับ ปรากฏว่าในปี 968 ขุนศึกผู้หนึ่ง ถือโอกาสเมื่อสถานการณ์ผุ่งเหยิง ซิงคำน้ำจาระหัว่ตั้งตนเป็นผู้นำ คนใหม่ สถาปนาสถานะเป็น จักรพรรดิพระองค์แรกในยุคเอกสาร พระนามดิงเตียนหัว่เด่ หรือ จักรพรรดิดิงเตียน

เรื่องราวเกี่ยวกับผู้หญิงปรากฏขึ้นทันทีในปี 970 และถือเป็นปรากฏการณ์พิเศษที่เกิดขึ้น เป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์เวียดนาม คือการสถาปนาพระชายาหลวงหรือหัว่ให้สมอันหัว่ พระองค์ ราชบัณฑิตเลวน ชีวถึงกับต้องเขียนบทวิจารณ์แทรกในพงศาวดารฉบับนี้ มีข้อความว่า

ไม่เคยได้ยินว่ามีการสถาปนา (จักรพรรดินี) พร้อมกับถึงหัวพระองค์ในคราวเดียวกัน จักรพรรดิเตียน ไม่ทรงรู้ความเนียมแต่โนบราณ ทั้งข้าราชบริพารยังไม่มีใครรู้จักว่าyleoซึ่ง ภายหลังราชวงศ์เล ถึงสมัยราชวงศ์หลิยังดำเนินร้อยตาม นับเป็นที่มาของความยุ่งเหยิงวุ่นราษฎร (CM 1998, I, 238)

เห็นได้ว่าราชบัณฑิตสำนักของจีอี้เซ่นเลวนเขียนถือว่าการตั้งจักรพรรดินีพร้อมกันถึงห้าพระองค์นับว่า
แปลกประหลาดและผิดธรรมเนียมโบราณ กระทั้งนำไปอธิบายว่าเป็นหนึ่งในที่มาของความยุ่งยาก
ในสมัยดิบ ความหมายของการตั้งจักรพรรดินีห้าพระองค์นั้น อธิบายได้ง่าย ๆ คือการตั้งเมี้ยหลวง
ห้าคน ซึ่งถือว่าทุกคนยอมมีสถานะในครอบครัวขององค์จักรพรรดิทั้งหมดเทียมกัน สิ่งต่อขัดต่อธรรม
เนียม หมายถึงการปฏิเสธระบบ “ฐานันดร” ของเมีย ในครอบครัวตามอารีตจีน เป็นการปฏิเสธ
ระบบการจัดชั้นของเมีย ซึ่งในสังคมจีนถือว่ามีความหมายสำคัญยิ่งและสืบทอดต่อเนื่องกันมา
ตั้งแต่ครอบครัวขององค์จักรพรรดิลงมาจนถึงสามัญชน การจัดชั้นของเมียแบบจีนเช่นนี้หมาย
ถึงความมั่นคงหรือเสถียรภาพ ในครัวเรือนที่ฝ่ายชายหรือบรรพชนจึงคาดหวังและได้รับถือปฏิบัติ
สืบทอดเนื่องมานับพันปี

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นสะท้อนว่าผู้นำระดับจกรพรดิษฐ์ของเวียดนามไม่เพียงแต่ยังรักษาธรรมเนียม “หล่ายเมีย” ที่สืบทอดมาแต่สังคมเกษตรกรรมแบบบุพกาล ซึ่งไม่แตกต่างจากจีนแล้ว สิ่งที่ไม่ยอมรับปรับเปลี่ยนได้ง่าย ๆ คือการสร้างความมั่นคงในครอบครัวด้วยวิธีการแบบจีน คือการจัดแบ่งฐานะของเมียหรือพระชายาให้มีความสูงต่ำลดหลั่นกันไป หากแต่เลือกใช้วิธียกให้ฐานะเสมอภาค แต่กรณั้นก็ไม่อาจยืนยันได้ว่าเหตุผลที่แท้จริงของการกระทำเช่นนี้จะหมายถึงการสร้างความมั่นคงในครอบครัวจริงหรือไม่ หรือเป็นด้วยเหตุผลเชิงจิตใจส่วนพระองค์มากกว่า เพราะนอกจากการกระทำเช่นนี้ได้ถูกราชบัณฑิตย์คุหลังเช่นเลวันอีวิพากษ์วิจารณ์ในเชิงลบแล้ว เหตุการณ์จิวงที่เกิดขึ้นกับราชวงศ์ดิบุคดีราชวงศ์ดิง darmongkhay ได้เพียงสิบสามปี มีจกรพรดิศกรองบัลลังก์เพียงสองพระองค์

เรื่องราวด้วยเรื่องของจักรพรรดิในสมัยต่อมาคือ เลด่าเยแห่ง (ค.ศ. 980-1005) ที่ล้มราชวงศ์ดิบ ถึงปีที่สามของรัชกาล เลด่าเยแห่งยึดกุมราชอาณาจักรและทรงตั้งตัวเป็นจักรพรรดิ “วีรกรรูป” ครั้นนี้ได้รับการจากไว้ในพงศาวดาร หรือว่า “วีรกรรูป” ที่ประมวลในคริสต์ศตวรรษที่ 13 และชำระใหม่ในคริสต์ศตวรรษที่ 15 ราชบันทิตผู้ชำระครั้งหลังคือ โนสีเลียน เขียนกวีราณ์ตามทัศนะของผู้ยึดหลักคำสอนสำนักของจีอิริว่า

วิถีแห่งสามีภรรยา คือรากฐานคุณธรรมความเป็นมนุษย์ นี่นับเป็นคุณลักษณะแห่งผู้เป็นเจ้า แต่เดียวยแห่งกลับกระทำการอุบัทช์لامกับประชาชนเจ้ากรพรดิ ถึงกับดังให้เป็น ชายาของตนอย่างไร้สำนึกดิฉชอบ (TT, I, 222)

ปัญหาและความขัดแย้งทั้งหลายข้างต้นก็ได้ขึ้นในช่วงที่เริ่มนีการก่อร่างสร้างความมั่นคงและจัดระบบการปกครองใหม่ในยุคเอกสาราช ดูเหมือนว่าความขัดแย้งที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงในราชสำนักเป็นภาพสะท้อนอีกหนึ่งของความไม่สงบตัวใน การสร้างรูปแบบสังคมช่วงเปลี่ยนผ่านจากรูปแบบพื้นเมืองที่มีพื้นฐานจากระบบสังคมแบบหมู่บ้าน ระบบเครือญาติและครอบครัวที่ไม่ซับซ้อน ไม่มีกฎเกณฑ์แบบแผนตายตัว ไปสู่รูปแบบใหม่ที่เป็นระบบระเบียบซับซ้อนตามแบบจีน ซึ่งพิสูจน์ให้เห็นแล้วว่าได้ก่อให้เกิดปัญหาอย่างมากแก่ชนชั้นนำเวียดนาม

การเมืองของพระชายาสมัยหลี (ค.ศ. 1010-1225)⁵

ในปี 1010 หลีกงข่วน ขุนศึกที่เคยรับใช้ราชวงศ์เลือกโอกาสขึ้นมาจัดตั้งตนเป็นเจ้าท่ามกลางสถานการณ์เหยิงของราชสำนักเลี้ยง ต่อมาจึงตั้งตนเป็นจักรพรรดิ สถาปนาราชวงศ์หลีและย้ายราชธานีไปยังทั้งสองหรือสามอยู่ในปัจจุบัน

ภาพลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ทั่วไปของสมัยหลีคือการเริ่มสร้างความมั่นคงทางการเมือง ระบบราชการและการจัดการสังคมจนทำให้ราชวงศ์หลีเป็นราชวงศ์แรกในยุคเอกสาราชที่สืบทอดอำนาจยาวนานที่สุด แต่่น่าสนใจไม่น้อยที่ความสืบเนื่องเช่นนี้แห่งไว้ด้วยเรื่องราวความขัดแย้งในราชสำนักและมีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงที่รุนแรงและนองเลือดที่สุดอีกยุคหนึ่งในประวัติศาสตร์เวียดนาม และเป็นครั้งแรกที่ผู้หญิงกล้ายเป็น “ตัวละครเอก” ในสมรภูมินองเลือดครั้งยุคแรกนี้ ต่างจากสมัยราชวงศ์ขุนศึกใน ดิงและเด ที่ดูเหมือนผู้หญิงเป็นฝ่าย “ไร้ปากเสียง” หรือเป็นผู้ตอกอยู่ใต้การควบคุมชั้นนำโดยผู้ชาย

ประเด็นเกี่ยวกับผู้หญิงสมัยหลีเริ่มขึ้นด้วยการสืบทอดประเพณีการตั้งพระชายาหลวงหรือหัวเราะให้เสมอ กันมากกว่าหนึ่งพระองค์ ธรรมเนียมเช่นนี้มีผิดแปลกไปจากจารีตแบบจีนที่ยึดถือกัน และเป็นอีกหนึ่งธรรมเนียมที่เวียดนามไม่เดินตามรอยจีน

ในงานเขียนชื่อ เหวี่ยตสามทงเข้าตั่งหล่วน หรือ วิพากษ์ประวัติศาสตร์เหวี่ยต ที่ประมวลขึ้นตามพระราชโองการในคริสต์ศตวรรษที่ 16 โดยราชบัณฑิตเลตุง วิพากษ์เรื่องของจักรพรรดิในราชวงศ์หลีที่มีกรณีกับผู้หญิงอย่างรุนแรงว่า

⁵ สำหรับประวัติศาสตร์เวียดนามแบบทั่วไป สามารถอ่านได้จากงานเขียนเหล่านี้ อาทิ Tran Trong Kim (1998) ประวัติศาสตร์เวียดนามที่ตีพิมพ์มากที่สุดและหนึ่ง ใช้แนวทางการเขียนแบบเก่า อิงพงศาวดาร หรืองานของเหยียนดักเวียน แปลโดยเพ็ชรี สุมิตร (2545) ใช้แนวทางการเขียนแบบมาร์กชิสต์และชาตินิยม หรืองานภาษาฝรั่งเศสของ Le Thanh Khoi (1981) ที่อิงแนวทางมาร์กชิสต์แต่ไม่ยึดแนวคิดชาตินิยมแบบทางการที่ปรากฏในเวียดนาม

(องค์ถายโต-จักรพรรดิหลีถายโต) ทรงมีคุณสมบัติควรค่าแก่การเป็นเจ้า ...

หากแต่องค์ถายโตที่ทรงตั้งจักรพรรดินี้ถึงสามพระองค์พร้อมกัน (ถือว่า)

ลุ่มหลงกามคุณ เป็นเหตุให้ครอบครัวยุ่งเหยิง ... องค์แตงตง (จักรพรรดิหลีแตงตง)

ทรงรักชาติ รักไพร่ฟ้า...องค์แตงตงทรงตามรอยองค์ถายโต ตั้งพระชายาถึงห้าพระองค์

ก่อเกิดปัญหาติดตาม...องค์ถวินตงเชื้อฟังพระมารดา (เสี้ยง) อย่างไรก็ได้ต่อรอง

กระทั้งสั่งจำขังพระมารดาแท้จนสิ้นพระชนม์ ทั้งยังให้เหล่าขุนนางยกบุตรสาวให้สมรสกับชายอื่น

องค์เกินตงนั้นฟังแต่คำณูง ไร้ปัญญาพินิจ...องค์ก้าวตั้งมั่นมากกากมคุณ

องค์เหว่ตงม้าม้าสุรา Narī... (อนันท์ธน 2546, 77-8)

เนื้อหาข้างต้นเป็นการวิจารณ์ตามธรรมเนียมของราชบันทิตยุคหลังในสมัยราชวงศ์เจิ้น (ค.ศ. 1225-1400) และ เลยุคหลัง (ค.ศ. 1428-1786) วิพากษ์อดีตจักรพรรดิในราชวงศ์หลี เนื่องจากได้รับการตั้งจักรพรรดินิเสมอกันมากกว่าหนึ่งพระองค์ยังคงตกรอความจากสมัยก่อนหน้า ทั้ง

ยังปรากฏอิทธิพลของสตรีหรือพระมารดาที่มีต่อราชกิจ และสะท้อนถึง “ความชัดแย้ง” จนนำไปสู่

โศกนาฏกรรมนองเลือดในหมู่สตรีสูงศักดิ์ที่เกี่ยวข้องกับองค์จักรพรรดิหลายกรณี เช่นการสัง

ประหารพระชายาของอดีตจักรพรรดิที่มีศักดิ์เป็นพระชนนีพันปีหลวง พร้อมนางสนองพระโอชูใน

แผ่นดินก่อนหน้ายังสิบชีวิตด้วยการฟังหัวเป็น (CM 1998, I, 277) อีกกรณีคือการให้เหล่าขุนนาง

ราชสำนักไม่จำต้องนำบุตรสาวมาถวายให้เป็นพระชายา นับว่าชัดต่อธรรมเนียมการสร้างพระราช

อำนาจหรือการเผยแพร่เดชาบุรุษในฐานะของพระประมุขเป็นอย่างยิ่ง นั่นคือไม่ทรงจริงจังกับ

ธรรมเนียม “หลายเมี่ย” ซึ่งเป็นแกนกลางของระบบครอบครัวแบบจีน ส่วนจักรพรรดิอีก 2 พระองค์

หลังนั้นถือว่าตกอยู่ในอิทธิพลของสตรีอย่างหนักหน่วง ซึ่งกลับถือเป็นสิ่ง “ผิด” ต่อธรรมเนียมผู้นำ

ตามหลักคุณธรรมแบบจีดี

จักรพรรดิหลีถวินตงทรงขึ้นครองราชย์เมื่อทรงพระเยาว์ ด้วยพระชนชาเพียงเจ็ดปี พระองค์เป็นพระโอร摊ของเจ้าจอมอี้ลัน ในจักรพรรดิหลีแตงตง (ค.ศ. 1054-1072) เพราะพระชายาหลวงนั้นไม่มีพระโอร摊 ต่อมากจักรพรรดิหลีถวินตงทรงสืบธรรมเนียมการตั้งพระชายาหลวงเมื่อฉัน เช่นยุคก่อน ด้วยการตั้งพระชายาหลวงสาม พระองค์ พร้อมตั้งพระสนมอีก 36 นาง ในปี ค.ศ. 1115 สะท้อนให้เห็นว่าทรงวิตกรว่าจะไม่มีรัชทายาทสืบราชบัลลังก์ และดูเหมือนยังเป็นผลจากการที่แนะนำของพระมารดาที่อาจวิตกรว่าพระโอร摊จะไม่มีรัชทายาท ซึ่งหมายถึงความมั่นคงในการสืบทอดอำนาจ (CM 1998, I, 364)

ตามกฎหมายเที่ยรบาลเวียดนาม พระชายาหลงต้องทรงอยู่ในฐานะของ “พระมารดา” หรือ พระชนนีของจักรพรรดิ อย่างไรก็ตาม พงศาวดารได้ระบุว่าจากนั้น พระนางอีลานไม่พอพระทัยที่ยังทรงเป็นเพียงเจ้าจอม ทั้งที่ทรงเป็นพระมารดาแท้ ๆ จึงทรงขอให้พระโอรสคือองค์จักรพรรดิ สั่งขังพระชนนีพันปีหลวง และประหารพระนางพร้อมสนมเจ้าจอมในรัชกาลก่อนด้วยการฝังทั้งเป็นถึง 76 ชีวิตที่สุสานดีดัจก้าพรรดิ

ราชบัณฑิตโงสีเลียนผู้ประมวลพงศาวดารฉบับหลวง ด้วยเหวี่ยตสือกีตว่า “วันที่อ ได้แทรกข้อ วิจารณ์ต่อเหตุการณ์ที่ถือว่ารุนแรงและนองเลือดที่สุดในราชวงศ์หลีครั้งนี้ ด้วยการบอกเล่าเหตุการณ์เป็นหลังซึ่งเล่าลือกันสืบต่อมาจนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 15 เสมือนเป็น “บทเรียน” ว่า

องค์เลียนตงทรงบปรีชา พระนางลิงยิน (Linh Nhan) (พระชนนี) เป็นผู้ลุ่มในพระพุทธศาสนา แต่เหตุไดกลับสังหารพระมารดาขององค์จักรพรรดิ ...ความริชยาคือคุณลักษณะของสตรีเพศ โดยแท้ (TT, 1998, I, 277)

ความสำคัญของเหตุการณ์ครั้งนี้ไม่ได้มีความหมายเพียงการต่อสู้ซึ่งอำนาจของผู้หญิงขั้นสูง สองคนเท่านั้น หากแต่ผลของเหตุการณ์สังหารหมู่ครั้งที่ถือว่า “วันของเลือดที่สุดในราชสำนักเวียดนาม” ยังมีผลกระทบไปถึงการเมืองด้วย เพราะถือว่าการกำจัดพระชนนีและราชครุฑีด้วยแล้วแต่ (Ly Dao Thanh) เป็นการยึดอำนาจจากจักรพรรดิ พระมารดาถูกไล่เป็นผู้เมืองทิพลต่อการตัดสินใจของพระองค์ ผลลัพธ์ในภาพรวม ยังเป็นการทำลายกระบวนการเปลี่ยนแปลงของระบบราชการที่กำลังปรับเปลี่ยนไปสู่ระบบที่มีขุนนางเป็นผู้บริหารให้ซังก์ไปรษะหนึ่ง และอาจทำให้ระบบราชการสมัยหลีไม่อาจพัฒนาไปสู่ระบบราชการแบบจีนได้เต็มที่ดังมีการศึกษาในงานด้านประวัติศาสตร์การเมือง

ความวุ่นวายขัดแย้งที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงยังคงโดดเด่นเห็นชัดในรัชกาลต่อมา เมื่อ จักรพรรดิองค์ใหม่คือหลีเทินตงขึ้นครองราชย์ในปี 1128 จักรพรรดิพระองค์นี้ครองราชย์ไม่นานนัก ทรงรับตั้งพระชายหลวง หรือ หวานใจ ระหว่างให้ และตั้งรัชทายาทที่เป็นพระโอรส แต่ต่อมากลับปรากฏว่า เจ้าจอมสามพระองค์รวมตัวกันเป็นให้จักรพรรดิทรงเปลี่ยนรัชทายาทขณะที่จักรพรรดิทรงประชวร หนัก จนเป็นผลสำเร็จ รัชทายาทเดิมถูกปลด รัชทายาทองค์ใหม่เป็นพระโอรสของเจ้าจอมสกุลเล ชั่งนีพระชนนีเพียงสามพระยา ผลย่อมหมายถึงอำนาจการเมืองในรัชกาลใหม่ตกอยู่ในกระบวนการคุมของพระมารดา ส่วนพระชายาหลวงหรือหวานใจท้องต้องเสียพระราชอำนาจไปในที่สุด (CM 1998, I, 392-3)

จักรพรรดิพระองค์ใหม่คือหลีแองตง ขึ้นครองราชย์เมื่อทรงพระเยาว์ การบริหารราชการทุกอย่างในพระหัตถ์ของพระมารดาที่เดิมดำรงพระยศเป็นเพียงเจ้าจอมหรือชายาของ แต่บัดนี้ทรงสถาปนาพระองค์เองในพระปรมາภัย酵จักรพรรดิขึ้นเป็น ถายให้ หรือพระชนนีพันปีหลวงอย่างสมบูรณ์ พร้อมอดีตเข้าจอมอีก 2 พระองค์ เหตุการณ์เด่นที่เกิดขึ้นตามมา คือการปราบกูต้าของบุรุษีว่า โด้เองหู พงศาวดารระบุว่าเป็นผู้ที่พระชนนีพันปีหลวง ทรง “โปรด” ถึงซักนำให้เข้าวังตั้งให้เป็นหัวหน้าราชองครักษ์ แท้จริงโด้เองหูผู้นี้ก็เป็นน้องชายของพระชนนีอีกองค์หนึ่งนั่นเอง และได้เองหูได้กล่าวเป็นผู้มีอิทธิพลสำคัญในราชสำนักหลีปีอกหlaysปี กระทั้งจักรพรรดิหลีแองตงคงยังต้องทรงรับบุตรสาวของโด้เองหูมาเป็นพระชายาหลวง และมีพระโอรสด้วย ซึ่งต่อมาได้เป็นรัชทายาทและขึ้นครองราชย์เป็นจักรพรรดิหลีกวางตงในปี 1176 พระมารดาสกุลได้กล่าวเป็นพระชนนีพันปีหลวง (CM 1998, I, 418)

การเมืองและการสืบทอดอำนาจในราชสำนักหลีดูเหมือนเข้าสู่วิจารณ์เมืองที่มีผู้หญิงเกี่ยวข้องอย่างไม่อาจจอดพันได้แล้ว ในเวลาไม่ถึง 20 ปีสุดท้ายของราชวงศ์หลี อำนาจสกุลโด้จุบสิ้นลง แต่สกุลใหม่เข้ามายแทนที่ คือสกุลเจี้น ซึ่งสมาชิกสกุลเจี้นเข้ามามีอิทธิพลผ่านการทำศึกปราบกูต้า แต่ไม่พ้นที่ผู้หญิงกล่าวเป็นสิ่งผูกมัดยึดโยงในการสร้างอำนาจการเมืองต่อมา เมื่อมีการถวายข้าศึกษาสกุลเจี้นให้เป็นพระชายาจักรพรรดิเจี้นแห่งตั้งพี่ชายให้เป็นขุนนาง ต่อมาพระชายาได้ขึ้นเป็นพระชายาหลวง หรือห่วงให้ พี่ชายได้เป็นแม่ทัพใหญ่ ปิดท้ายด้วยการตั้งพระราชนิคเป็นรัชทายาท นับเป็นปราบกูต้าที่มีความสำคัญมากในประวัติศาสตร์เวียดนามที่ผู้หญิงได้ขึ้นเป็นรัชทายาท แต่แท้จริงก็หมายถึง “หุ่นเชิด” ของพระญาติฝ่ายชายทั้งสิ้น เพราะสุดท้ายในปี 1225 พระปิตุลาภัยด้านอำนาจและปลดจักรพรรดินีน้อย หลีเจียวห่วง ที่มีพระชนนีเพียงเจ็ดพระชายาเสีย และยังตามไปปัลพระชนนีพระบิดาที่ผนวชอยู่ที่วัด เป็นการปิดด้ากราชวงศ์หลีลงเพียงเท่านั้น

ผู้หญิงกับการเมืองสายตระกูลสมัยเจี้น (ค.ศ. 1225-1400)

ปัญหาจากอิทธิพลของสายตระกูลฝ่ายหญิงหรือชายาของจักรพรรดิที่นำไปสู่การสิ้นสุดราชวงศ์หลี อาจทำให้ราชวงศ์เจี้นเรียนรู้ว่าไม่อาจปัญหานั้น เจี้นถูกดูถูกตัวไปเป็นผู้สำเร็จราชการ คุณอำนาจอยู่เบื้องหลังจักรพรรดิที่ยังทรงพระเยาว์มาก จากนั้นจึงเริ่มดำเนินการสร้างความมั่นคงให้แก่ ราชวงศ์เจี้นด้วยวิธีการต่าง ๆ นับแต่ระบบเปลี่ยบและสถาบันการเมือง แต่ที่สำคัญคือการจัดระบบเปลี่ยบข้าราชสำนักฝ่ายหญิง อาจจำแนกเป็น “ยุทธธวี” ได้สองแนวทางหลัก คือหนึ่ง ควบอำนาจกวดข้ามข้ามแผ่นดินก่อ แล้วสอง “เปลี่ยบแผ่นดินให้เป็นของสกุลเจี้นโดยแท้” ด้วยการริเริ่มระบบความสัมพันธ์ร่วมสายเลือด

วิธีการแรก เริ่มจากการตั้งพระพี่นางของตนซึ่งเป็นอดีตพระชายาหลวงสกุลเจิ่นในอดีต จักรพรรดิราชวงศ์หลี ให้เป็นองค์หงส์ งานนี้จึงเริ่ม “การดัดล้าง” เชือสายราชวงศ์หลีครั้งสำคัญใน ตำแหน่งฝ่ายใน ด้วยการส่งข้าราชสำนักหงส์และบรรดาองค์หงส์ เชือพระวงศ์สกุลหลีไปเป็นคู่ ครองของ “ชนป่าเลื่อนชายแดน” ในปี ค.ศ. 1226 หรือหลังสถาปนาราชวงศ์ไม่ถึงปี แสดงให้เห็นว่า เจินถุโควิตกต่อปัญหาที่อาจเกิดในราชสำนักฝ่ายใน (CM, 1998, I, 445-6)

วิธีการสำคัญอันเป็นเอกลักษณ์ของราชวงศ์เจิ่นในการสร้างความมั่นคงของราชตระกูลซึ่ง ไม่ใช้แบบบุคคลิกก่อนหน้ายังเกี่ยวข้องกับการจัดการครอบครัว หลักฐานที่ปรากฏในพงศาวดารทั้ง หลายระบุต้องกันว่า ราชวงศ์เจิ่นยึดถือการมีความสัมพันธ์ร่วมสายเลือดต่อเนื่องยาวนานถึงปลาย ราชวงศ์ เริ่มต้นในปี 1251 หรือ ราช 25 ปีหลังการสถาปนาราชวงศ์ พงศาวดารหลวงทุกฉบับระบุ ว่า จักรพรรดิได้พระราชทานพระธิดาให้แก่เชือพระวงศ์หลายพระองค์ บางครั้งยังมีการ “เปลี่ยน มือ” ให้เป็นพระชายาของเชือพระวงศ์มากกว่าหนึ่งพระองค์ ในทางกลับกัน เช่น ในปี ค.ศ. 1258 จักรพรรดิเจิ่นแต่งตั้งขึ้นครองราชย์ก็ทรงอภิเชกพระธิดาของเชือพระวงศ์สกุลเดียวกันให้เป็น จักรพรรดินี นับเป็นการขัดต่อธรรมเนียมแบบราชสำนักจีนอย่างชัดเจน ทั้งยังเป็นเรื่องต้องห้ามใน กฎหมายบุคคลัง เช่น ประมวลกฎหมายราชวงศ์เล (Huy 1986, I, 208)

อย่างไรก็ตามวิธีการทั้งหลายข้างต้น ดูจะไม่บรรลุผลเมื่อ่อน เช่นที่บรรพชนหรือผู้ก่อตั้ง ราชวงศ์เจิ่นคาดไว้ โดยเฉพาะเมื่อมีการ “ผืนธรรมเนียม” ในเรื่องครอบครัวขึ้นในยุคหลัง ระบบ ความสัมพันธ์แบบหลายเมีย (Polygyny) ที่เคยกำหนดไว้ว่าพระชายาต้องเป็นคนสกุลเจิ่น เริ่มผัน แปรไปสู่การสมรสคนนอกสกุลขึ้นโดยเฉพาะในรัชสมัยของจักรพรรดิที่อาจถือว่า “ยิ่งใหญ่” ที่สุด ของสมัยเจิ่น คือจักรพรรดิเจิ่นมิงตง (ค.ศ. 1315-1329)

หลังทรงขึ้นครองราชย์จักรพรรดิเจิ่นมิงตง ทรงอภิเชกพระธิดาขององค์ชายเจินกวางเจิน เชือพระวงศ์อาวุโสที่มีบทบาทในการรับป้องกันประเทศอย่างยิ่งและถือว่ามี “บำรุง” มากที่สุดองค์ หนึ่งในขณะนั้น สนันนิษฐานได้เช่นกันว่าการอภิเชกครั้งนี้ย่อมเป็น “การเมือง” แบบราชวงศ์เจิ่นที่ สืบทอดกันมานับแต่เริ่มตั้งราชวงศ์ ฉบับพระราชานุสกุลเจิ่นจึงได้รับการสถาปนาเป็นพระชายา หลวงหรือหัวร่างให้ไว้ ทันที แต่เบื้องหลังหรือผลผลลัพธ์ได้ของกรณีนี้ ย่อมเกี่ยวข้องกับการคาดหวัง อำนาจของผู้เป็นพระบิดาของจักรพรรดินี หาใช่เป็นเรื่องของจักรพรรดิและจักรพรรดินีเพียงลำพัง ไม่ และแน่นอนว่าจักรพรรดิเจิ่นมิงตงยังทรงมีพระชายารองอื่น ๆ อีก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพระธิดาร่วม สายสกุลเจิ่น แต่พบว่ายังทรงมีพระชายารองที่เป็นคนนอกสกุลเจิ่นอย่างน้อยสองพระองค์ปรากฏ

พระนามในพงศาวดารฉบับหลักต่าง ๆ หนึ่งในนั้นเป็นคิດข่องผู้มีอิทธิพลสกุลเล จากเมืองแทงหวา ซึ่งจะกล่าวเป็นสายสกุลที่มีอิทธิพลและอำนาจอย่างที่สุดในช่วงปลายราชวงศ์เจ็น สภาพการณ์เช่นนี้ได้นำไปสู่ปัญหาขัดแย้งภายใน “ครอบครัว” ของพระองค์อย่างไม่อาจเลี่ยงได้

แท้จริงเรื่องราวของความขัดแย้งระหว่างจักรพรรดินีกับพระชายนารอง ดูเหมือนเริ่มขึ้นในรัชกาลจักรพรรดิเจ็นแห่งตง พระบิดาของจักรพรรดิเจ็นมิงตง พงศาวดารฉบับหนึ่งระบุว่า จักรพรรดิเจ็นแห่งตงทรงมีพระชายนารองหัวเรือจักรพรรดินีคือ พระนางบัวตือ แล้วมีพระชายนารองหัวเรือเจ้าจอม ตำแหน่งถายฟี ที่เชื่อได้ว่าทรงโปรดปرانไม่น้อย คือ พระนางอุยตือ และพระนางอุยตือเองก็อาจทรงรับทราบถึงความรู้สึกนี้ และทรงโปรดณาเสดงพระราชนิษัทประจำปีประชันกับพระชายนารอง หัวเรือ ดังเหตุการณ์ในวันหนึ่งซึ่งพระนางทั้งสองตามเสด็จจักรพรรดิเจ็นแห่งตงทางชลมาศ เจ้าจอมอุยตือทรงต้องการให้มีเรื่องของครกษ์ตามเสด็จมีจำนวนหัดเที่ยมกับจักรพรรดินี แต่ถูกปฏิเสธจากหัวหน้าราชวงศ์ครกษ์ ที่ทูลให้ยึดมั่นกฎหมายเที่ยรบาลอย่างเคร่งครัด และจักรพรรดิยังทรงยอมรับ จึงไม่ทรงทำตามพระประสงค์ของเจ้าจอม และยังชี้นิชชุมหัวหน้าราชวงศ์ครกษ์ว่าจะรักภักดี (CM 1998, I, 591-2)

แต่สันนิษฐานได้ว่าจักรพรรดิเจ็นแห่งตงยังทรงโปรดเจ้าจอมอุยตือไม่เสื่อมคลาย ไม่ว่าด้วยเหตุผลใดก็ตาม หลักฐานสำคัญคือทรงตั้งจักรพรรดิพระองค์ใหม่ คือจักรพรรดิเจ็นมิงตง ซึ่งทรงเป็นพระโอรสของเจ้าจอมหุยตือนั่นเอง นับเป็นจักรพรรดิองค์แรกของราชวงศ์เจ็นที่ประสูติจากพระชายนารอง และถือเป็นการเปลี่ยนแปลงธรรมเนียมการสืบราชบัลลังก์ของราชสำนักเจ็นเป็นครั้งแรก ปัญหานิสมัยจักรพรรดิเจ็นมิงตงที่เกี่ยวข้องกับพระญาติวงศ์ของพระชายนารองเกิดขึ้นหลังการสถาปนาจักรพรรดินีไม่กี่ปี เมื่อจักรพรรดินียังไม่ทรงมีพระประสูติกำพร้า ขณะที่พระชายนารองบางพระองค์มีพระโอรส เชื้อพระวงศ์ และข้าราชสำนักส่วนหนึ่งได้รวมตัวกันทูลให้จักรพรรดิทรงตั้งรัชทายาทที่เป็นพระโอรสจากพระชายนารองนั่น แต่พระบิดาของพระชายนารองคัดค้านโดยให้ขอจนกว่าจักรพรรดินีมีพระประสูติกำพร้า ซึ่งจักรพรรดิก็ทรงเห็นคล้อยตาม เมื่อเป็นเช่นนี้ย่อมสร้างความขัดเคืองให้แก่ฝ่ายแรกและนำไปสู่การแตกหักในที่สุด เมื่อปรากฏว่ามีเชื้อพระวงศ์ส่วนหนึ่งกล่าวหาพระบิดาของพระชายนารองว่ากำลังวางแผนก่อการ ขณะเดียวกัน ยังถึงกับมีเชื้อพระวงศ์บางพระองค์สังคมไป lob ทำร้ายพระชายนารอง สรุปท้ายจักรพรรดิเจ็นมิงตงจำต้องยอมทรงลงพระอาญา “พ่อตา” ของพระองค์อย่างปราณี ด้วยการจำชั้งไว้ในวัด แต่ต่อมาทรงอดอาหารหงหงส์ ลิ้นพระชนม์ในที่สุด จนนั้นจึงเริ่มความลังคนสนิทของฝ่ายพระชายนารองเกือบหมดสิ้น (TT, II, 1998, 113)

ความขัดแย้งที่สร้างความแตกแยกในหมู่เชื้อพระวงศ์เจื่นครั้งนั้นบ่าวร้ายแรงที่สุดในราชสำนักตั้งแต่สถาปนาราชวงศ์เจื่นในรอบศตวรรษ ในปี 1329 ดูเหมือนจักรพรรดิเจื่นมิงตงทรงเบื้อหน่ายกับการเมืองภายในราชตระกูลเม่น้อย สรุดท้ายทรงสละราชสมบัติและตั้งพระโอรสคือองค์ชายเจื่นเหว่อง ซึ่งมีพระชันษาเพียง 10 พระชาเป็นจักรพรรดิเจื่นเหียนตง แนะนำการปักครองสูงสุดย่อมอยู่ในพระหัตถ์ของจักรพรรดิอาวุโสเจื่นมิงตง และดูเหมือนไม่ทรงลดภาระแล้วขัดแย้งในราชสำนัก เพราะยังทรงตั้งพระโอรสจากพระชายารองที่เป็นคนนอกสายสกุลเจื่นให้เป็นรัชทายาท แม้เพิ่งผ่านวิกฤตการณ์รุนแรงมาเพราะเรื่องนี้ก็ตาม (TT, II, 117)

หลังจากการครองราชย์ของจักรพรรดิเหียนตง การบริหารราชกิจยังคงอยู่ในการบัญชาของจักรพรรดิอาวุโสเจื่นมิงตง และราชสำนักต้องเผชิญกับสังคมความครั้งใหญ่อีกสองครั้ง กับพากชนเผ่าพื้นเมืองตามชายแดนล้ำซึ่งคุกคามเวียดนามมาอย่างต่อเนื่อง จักรพรรดิอาวุโสเจื่นมิงตงต้องถึงกับทรงนำทัพหลวงออกรอบด้วยพระองค์เอง

จักรพรรดิเหียนตงสืบพระชนม์ในปี 1341 เมื่อมีพระชันษาเพียงปีสิบสามพระชา ไม่ปรากฏว่าทรงอภิเชกกับหลุ่งได้แล้วไม่ทรงมีรัชทายาท จักรพรรดิอาวุโสมิงตงอาจยังไม่ทรงวางพระทัยต่อสถานการณ์ในราชตระกูลมากนัก จึงทรงกระทำการที่ “ผิดต่อธรรมเนียม” ด้วยการไม่ทรงจดหน้าพระชายาให้แก่พระโอรสและยังทรงกระทำการผิดเพี้ยนไปจากธรรมเนียมของ “ครอบครัวสกุลเจื่น” อย่างร้ายแรงเป็นครั้งแรกอีกครั้งด้วยการตั้งจักรพรรดิองค์ใหม่ซึ่งเป็นโอรสของพระชายารอง

จักรพรรดิพระองค์ใหม่ขึ้นครองราชย์ในปี ค.ศ. 1341 ขณะมีพระชนม์เพียงหกพระชา ต่อมาคือจักรพรรดิ เจื่นสุตง พระมารดาได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นพระชนนีพันปีหลวง พระนาม พระนางเหว่ตื่อห่วงถายให้ ไม่ใช่ “ห่วงถายฟี” ที่แสดงฐานะว่าเป็น “เมียรอง” อีกต่อไป แต่กลับมีฐานะเสมอเหมือนจักรพรรดินีไปแล้ว ไม่ว่าด้วยเหตุผลใด สถานการณ์ภายในราชสำนักกำลังเข้าสู่ความยุ่งเหยิงมากขึ้นเรื่อย ๆ

เรื่องราวความขัดแย้งรุนแรงในราชวงศ์เจื่นปะทุอีกครั้งในปี 1369 เมื่อจักรพรรดิเจื่นสุตงสืบพระชนม์โดยไม่มีรัชทายาท ผู้เข้ามาเมืองทบทาทในการตั้งรัชทายาทอย่างโดดเด่นที่สุดกลับกลายเป็นพระชนนีพันปีหลวง หรือพระนางเหียนต์อห่วงถายให้ โดยทรงแสดงพระราชนิษัทด้วยการเสนอให้ตั้งโอรสบุญธรรมขององค์ชายสกุลเจื่นพระองค์หนึ่ง องค์ชายผู้นั้นคือ เซ่องเหยิตเล่ และทรงสามารถโน้มน้าวให้ขุนนางอาวุโสและเชื้อพระวงศ์ทั้งหลายยอมรับคน “นอกสกุล” ผู้นี้ให้ครองราชย์ได้ นับเป็นความเปลี่ยนแปลงครั้งแรกในสมัยเจื่นอย่างสำคัญ 2 ประการ คือ หนึ่ง พระชนนีมี

บทบาทในการเลือกสรรรัชทายาทอย่างเปิดเผย นอกจากนี้ยังไม่ใช่พระชนนีที่เป็นจักรพรรดินีด้วย และ สอง คือการตั้งจักรพรรดิจากคนนอกสายตระกูล (TT, II, 146-8)

แต่เหตุการณ์ต่าง ๆ หาได้ส่งบลงอย่างที่พระนางเหียนตีอุคาดไว้ หลังจากนั้นไม่กี่เดือน พงศาวดารระบุว่าพระนางเหียนตีอุ ที่ทรงอธิพลต่อการตั้งรัชทายาทและคาดว่าจะมีอธิพลต่อ ราชบัลลังก์ด้วย ทรงแพร่ข่าวว่า จักรพรรดิเชื้องเหยิตเล่ ไม่ใช่สายตระกูลแท้จริงของราชวงศ์เจ็น และยังเป็นลูกติดท้องของนางคณะละคร อาชีพต้าต้ออยในสังคมเวียดนามจารีต ที่เผยแพร่เมรุปโขม ต้องพระทัยขององค์ชายเชื้อพระวงศ์ จึงทรงบีบให้ยกนางผู้นั้นให้เป็นชายของพระองค์ กระทั้งให้ กำเนิดเชื้องเหยิตเล่ เหตุนี้พงศาวดารเรียดนามทั้งหมด จึงไม่ยอมรับจักรพรรดิพระองค์นี้ว่าเป็น จักรพรรดิพระองค์หนึ่งในราชวงศ์เจ็นแต่อย่างใด

เมื่อข่าวลือเกี่ยวกับพระประวัติลึกลับของจักรพรรดิแพร์เปี้ยต์พราชาวงศ์ ย่อมทำให้ จักรพรรดิทรงไม่พอใจที่มีพระทัยและหมายถึงอันตรายต่อราชบัลลังก์ของพระองค์ พงศาวดารระบุว่าใน ที่สุดจึงทรงลอบปลงพระชนม์พระชนนีเหียนตีอุด้วยการวางยาพิช เมื่อก่อนสิ้นปี 1369 เหตุการณ์ ยังบานปลายสืบเนื่องเกินกว่าจะควบคุมได้ต่อไป สังเกตได้ว่าผู้เขียนพงศาวดารถึงกับระบุว่า พระ ชนนีสิ้นพระชนม์ด้วยการถูกวางยา ไม่ว่าเรื่องนี้จะมีมูลหรือจริงเท็จเพียงใด แต่ก็มีร่องรอยที่ทำให้ เชื่อได้ว่าการสิ้นพระชนม์ของพระชนนีพันปีหลังก่อให้เกิดกระแสแพร่สะพัดขณะนั้นว่าเป็นการ กระทำของจักรพรรดิเชื้องเหยิตเล่⁶

จากนั้นไม่นาน เชื้องเหยิตเล่ยังทรงดำเนินการภาคราชสำนักทั้งปี ไม่กี่เดือน กุ้งดึงเรือ เจ็นผู้พระโกรสข่องจักรพรรดิอาวุโส เจ็นมิงตง แต่ไม่สำเร็จ กุ้งดึงเรือเด็ดจนนีลังได้ไปรวมพลกับเชื้อพระวงศ์อื่น ๆ ได้สำเร็จ เมื่อเหตุ การณ์ในราชสำนักก้าวเข้าสู่วิกฤตการณ์จากเรื่องศึกชิงอำนาจในสายตระกูลอย่างสมบูรณ์แล้ว เชื้อพระวงศ์สกุลเจ็นที่ “กินเมือง” อยู่ในหัวเมืองทางใต้ โดยเฉพาะถนนเมืองแหงหวา ได้เริ่มรวมตัว เป็นกองกำลังต่อต้านจักรพรรดิเชื้องเหยิตเล่

น่าสนใจไม่น้อยที่ในช่วงเวลาดังกล่าวปรากฏบทบาทของสตรีสูงศักดิ์พระองค์หนึ่งซึ่งเป็น พระมีดicha ของจักรพรรดิอาวุโสเจ็นมิงตงกับพระชนนีเหียนตีอุที่ถูกปลงพระชนม์ พระนามว่า องค์ หญิงเหียนนิง พระนามเจ็นหงอกทา ที่แสดงพระองค์เป็นผู้นำกำลังองครักษ์สตรีไปสมทบกับกำลัง

⁶ จักรพรรดิพระองค์นี้ไม่ได้รับการยอมรับว่าเป็นหนึ่งในผู้ปกครองราชวงศ์เจ็น

ของเชื้อพระวงศ์อื่น ๆ และดูเหมือนว่ากองกำลังของพระนางยังมีศักยภาพสูงมากและพระองค์เองก็อาจมีฝีมือทางการรบอีกด้วย จากนั้นไม่ถึงเดือน กองกำลังเชื้อพระวงศ์เจ้นยึดราชธานีทั้งสองได้อย่างรวดเร็ว และสามารถสังหารจักรพรรดิเชื้อหยิ่ตเล่ได้ในที่สุด จากนั้นจึงสถาปนาให้กุ่งติงเว่อร์ขึ้นเป็นจักรพรรดิ ต่อมาคือจักรพรรดิเจ้นแห่งราชวงศ์ (ค.ศ. 1370-1372)

หลังศึกซึ่งอำนาจในราชตระกูลเพียงหนึ่งปี เวียดนามต้องเผชิญกับการรุกรานของพวกจากที่คงอาศัยช่วงเวลาเมื่อเวียดนามกำลังวุ่นวายอยู่กับศึกภายใน กำลังพลและขุนศึกสกุลเจิน ส่วนใหญ่คงสูญเสียไปกับเหตุการณ์ความขัดแย้งในตระกูลครังนั้น ดังปรากฏว่าพวกจากสามารถยกทัพขึ้นเหนือได้อย่างรวดเร็วไม่น่าเชื่อ จนที่สุดพวกจากก็เข้าถึงราชธานีทั้งสอง ราชสำนักต้องย้ายหนีไปยังหมู่บ้านเล็ก ๆ ทางเหนือชั่วคราว พวกจากมีรวมเนี่ยมการรบเพียงการปล้นชิงทำลายเมืองและกดดันผู้คนจากเมืองที่ตีได้เท่านั้น เมื่อพวกจากเริ่มยกทัพกลับ ฝ่ายเวียดนามเริ่มตั้งตัวได้และเป็นฝ่ายรุกไล่กลับ หลังศึกจามจักรพรรดิแห่งราชวงศ์สมบัติให้แก่พระอนุชาคือ จักรพรรดิเจ้นเสวตง (ค.ศ. 1372-1377)

ช่วงเวลาอีกราชสามสิบปีก่อนสิ้นสุดราชวงศ์เจ้น การเมืองในราชสำนักพลิกผันรุนแรงอีกครั้งหนึ่ง และถือว่าผู้หญิงได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการดังกล่าวอย่างชัดเจนเช่นเดิม อำนาจการเมืองในภายหลังตกไปอยู่ในมือของขุนศึกสกุลเลห์อิหรือให้ ที่มาจากการเมืองแห่งหน้า นามว่า เลกุยลี บุคคลผู้รุ่งเรืองในวงราชการด้วยอาศัยเชื้อสายสกุลเลฝ่ายหญิงซึ่งเข้ามาเป็นเจ้าจอมและกลาโหมเป็นพระชายาหลวงตั้งแต่สมัยจักรพรรดิเจ้นมิงตง เลกุยลีกล้ายเป็นผู้ควบคุมกองกำลังและมีอิทธิพลสูงสุดหลังสังคมซึ่งอำนาจภายใต้ราชตระกูลและสังคมตามพระราชได้นำกำลังเข้าช่วยราชวงศ์เจ้นมาโดยตลอด พี่สาวและญาติของเลกุยลีกล้ายเป็นพระชนนีพันปีหลวงและพระชายาหลวงของจักรพรรดิองค์ท้าย ๆ ของราชวงศ์เจ้น ดูเหมือนครั้งนี้เลกุยลีได้ดำเนินยุทธศาสตร์เพื่อโค่นล้มราชวงศ์เจ้นอย่างมุ่งมั่นที่สุด ด้วยการดำเนินการต่าง ๆ อย่างเฉียบขาด รวดเร็วและเฉียบพลัน กะทั้งสุดท้ายก็ปลดจักรพรรดิราชวงศ์เจ้นจากบัลลังก์และสถาปนาราชวงศ์ใหม่คือราชวงศ์โน่รัช พร้อมเปลี่ยนชื่อตนเป็น ให้กุยลี ในปี ค.ศ. 1400 (See Whitmore 1985) หูภูวิ่ง ราชบัณฑิตผู้ประมวลประวัติศาสตร์ เหตุการณ์เช่นนี้ทั้งหมดในคริสต์ศตวรรษที่ 16 เขียนไว้ว่า

ด้านให้กุยลี อาศัยบารมีเจ้าจอมตําหนักใน ไม่หนันเกรงโภชทันท์ ด้วยมีจิตคิดคดคอกบูชั่วช้า
ถึงกับทรยศหักหลัง ซึ่งบัลลังก์ มีโทษถึงตาย เมื่อนั้นแผ่นดินบืนปวน พากหมิงเข้าแทรก
บ้านเมืองถึงการวิบัติ ให้กุยลีต้องตายเป็นฝีมือต่างแดน ท้ายสุดถูกประณามทั่วหล้า (2546, 81)

สรุปและส่งท้าย

การศึกษานี้เป็นการนำเสนอเรื่องราวความขัดแย้งที่เกี่ยวพันกับผู้หญิงในหน้าประวัติศาสตร์เวียดนามที่มีการจดจำไว้ข้านาน ประวัติศาสตร์นิพนธ์สมัยจารีตของเวียดนามซึ่งมีปรัชญาประวัติศาสตร์ตามแนวทางสำนักคิดหยู-ชงจือ ถือว่าความประพฤติของผู้ปักธงเป็นเครื่องเกี่ยวพันกับคุณธรรมที่ซึ่งและนำไปสู่ความรุ่งเรืองและหายใจของสังคม ประวัติศาสตร์ทำหน้าที่เป็นบทเรียนให้เห็นตัวอย่างความดี ความชั่ว ซึ่งแสดงถึงความดีและถูกให้แก่คนรุ่นหลังเป็นแบบอย่าง หนึ่งในเงื่อนไขที่กล่าวเป็นประเดิมเกี่ยวพันกับความรุ่งเรืองและลั่นเสียงของผู้ปักธงและระบบของการปักธงในแต่ละยุคคือกรณีที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิง ผู้หญิงในหน้าประวัติศาสตร์ของเวียดนาม “ไม่เงียบ” หรือสาบสูญหากแต่ปรากฏเรื่องราวมากมายทั้ง “ดี” และ “ร้าย” ให้เป็นหนึ่งในบทเรียนของคนรุ่นหลัง หรือแม้แต่ “ตัวละคร” สำคัญในพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของเวียดนามในฐานะที่เป็นมนุษย์ผู้หนึ่ง

สถานะของผู้หญิงในราชสำนักตั้งแต่เริ่มยุคเอกราชยังไม่ปรากฏว่าเป็นส่วนหนึ่งหรือเป็นที่มาของความขัดแย้งขัดเจน หากแต่ธรรมเนียมการมีภาระห้ามคน เริ่มเป็นช่องทางให้เครือญาติพราชาญาเข้ามาสร้างอำนาจจนเริ่มเป็นภัยต่อผู้ปักธงได้ สถานการณ์เช่นนี้รุนแรงและขัดเจนขึ้นในสมัยหลี ซึ่งเริ่มก่อรุปก่อร่างระบบราชสำนักแบบจีนมากขึ้น ระบบครอบครัวที่ซับซ้อนและขยายตัวมากขึ้น เป็นโอกาสให้เกิดการซิงอำนาจในราชสำนักฝ่ายใน เป็นการเมืองระหว่างพราชาญาหลวและรองจันนำไปสู่การของเลือด โดยมีเป้าหมายเพื่อหนุนให้พระโอรสขึ้นเป็นจักรพรรดิ ไม่ว่าจะด้วยผลประโยชน์โดยตรงของพระมารดาในทางอำนาจการเมืองหรือเพื่อความรักหรือเสน่ห์ที่มารดาเมื่อต่อบุตรก็ตาม แม้ในสมัยเจน จะมีการยึดถือธรรมเนียมการสืบสัมพันธ์ร่วมสายตระกูลเดียวกันก็ตาม แต่สุดท้ายก็ไม่อาจใช้ระบบนี้ควบคุมสถานการณ์ขัดแย้งในราชสำนักได้เส้นทางอำนาจกันนำไปสู่ความขัดแย้งของผู้หญิงในราชสำนักหลีและเจนดูเหมือนเริ่มด้วยการครอบครองอำนาจของผู้หญิงที่เป็นพราชนี้ แต่ทั้งสองสมัยต่างจบลงด้วยการขึ้นสู่อำนาจของญาติฝ่ายชายในที่สุด

การศึกษานี้ยังแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของแนวคิดเบื้องหลังในประวัติศาสตร์นิพนธ์สมัยโบราณและสมัยใหม่ที่รับอิทธิพลจากทฤษฎีสังคมของตะวันตก ประวัติศาสตร์นิพนธ์แบบเก่าของโลกโบราณจึงที่เวียดนามเองหันยึดมามาใช้นั่นถือว่า มนุษย์เป็นแกนกลางของการเปลี่ยนแปลงแต่ยึดโยงอยู่กับความประพฤติและรูปแบบดำเนินชีวิต ซึ่งเรียกว่า คุณธรรม ซึ่งอาจหมายถึงกรอบโครงของกระแสัมนธรรมที่ครอบงำและชี้นำมนุษย์ให้กระทำการได้ ๆ แต่ประวัติศาสตร์นิพนธ์แบบตะวันตกหรือสมัยใหม่ เน้นปัจจัยที่กำหนดการเปลี่ยนแปลงในเชิงวัตถุเป็นหลัก แต่หากพิจารณารายละเอียดต่าง ๆ ข้างต้นแล้ว บางครั้งเราอาจต้องพิจารณาว่าการลั่นเสียงของสถาบันการเมือง การปราซัยในสังคมหรือการเปลี่ยนแปลงกลุ่มผู้ปักธงซึ่งมีผลกระทบต่อสังคมโดย

รวม บางครั้งอาจมีสาเหตุจากมนุษย์ไม่กี่คนที่ตัดสินใจกระทำการตามเหตุผลและแรงบันดาลใจ
เฉพาะตนก็เป็นได้

การศึกษานี้อาจเป็นแนวทางหรือตัวอย่างในการศึกษาลักษณะสังคมและวัฒนธรรมสมัย
โบราณของเวียดนาม ซึ่งจำต้องใช้เอกสารทางประวัติศาสตร์ร่วมสมัยเป็นแหล่งข้อมูล ประเด็นที่
น่าสนใจซึ่งควรได้รับการศึกษาให้ลุ่มลึกขึ้น โดยสะท้อนจากการศึกษานี้มีอาทิ ระบบสายตระกูล
ระบบครอบครัว วัฒนธรรมหลายเมืองในสังคมเวียดนามทั้งก่อนและหลังยุคเอกสารช หรือการเปลี่ยน
แปลงในประเด็นเหล่านี้ในแต่ละช่วงสมัยต่อไป

บรรณานุกรม

อนันท์ธนนา เมธานนท์. *ประวัติศาสตร์เวียดนาม: รวมงานเขียนว่าด้วยประวัติศาสตร์นิพนธ์และทัศนะต่ออดีต*. อุบลราชธานี: คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2546.

เหงียนคักเวียน. เวียดนาม: *ประวัติศาสตร์ฉบับพิสดาร* แปลโดย เพ็ชร์ สุเมตร. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการต่อราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2545.

Dai Viet Su Ky Toan Thu (TT). Hanoi: NXB Khoa Hoc Xa Hoi, 1998.

Ebrey, Patricia. *The Inner Quarters: Marriage and the Lives of Chinese Women in the Sung Period*. Berkeley, CA: University of California Press, 1993.

Hinsch, Bret. *Women in Early Imperial China*. Cambridge: Harvard University Press, 1994.

Kham Dinh Viet Su Thong Giam Cuong Muc (CM). Hanoi: NXB Giao Duc, 1998.

Marr, David. *Vietnamese Tradition on Trial*. Berkeley, CA: University of California Press, 1981.

Taylor, Keith Weller. 'Vietnam' in Nicholas Tarling (Ed.) *The Cambridge History of Southeast Asia: Volume One: From early times to c. 1500*. Singapore: Cambridge University Press, 1999, pp. 136-153.

Tran Trong Kim. *Viet Nam Su Luoc*. Hanoi: NXB Van Hoa, 1999.

Whitmore, John K. *Vietnam, Ho Quy Ly, and the Ming (1371-1421)*. New Haven, Conn.: Yale Center for International and Area Studies, 1985.

ธรรมดาวิสัยของความรุนแรงกับลักษณะปฏิรศน์ของสถานการณ์ทางการเมืองการปกครอง

วิศรุต พึงสุนทร

นักประวัติศาสตร์หลายท่านกล่าวถึงคริสตศตวรรษที่ 20 ว่าเป็นยุคแห่งความรุนแรงโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อกล่าวถึงเหตุการณ์สังคมและความรุนแรงโดยคำนาวรัฐ และเป็นช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ที่ความรุนแรงโดยปกติให้เห็นอย่างเด่นชัดด้วยจำนวนผู้เสียชีวิตจากความรุนแรงในรูปแบบต่าง ๆ โดยเงื่อนไขมีอนุชัชย์ ในแง่รุนแรงของประวัติศาสตร์แล้วเหตุการณ์เหล่านี้เป็นความรุนแรงที่ปรากฏให้เห็นอย่างไร้ข้อ กังข่า เช่น สงคราม การสังหารหมู่ และการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ แต่เมื่อมองดูในลักษณะปัจจุบันที่ดูเหมือน ปราศจากความรุนแรงในรูปแบบดังกล่าว แต่ก็มีความรุนแรงในลักษณะอื่น ๆ ที่แฝงอยู่ซึ่งอาจจะไม่เห็นเด่นชัดดังการมองย้อนไปในประวัติศาสตร์ ซึ่งอาจจะเป็นเพระไกลด้วยเกินไป รูปแบบของความรุนแรงทาง สังคมและการเมืองในปัจจุบันเป็นประเดิมที่เป็นที่ถกเถียงกัน รูปแบบความรุนแรงนี้ไม่ได้มีลักษณะของ ความรุนแรงอย่างสังคมในอดีตอย่างที่กล่าวมา ความรุนแรงแบบนี้ไม่สามารถสัมผัสถูกได้ในลักษณะของ ภาพความทารุณโหดร้ายในทางสังคม จึงเป็นภารายกที่จะทำการศึกษาหรือแม้แต่เป็นภารายกที่จะ สังเกตเห็น

บทความนี้จะกล่าวถึงรูปแบบความรุนแรงที่อาจจะถือได้ว่าเป็นความรุนแรง “สมัยใหม่” ที่แฝงอยู่ ภายในตัวรูปแบบทางสังคมและการเมืองของทุกวันนี้ ด้วยว่าความรุนแรงที่มีลักษณะเฉพาะบางอย่างที่ไม่ได้ แสดงออกชี้ภาพลักษณ์ของความโหดร้าย แต่กลับเป็นภาพลักษณ์ความเป็น “ธรรมดาวิสัย” มีหลายแนว ความคิดที่กล่าวถึงลักษณะธรรมดาวิสัยของความรุนแรงก่อตัวให้เห็นในช่วงหลังจากสังคมโลกครั้งที่สอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งปรากฏการณ์ของเหตุการณ์ฆ่าล้างเผาพันธุ์ชาวiyoy่างเป็นระบบภายในตัวรูปแบบนี้ เยอรมนี หรือโซลโคสต์ จากที่ได้มีการศึกษาในหลาย ๆ แห่งมุ่งมีแนวคิดสำคัญหนึ่งชี้ว่าโซลโคสต์ เหตุ การณ์ดังกล่าวรูปแบบความรุนแรงที่เกิดมีลักษณะเป็น “ธรรมดาวิสัย” นอกจากเหตุการณ์ทางประวัติ ศาสตร์แล้วแนวคิดดังกล่าวยังได้รับอิทธิพลทางความคิดมาจากรูปแบบของความรุนแรงที่ปรากฏในวรรณ คดีสมัยใหม่ของยุโรป ซึ่งมักจะหลีกหนีจากการแสดงออกอย่างโจ่งแจ้ง และการเร้าอารมณ์อย่างวรรณคดี ในคริสตศตวรรษที่ 19 บางกลุ่มซึ่งจะกล่าวต่อไป

ปรากฏการณ์ของความรุนแรงที่มีลักษณะเป็นธรรมดาวิสัยได้รับความสนใจศึกษาในช่วงครึ่งหลัง ของคริสตศตวรรษที่ 20 เนื่องจากเหตุการณ์โซลโคสต์โดยเฉพาะเกี่ยวกับค่ายกักกัน นอกจากนั้นยังมีการ ศึกษาในรูปแบบทางสังคมและการดำเนินชีวิตภายในค่ายกักกันของรัฐบาลนาซีเยอรมนี ภาพลักษณ์ของความ

ธรรมดาวิสัยนี้ อาจจะสะท้อนให้เห็นภาพลักษณ์ของการเมืองและสังคมไทยในปัจจุบัน เป็นลักษณะบางอย่างที่จะกล่าวถึงในด้านความธรรมดาวิสัยของความรุนแรงที่ศึกษา ก็เห็นได้ในภาวะทางการเมืองและสังคมในปัจจุบัน

ต้นกำเนิดของลักษณะปฏิรูศน์ความรุนแรงที่เป็นธรรมดาวิสัย

นักประวัติศาสตร์ นักสังคมวิทยา และนักปรัชญาหลายท่านได้ศึกษาถึงระบบ รูปแบบ และสาเหตุที่ก่อให้เกิดลักษณะความรุนแรงของค่ายกักกันและการฝ่าล่างเพื่อพันธุ์โดยนาซีในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง หรือไฮโลคอสต์ นักวิชาการหลายท่านสรุปถึงปรากฏการณ์ดังกล่าวว่ามีลักษณะเฉพาะบางอย่างที่ต่างจากความรุนแรงอื่นๆ ในประวัติศาสตร์ในเรื่องของ “ความเป็นธรรมดาวิสัย” นักสังคมวิทยาชาวอังกฤษ Zygmunt Bauman ได้กล่าวว่าไฮโลคอสต์เป็นผลผลลัพธ์ที่มีลักษณะเฉพาะจากองค์ประกอบที่โดยตัวมันเองแล้ว มีลักษณะที่เป็นธรรมดาและสามัญ¹ ลักษณะธรรมดาสามัญนี้เป็นภาพลักษณ์ของความเป็นปกติวิสัยของความรุนแรง เพราะความรุนแรงในการฝ่าทำลายล้างนั้น อยู่ภายใต้ระบบความคิดที่เป็นเหตุเป็นผลแบบเดียวกับระบบความคิดสมัยใหม่ในด้านการผลิต อุตสาหกรรม การแบ่งแยกรูปแบบแรงงาน (division of labour) แนวคิดที่ใช้เหตุผลทางวิทยาศาสตร์เป็นพื้นฐานความรู้ การใช้รูปแบบของการจัดการจัดระบบมาใช้ในการจัดการความรุนแรง และเพื่อจุดมุ่งหมายในการสร้างภาพลักษณ์ของความธรรมดาวิสัย แนวคิดที่อยู่เบื้องหลังต้นกำเนิดของค่ายกักกันก็เป็นประเด็นสำคัญ ค่ายกักกันไม่ได้ถูกวิเครื่องขึ้นโดยนาซีเยอรมันในศตวรรษที่ 20 แต่มีพัฒนาการจากหลายๆ ความคิดเข้าด้วยกัน ค่ายกักกันถูกนำมาใช้ครั้งแรกในคิวบา ครั้งยังเป็นอันนิคมของสเปนในราบป่ายศตวรรษที่ 19 โดยมีจุดมุ่งหมายคือ เพื่อแยกพลเมืองออกจากพวกรกฏด้านการเป็นอันนิคม ค่ายกักกันโครงการแรกนี้จะทำโดยการล้อมรั้วลดหนามรอบๆ พื้นที่ขนาดใหญ่ให้พลเมืองอยู่อาศัยรวมอยู่ด้วยกัน ในขณะนั้นไม่ได้มีความหมายหรือจุดประสงค์ในเรื่องของค่ายทรมานหรือสังหารอย่างในความหมายทุกวันนี้แต่เป็นเพียงเพื่อการจัดการจัดระเบียบทางสังคมเท่านั้น ความเป็นอยู่เป็นไปอย่างหยาบๆ แต่ก็พอเพียงในการอยู่อาศัยและกิจกรรมชีวิตประจำวัน นักประวัติศาสตร์ท่านหนึ่งกล่าวว่าค่ายกักกันแห่งแรกนี้เกิดขึ้นจากระบบความคิดเป็นเหตุเป็นผลสมัยใหม่ คือ แนวคิดที่เป็นการวิเคราะห์แบ่งแยก ซึ่งเป็นแนวคิดทางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ที่มองว่าเพื่อพันธุ์มนุษย์และองค์ประกอบทางชีวะอื่น ๆ สามารถแบ่งแยกจำแนกออกได้เป็นหมวดหมู่แยกจากกันโดยเด็ดขาดตามแนวทางการวิเคราะห์ และระบบการคิดทางเหตุผลในแบบวิทยาศาสตร์²

¹ Zygmunt Bauman, *Modernity and the Holocaust*, Polity Press, Cambridge, and Oxford, 1989, p. xii.

² William R. Everdell, *The First Moderns: Profiles in the Origins of Twentieth-century Thought*, University of Chicago Press, Chicago, and London, 1997, p. 116. โครงการค่ายกักกันแห่งแรกเริ่มขึ้นในปี ค.ศ. 1896 โดยนายพันชาร์สเปนนามว่า Valeriano Weyler y Nicolau เขาขานนนนามว่า “ค่ายกักกัน” (campos de reconcentración) โครงการ

ค่ายกักกันแห่งแรกนี้เกิดจากภาระรวมເຄາສອງข้าวความคิดที่ขัดแย้งกันเข้าด้วยกัน ได้แก่ การจัดระเบียบ การบริหารจัดการ หรือแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ และการใช้ความรุนแรง ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นเกี่ยวกับค่ายกักกันในสังคมอาณานิคมที่คิวบา ในช่วงเวลาใกล้เดียงกันก็มีการอยู่ร่วมกันของความรุนแรงและความปกติธรรมดายังลักษณะดังกล่าวในอีกชุดแบบหนึ่ง ในกรุงปารีสช่วงทศวรรษที่ 1860 ซึ่งเป็นช่วงที่มีการสร้างความก้าวหน้าโดยการวางแผนกรุงปารีสใหม่อย่างตอนรากถอนโคน โดยการนำของ Baron Georges-Eugène Haussmann สถาปนิกใหญ่ของโครงการ แนวคิดที่จะทำให้ความรุนแรงมีลักษณะปกติวิสัยเป็นส่วนสำคัญของวิถีที่เกี่ยวกับความก้าวหน้าเป็นสมัยใหม่ ในกรุงปารีสใหม่ Baron Haussmann ให้ความสำคัญกับความสะอาดและสุขอนามัยอย่างมาก เดิมที่กรุงปารีสมีการปนเปื้อนในการบริโภคกับสิ่งสกปรกเนื่องจากขาดการจัดระบบเพื่อรักษาความสะอาด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฝั่งฝ่ายใต้มีอยู่เล็กน้อย Baron Haussmann วางแผนให้ฝั่งฝ่ายใต้มีลักษณะเป็นระบบอุดสาหกรรมและถูกสุขาลักษณะมากขึ้น ทั้งขนาดการจัดระบบแบบสายพานการผลิต การแบ่งแยกชุดงาน (division of labour) การใช้เครื่องจักรกล รูปแบบของอาคารและการแบ่งพื้นที่เป็นสัดส่วน การรักษาความสะอาด รวมถึงการย้ายออกจากการเขตพักอาศัยและเขตพาณิชย์ไปอยู่ชานเมือง ภาพความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการฝ่าสัตว์จึงหายไปจากบริเวณทางสังคม³ การทำให้ความรุนแรงไม่ปรากฏเด่นชัดเป็นภาพความโหดร้ายและกลืนความเลือดดังแต่ก่อน สิ่งเหล่านี้เป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งกับวิถีและภาพลักษณ์ของความก้าวหน้าและความเป็นสมัยใหม่ อาจกล่าวได้อีกทางหนึ่งว่าการทำให้ความรุนแรงหายไปจากบริเวณทางสังคมเป็นการทำให้องค์ประกอบที่เป็นส่วนหนึ่งของความรุนแรงมีลักษณะเป็นธรรมวิสัย ด้วยแนวคิดการบริหารจัดการรูปแบบสมัยใหม่ ความมีประสิทธิภาพ และความสะอาด จากที่ได้กล่าวมา กลไกและวิธีคิดที่ทำให้ไฮโลคอสต์เกิดขึ้นได้อาจมีส่วนมาจากการแนวคิดเดียวกัน คือแนวคิดการแบ่งแยกในค่ายกักกันแห่งแรกในคิวบา และแนวคิดการจัดระบบสร้างประสิทธิภาพในการจัดการกับความรุนแรงในฝั่งฝ่ายใต้ของกรุงปารีส

นี้ใช้อยู่ในช่วงเวลาประมาณหนึ่งปีครึ่ง ในช่วงเวลาดังกล่าวมีผู้คนล้มตายหลายพันคน ไม่ใช่ด้วยการกระทำรุนแรงโหดร้ายจากกำลังทหารแต่เกิดจากโรคระบาดเป็นส่วนใหญ่ เพราะการมาอยู่ร่วมกันอย่างแออัด ในขณะนั้นในสหราชอาณาจักรผู้คนให้ความสนใจแก่ประเด็น ทางมนุษยธรรมและการเมืองต่อสถานการณ์ในคิวบาอย่างมาก จึงมีนานต่อมาชุดแบบดังกล่าวถูกนำมาใช้อีกครั้งโดยสหราชอาณาจักรในสังคมโนเบลเชอร์ เพื่อกักกันผู้ต้องคุกในสถานเชือสายด้วย

³ Daniel Pick, *War Machine: the Rationalisation of Slaughter in the Modern Age*, Yale University Press, New Haven and London, 1993, p. 181, 185. โครงการในฝั่งฝ่ายใต้ของกรุงปารีสเริ่มขึ้นในปี ค.ศ. 1863 ส่วนหนึ่งของโครงการเปิดขึ้นใช้ในปี 1867 ที่ La Villette แต่โครงการก็ไม่เสร็จสมบูรณ์จนกระทั่งราชอาณาจักรที่สอง (Second Empire) พังครืนลง

นักวิชาการหลายท่านมองความรุนแรงในไฮโลคอสต์ว่าไม่ได้มีลักษณะโหดร้ายเป้าถี่อน (barbarism) ที่เป็นข้อตרגข้ามกับแนวคิดความเป็นสมัยใหม่ (modernity) และยังเห็นว่าไฮโลคอสต์ไม่ได้ผิดแยก เป็นเบนหรือฝ่ายนิยมแนวคิดก้าวหน้าสมัยใหม่แต่อย่างใด แต่ต่างกันข้ามไฮโลคอสต์เกิดขึ้นได้ส่วนหนึ่งก็ เพราะว่าตั้งอยู่บนสภาวะและตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดที่เป็นของสังคมยุคใหม่ ได้แก่การจัดระบบระเบียบ รูปแบบการบริหารงานเพื่อประสิทธิภาพสูงสุด แนวคิดของระบบอุดสาหกรรม การคิดเป็นเหตุเป็นผลแบบวิทยาศาสตร์ การแบ่งแยกรูปแบบแรงงาน (division of labour) ฯลฯ ไฮโลคอสต์กลับไม่ใช่ผลลัพธ์ของความป่าถี่อนโดยร้ายแต่กลับเป็นผลลัพธ์ของความก้าวหน้ามีอารยธรรม ซึ่งเป็นลักษณะของความปกติธรรมดาวิถีของสังคมสมัยใหม่ เมื่อกล่าวถึงไฮโลคอสต์ก็ปอยครั้งที่มีการกล่าวถึงค่ายกักกันสังการเอชวิทซ์ (Auschwitz) แทนที่จะแทนที่กันได้ เอชวิทซ์เป็นค่ายกักกันที่มีขนาดใหญ่ที่สุด มีผู้เสียชีวิตมากที่สุด และมีการบริหารจัดการระบบที่สุด อาจกล่าวได้อีกทางหนึ่งว่าเป็นที่มาของลักษณะปฏิ菘ศ์ของความรุนแรงและความปกติธรรมดามากที่สุดของไฮโลคอสต์ การที่ค่ายกักกันสังการ “เอชวิทซ์” มักจะถูกกล่าวถึงแทนที่จะกล่าวว่า “ไฮโลคอสต์” ก็ส่วนหนึ่งเป็นเพราะทั้งขนาดความรุนแรงและลักษณะปฏิ菘ศ์ดังกล่าว ไฮโลคอสต์ไม่ได้เป็นผลพวงจากการปฏิเสธอารยธรรมย้อยกลับสู่ความป่าถี่อน แต่เกิดจากความรุนแรงที่เกิดนั้นตั้งอยู่บนรากฐานของความมีอารยธรรม เหตุผลดังกล่าวเป็นที่มาของลักษณะปฏิ菘ศ์

ความรุนแรงภายใต้ตัวบทกฎหมาย

แนวคิดของความธรรมดาวิถีของความรุนแรงนั้นนอกจากจะเห็นได้ในแนวคิดเบื้องหลังค่ายกักกันแล้ว แนวคิดด้านกฎหมายและกฎระเบียบยังแสดงออกถึงรูปแบบความธรรมดายัง ต่างจากส่วนรวมซึ่งเกิดขึ้นจากความขัดแย้งที่อยู่นอกกรอบของกฎหมายหรือกฎระเบียบมวลชนในสภาวะปกติ ส่วนรวมเป็นภาวะนอกเหนือจากภาวะมวลชนปกติ นอกเหนือภาวะกฎหมายสังคมปกติ แต่ในค่ายกักกันนั้น ความรุนแรงเกิดขึ้นในลักษณะที่เป็นปกติวิถีของกฎหมายภายใต้หลักทางกฎหมาย Giorgio Agamben นักปรัชญาชาวอิตาเลียนกล่าวถึงลักษณะปฏิ菘ศ์ของแนวคิดที่เป็นที่ได้แย้งกันมากของ Carl Schmitt นักปรัชญาการเมืองชาวเยอรมันผู้สนับสนุนลัทธิการเมืองข้ามชาติของนาซีเยอรมนี โดยใช้แนวคิดของ Schmitt ซึ่งให้เห็นว่าพื้นที่ที่เป็นค่ายกักกันมีลักษณะที่ภาวะยกเว้นได้ถูกใช้อย่างปกติ เป็นภาวะที่แยกไม่ออกระหว่างการยกเว้นและกฎระเบียบ หรืออาจกล่าวได้ว่าความรุนแรงที่เกิดภายในค่ายกักกันเป็นการกระทำที่อยู่ทั้งภายในรูปแบบนี้ แม้จะมีการทำให้ความรุนแรงถูกกฎหมาย หรือการทำให้กฎหมายครอบคลุมความรุนแรง

⁴ Giorgio Agamben, 'The Camp as Nomos of the Modern', Hent de Vries and Samuel Weber, eds., *Violence, Identity, and Self-determination*, Stanford University Press, Stanford, 1997, p. 109-110.

หรือความรุนแรงภายในค่ายกักกันเป็นพื้นที่ที่การยกเว้นไม่ได้อ่อนอกกฎหมาย แต่กลับเป็นตัวกฎหมายเอง

แนวคิดของค่ายกักกันแห่งแรกในคิวบาที่กล่าวถึงข้างต้นก็เป็นผลพวงจากแนวคิดทางกฎหมาย คล้ายคลึงกัน คือการรักษาให้เกิดพื้นที่ภาวะปกติที่ชาวบ้านสามารถอยู่อาศัยในเขตกักกันได้อย่างธรรมชาติ ที่สุด ในภาวะของความรุนแรง การซ่อนกันของความรุนแรงกับความธรรมดานี้เป็นแนวคิดสำคัญของค่ายกักกันตั้งแต่แรกจนถึงในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองเลยที่เดียว ค่ายกักกันถูกใช้เพื่อจุดมุ่งหมายในการแยกผล เมื่องออกจากพวากบูร ในภาวะของการสู้รบโดยไม่มีเหตุผลทางด้านการลงโทษทัณฑ์อยู่เลย ความรุนแรง หรือแม้แต่การสังหารที่เกิดขึ้นก็ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของการลงทันท์แต่เป็นเพียงส่วนหนึ่งของ “ภาวะปกติ” ที่แยกออกจากภาวะสังคมภายนอกค่าย

ลักษณะปฏิรูปนี้ของความรุนแรงและความปกติธรรมดายากว่าให้เห็นอยู่ตั้งแต่ในวรรณกรรม เกี่ยวกับสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง นั่นคือความรุนแรงของสังคมและการฟันทั่วทั้งบ้านทั่วทั้งโลก ทำลายล้างกับความปกติของ กฎระเบียบและกฎหมายทั้งหมด กฎระเบียบกฎหมายทั้งหมดที่ทางกองทัพในยุทธศาสตร์ของสังคมสมัยใหม่มีส่วนทำให้ความรุนแรงและการทำลายล้างภายในเป็นปกติวิสัย⁵ ในสังคมแบบสนามเพล่านั้น มีลักษณะที่นอกจากความรุนแรงที่อยู่รายรอบตลอดเวลาหนึ่งไม่พ้นแล้ว ยังมีลักษณะเป็นจักรกลและเป็นระบบอุตสาหกรรมจนมีลักษณะเป็นปกติวิสัยเป็น

ธรรมดาวิสัยของความรุนแรงในระบบการจัดการบริหาร

ดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้วว่าระบบภายในค่ายกักกันของรัฐบาลนาซีเยอรมนีมีลักษณะปฏิรูปอยู่ กระบวนการทางสังคมและระบบการบริหารงานรัฐสูงก็เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้โอลคอสต์ดำเนินไปได้ แนวคิดในการจัดระบบเบียบจัดการจัดระบบความรุนแรงหรือการที่ทำให้ความรุนแรงเป็นปกติวิสัยในยุคนาซีเยอรมนีก็เป็นประเด็นสำคัญอันหนึ่งในแนวคิดนี้ นักคิดชาวอเมริกันเชื้อสายเยอรมัน Hannah Arendt ได้เขียนเกี่ยวกับการพิพากษา Adolf Eichmann โดยรัฐบาลของอิสราเอลในปี ค.ศ.1965 Eichmann เป็นบุคคลสำคัญอยู่เบื้องหลังการวางแผน จัดระบบและบริหารจัดการ ในการฟันทั่วทั้งผ่าพันธุ์ชาวเยว่ ในช่วงที่เรียกว่า “มาตรการขั้นสุดท้าย” (Final Solution) ของ “ข้อกังขารื่องยิว” (Jewish Question) เป็นที่รู้กันว่าตัว Eichmann เองไม่เคยลงมือหรือแม้แต่ออกคำสั่งประหารชาวเยว่ โดยเข้าเป็นเพียงผู้ปฏิบัติตามหน้าที่บริหาร

⁵ Cornelia Vismann, 'Starting from Scratch: Concept of Order in No Man's Land', *War, Violence and the Modern Condition*, Bernd Hüppauf ed., Walter de Gruyter, Berlin and New York, 1997, p. 55-56. ผู้เขียนกล่าวถึงแนวคิดดังกล่าวในงานเขียนของ Ernst Jünger Martin Heidegger และ Carl Schmitt

จัดการเหมือนกับพื้นเพื่องในเครื่องจักรขนาดใหญ่ ในงานเขียนชิ้นนี้ Arendt ได้ชี้ให้เห็นถึงแนวทางดังกล่าว ด้วยวิลีที่ว่า “ปกติธรรมดากว่าความชั่วร้าย” (“banality of evil”) ผ่านตัว Eichman ซึ่ง Arendt บรรยายลักษณะว่าดู “ธรรมดاجนมากลัว” Arendt ยังได้ชี้ไปถึงความธรรมดากว่ากลไกที่ทำให้ความรุนแรงเป็นไปได้ โดยกล่าวว่าความปกติธรรมดานี้น่าจะพึงกล่าวกว่าความโหดร้ายที่เห็นได้เสียอีก เพราะ Eichman ไม่ใช่คนชั่วร้ายเป็นพิเศษแต่เหมือนกับคนปกติธรรมดายุกคน หรืออีกนัยหนึ่งคือคนธรรมดายุกไปทุกคนก็เป็นส่วนหนึ่งของความชั่วร้ายที่แสนสาหัสเหมือนอย่าง Eichmann ได้โดยการทำตามหน้าที่เหมือนกับภารกิจปกติธรรมดาก⁶ ในงานเขียนอีกชิ้นหนึ่ง Arendt กล่าวว่าธรรมดาวิสัยของความรุนแรงนี้ไม่ใช่แต่จำกัดอยู่แต่เพียงไฮโลคอสต์ หรือการปักคร่องภัยให้นาซีเยอรมันเท่านั้น แต่เป็นหลักสำคัญของแนวทางอำนาจ เป็นเดิมรัฐโดยทั่วไป ในสถาบันหรือองค์กรในการบริหารอำนาจของการปักคร่องเด็ดขาด เนื่องจากความรุนแรงนั้นได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของธรรมดาวิสัย กลายเป็นส่วนหนึ่งเป็นวิธีชีวิตที่ปกติธรรมดा ด้วยการบริหารจัดการแบ่งแยกหน้าที่ ด้วยระบบความคิดอย่างเป็นเหตุเป็นผล องค์ประกอบต่างๆเหล่านี้ทำให้ความรุนแรงเป็นส่วนหนึ่งของความมีเหตุผล หรือแม้แต่เป็นส่วนหนึ่งของสามัญสำนึกปกติไปแล้วดังที่ Arendt กล่าวว่า “น่าจะพึงกล่าวกว่าความโหดร้ายที่เห็นได้เสียอีก”

สุนทรียลักษณะของปฏิทรศน์ของความรุนแรง

ลักษณะของความปกติกับความรุนแรงที่มีอยู่ควบคู่กันแม้จะขัดแย้งกันโดยรากรูปอย่างสิ้นเชิง ทั้งสองขั้วความคิดสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างกลมกลืนมีสุนทรียภาพ ในการศึกษาถึงรูปแบบทางศิลปะและวัฒนธรรมภัยได้จากการปักครองของนาซีเยอรมัน Saul Friedlander นักประวัติศาสตร์ไฮโลคอสต์ชาวอเมริกันได้ชี้ให้เห็นถึงลักษณะบางอย่างของสุนทรียลักษณะที่ได้รับการส่งเสริมจากนโยบายทางวัฒนธรรม จากรัฐบาลนาซี คือการที่ทั้งสองขั้วของความรุนแรงและความปกติธรรมดามาอยู่ร่วมกัน ด้านหนึ่งได้แก่ ความปกติงดงาม สงบสุขที่เร้าอารมณ์พื้นฐาน ซึ่งมักจะถูกเรียกตามคำภาษาเยอรมันว่า “คิทช์” (“kitsch”) กับความรุนแรงโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการอ้างถึงความด้วย อาจจะกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งคือการกล่าวอ้างถึงความด้วยอย่างปกติที่ก่อให้เกิดการเร้าอารมณ์ของความสงบสุขงดงาม Friedlander กล่าวว่า สุนทรียภาพแนวทางเช่นนี้เกิดจากอ้างถึงสิ่งที่โดยปกติแล้วปกติจะอยู่ต่างกันข้ามให้มาอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เป็นส่วนผสมระหว่างความสงบสุขงดงามกลมกลืน เร้าอารมณ์ในทางบวกที่ Friedlander ใช้คำว่า kitsch กับการเน้นย้ำการปลูกเร้าเรื่องราวของความด้วยและการทำลายล้างไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทาง

⁶ Hannah Arendt, *Eichmann in Jerusalem: A Report on the Banality of Evil*, Penguin, New York, 1994, p. 276.

⁷ Hannah Arendt, *The Origins of Totalitarianism*, Harcourt Brace Jovanovich, New York and London, 1973, p.

อุปมา Friedlander กล่าวถึงว่าทางทางการเมืองที่ยกย่องผู้นำสูงสุดว่าเป็นผู้ที่อยู่คู่กับจิตใจของประชาชนทุกคนในลักษณะของ kitsch และคำน้ำใจทางการเมืองที่มีอย่างเหลือเพื่อ

คำน้ำใจทางรุนแรงจะได้รับการสร้างภาพที่นียนความถูกต้องชอบธรรมเมื่ออยู่ร่วมกับสุนทรียภาพแบบ kitsch ดังกล่าว อีกอย่างหนึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าเป็นการสร้างระยะห่างของตัวผู้นำเองโดยอาศัยจันลักษณ์ทางภาษาหรือรูปแบบทางวิหารที่แสดงออกสูงดงงามเจ้าอารมณ์ ในขณะเดียวกันก็ทำให้ออกห่างจากภาวะที่ปรากว่าให้ด้วยรุนแรง โดยทำให้ความรุนแรงที่อยู่ห่างๆ หรือความสับสนกวนว่าย ให้ด้วยที่มีอยู่นั้น เป็นส่วนหนึ่งของราคากองความสงบสุขที่ปรากว่าทำให้ความรุนแรงมีเหตุผลและอธิบายได้⁸

ลักษณะปฏิรูปในวรรณคดีรุปสมัยใหม่

ภาวะปกติวิสัยของความรุนแรงที่กล่าวมาข้างต้น เป็นไปในความคิดที่มาจากสังคมวิทยาและปรัชญาทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยไฮโลคอสต์ หรือได้รับอิทธิพลจากเหตุการณ์ไฮโลคอสต์ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ไฮโลคอสต์เป็นเหตุการณ์ที่สำคัญที่สุดเหตุการณ์หนึ่งที่มีอิทธิพลต่อปรัชญาทางการเมืองและจริยศาสตร์สมัยใหม่อย่างมาก ปลายศตวรรษที่ 20 เป็นช่วงเวลาที่มีงานวิชาการศึกษาไฮโลคอสต์ออกมายเป็นอย่างมากเป็นในหลายสาขาวิชา นอกจากลักษณะธรรมดาวิสัยของความรุนแรงปรากว่าใน การศึกษาไฮโลคอสต์ทางด้านประวัติศาสตร์และสังคมดังที่ได้กล่าวมา การศึกษาวรรณคดีและงานเขียนบันทึกเกี่ยวกับไฮโลคอสต์ก็เข่นกันที่แนวความคิดอันนี้ได้แสดงออกมา มีแนวคิดสำคัญแนวคิดหนึ่งซึ่งเป็นที่ศึกษา กัน แนวคิดนี้มาจากการลีกษา פרังเศษว่า “l'univers concentrationnaire” หรือใช้ในภาษาอังกฤษว่า “concentrationary universe” ซึ่งอาจจะแปลเป็นภาษาไทยได้ว่า “สถาลจักรแห่งการกักกัน” วلينี่เป็นวิสัยที่กล่าวถึงกันในการศึกษาวรรณคดีไฮโลคอสต์ ซึ่งแสดงถึงแนวคิดที่มีลักษณะปฏิรูปในความเป็นปกติวิสัยของความรุนแรง วلينี่ใช้ครั้งแรกโดย David Rousset นักเขียนชาวฝรั่งเศษในงานเขียนชื่อ *L'univers Concentrationnaire* ซึ่งตีพิมพ์ครั้งแรกในปี ค.ศ. 1947 (แปลเป็นอังกฤษภายใต้ชื่อ *A World Apart*, 1951) *L'univers Concentrationnaire* เป็นงานเขียนที่กล่าวถึงประสบการณ์ในค่ายกักกันนazi เรื่องแรกที่ได้รับการตีพิมพ์ และมีผู้อ่านอย่างกว้างขวาง⁹ วลล. “สถาลจักรแห่งการกักกัน” นี้ใช้ในความหมายไปในแนวทางที่ Rousset เขียนซึ่งกล่าวถึงรูปแบบของประสบการณ์ที่ให้ด้วยในค่ายกักกัน ว่ามีลักษณะเป็นธรรมดาง่ายมากกว่าความให้ด้วย ซึ่งขัดกับความคิดทั่ว ๆ ไปเมื่อกล่าวถึงความรุนแรงทางสังคม ความธรรมดาง่ายมาก

⁸ Saul Friedländer, *Reflections of Nazism: an Essay on Kitsch and Death*, Harper and Row, New York, 1984, p. 18-19.

⁹ งานชิ้นนี้ได้รับการแปลเป็นอังกฤษภายใต้ชื่อ *A World Apart* (David Rousset, *A World Apart*, trans. Yvonne Moyse and Roger Senhouse, Secker and Warburg, London, 1951.)

ดังกล่าวที่ถือว่าเป็นกระบวนการทำลายล้างในค่ายที่มีลักษณะเป็นธรรมดาวิสัย และเป็นถาวรลักษณะของชีวิต เหมือนกับชีวิตทั่ว ๆ ไป นิยามนี้เป็นส่วนสำคัญของแนวคิดที่ว่าค่ายกักกันไม่ได้เป็นเพียงพื้นที่หนึ่ง แต่เป็น "สากลจกร" ที่มีความสมบูรณ์ครอบคลุมทั้งขอบเขตโดยตัวมันเองซึ่งมีลักษณะเป็นปฏิปักษ์ด้วยกับการกักกันกักขังและการสร้างขอบเขต แนวคิดนี้มีความรุนแรงว่าเป็นสากลจกรในตัวของมันเองไม่มีการในหรือภายนอก แต่ในขณะเดียวกันก็มีลักษณะปฏิทวนของภารกิจกันควบคุมอยู่¹⁰ Rousset กล่าวถึงรูปแบบของงานเขียนที่สะท้อนลักษณะปฏิทวนที่ปกติไว้แก่นสารที่หมายความกับวรรณกรรมสำหรับสะท้อนของประสบการณ์ในค่ายโดยกล่าวถึงงานเขียน The Trial (1925) โดย Franz Kafka นักเขียนนวนิยายชาวออสเตรีย-เช็ก และ Ubu Roi (1896) ของ Alfred Jarry กวีและนักเขียนบทละครชาวฝรั่งเศส โดยเฉพาะอย่างยิ่ง Rousset กล่าวถึง The Trial ในเรื่องของความปกติธรรมธาตุกวันของความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับ Joseph K. ตัวเอกของเรื่อง ซึ่งเป็นการกระทำโดยอย่างเป็นระบบโดยคำน้าจรัสที่มีลักษณะเป็นปกติวิสัย เหมือนกับทุกวันของชีวิต วรรณคดีและงานเขียนเกี่ยวกับไฮโลคอดีชั้นอื่น ๆ ก็มีลักษณะรูปแบบดังกล่าวของ Kafka มาเป็นแม่แบบด้วยเหตุผลเดียวกัน งานเขียนชิ้นอื่น ๆ ของ Kafka ก็มีลักษณะร่วม เช่นนี้แห่งอยู่ เป็นลักษณะของการมาอยู่ด้วยกันของสิ่งที่ปกติและขัดแย้งกันคือระหว่างความรุนแรงกับความปกติธรรมชาติ

จะว่าไปแล้วงานเขียนของ Kafka ไม่ได้เป็นเพียงแม่แบบของงานเขียนที่เกี่ยวกับไฮโลคอดีเท่านั้น แต่ถือว่าเป็นแม่แบบของวรรณคดีสมัยใหม่โดยรวมเลยที่เดียว วรรณคดีไฮโลคอดีซึ่งถือว่าเป็นเพียงส่วนเล็ก ๆ ของอิทธิพลของ Kafka ที่มีอยู่อย่างมากและกว้างขวางไม่เพียงแต่เกี่ยวกับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ของการถูกกดขี่เท่านั้น อาจกล่าวได้ว่างงานของ Kafka แสดงถึงสภาพของบุคคลใหม่ที่เชี่ยวญูในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 ที่มีลักษณะเหมือนกับสภาพทางสังคมในยุคหลัง ๆ เช่น การเป็นคนยิวยญูในกรุงปูราก ซึ่งขณะนั้นอยู่ใต้การปกครองของอาณาจักรอสเตรีย-อังกฤษเรียน ในเรื่องของความรู้สึกถูกกดดันหรือภัยใต้ระบบอำนาจเบ็ดเสร็จก็ตาม งานเขียนของ Kafka แสดงถึงธรรมดาวิสัยของความรุนแรงในสังคมบุคคลใหม่ ไม่ใช่แต่เพียงในภาวะของค่ายกักกันหรือการอยู่ภายใต้ระบบของการปกครองแบบเผด็จการเบ็ดเสร็จ แต่อาจจะเป็นลักษณะทั่วไปของสภาพสังคมสมัยใหม่ที่ไม่มีความเปิดกว้างทางความคิด หรือแม้แต่แนวทางบางอย่างทางความคิดของระบบอุดมการเบ็ดเสร็จหรือจะเรียกว่าเผด็จการเบ็ดเสร็จทางความคิดและอุดมคิด ความรุนแรงดังกล่าวไม่ได้แสดงออกจากภาพการทารุณกรรมและความโหดร้าย แต่เป็นภาษาและภาพลักษณ์ที่นำเสนอของคู่ประกอบของความรุนแรง เป็นความรุนแรงในลักษณะที่ไม่หนักหน่วง ไม่ผิดปกติ แปลกประหลาด ไม่น่าสะพรึงกลัว แต่กลับทำให้ดูเป็นธรรมดากลามถูเหมือนเป็นระเบียนแบบแผนที่ใช้

¹⁰ David Rousset, *A World Apart*, trans. Yvonne Moyse and Roger Senhouse, Secker and Warburg, London, 1951, p. 109.

ประจำทุกวัน ความรุนแรงนั้นเข้ากันได้กับประสบการณ์ธรรมดางามัญทุกวันอย่างไม่ขาดແย়াংหรือเคอเรียน หรือแม้แต่อาจจะกล่าวถึงความรุนแรงที่มีลักษณะซึ่งแสดงถึงความกลมกลืนงบสุข เร้าอารมณ์เป็นที่เข้าใจ

ภาพลักษณ์ความปกติสามัญของความรุนแรงก็มีปรากฏอยู่ในวรรณกรรมยุคหลังฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวรรณคดีที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงทางการเมืองหรือความรุนแรงจากเจ้ามือของอำนาจจารัส่อง ในนวนิยายของนักเขียนชาวรัสเซีย Aleksandr Solzhenitsyn เรื่อง *The First Circle* (1968) กล่าวถึงการมีชีวิตอยู่ภายใต้ระบบเบ็ดเสร็จของสน阿富โซเซเยต ว่ามีความน่าสะพรึงกลัวແงอญในความปกติธรรมดายังคงมีต่อการถูกทักทายแรงงานหรือที่เรียกว่า “ภูลัก” (gulug) ความรู้สึกดังกล่าวเป็นความกลัวที่ແงอญในชีวิตประจำวัน ในตอนท้ายของเรื่อง Solzhenitsyn กล่าวถึงลักษณะปฏิ工商น์ดังกล่าวด้วยภาพลักษณ์ของรถชนสังนักใหญ่ที่ແงมาในรูปของรถส่งอาหารประจำวัน¹¹

เป็นที่รู้กันว่าการใช้ความรุนแรงด้วยการทรมานและสอบสวนเป็นประเด็นสำคัญของระบบเบ็ดเสร็จที่ทางรัฐกระทำโดยไม่ต้องผ่านขั้นตอนหรือสถาบันทางการปกครอง เช่น ศาล เรือนจำหรือค่ายกักกัน ในงานเขียนหลายฯ ชิ้นที่บันทึกเรื่องราวของการทรมานโดยแสดงความเกี่ยวข้องกับการอยู่อาศัยหรือชีวิตประจำวัน มีการใช้วัสดุสิ่งของและสิ่งแวดล้อมภายในบ้านของผู้ถูกทรมานเป็นเครื่องมือในการทรมาน ที่นิ่งจากความสะดวกแล้วยังให้ผลทางจิตให้ได้รุนแรงกว่าการใช้สถานที่หรืออุปกรณ์อื่นเพื่อการสอบสวนที่มีประสิทธิภาพกว่า ในวรรณคดีที่เกี่ยวกับการต่อสู้เพื่อให้ประเทศอัลจีเรียเป็นเอกราชจากฝรั่งเศษ ในช่วงปลายศตวรรษที่ 1950 ถึงต้นศตวรรษที่ 1960 บอยครั้งได้ปรากฏถึงความเกี่ยวข้องระหว่างความสะดวกภายในบ้านสมัยใหม่ที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบครันกับการทรมานและความรุนแรง สิ่งอำนวยความสะดวกสมัยใหม่ได้เริ่มมีขึ้นในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เช่น ไฟฟ้า ระบบประปาในบ้าน อ่างล้างหน้า อ่างอาบน้ำและสายโทรศัพท์ ในวรรณกรรมที่กล่าวถึงมีการทรมานด้วยอุปกรณ์อำนวยความสะดวก คุ้นเคยและเป็นมิตรถูกนำไปใช้เพื่อให้เกิดสิ่งที่ตรงข้ามเป็นปฏิ工商น์กัน ทางจิตวิทยาเชื่อว่าวิธีนี้

¹¹ Alexander Solzhenitsyn, *The First Circle*, Collins Harvill, London, 1988, p. 578-579.

รถชนสังนักใหญ่ในอดีตจะทาสีเขียวทั้งคัน เวลาคนเห็นรถสีเขียวนี้ก็จะรู้สึกหวาดกลัวอย่างมาก ต่อมานิ่งหลัง สงเคราะห์หัวหมอบางคนมีความคิดเยี่ยมว่า จะทำให้รถตู้ดูเหมือนรถบรรทุกอาหารทั่ว ๆ ไปโดยให้ทาสีส้มและฟ้า และมีคำเขียนเป็น 4 ภาษาว่า “ขันมปัง” หรือ “เนื้อสัตว์”

¹² Kristen Ross, *Fast Cars, Clean Bodies: Decolonization and the Reordering of French Culture*, MIT Press, Cambridge and London, 1995, p. 112-113. จั่งถึงบทบันทึกในช่วงสงเคราะห์เรีย *Le Question* (1961) ของ Henri Alleg และนวนิยายเรื่อง *Les Choses* (1965) ของ Georges Perec

ให้ผลกระแทกทางจิตใจจนแรงกว่ากิจกรรมที่ไม่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันนัก ความหาดกลั้นนักลายมาอยู่ในทุกอย่างชีวิตประจำวันที่ปกติธรรมด้า ด้านวัสดุสิ่งของธรรมด้า ทำให้ทุกวีวันของการมีชีวิตอยู่อย่างธรรมด้าหรือแม้แต่ในบ้านของตนเองกลายเป็นที่ที่รุนแรงอันตรายที่สุด¹³

ในงานเขียนและวรรณคดีโซโลโคสต์ที่เป็นที่รู้จักกันกว้างขวางอย่างมากของนักเขียนหลายท่าน เช่น Primo Levi Jean Amery และ Paul Celan มักใช้ภาพความรุนแรงที่มีลักษณะปกติธรรมด้า นักเขียนทั้งสองท่านได้ใช้ภาพลักษณ์ของนรกรอเวจิตามแบบ Dante นักเขียนยุคกลาง ซึ่งสำหรับงานของ Dante เอง นรกรแม้จะเต็มไปด้วยความรุนแรง แต่ก็เป็นธรรมด้าสารัตถะเป็นส่วนหนึ่งของศาสนาศาสตร์ตามแนวทางคริสตศาสนา แต่โดยเฉพาะในงานเขียน *If This is a Man* (1958) ของ Levi ที่ภาพลักษณ์ของนรกรอเวจไม่ได้ถูกใช้เพื่อแสดงถึงประสบการณ์ภายในค่ายด้านความรุนแรง แต่ในทางตรงกันข้ามเพื่อทำให้การทุกข์มีความหมายในทางศาสนาหรือการชดใช้เพื่อหาความหมายให้ความรุนแรง เพื่อทำความเข้าใจกับความรุนแรงที่เกิด บรรเทาความไม่爽快ไม่มีเหตุผลของความรุนแรงลง¹⁴ หรืออาจจะกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่าเป็นการบรรเทาลักษณะปฏิทรศน์นั้น เพราะลักษณะประสบการณ์ความรุนแรงภายในค่ายมักจะแสดงออกด้านสภาวะปกติธรรมด้า หรือซึ่งความหมายและเหตุผลของการคงอยู่ของความรุนแรง

อาจจะกล่าวได้ว่าความปกติธรรมด้าที่ปรากฏในวรรณคดีโซโลโคสต์นั้นเป็นผลมาจากการทั้งรูปแบบประสบการณ์ในค่ายกักกัน แล้วยังเป็นผลมาจากการรูปแบบของวรรณคดีสมัยใหม่ด้วย ซึ่งงานของ Kafka เป็นอิทธิพลหลักอันหนึ่ง รูปแบบนวนิยายสมัยใหม่มีการอิงถึงความรุนแรงที่ต่างจากแต่ก่อน โดยเฉพาะในบางกลุ่มในศตวรรษที่ 19 ที่ความรุนแรงมีรูปแบบปรากฏเป็นอาชญากรรมที่เกิดจากความร้อนแรงของอารมณ์ของบุคคล นวนิยายสมัยใหม่มักจะแสดงความรุนแรงเป็นลักษณะที่ปราศจากผู้กระทำและปราศจากแรงจูงใจ เป็นความรุนแรงที่มีอยู่เองทั่วทั้งแห่งเมืองเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อม หรือบรรยายกาศ หรือตัวสังคมเองเป็นผู้กำหนดขึ้น¹⁵ เป็นความรุนแรงที่รู้ว่ามีอยู่แต่พิสูจน์ไม่ได้ ลักษณะดังกล่าวเป็นผลจากการรวมตัวกันระหว่างความปกติธรรมด้าของชีวิตประจำวันกับจินตภาพของความรุนแรง สิ่งนี้เป็นแนวทางสำคัญของวรรณคดีและศิลปะสมัยใหม่ โดยนักวรรณคดีศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงความรุนแรงที่ปรากฏในวรรณคดี โดยเชื่อมโยงสุนทรียลักษณะของความเป็นสมัยใหม่ กับประสบการณ์จาก

¹³ เม้มุนนีกีมีเนรี่องสัน “In the Penal Colony” ของ Franz Kafka ที่ปรากฏคุกกรณ์ในการทรมานซึ่งเลียนแบบซึ่งของสิ่งของธรรมด้า เช่น “เตียง” “巢穴” และ “นักออกแบบ”

¹⁴ Steven E. Aschheim, *Culture and Catastrophe: German and Jewish Confrontations with National Socialism and Other Crises*, Macmillan, London, 1996, p. 4.

¹⁵ Frederick Hoffman, *The Moral No: Death and the Modern Imagination*, Princeton University Press, New Jersey, 1964, p. 149.

สังคมโลกครั้งที่หนึ่งว่ามีลักษณะร่วมคือ เป็นปฏิทรรศน์และกำกับ¹⁶ ดังเช่นในงานของเชียนของ Kafka ซึ่งวรรณคดีไฮโลคอสต์ได้รับเอาอิทธิพลมาอย่างมาก

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วถึงแนวคิดต่าง ๆ เกี่ยวกับ ธรรมดาวิสัยของความรุนแรงที่เป็นไปในทางสภาวะสังคมและการเมือง ที่ส่งผลให้เกิดรูปแบบใหม่ของวรรณคดีในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 แต่เมื่อถึงปัจจุบัน ประวัติศาสตร์ของศตวรรษที่ 20 เองแล้วก็นับได้ว่าเป็นศตวรรษแห่งความรุนแรงให้ด้วยความรุนแรงที่อาศัยลักษณะธรรมดาวิสัยเป็นปฏิทรรศน์ ซึ่งทำให้เห็นได้ว่าชัดเจนอย่างความโหดร้ายโดยเฉพาะถ้าผู้สังเกตการณ์อยู่ในช่วงเวลาปัจจุบันนั้น อยู่ในช่วงเวลาและบริบททางสังคมและการเมืองนั้น ๆ และเป็นส่วนหนึ่งของระบบธรรมดาวิสัยนั้นเอง เพราะรูปแบบความรุนแรงที่ปรากฏเป็นปกติวิสัยหรือแม้แต่ส่วนบุษุกลมกลืน ซึ่งบ่อยครั้งเป็นส่วนสำคัญของการลักชณ์ของระบบอุปนิสัย ที่มีความรุนแรงที่เป็นปกติในช่วงต้นศตวรรษที่ 20

สังคมและรูปแบบทางการเมืองของไทยในปัจจุบันแสดงให้เห็นถึงภาพลักษณ์ธรรมดาวิสัยของความรุนแรงได้ ในรูปแบบทางความคิดที่ได้กล่าวมาข้างต้นไม่ว่าจะเป็นการทำให้ความรุนแรงเป็นธรรมชาติของกฎระเบียบสังคมปกติ หรือความคิดและกระบวนการเหตุผลอย่างเป็นระบบที่มีเหตุผลหรือเป็นความรุนแรงที่กล้ายเป็นส่วนหนึ่งของสามัญสำนึกร่วม สิ่งเหล่านี้ล้วนเห็นได้ในทางการเมืองปัจจุบันไม่มากก็น้อย หรือแม้แต่การใช้ภาพลักษณ์หรือภาษาชาที่แสดงถึง ความสงบสุข กลมกลืน เร้าอารมณ์ แบบ kitsch ร่วมกับกับว่าที่ความรุนแรงทางการเมือง ที่เห็นบ่อยครั้งในช่วงโกรทัศน์ หรือตามหน้าหนังสือพิมพ์ที่อาจจะกล่าวได้ว่าเป็นลักษณะสำคัญของการเมืองและสังคมไทยได้รู้สึกบานไปแล้ว

ภาพลักษณ์หลายภาพที่แสดงถึงนโยบายของทางรัฐ ในปัจจุบันอาจจะแสดงลักษณะปฏิทรรศน์ที่กล่าวมาข้างต้นได้ เช่น ความคิดที่จะให้มีการถ่ายทอดสดประหารชีวิตเพื่อเป็นการตักเตือนทางศีลธรรม เพื่อหวังผลให้สังคมที่สงบสุขขึ้น โดยไม่คำนึงถึงสิทธิมนุษยชนพื้นฐาน หรือแม้แต่ภาพถ่ายจากหน้าหนังสือพิมพ์ของเครื่องบินที่ปกติใช้รับนำมาทิ้งกระดาษแทนที่จะเป็นระเบิดซึ่งเป็นภาพที่อาจจะดูเหมือนจริง แต่ในขณะเดียวกันก็สะท้อนลักษณะปฏิทรรศน์ของความเป็นจริงทางการเมืองและสังคม อาจจะกล่าวอีกได้ว่าภาพลักษณ์เหล่านี้แสดงออกซึ่งแนวคิดของความธรรมดาวิสัยของความรุนแรง ที่แฝงเคลือบไว้เมื่อกับเคลือบด้วยน้ำตาลที่ทำให้น่าดู สวยงาม และสงบสุข ภาพถ่ายจากภายในเครื่องบินที่กำลังทิ้งกระดาษ

¹⁶ Bernd Hüppauf, 'Introduction: Modernity and Violence: Observations Concerning a Contradicting Relationship', *War, Violence and the Modern Condition*, Bernd Hüppauf ed., Walter de Gruyter, Berlin and New York, 1997, p. 15, 16.

มากมายที่ออกมาน้ำสู่เบื้องล่าง นักกระดาษเป็นภาพที่กำกับและเป็นปฏิทرونในตัวเองอย่างมาก มีความขัดแย้งอย่างมาก ทั้งความรุนแรงจากอากาศยานเพื่อการรบ และความสวยงาม กลมกลืน เร้าอารมณ์ ของนักกระดาษ ซึ่งเมื่อปรากฏบนหน้าหนังสือพิมพ์อาจก่อให้เกิดความรู้สึกขัดแย้งบางอย่าง ที่เกิดจากทั้งความแปลกตาอย่างที่หนังสือพิมพ์จะใจเลือกภาพ และจากความคิดที่จะทิ้งนักกระดาษจากเครื่องบินซึ่งแหงไว้ด้วยความเป็นจริงทางสังคมและการเมืองบางอย่าง ถ้าจะหาตัวอย่างที่เหมาะสมยุคสมัยที่ทุกอย่างผูกติดอยู่กับความเอื้ออาทร ก็คงจะเหมาะสมกับว่าลีว่า “ความรุนแรงเอื้ออาทร”

ศาสตร์และศิลป์ของความรุนแรงอันໄร์รูป

สายัณห์ แดงกลม*

เงื่อนไขสำคัญของการรับรู้เรื่องความรุนแรงคือการได้เห็น อันมีความหมายต่อเรื่องของพยานหลักฐาน การมีส่วนร่วม ประสบการณ์ตรงของความรุนแรง (ประสบการณ์ในลักษณะหมู่เหล่า สาธารณะ หรือประสบการณ์ส่วนตน ของปัจเจกบุคคล) ไม่สามารถแบ่งปันร่วมกับผู้อื่นที่ไม่ได้อยู่ในเหตุการณ์ดังกล่าว (หรืออยู่ในเวลาอื่น แต่ก็อาจเห็นคนละมุมมอง) ประสบการณ์ตรงคือประสบการณ์จริงซึ่งจำกัดผู้รับรู้จริง เฉพาะผู้เข้าร่วมเหตุการณ์ เนื่องจากประสบการณ์ตรงเป็นประสบการณ์ของปัจจุบัน ไม่ว่าจะมีระยะเวลาใดยาวหรือสั้นเพียงใด หากแต่การสัมผัสถึงความรุนแรงที่เกิดขึ้นจริงมักมาจากประสบการณ์ทางอ้อม กล่าวคือเป็นการรับรู้ผ่านตัวกลาง หรือสื่ออย่างใดอย่างหนึ่ง ผ่านขั้นตอนและกระบวนการที่จะกำหนดและประเมินความรุนแรงจริงที่เราไม่ได้สัมผัสริง เป็นความรุนแรงที่เกิดจากการบันทึก ถ่ายทอด สื่อของประสบการณ์ตรง (รวมรวม คำพูด ภาพ งานเขียน วิทยุ การแสดง ฯลฯ) ความรุนแรงจากสิ่งที่อ่าน จากสิ่งที่ได้ยิน จากสิ่งที่ชม หรือจากสิ่งที่เราต่างพูดคร่าวๆ ว่า สัมผัส จึงเป็นความรุนแรงจากเรื่องที่เราไม่ได้มีประสบการณ์ตรง เรื่องรุนแรงจึงมาจากสิ่งที่เราไม่เห็น และเรื่องร้ายแรงคือการคล้อยตามความรุนแรงดังกล่าว โดยไม่คำนึงถึงศาสตร์และศิลป์ของการนำเสนอ¹

นักประพันธ์และปราชญ์ฝรั่งเศส Diderot (1713-1784) ให้ข้อสังเกตไว้ว่าทำไม่เจ้ารู้สึกเลยฯ กับวัตถุสามัญธรรมดากล้ายโถโขาม ผักผลไม้ในชีวิตจริง สามารถสร้างความตื่นตาตื่นใจต่อผู้ชมเมื่อมันถูกวาดบนผืนผ้าใบ² นั่นคือ สื่อศิลปะเป็นตัวแปรที่ปรับเปลี่ยนทัศนวิสัยของผู้ชมต่อเรื่องที่ถูกแสดง หรือหากจะโยงกลับมาประดิ้นเรื่องความรุนแรง ความรุนแรงที่เรารู้สึกคือความรุนแรงที่เกิดขึ้นจากการถ่ายทอด ผันแปร ผ่านตัวกลางหรือสื่อ ในเมื่อความรุนแรงคือการประเมินค่าอย่างหนึ่งผ่านอารมณ์ความรู้สึก ผ่านกฎเกณฑ์มาตรฐาน (คุณภาพดีก็อาจรับรู้ถึงความรุนแรงผ่านการ

* ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ขอขอบคุณคุณศศิธร ปрудวัณย์ สำหรับบทพิมพ์ และอาจารย์ปราจนา จันทรพันธ์ และอาจารย์ดำรงพล อินทร์จันทร์ สำหรับการตรวจทานแก้ไข

¹ Guy Debord วิพากษ์สังคมของการผลิต “ที่ประกาศตนเสมือนการเพิ่มพูนอันใหญ่หลวงของการแสดง ทุกอย่างที่เป็นประสบการณ์ตรงและเปลี่ยนเป็นการสื่อแทน (representation)” และ “การแสดงไม่ใช่หมายถึงมวลหมู่ภาคทั้งหลาย แต่คือความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคล ที่มีเหล่าภาพเป็นตัวสื่อกลาง” “ประสบการณ์ตรงถูกหลอกลวง ครอบงำอย่างเป็นรูปธรรมโดยการซึ่งชุมกการแสดง และซึ่งชับເเอกสารลักษณะที่ตื่นตาตื่นใจของการแสดงเข้าไว้ในตัว ด้วยการปรับการรับดังกล่าวให้เป็นไปในเชิงบาง” (*La Société du spectacle*, Champ libre, 1967, p. 9)

² ความคิดดังกล่าวแทรกอยู่ในทวีการณ์จิตกรรมงานหุ่นนิ่ง (still life) ของศิลปิน Chardin ผู้ซึ่ง Diderot แสดงความชื่นชมตลอดเวลา ดูตัวอย่างใน *Salon de 1769*, Hermann, 1993, pp. 42-47.

ได้ยิน สัมผัส) เรายังมักจะให้ค่ากับสิ่งที่เราเห็น และตีค่าความรุนแรงจากสิ่งที่มองเห็น โดยอาจไม่เฉลี่ยวใจว่าเราไม่ได้เห็นโดยแท้และโดยสมบูรณ์ครบถ้วน เราก็เหมือนคนatabอด ที่มีผู้ซึ้งแนะนำให้เห็นในสิ่งที่ไม่เห็นโดยตรง

จิตกรกรีกโบราณ Timanthes วาดภาพพิธีบูชาญญูของ Iphigenia โดยมีกษัตริย์ Agamennon ผู้เป็นบิดาเข้าร่วมด้วย แต่หลังจากแสดงความมั่นต่างๆ ของเหล่าผู้ชุมเหล้า จิตกรไม่รู้จะหาวิธีสื่อความรู้สึกกระทุกข้อป่าสุกข์ของผู้เป็นพ่อได้อย่างไร พ่อผู้จะต้องเห็นบุตรสาวของตนถูกมีดสังเวยครัวซ์วิตไปต่อหน้าต่อตา จิตกรจึงเลือกที่จะปักคลุมใบหน้าของกษัตริย์ Agamennon เพื่อซึ้งถึงอารมณ์อันไม่สามารถแสดงออกมาได้ กล่าวคือ เลือกที่จะไม่ให้เห็น ไม่ให้ Agamennon เห็น และไม่ให้ผู้ชุมเห็นภาพความโศกเศร้าดังกล่าว (ซึ่งผลสุดท้ายก็ไม่เกิดขึ้นด้วยเหตุอัศจรรย์ที่มาช่วย Iphigenia ได้ทัน) เกร็ดดังกล่าววนอกจากจะแนะนำถึงการประจบลงตัวกันระหว่างขีดสุดของอารมณ์และขีดจำกัดของศิลปะแล้ว ยังอาจหมายถึงอีกหนทางหนึ่งของศิลปะที่เลือกจะสื่อด้วยการไม่ให้เห็น ทิ้งค้างความไม่ชัดเจนดังกล่าวไว้ต่อผู้ชุม ละบางส่วนที่ไม่สมบูรณ์ไว้กับผู้ชุม

เราจำเป็นต้องตั้งคำถามต่อความรุนแรงที่เราับรู้ (ฟัง อ่าน เห็น ได้กลิ่น สัมผัส) ต่อภาพของความรุนแรงอันนั้น ตั้งข้อสงสัยว่าเราเห็นและรู้สึกถึงความรุนแรงดังกล่าวอันนั้นเนื่องมาจากตัวกลางด้วยหรือไม่ ตัวกลางที่ทรงอิทธิพล และสามารถหันเห บังคับทิศทางตอย้ายความรุนแรงอันนั้นนั่นคือ ย้อนกลับมาถามว่า เราับรู้ความรุนแรงนั้นมาอย่างไร หรืออีกนัยหนึ่ง คือ ตั้งคำถามต่อปรากฏการณ์ของความรุนแรงนั้นที่เราไม่ได้รับรู้โดยตรง ตั้งคำถามต่อกระบวนการที่ผลักดันให้เราเห็น/รับรู้ในเรื่องที่เราไม่เห็นจริง และปอยคั่งเราก็จะพบ/เห็นถึงความหักเหและความคลาดเคลื่อนระหว่างภาพความรุนแรงและความรุนแรงจริง ความคลาดเคลื่อนในที่นี้ไม่ได้หมายความว่ามีความใจที่จะหลอกผู้รับ/ชนเสนอไป แต่เป็นความคลาดเคลื่อนอันเลี่ยงไม่ได้เมื่อมีการถ่ายเทาเคลื่อนย้าย การรับรู้ในเชิงภารีสัมยิงเป็นการเรียนรู้ที่จะต้องคำนึงถึงอัตวิสัยที่แฟงและกำกับอยู่³

³ คำถามที่ว่า ภาพสะท้อนลังคมและวัฒนธรรมอย่างไร จึงเป็นคำถามที่คลาดเคลื่อนอยู่อย่างมาก เพราะมันตั้งอยู่บนมโนทัศน์ร่วบยอดอันเก่าแก่ที่ต้องการให้ผลงานศิลปะเป็นเหมือนเรา หรือเป็นกระจกส่องให้เห็น โดยไม่ได้คำนึงว่าศิลปะคือกระจกบุนเบี้ยนที่ให้ภาพโดยเย เฉไอ ไม่สอดคล้องแบบสนิทกับความจริง (แม้แต่เงาในกระจก สลับกลับด้าน) ผลสืบเนื่องอันร้ายแรงคือการมองศิลปะเป็นดั่งทางระบายน เป็นเพียงตัวถ่ายทอดความจริงและสามารถยึดถือเป็นหลักฐานพยานทางจิตวิญญาณของตัวศิลปิน หรือ/และรวมไปยังสังคมวัฒนธรรม นั่นคือทำให้ศิลปะเป็นภาพลักษณ์ที่กระด้าง เป็นเพียง copy ภาพเหมือนที่ใช้พิสูจน์ยืนยันอะไรต่ออะไรได้ และใช้เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ไปโดยปริยาย หรือเป็นหลักฐานของสภาพจิตสำนึกเบื้องลึกของศิลปิน โดยละเอียดค่า ตลอดจนกลไกทางสุนทรียศาสตร์ไป ต้องผูกประเด็นขึ้นมาใหม่ว่า ภาพไปเก่าเกี่ยวอยู่กับบริบททางสังคมอย่างไร หรือในทางตรงข้าม มันไปແย়/ขัดกับความจริงทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างไร ซึ่งการตั้งคำถามในประเด็นหลังช่วยมาค้านมุ่งมองที่ยึดถือเอาศิลปะเป็นแค่ภาพประกอบเหตุการณ์ความเป็นจริง เป็นแค่ภาพที่ต้องสอดคล้องกับความจริง ดูตัวอย่างบทวิเคราะห์ภาพยนตร์สารคดีและกลไกความเหลือมลำเรื่องจริง-สิงลุง ใน

ขنب Medusa

โรลองด์ บาร์ทส์ (Roland Barthes, 1915-1980) จับบทความเรื่อง “ภาพสะเทือนขวัญ” (Photos-chocs) ด้วยประโยคที่ว่า “ภาพถ่ายแบบตรงไปตรงมานำไปสู่การเปิดโปงความสยอง ไม่ใช่ไปสู่ตัวความสยองนั้นเอง”⁴ กล่าวคือ บาร์ทส์ประมวลความคิดหลักเรื่องผลลัพธ์เนื่องจากภาพ ความรุนแรงต่อการสร้างภาพกรรมการวิจารณ์ของผู้ชม

บาร์ทส์แยกแยะระหว่างเหตุการณ์ความรุนแรงที่ภาพแสดงและผลลัพธ์มีต่อผู้ชม โดยที่บ่อยครั้งภาพเหตุการณ์เหล่านั้นไม่ก่อปฏิกิริยาร่วมของผู้ชม เนื่องด้วยความจงใจจะจัดการกับตัวเนื้อหาของภาพ จนบอกอย่างโใจแจ้งว่าต้องการ “หมายถึงความน่าหวาดกลัว” (signifier l'horrible) อีกนัยหนึ่งคือ เป็นความรุนแรงที่ถูกจัดระบบโดยช่างภาพผู้ปล่อยให้ผู้ชมเห็นถึงจุดประสงค์ที่แท้ของภาพ แต่กลับไม่เหลืออะไรไว้ให้ผู้ชมวิพากษ์⁵ บาร์ทส์วิจารณ์การที่ช่างภาพแทนตนไว้ที่ตำแหน่งของผู้ชม/รับ และไม่ปล่อยให้ผู้รับสร้างหรือปรุงแต่งอะไรอย่างอื่น เพราะภาพถูกย่ออยู่ชิ้นซับ สังเคราะห์มาแล้วเสร็จสรรพ เช่น ภาพกลุ่มทหารใกล้กับกองหัวกะโหลก หรือเหล่านักโทษเดินสวนกับผู้ฝูงแกะ

บาร์ทส์มองเห็นภาพเหล่านั้นผ่าน “ตัวผลัด”⁶ ของศิลปะการถ่ายภาพ กล่าวคือผ่านรหัสหรือภาษาและเทคนิคการจัดการกับภาพ (เช่น การเน้นความชัดแจ้ง การนำมาประชิด เปรียบเทียบ) ผู้ชม “มาเข้า” ไป อารมณ์ความรู้สึกทุกอย่างเกิดขึ้นมาแล้วผ่านสายตาของช่างภาพ (“เข้าได้สั่นสะท้านแทนเรา เข้าได้ไตรตรองแทนเรา เข้าได้ประเมินแทนเรา”⁷) อารมณ์หรือผลที่ถูกกรองแล้วจึงไม่ส่งผ่านต่อมากถึงผู้ชม โดยเฉพาะผู้ชมอย่างบาร์ทส์ซึ่งเรียกว่า “ปฏิกิริยาเฉพาะตนของ การรับ ตลอดจนความหมายเฉพาะตนที่ผู้ชมพึงจะให้ต่อตัวผลงาน ภาพสะเทือนขวัญจึงอาจหยุดผลแค่ภายในตน มีเพียงมิติการสะท้อนตัว (reflexivity) โดยไม่พำนิชส่งต่อไปยังมิติอ้างอิง (referentiality) ซึ่งมีผู้ชมอยู่ในตำแหน่งดังกล่าวด้วยเช่นกัน ในฐานะภาษาประเททหนึ่ง ภาพถ่าย จึงไม่อาจสร้างอารมณ์ปั่นป่วนต่อผู้ชมทราบได้ที่ภาพเป็นเพียง “ภาษาบริสุทธิ์” (pure language) หรือ “สัญญาณบริสุทธิ์” (pure signe) ซึ่งอ่านได้อย่างชัดแจ้งสมบูรณ์

Jocelyn Maixent, “Est-ce ainsi que les hommes vivent ?”, *La Voix du Regard*, n° 16 (Croire et faire croire), automne 2003, pp. 165-179.

⁴ “La photographie littérale introduit au scandale de l'horreur, non à l'horreur elle-même.”, ดู “Photos-chocs”, *Mythologies*, Seuil, 1957, pp. 105-107.

⁵ “nous sommes à chaque fois dépossédés de notre jugement”, *ibid.*, p. 106.

⁶ บาร์ทส์ใช้คำว่า “relais” ในบทความ “Le message photographique”, *L'obvie et l'obtus. Essais critiques III*, Seuil, 1982, pp. 9-24. (*Communications*, 1961)

⁷ “Photos-chocs”, *op. cit.*, p. 106.

ศิลปะจึงสามารถเป็นอุปสรรค ของการถ่ายทอดความคิดเรื่องความรุนแรงด้วย การให้รู้สึกสยอง แขยงตาม งานอาจประสบผลสำเร็จขันเนื่องมาจากทักษะ แต่ฝีมือความชำนาญ ไม่ได้รับรองผลสุดท้ายที่มีภัยร้ายของผู้ชมเป็นสิ่งประกัน แม่muทางศิลปะจึงอาจมาลดทอนผลใน บันปลายและจบในตัวไปโดยปริยาย โอกาสเสี่ยงที่ผู้ชมจะไม่รับรู้ถึงความรุนแรงที่เกิดขึ้นจริงจึงกลับ มีเพิ่มตามระดับผลลัพธ์ทางศิลปะ รากับ paradox ที่ว่า ยิ่งเห็นว่าภาพสวยงาม กล่าวคือมีจำนวน ภาษาและเทคนิคการจัดการมาสูงเกี่ยวกับ ยิ่งขัดผู้ชมให้ห่างจากเหตุการณ์ที่ภาพแสดง

และไม่ใช่จะเป็นภาพที่พึงการจงใจ/ตั้งใจจัดการ หรือภาพที่จับเอาเสี้ยวเวลาที่สั่นคลอน ไม่นิ่ง เช่น ภาพนักกีฬาช่วงกำลังเล่นในท่าทางที่เป็นจุดสุดยอดซึ่งมีแต่กล่องถ่ายรูปจะบันทึกไว้ได้ เหล่านี้ก็ยังคงฟ้องดูดประสงค์ของช่างภาพที่จะให้จับตาผู้ชมด้วยภาพของช่วงเวลา “หายากที่สุด” แต่บาร์ต์สกลับเห็นว่ามันไม่ได้มาสร้างความยินดียินร้ายต่อผู้ชม ตรงกันข้ามกับภาพวาดบาง ประเภทจากแวดวงงานในขอบวิชา (academic art) เช่น ภาพโนปเลียนทรงม้าพยศที่บาร์ต์สอ้างถึง โดยไม่ได้เอียนามจิตรกร Jacques-Louis David (1748-1825) ออกมานา ภาพดังกล่าวจับเวลาที่สั่นคลอน “ท่าทางที่เป็นไปไม่ได้ที่จะจับในระยะเวลา” และเป็นลักษณะจับตากันนี้ที่มาก่อน ความหมาย ภาพไม่แสดงอย่างใจจงแจ้งและในทันทีถึงความหมาย แต่ต้องการให้ผู้ชม “เห็น” ก่อนที่ จะตั้งประเด็นคำถามที่ตามมา

สำหรับผู้ชมแล้ว ภาพถ่ายจำเป็นต้องสร้างความเคลื่อนแคลงแสงส่าย สร้างความคลุมเครือ กำกับไว้ในตัว ภูมิความหมายที่ไม่ประกานมาใจง้แจ้งอย่างทันใด ภาพสะเทือนขวัญที่ “ปลอม” (fausses) คือ ภาพที่กำกับไว้ระหว่างเหตุการณ์ที่ตรงไปตรงมาและเหตุการณ์ในจุดสุดยอด นั่นหมาย ความว่าภาพที่จะส่งผลโดยแท้จริงต้องมีลักษณะที่ไม่มีการจัดเตรียม ดูเป็นธรรมชาติ ตรงไปตรงมา แต่ไม่เผยแพร่ความนัยออกมานา ดื้อรั้นต่อการให้ความหมาย ไม่เมื่ “humeur” หรือจุดสุดยอดที่ถูกคัดสรร มาเพื่อให้รังสรรค์ผู้ชม เป็นผู้ชมที่สร้างร่วมความเมินและคันหนานัยยะเป็นผู้ชมที่ต้องเข้าไปแทนที่ ช่างภาพ บาร์ต์สเรียกสถานการณ์นี้ว่าเป็นการ “ปลดปล่อยเชิงวิพากษ์” (catharsis critique) ไม่ใช่ แค่การ “ปลดปล่อยอารมณ์” (purge émotive) ประโยคสุดท้ายของบุคคลว่า (“ภาพถ่ายแบบตรง ไปตรงมา” ไปสู่การเปิดโง่ความส่าย ไม่ใช่ไปสู่ความส่ายนั้นเอง) จึงต้องการสื่อว่า ภาพซึ่ง ไม่มีความใจที่จะปูรุ่งแต่งแต้ม แต่ให้เห็นเหตุการณ์ในสภาพที่ดิบ สามารถเรียกร้องให้ผู้ชมมีส่วน ร่วมในการที่จะวิจารณ์เหตุความน่ากลัวดังกล่าวแต่ไม่ได้สร้างความน่ากลัวโดยแท้ หรืออาจตีความ ได้อีกว่าจะอย่างไรก็ตามตัวสื่อทำหน้าที่เป็นตัวกลาง หรือจากกันระหว่างความจริงที่เกิดขึ้นแล้ว และการรับรู้ของผู้ชม แต่เมื่อสื่อถูกกลางแจ้งผลทางฝีมือถ่าย และแจงองค์ประกอบทางศิลปะใน ตัวภาพ ผู้ชมจะไปไม่ถึงความรุนแรงที่เกิดขึ้นจริง เพราะติดอยู่กับประเด็นทางสุนทรียศาสตร์ (การ จัดการกับสิ่งต่างๆ ในภาพ การจงใจเลือกลักษณะที่จับตา เพราะความแปลก หายาก ฯลฯ) รากับ ว่าศิลปะถูกเป็นตัวขัดกับความรุนแรงที่เกิดขึ้น และเมื่อถูกบันทึกไว้ผ่านมุมมองที่ปั่นบอกแรงจูง

ใจของช่างภาพ ความรุนแรงดังกล่าวจึงไม่ได้ สร้างผลต่อผู้ชม ภาพที่ตรงไปตรงมาจึงสกัดตัวค้นกลางออก และปล่อยให้ผู้ชมประจันกับเหตุการณ์ความรุนแรงนั้น ทัศนคติเชิงวิพากษ์จึงจะก่อเกิดขึ้นเอง

อาจจะถกประเด็นดังกล่าวที่บาร์ต์ส์เสนอได้ ดูรากับว่าบาร์ต์ส์นั้นชอบภาพในลักษณะสารคดีมากกว่าภาพที่เป็นไปในทางความงาม เพราะระหว่างภาพแบบดิบและภาพที่ฟ้องความจริงนั้น มีส่วนควบคู่กัน ภาพที่ดิบแบบบังเอิญลงตัวเชิงศิลป์เป็นได้บ่อยครั้ง ในขณะเดียวกันภาพที่เข้าท่าด้วยองค์ประกอบต่างๆ ก็สามารถยั่วยุให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ ประเด็นที่น่าสนใจคือ ข้อเสนอเรื่องการมีส่วนร่วมของผู้ชมต่อเหตุการณ์ความรุนแรงในฐานะผู้มีอภิสิทธิ์หรือรับมืออภิสิทธิ์ในการแสดงความเห็น โดยที่ตัวสื่อไม่ทำหน้าที่ตัวกลางอย่างมีขั้นเชิงทางศิลป์กินไป สิ่งที่ແงอยู่ในมโนทัศน์ดังกล่าวคือ มุ่งมองการวิพากษ์สังคมโดยไม่มีการลดทอนความจริงด้วยความจงใจนำเสนอเรื่องน่ากลัวชวนสยองอยู่ในสายตาผู้ชม ในความคิด การรับรู้ที่จะซักนำไปสู่ทัศนะเชิงวิพากษ์จึงต้องไม่มีม่านทางศิลปะที่มาเกล้าและกรองความรุนแรงนั้นอย่างเสร็จสรรพ ในที่นี้ ปัญหาของศิลปะคือ จะปกปิดตัวตนของตนได้อย่างไร จะแสร้งดิบ สร้างความเป็นธรรมชาติ ในตัวงานได้อย่างไร หรือจะให้ผู้ชมรับรู้ความรุนแรงโดยทึ้งค้างบางส่วนไว้ให้ผู้ชมสร้างขึ้นมาเองได้อย่างไร จะให้ผู้ชมวิพากษ์ความรุนแรงดังกล่าวด้วยเรื่องที่เข้าไม่เห็นและจากสิ่งที่เข้าไม่เห็น (ศิลปะ) ได้อย่างไร เดิมพันของ การสื่อแทนของความรุนแรง (representation of violence) จึงคือตัวศิลปะเอง จะให้เห็นโดยไม่ให้เห็นได้อย่างไร

บาร์ต์ส์จึงไม่ชื่นชอบการเข้ามายุ่งเกี่ยวของช่างภาพและน้ำมือของศิลปะที่ลดทอนบทบาทการมีส่วนร่วมของผู้ชม แม้แต่ในตัวร่วมกันที่ด้วยภาพถ่าย *La chambre claire* ที่เขียนถึงหลายปีให้หลัง บาร์ต์ส์ก็ยังสรุปในตอนสุดท้ายว่า ศิลปะกลับเป็นตัวทำให้ภาพถ่าย “สงบเสียงยิ่ง” “บรรเทาจะดับความพื้นเพื่อน”⁸ จากตัวภาพ แต่ความยอกย้อนในคำอธิบายของบาร์ต์ส์ก็นำไปสู่การถกที่ต่อเนื่อง เพราะในตัวร่วมกันที่ด้วยภาพถ่าย บาร์ต์ส์พยายามเน้นถึงการมีตัวตนจริงของสิ่งที่อยู่ในภาพ ถึงเรื่องที่ “เคยเกิด (หรือเป็น) มาแล้ว” (ด้วยมโนทัศน์ “ça-a-été” = that-has-been) และโดยเฉพาะการที่ระหว่างตัวอ้างอิง (referent) และตัวภาพไม่มีการเปลี่ยนแปลงใดๆ หากไม่มีการเข้ามายุ่งเกี่ยวของศิลปะ สมมติฐานดังกล่าวทำให้อนุมานลักษณะที่เหมือนธรรมชาติของภาพถ่าย แต่ในขณะเดียวกับที่บาร์ต์ส์วิพากษ์สิ่งที่ผู้คนต่างยอมรับว่าเป็นธรรมชาติ หรือเป็นเอกเช่นที่มันเป็น ในอัตชีวประวัติ บาร์ต์ส์เขย์ถึง “ความรุนแรง ความชัดแจ้ง ธรรมชาติ” ไว้ว่า

⁸ Roland Barthes, *La chambre claire. Note sur la photographie*, Éditions de l'Étoile, Seuil, 1980, sect. 58, p. 180.

เข้าไม่นลุดออกจากการความคิดอับเฉพาะที่ ว่า ความรุนแรงที่แท้คือความคิดเรื่องความกระจ่างชัดอยู่แล้วในตัว ดังนั้นสิ่งที่เจ้มแจ้งจีงรุนแรง แม้ว่าความชัดแจ้งดังกล่าวจะถูกนำเสนออย่างนิ่มนวล โดยอิสระอย่างเป็นประชาธิปไตย ในขณะที่สิ่งที่ขัดแย้งในตัว สิ่งที่ไม่อยู่ในกรอบรู้ จะรุนแรงน้อยกว่า แม้ว่าจะมีการกำหนดอย่างไม่ค่อยชอบธรรม เช่น ทรราชย์ผู้ประกาศใช้กฎหมายประหาดๆ ว่าไปแล้วอาจจะรุนแรงน้อยกว่าการที่ประชาชนต่างชื่นชอบที่จะพูดว่า มันเป็นเช่นนั้นในตัวอยู่แล้ว โดยสรุปแล้ว “ความเป็นธรรมชาติ” ก็คือ กบฎที่ร้ายที่สุด

9

ในที่นี้บาร์ตส์พิจารณาการรับรู้ของสามัญชนคนทั่วไปที่มักมองหรือประเมินเรื่องต่างๆ รวมกับมันเป็นไปตามท่านของคลองธรรมหรือชัดแจ้งในตัว ความรุนแรงในความหมายของบาร์ตส์คือการยอมรับอันปราศจากการวิจารณ์ไปโดยปริยาย การเห็นปราภูภารณ์ต่างๆ ว่าเป็นเรื่อง “ธรรมชาติ” สำหรับบาร์ตส์แล้วสิ่งที่ (ดูเหมือน) กระจ่างแจ้งไม่มีเหลี่ยมมุม แฟรงค์น้ำใจเบ็ดเสร็จที่กำหนดการรับรู้อย่างเบ็ดเสร็จโดยไม่ต้องดึงคำตามใดๆ บาร์ตส์จึงย้ำๆ ให้ตั้งแต่ หรือได้ส่วนตัวจสอบเรื่องที่ต่างหากันยอมรับว่าเป็นธรรมชาติในตัวของมันอยู่แล้ว ต้องดึงข้อสงสัยเทือเกิดการวิเคราะห์ถึงที่มาและกลไกภายในของเรื่องเหล่านั้น เหตุผลดังกล่าวจึงมาย้อนบาร์ตส์ทางอ้อมเมื่อบาร์ตส์พยายามชี้ให้เห็นว่าภาพถ่ายนั้นระบุถึง “ตัวอ้างอิง” ที่มีตัวตนจริง “เคยเกิดขึ้นมาแล้ว” หรือ “เคยอยู่ตรงนั้น” (ça-a-été) เพราะเท่ากับยอมรับกล้ายๆ ถึงลักษณะที่ใกล้เคียงธรรมชาติมากที่สุดของภาพถ่ายโดยที่บาร์ตส์สังเคราะห์ของช่างถ่ายภาพไปนับแต่ต้น ทึ่งมุ่มมองการจัดการที่เกิดขึ้นก่อน หรือหลัง หรือระหว่างที่ภาพจะปรากฏออกมานะ เท่ากับว่าความรุนแรงแฟรงค์ในภาพถ่ายที่สมอ้างว่าเสนอตัวอ้างอิง ดังที่ “เคยเป็น” (เช่นนั้น) กล่าวคือ ในธรรมชาติของภาพถ่ายเอง...

ช่วงท้ายของตอนที่ 37 ใน *La chambre claire* บาร์ตส์สรุปว่า “ภาพถ่ายนั้นรุนแรง ไม่ใช่ เพราะมันแสดงความรุนแรง แต่ เพราะในแต่ละครั้งมันเต็มตาอย่างเลี่ยงไม่ได้ และ เพราะว่าในตัวมันนั้นไม่มีอะไรจะถูกปฏิเสธ หรือถูกปรับเปลี่ยนไปเลย”¹⁰ แต่ความรุนแรงที่สืบเนื่องมาดังนั้นก็คือความเชื่อถึงกล่าวที่ว่าภาพถ่ายไม่เปลี่ยนแปลงอะไรเลย และบังคับให้สายตาต้องจ้องมอง ปฏิเสธไม่ได้ว่า ตัวอ้างอิงในภาพเป็นเช่นนั้นจริงเหมือนที่เห็น หมายความว่าช่องว่างของบาร์ตส์คือภาพลักษณ์ของนางปีศาจ Medusa ผู้สามารถ转化ร่างผู้ซึ่งให้แข็งที่อ่อนนิ่น คล้ายตามอย่างเลี่ยงไม่ได้ และเป็นขันบดังกล่าวที่อยู่เบื้องหลัง “ภาพสะเทือนขวัญ” (*Photos-chocks*) หรือศิลปะจำนวนนวนมาก ซึ่งพยายามให้เห็นภาพ “เต็มตา” เพื่อจะตรึงผู้ชม บาร์ตส์เองเห็นว่า Medusa คือ บุคคลารหิชฐาน ของทัศนคติของคนส่วนใหญ่ต่อเรื่องที่ประเมินกันว่าชัดแจ้งอยู่แล้วในตัว เป็นเช่นนั้นอยู่แล้วในตัว :

⁹ Roland Barthes, *Roland Barthes*, Seuil, 1975, p. 88.

¹⁰ Roland Barthes, *La chambre claire*, op. cit., sect. 37, p. 143.

“Doxa คือ ความเห็นโดยทั่วไป ความหมายที่ พูดต่อๆ กัน ราวกับว่าไม่ต้องสงสัยอะไรเลย มันคือภาพของนางปีศาจ Medusa ผู้ทำให้ผู้ที่มองมาถลายเป็นหิน หมายความว่า มันจะมีแจ้งชัดเจน ในตัว แล้วเราเห็นมันหรือเปล่า แทนจะไม่เลย (...)"¹¹ ขณะ Medusa ก่อให้เกิดการเขอกอตามเรื่องต่างๆ โดยไม่ได้เห็นโดยแท้ หรือเห็นโดยขาดมิติการวิจารณ์ เชื่อตามความเห็นหมุ่มาก ขณะ Medusa เป็นการสร้างความเชื่อว่า เรื่องที่พูดเห็นเป็นเอกสารนั้น พยายามลดทอนความเห็นหรือมุ่งมองอื่นๆ : “นาง Medusa หรือนางแมงมุม คือคุปลักษณ์ของการตอน มันพยายาม การทำให้สับยับ ยกมกิดจากเรื่องที่ผิดพังแต่ไม่เห็น สมผัสการฟังของผู้ติดขาดจากการเห็น ผิดค้างอยู่แค่ด้านหลัง ประตู”¹²

ขณะ Medusa คือ กลไกการล่วงตาให้เห็นเพื่อสร้างความเชื่อต่อสิ่งที่แท้จริงเราไม่ได้เห็น ผู้ชมอยู่เพียง “ด้านหลังประตู” สมผัสเรื่องที่ต่างพากันยอมรับว่าเกิดเช่นนั้นจริง ผู้ชมมองแต่ไม่เห็น¹³ หรือคล้อยตามความคิดว่าเห็นจริง ความรุนแรงแห่งอยู่ในภารไม่ได้หรือไม่สามารถตั้งคำถามต่อสิ่งต่างๆ หรือต่อเหตุการณ์ความรุนแรงที่รับรู้ทางอ้อมโดยเชื่อว่าเป็นเช่นนั้นจริง Medusa คือ ปีศาจจากประชามติ ประชานิยม ที่ไม่เว้นช่องว่างต่อมุมมองต่างออกไป เติ่กลับกำหนดให้รับรู้ตามๆ กัน และป้อนเหตุต่างๆ ราวกับเป็นสามัญปกติ เต็มตา ทะลักลัน ชัดแจ้ง ทั้งๆ ที่เราไม่ได้รับรู้โดยตรงด้วยตัวเอง

เยซู vs แม่เมดูซ่า

ขณะ Medusa หรือ ขณะของการติวิตาด้วยการให้เห็น เพื่อสะกดให้ผู้ชมเข้าใจที่อเป็นหิน แทนไว้คิดได้ฯ หลุดออกมานะ ขณะของเหตุการณ์ความรุนแรงตามที่พูดและเข้าใจโดยทั่วไป ข้อคิดจากบทความของบาร์ต์ส์ทำให้เห็นแห่งมุตตรงกันข้าม เพราะเงื่อนไขของบาร์ต์ส์คือการที่ผู้ชมสร้างภาพรวมการวิพากษ์ต่อเนื่องจากภาพที่เห็น ภาพอาจจับตาแต่ต้องไม่ตีรังคำพูดหรือหยุดยั้งความคิดเห็นของผู้รับ ต้องไม่สั่งห้ามผู้ชมด้วยการบันทอนชีวิตจากความนึกคิด ภาพในขณะ Medusa จึงเสี่ยงที่จะเยี่ยงกลับมาสะกดตนเองให้ตายตามผู้ชมเมื่อไรผู้ชมหรือไร้ความคิดผู้ชมที่จะมาหล่อเลี้ยงต่อ

หนทางต้านขณะดังกล่าวจึงอาจปราภกออกมารั้วๆ กันไม่ให้เห็น แนะนำความรุนแรงจากเรื่องที่ผู้ชมไม่สามารถประเมินได้ในทันที จำต้องความหา เสาะแสวงหาเหตุที่หลุดพ้นการรับรู้ หรือแม้แต่ในตัวขณะ Medusa เองนั้น ก็มีตัวกลาง/ตัวกรองคั่น เพราะผู้ชมรับรู้ผ่านภาพ ผู้ชมจึงไม่ได้เห็นเหตุจริงโดยแท้ ภาพความรุนแรงจึงพยายามแทนตนให้เป็นความรุนแรงดังกล่าว แม้จะไม่ใช่

¹¹ Roland Barthes, *Roland Barthes*, op. cit., p. 126.

¹² Ibid.

¹³ ประเต็นเรื่อง “มองอย่างไรจึงไม่เห็น” อยู่ใน *La chambre claire* เข่นกัน (p. 172)

ภาพลวงตา (ที่เรียกว่า *trompe-l'oeil*) แต่ก็ แห่งความดีอันที่จะหลุดออกจากล่าและลวง อารมณ์ ทำให้สุดผู้ซึมกับลอยหลง หลงตาม หลงเชื่อ หรือหลงให้ โดยไม่ได้ตระหนักว่าแท้จริงตน ไม่ได้เห็น มิผู้เห็นแห่งนับแต่ตน (เข่น สายตาของศิลปินช่างภาพ) ไม่ว่าอย่างเบบ้ายหรือใจจงแจ้ง

ตัวอย่างจากภาพยนตร์ 2 เรื่อง คือ *The Passion of the Christ* (2004) และ *The Blair Witch Project* (1999) แสดงให้เห็นความรุนแรงจากแห่งมุ่งแตกด้วยกันโดยลึกลึกลึกลึก แต่ทั้งเห็นและแม่ แม่ด้วยกันมีนางปีศาจ Medusa อยู่เบื้องหลัง เรื่องแรกแห่ง Medusa ด้วยภาพสดตรงไปตรงมา บอก เล่าแบบจะเหมือนจริง ในขณะที่เรื่องที่สองที่สองกลับไม่ให้เห็น แต่ความรุนแรงไม่ยิ่งหย่อนกว่า เพราะตั้ง อยู่บนสมมติฐานอันยกย่องที่ว่า การไม่เห็น คือ ธรรมชาติของการเห็น¹⁴ ...

The Passion of the Christ

“พระมหาธรรม” ของผู้กำกับ Mel Gibson เป็นเรื่องเล่าตามแต่ตัวบทพระคริสต์ธรรม คัมภีร์ฉบับพันธสัญญาใหม่ โดยผู้บรรยายจะเขยิดจากคัมภีร์ของนักบุญต่างๆ เริ่มเรื่องตั้งแต่จาก การจับกุมเยซูคริสต์ในสวนมะกอก จนกระทั่งการตรึงกางเขนและฟื้นคืนชีพ เนื้อหาโดยรวมจึงเน้น ความระทมทุกข์แสนสาหัสของบุตรของพระเจ้าเพื่อไถ่บาปให้มานุษย์ จากการแบกภาระเขน ถูก ด่าทอ ตอบดี เยาะเย้ย โดยทหารและผู้ชน จึงเป็นแกนของเรื่อง โดยเฉพาะจากการบิ่ยกางลาน ด้วยคุปกรณ์หลากหลายที่กินเวลาช่วงสำคัญ เห็นเลือดสาดกระซิ่นกระซ่าน บาดแผลเหวอะหะ ตามร่างกาย พื้นของเลือดที่มารีผู้เป็นมารดาซับเข็มในเวลาต่อมมา ร่างเคลือบเลือดของเยซู ใบหน้า และปากห้ามเดือด ตาปิดไปแล้วหนึ่งชั่ง ถูกนำมาตัดสินอิคิครั้ง ถูกหมายอิคิครั้ง ด้วยมงกุฎหนาม บนศีรษะและผ้าคลุมแดงที่ประดับกราวยอดอ้างความเป็นกษัตริย์ของเยซู¹⁵ สภาพสุดทันของเนื้อ

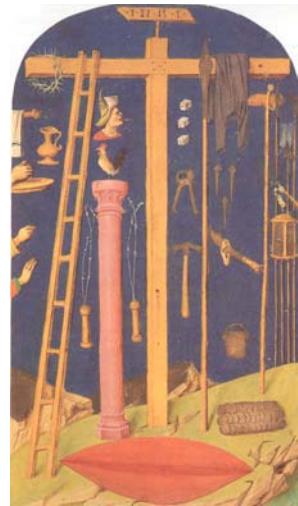
¹⁴ บทวิเคราะห์ต้องการเสนอข้อคิดจากมุมมองโดยรวม ซึ่งเป็นที่เข้าใจว่าสามารถในรายละเอียดส่วนต่างๆ ของ กลไกการเล่าเรื่องอันจำเป็นต้องลงทะเบียนในที่นี่

¹⁵ ตอนดังกล่าวในงานจิตกรรมมีชื่อเรียกว่า *Ecce Homo* (จดบุรุษนี้) ซึ่งมาจากคำพูดของปีลาเต (约拿单 19 : 5)

เรื่องปังไม่ถึงจุดสุดยอด ตามติดมาด้วยการแบก กางเขนไปยังเขา Golgotha ที่ซึ่ง耶稣จะถูกตรึง ในระหว่างทางอันนั้น หนังจึงเน้นความทรมานของร่างที่ไร้สภาพแต่ต้องหากางเขนอันหนักอึ้งไปอย่างทุลักทุเลท่ามกลางฝูงชน บ้างก็ซ้ำเติม บ้างเห็นอกเห็นใจ เป็นช่วงเวลาที่ยืดยาวทัดเทียมกับจากการลงแสง แล้วขันตอนการตรึงร่างของเขนก็ตอกย้ำความเจ็บปวดด้วยการให้เห็นการตอกตะปุ่นในมุมมองใกล้ ตึงมือและเท้า เลือดที่กระซู่ดหยาดหยดตามตะปุ่ยๆ หรือให้ลงมาเป็นคราบตามไม่กางเขนที่ถูกพลิกด้านไปมาให้เห็นความทรมานอันครอบทุกมอง แล้วตลอดระยะเวลาดังกล่าว ภาพก็จะสลับให้เห็นมาว่าผู้เป็นมารดาหรือมารดาแลน หญิงทั้งคู่ผู้ร่วมรับรู้ความเจ็บปวดดังกล่าว โดยเฉพาะมารดาผู้ต้องเห็นบุตรของตนถูกลงทันทีด้วยวิธีการที่ยอมให้ดีกว่า บทบาทของผู้หญิงซึ่งยืนท่ามกลางฝูงชนแบบตลอดทั้งเรื่อง จึงเป็นการรับช่วง ("ตัวผลัด") หรือถ่ายทอดอารมณ์จากภาพเบื้องหน้า ประหนึ่งเป็นตัวแทนของผู้ชมซึ่งถูกสมมติทางอ้อมว่าต้องรับรู้และรู้สึกดังกล่าว

หนังขยายภาพที่ตัวบทเดิมไม่ได้ลงรายละเอียดไว้ และเป็นการพรรชนชาต่อเติมในทุกมุมมองที่เป็นไปได้เพื่อให้เห็นสภาพสาหัสสากว่าของ “พระมหาทรมาน” หนังจึงไม่ยอมทั้งทุนรอนและหนทางในการที่จะสื่ออย่างครอบคลุม สมบูรณ์ ในแง่มุมที่ควรจะเป็น¹⁶ สภาพของร่างที่อาบเลือดระบายน้ำด้วยรอยบาดแผลจากอุปกรณ์การobiย์ที่ถูกเอาหนังบางส่วนไป จึงไม่ต่างอะไรกับหนังสือของวัญกิจกันบัดบันวนไม่ถ้วนซึ่งเน้นปริมาณความเหวอ (ที่เราเรียกหนัง “gore”) และปริมาณของเลือดที่จะหลักให้เหลือ ก่อนจากตอนช่วงสุดท้ายที่ทหารใช้หอกทิ่มสีเข้าหัว耶稣บนกางเขนจนเลือดกระซู่ดออกวราษฎร์ “พระมหาทรมาน” ของ Mel Gibson จึงตั้งอยู่บนโน้ตศัพท์เรื่องการต้องเห็นเพื่อจะร่วมรับรู้ หรือบนโน้ตศัพท์ว่าต้องสื่อให้เหมือนจริงมากที่สุดถึงขั้นที่ต้องใช้ภาษาโบราณเป็นคำพูด (ภาษา Aramaic) และจำเป็นต้องมีบทแปลภาษาอังกฤษห้อยท้ายตามติดไปตลอด เหตุการณ์สมนตจึงไปสุดขั้วด้วยจากแสง สี เสียงที่ได้รับการพิถีพิถัน ตลอดจนผู้รับบทบาทของ耶稣 (Jim Caviezel) ก็เข้าถึงอารมณ์อันนั้น ถ่ายทอดผ่านมาถึงผู้ชม

¹⁶ และแน่นอนว่าตัวอย่างตรงข้ามที่มักถูกยกมาเป็นตัวอ้างอิงทางสุนทรียศาสตร์ของเนื้อเรื่องดังกล่าวคือภาพยนตร์ The Gospel according to Saint Matthew (1964) โดยผู้กำกับ Pier Paolo Pasolini

*The Passion of the Christ**Studio of Pierre Vilatte, The Instruments of the Passion, The Hours of maréchal de Boucicaut, 1477-1480, Illumination on parchment, Paris, Musée Jacquemart-André.*

The Passion อาจก่อทั้ง “compassion” (ความเห็นอกเห็นใจ) และการวิพากษ์วิจารณ์ ด้วยลักษณะของความรุนแรงที่หนังถอดความมาจากตัวบท หรือลักษณะที่สมจริง เป็นธรรมชาติอัน ตรึงตาผู้ชม เข้าข่ายภาพ (ยนตร์) ในหนบ Medusa องค์ประกอบต่างๆ ของหนังพยายามชี้แนะให้เห็นเหตุการณ์ที่ใกล้เคียงเหตุการณ์ยันควรจะเป็นโดยไม่ลดทอนแม่�ุ่งใดๆ ที่จะปกปิดความรุนแรง ซึ่งเกิดขึ้นตามแต่ตัวบท การตีความของมาเป็นภาพไม่ได้ต้องการแสดงความเคราพตัวบท แต่ใช้ เป็นบทอ้างของสำหรับการสร้างงานศิลปะ ดังนั้น การตีความดังกล่าวจึงถูกตั้งใจตั้งใจตั้งใจ ทั่วๆ ไป ความพิถีพิถันปราภูมิอุตสาหกรรมที่คงความดีบ ไม่เหลือซึ่งว่าให้ผู้ชมเดิมต่อความรุนแรง แต่เสนอความรุนแรงนั้นเต็มตาและเต็มใจ หนังจึงต้องการป้อนภาพ คละเคล้าระบบเสียง ภาษา ดนตรี แสง และอื่นๆ ที่ร่วมกันมาสymb ตึงให้ผู้ชมร่วมทรมานไปกับภาพที่เห็น

กลไกของหนังของ Mel Gibson ดูเหมือนจะไม่แตกต่างอะไรมากนักเดิมของจิตวิรรรุ ศาสนาสมัยโบราณ บุค Renaissance ศิลปินนิยมแสดงภาพของเยชูบนกางเขนเห็นเลือดหยาดเยิม ลงมา หรือหลักออกจากสีข้างลงสู่กรอบรับในมือเทวดา และบางคราวภาพบาดแผล อุปกรณ์ลง ทันท์ มงกุฎหนามต่างๆ ก็แยกเป็นรูปเคราพบูชาเป็นเอกเทศ ทั้งนี้โดยมีจุดประสงค์เพื่อเร่งเร้า อารมณ์ของผู้รับชมให้หวนระลึกถึง “พระมหาทรมาน” ของเยชู¹⁷ สารบบของภาพทางศาสนาดัง กล่าวจัดอยู่ในประเภทภาพที่ “ทวนความจำ” (mnemonic image)¹⁸ โดยเฉพาะภาพมีเงื่อนไขการ จำกัดของพื้นที่ และการไม่เคลื่อนไหวของตัวร่องรับ ภาพจึงต้องอิงหรืออาศัยอยู่กับความทรงจำของ ผู้ชมที่จะหวนระลึกถึงเรื่องราวในใบเบล็ฟผ่านรายละเอียดในภาพ หรือผ่านจุดเวลาที่แสดงในภาพ ทั้ง

¹⁷ ดู Daniel Arasse, *Le détail. Pour un histoire rapprochée de la peinture*, Paris, Flammarion, 1992, pp. 52-64.

¹⁸ ดูประเต็นดังกล่าวใน Frances A. Yates, *The Art of Memory*, London, 1966.

นี้ไม่ได้หมายความว่าภาพนิ่งจะรุนแรงหรือก่อความรุนแรงน้อยกว่าภาพยนตร์ ปราษท์นักวิจารณ์ศิลปะ Diderot เอ่ยเสมอว่าเรื่องบางเรื่องไม่สามารถแสดงออกมาเป็นงานจิตรกรรมได้ เพราะมันสุดทัน เช่น ภาพยักษ์ Polyphemus ขับเคี้ยวผู้ติดตาม Ulysses¹⁹ หรือภาพบางภาพก็ทรงานผู้ซึมจนต้อง “เปื่อนหน้าหนี”²⁰ ภาพนิ่งจึงสามารถกระตุ้นจินตนาการได้ไม่ยิ่งหย่อนกว่าภาพเคลื่อนไหว หรือภาพยนตร์หลายเรื่องก็ไม่แสดงถึงได้จริงแจ้ง แต่สามารถถ่ายทอดความรุนแรงออกมากได้อย่างแบบยล “พระมหาธรรม” ไม่อาจถูกจัดอยู่ในระบบของภาพ “ทวนความจำ” ไม่ใช่ด้วยเหตุผลความแตกต่างระหว่างภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว แต่ด้วยเหตุผลของขั้นตอนการสื่อที่ล้ำเส้นออกมานก擅自เป็นภาพเสริมความจำตั้งเดิม

Kill Bill vol. I

เนื้อเรื่องจึงเป็นการมาเติมส่วนที่ถูกละไว้ในตัวบท ตัด-แต่ง-ต่อจนผูกขึ้นเป็นเหตุการณ์ต่อเนื่องตามลักษณะเฉพาะของภาพเคลื่อนไหว ธรรมชาติของภาพยนตร์ถูกเติมต่ออีกรังด้วยภาพที่พยายามเทียบเคียงความดิบนำหัวด้วยดิบที่ไม่มีให้เห็น การสมมติไม่ใช่แค่เชิดชูความจริง แต่เกินเลยความจริงของตัวบทที่ไม่ได้ลงรายละเอียดไว้มากนัก ขั้นตอนทางศิลปะมาลงรอยแสงสำหรับหนังนั้น จนมีสภาพเหรอและแหะแทบจะรับไม่ได้ หรือต้อง “เปื่อนหน้าหนี” หนังจึงไม่ยอมตันทุกการสร้าง รวมทั้งไม่ลดลงการเผยแพร่มีความปราณีตของภาพที่ปรากฏ ร่างซุ่มเลือดของเบซูเป็นเหมือนประมวลความเพื่อของภาพทั้งหมด บริบูรณ์สีโนโกลบินอาจไม่ใช่ตัวปัญหาที่แท้ เพราะในกรณีอื่นๆ การหลักลั่นก็ชวนหัว เช่น จากการสั่งหารหมู่โดยตัวละครคนถึงคนเดียวใน *Kill Bill* (2003) ของ Quentin Tarantino แม้จะเป็นฉากที่นองเลือด โลหิตทั้งกระดูก ทะลัก เปลี่ยนสีระนาบเป็นสีเลือด แต่ในความจริงให้เกินจริงก็ปรากฏแจ่มแจ้ง การหักเหินตีลังกา พุ่งทะยานของตัวเอกหันไปชุดเหลืองถือดาบชามูไร (Uma Thurman) ต้านเหล่ายากูซ่านบัวร้อยได้อย่างราบคาบ

¹⁹ Diderot, *Additions pour servir d'éclaircissements à quelques endroits de la Lettre sur les sourds et muets*, in *Œuvres*, éd. établie par Laurent Versini, Robert Laffont, 5 vol., 1957-1967, p. 56 (vol IV).

²⁰ Diderot, *Salon de 1761*, Paris, Hermann, 1984, p. 124.

เป็นการล้อเลียนหนังกำลังภายในของสื่อ ก้าวไปในทิศทางที่ติดคราบเลือดดังกล่าวลดทอนความรุนแรงลงด้วยลักษณะที่เป็นไปไม่ได้อย่างโใจ แจ้ง (แม้จะด้านได้ว่าความไม่สมจริงก็อาจส่งผลจริงต่อความนึกการรับรู้...)²¹ แต่ก่อต่างจาก “พระมหาธรรมานุ” ซึ่งจำนวนเขียนโดยนักจิตวิทยา 1 คน ไม่ได้ยิ่งหย่อนกว่าจากเหล่าภูตผู้ร้ายนับไม่ถ้วน แต่ความเคร่งขรึม จริงจัง เพื่อให้สมจริงนั้นดูจะไม่มีลิ่ง ไม่ล้มด้านหรือลดปริมาณลง อาจเรียกได้ว่าด้านหนึ่งคือ ความรุนแรงทางรูปแบบ (violence of form) ที่ต้องการเน้นความขัดแย้งของท่าทางการต่อสู้ แต่อีกด้านคือ ความรุนแรงในเนื้อหา (violence of content) ที่ต้องการให้เผยแพร่องค์ความผ่าน/เกินรูปทรง นั่นคือต้องกระชุดเข้าตาผู้ชม...

ในด้านตรงกันข้าม ภาพยนตร์ *The Blair Witch Project*²² ให้ข้อคิดเรื่องความรุนแรงจากมุ่มมองต่างออกไป ต่างหั้งหุ้นร้อนที่น้อยมาก (35,000 ดอลลาร์) ตลอดจนประเกทและหนทางการสื่อ แต่กลับประสบความสำเร็จอย่างมากในเชิงพาณิชย์หรือแม้แต่เชิงศิลปะ เรื่องของนักศึกษาภาพยนตร์ 3 คน ที่เข้าไปในป่าทำสารคดีเกี่ยวกับแม่มดและหายตัวไป

เรื่องราวถูกสมมตินับแต่เปิดเรื่อง (ข้อความเกริ่นบอก) ว่าจริง ผ่านขั้นตอนเบื้องต้นสามัญ ธรรมดานั่นคือ ฟิล์มที่หลงเหลือทิ้งไว้เป็นหลักฐานและนำมาย ตลอดจนลักษณะเหมือนจริงของเรื่องราว (ภาพสั้น ขาดตอน บางช่วงแทบไม่เห็นอะไร) ที่พยายามจูงใจให้ผู้ชมเชื่อ ความสำเร็จของภาพยนตร์จึงอยู่ในขั้นตอนการสมมติความจริง แทนที่จะเป็นการสื่อถึงความจริง หมายความว่า ภาพยนตร์ลดความตื่นเต้น หรือไม่ให้เห็นขั้นตอน ขั้นเชิง ความจริงใจ ที่จะระบุการถ่ายทำ โดยให้การถ่ายทำ (clapboard บอกจากเริ่มต้น) กล้ายเป็นตัวหนัง หรือ เบื้องหลังกล้ายเป็นเนื้อหา รวมกับจะหันมาใช้สิ่งที่ผู้ชมให้ความสนใจอยู่เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว (เบื้องหลังการถ่ายทำภาพยนตร์) ให้กล้ายเป็นผลงานเดี่ยงไปโดยปริยาย เบื้องหลัง (“หลังประดุจ” ตามแต่บาร์ต์ส) จึงมาส่วนทับหรือทดแทนเบื้องหน้า คันเป็นการสร้างมายาช้อนอีกชั้นว่าความจริงพุดด้วยตัวเอง มีการถ่าย แต่ไม่มีปฏิบัติการถ่ายทำ (จัดแสง จัดมุกกล้อง ฯลฯ) ตัวละครในหนังถือกล้องวิดีโອถ่ายซึ่งกันและกัน กำกับซึ่งกันและ

²¹ เมื่อหนังทวนภูมิหลังของ O-Ren Ishii เพื่อบอกเล่าเหตุการณ์ที่พ่อแม่ของเด็กสาวถูกฆ่าตายและการล้างแค้นอย่างองอาจเลือดของเชอ Tarantino แทนที่จากรุนแรง ฝ่าหน้าหัน ด้วยการใช้ภาพการตูนเล่าเรื่อง (เหมือนจากที่ตัวเอกของเรื่องถูกรุ่มซ้อมอย่างไว้ความปรานีโดยเพื่อนร่วมแกงเดียวกัน ทั้งๆ ที่ตั้งท้อง) แต่การเปลี่ยนสื่อหนังไปเป็นอีกสื่อหนึ่ง กลับทำให้ความรุนแรงทวีคูณ เพราะมันชัดเจนว่า ภาพที่มาแทนที่นั้นช้อนทับภาพสดที่สุดทัน เมื่อช้อนตัวสื่อ ยิ่งตอกย้ำ ยิ่งเพิ่มความรุนแรงด้วยนัยยะที่ว่าการตูนนั้นไม่มีเลือด ไม่มีหนัง แต่ถ่ายเส้นและสี จึงห่างจากเนื้อหนังชีวิตที่แท้ แต่การ์ตูนก็ยังคงเป็นสื่อศิลปะที่เหมือนทุกสื่อ คือสร้างมายาที่ส่งผลแบบจะทัดเทียมกับภาพจริง

²² กำกับโดย Daniel Myrick และ Eduardo Sánchez

กัน หนังในหนังแท้จริงไม่ใช่การพยายามให้ผู้ดู ผลขึ้นมาสู่พื้นพิวของความโปรด়ร์ไซส์ แต่ยิ่งดำเนิน ลงสู่ความเป็นมาภยาภาพ เพื่อให้ใกล้เคียงความเป็นธรรมชาติมากที่สุด... และนั่นคือจุดที่น่ากลัวน แรกที่สุดของสมมติฐานดังกล่าว

สิ่งที่มาสร้างความสำเร็จอันนี้ คือ paradox ของการให้เห็นเบื้องหลังแต่ไม่เห็นความจริงอัน ใด ภาพยนตร์ลดทอนภาพน่ากลัวต่างๆ เหลือเพียงร่องรอยที่ปรากฏออกมายไม่มีการตีความให้ผู้ ชมโดยเสรีจสรรพ (กองทัพ เศษท่อนไม้มัดเป็นกอง กิงก้านไม้ผูกลายเป็นสัญลักษณ์ฯลฯ) ภาพ ความรุนแรงภาพเดียว(หากไม่นับรวมการทะเลาะกันเดียง พัดเหวี่ยงกันของบุคคลทั้ง 3 แล้ว) คือ เศษอวัยวะแดงระเรื่อในห่อผ้าที่ระบุไม่ได้ชัดเจนว่าคืออะไรหรือของใคร แต่ถูกพบในช่วงต่อจากเหตุ การณ์ที่หนึ่งในสาม (Joshua) หายตัวไปอย่างลึกลับ ผู้ชมจึงเห็นน้อยที่สุด หรือบางช่วงก็มีแต่เสียง ผู้ดู แต่ภาพบนจอมือทีบ เรื่องน่ากลัวจึงไม่ได้มาจากภาพ แต่มาจากการเล่า และมาจากการเสียง นับแต่ ข้อความเปิดเรื่อง เริ่มต้นก่อนเข้าป่าที่ได้ไปสมภพณ์บุคคลต่างๆ เกี่ยวกับแม่นด ก็เป็นการบูรพ์เพื่อ เรื่องราว หรือการที่ Heather อ่านบันทึกเหตุการณ์น่ากลัวตรงช่วงไขดหินในป่า รวมไปถึงเสียงร้อง ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเสียงเด็ก หรือเสียง Joshua หายหลวงมาไกๆ หลังจากที่หายตัวไป วาทกรรมจึง มาเป็นตัวช่วยสร้างภาพหดแทนภาพที่ไม่มีให้เห็น ความรุนแรงมาจากการบอกเล่า จากเสียง แต่ไม่ ใช่จากภาพ

The Passion of the Christ เปิดโปงเนื้อหนังมังสาแหบจะไม่เหลือองศาของความเรื้นลับ แต่บรรยายกาศเย็นยะเยือกในป่า ฝนพำๆ ของ *The Blair Witch Project* กำหนดให้ตัวละครห่ม คลุมมิดชิด ปิดหนังกันเนื้อต่อเนื่องจากภายนอก หากภายในของเย็นที่เหลือห่วงประประเปื้อนเลือดของ ตนเองประมวลขีดสุดของการสืบให้เห็น เศษชิ้นส่วนอวัยวะแดงระเรื่อในห่อผ้าเก่าๆ *The Blair Witch Project* ก็ดูเหมือนจะสรุปลักษณะการปกปิดคำพราง ซ่อนและเผยแพร่ค่ำบงเสียงของภาพ ความรุนแรง

ความเนียนของภาพยนตร์จึงเป็นการพิถีพิถันให้ผลงานดูดี เหมือนไม่มีการกรอง ทิ้งความ รุนแรงนั้นให้เหลือเป็นเพียงร่องรอยต้องอ่านหรือไข จากหลักของเรื่องมีแค่ 2 ฉาก คือ การเดินหลง ป่า วากลับมาที่เดิม และตั้ง-เก็บเต็นท์นอน ที่ซ้ำไปมา ตอกย้ำสภาพไร้ทางออกของบุคคลทั้งสาม แล้วยังย้อนไปย้ำเหตุการณ์สมมติที่ว่าทั้งสามหายตัวไปจริงๆ เหลือแต่พิล์มม้วนนี้ไว้ให้ติดตามไว้ ปริศนา ภาพที่กล้ายเป็นเอกสารลักษณ์ของหนังคือภาพที่ตัวละครถ่าย (Heather) ถ่ายใบหน้าตัวเอง ในระยะใกล้ ท่ามกลางความมืด และขอขอมาบุคคลต่างๆ ในครอบครัว น้ำตาคลอ น้ำมูกไหล บันทึก อาการสิ้นหวังของตนเองไว้ ลักษณะไม่สมบูรณ์ของภาพที่อกรามาจึงมาขีดเส้นใต้กำกับว่าไม่มีการ กำกับ หลอกให้เชื่อว่าใช้การถ่ายทำ เพื่อให้เห็นว่าอะไรบางอย่างແงอยู่จากเรื่องที่ผู้ชมและพากษา ไม่เห็น

The Blair Witch Project

เสียงและภาพที่มีให้เห็น คือ สภาพตื่นตระหนกหมดหังของบุคคลทั้งสามต่อสิ่งที่พากษาไม่เห็น ในที่นี่ แตกต่างจากมารีและมาเรียมกดาเลนผู้ซึ่งทำหน้าที่แสดงให้เห็นการร่วมรับรู้ต่อภาพที่เห็นและที่ผู้ชมเห็น “ตัวผลัด” ของ *The Blair Witch Project* รับบทบาทเด่นใจกลางเรื่อง ไม่ได้อยู่เพียงชายขอบเหมือนมารีทั้งสอง ความณ์การรับรู้หรือสมมติฐานการเชื่อมโยงผู้ชม-ตัวผลัดจึงตรงโดยไม่มีตัวกลาง (ภาพหาดเสียบเบื้องหน้า) และยังสร้างความคลุมเครือลังเลต่อผู้ชม เพราะไร้เหตุผลเด่นชัดที่จะร่วมกลัวตามบุคคลในเหตุการณ์ แต่สมมติว่าจริง เป็นเหตุการณ์หลงเหลือมาจริงกลับมาซวยพยุงและกำกับอารมณ์ร่วมดังกล่าว

แม้หนังจะหลอกคนดูไม่ได้ (เรื่องราวดับภาพขาวดำและสีจากฟิล์มสองม้วนที่หลงเหลือมา จึงแนะเป็นอย่างดีว่ามีการตัด-ตอกก่อนจะนำมาเผยแพร่ต่อสาธารณะ) แตกไปจนสุดเส้นทางการดำเนินเรื่องในสภาพความคลุมเครือ กำกับ ไปจนสุดบ้านร้างในป่าอันเป็นจากจบเรื่องที่ Michael และ Heather วนตามหา Joshua ในซากปรักหักพังของบ้านท่ามกลางความมืด จน Michael วิ่งปะทะกำแพง และ Heather วิ่งมาสะดุด (?) กล้องตกจากมือ ภาพยันตร์จึงไม่ยอมเฉยเก็บจำความรุนแรงอันนั้นไว้ด้วยการไม่เห็น ผู้ชมจำเป็นต้องسانต์อเหตุการณ์ต่างๆ เดาความรุนแรงนั้น

ในเมื่อความรุนแรงมีเหตุมาจากการเรื่องที่ไม่เห็น สาเหตุที่แท้ของความรุนแรงจึงคือจินตนาการที่มีตัวภาพเป็นสื่อสะกิด ชุดให้จินตนาการสานต่อภาพความรุนแรงที่ถูกละค้าง ตัดตอน เรื่องน่ากลัวจึงก่อตัวขึ้นจากความคิด เมื่อันที่ตัวเอกในภาพยันตร์ *Dune* (1984 กำกับโดย David Lynch) ถูกทดสอบให้เขามือลังไปในกล่องมืดที่ตนไม่รู้ว่ามีอะไรภายใน ไม่เห็นว่ามีอันตรายภายใน เป็นความคิดและจินตนาการที่จะสร้างความกลัว ความเจ็บปวดให้รับดู หรือใน *The Blair Witch Project* ที่ผู้ชมไม่ได้เห็นภาพอะไรแต่ชัดเลย แต่จากการสื่อแนะนำจะร้องกังวลอย่างกำลังคุกคามเหล่าบุคคลในเรื่อง ผนวกกับการซึ้งแนะนำต้นว่าหนังคือฟิล์มที่เก็บมาจากเหตุการณ์จริง เหล่านี้จึงยุบส่งเสริมให้เกิดความณ์ร่วม เมื่อคนเรากำลังดูเรื่องจริงทั้งๆ ที่เป็นภาพยันตร์ เราจึงไม่เห็นและถูกสมมติให้ต้องเชื่อนับแต่แรกว่านั้นคือเหตุการณ์จริง เรื่องรุนแรงจึงอยู่ที่ความคลาดเคลื่อนที่ว่าผู้ชมถูกสมมติให้ดูเรื่องจริง แต่กลับไม่เห็นอะไรรวมทั้งเห็นไม่ชัด ความน่ากลัวจึงเกิดขึ้นตรงช่องว่างดัง

กล่าว ตรงส่วนที่ให้ค้างไว้ ตรงความคลาดเคลื่อนที่ชวนวิตกว่าเกิดอะไรขึ้นกับบุคคลในภาพ อะไรที่ไม่มีตัวตน เพราะผลสุดท้ายทั้งหมดคือภาพยนตร์ เวิ่งชวนสยองคือจินตนาการของคนที่สร้างสิ่งต่างๆ ตามแต่ช่วนที่ศิลปะทั้งค้างและวางไว้

เบื้องหลังการถ่ายทำ (ถูกสมมติให้) กล้ายเป็นภาพยนตร์ แต่ไม่มีภาพแท้จริง ผู้ชุมถูกกำหนดให้เชื่อ (จะรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม) ด้วยขั้นตอนต่างๆ ที่พยายามปักปิดความเป็นมา²³ หนังสารคดี *The Blair Witch Project* ไม่นำไปสู่การค้นพบอะไรແน้นอนนอกจากธรรมชาติของตัวมันเอง นั่นคือความยกย่องของสมมติฐานเบื้องต้นที่ต้องการให้เห็นโดยไม่เปิดเผยความจริงที่แห่งอยู่อย่างไม่มีตัวตน หรือความรุนแรงในลักษณะนามธรรม ด้วยเหตุนี้มันจึงลึกซึ้งตาม สารคดีสมมติดังกล่าวจึงไม่ได้พูดถึงสิ่งอื่นที่ไร้ตัวตน แต่ทำให้เห็นตัวมันเอง เรื่องราวของตัวมันเองหรือของผู้ที่อยู่เบื้องหลังทั้งสาม เพราะผลสุดท้ายแล้วก็ไม่มีสารคดี แต่เรื่องราวของตัวละครทั้ง 3 ตลอดเวลาการทำหนังสารคดีนั้น กระนั้นผู้ชมก็ยังไม่เห็น (แม้ว่าจะรู้) อยู่ดีว่าทั้งสามถูกกำกับโดยบุคคลอื่นอีกต่อหนึ่ง ผู้ชุมถูกทำให้เชื่อแต่ไม่ถูกหลอก กล่าวคือไม่มีภาพหาดเสียวและผู้ชุมก็รู้ว่าไม่ใช่เรื่องจริง แม้อาจจะหวั่นไหวไปตามเรื่อง... หรือว่านั่นคือการหลอกก่อความผิดด้วยตัวเอง และเป็นอำนวยจากศิลปะ?...

แตกต่างจาก “พระมหาทรมาน” ที่ภาพและซีอีร์เรื่องสอดคล้องเก้าเกี่ยวกันอย่างเห็นได้ชัด บุตรของพระเจ้ารับประทานอันหนักหน่วง สารคดีดีดและผิวหนังให้เห็นอย่างตรงไปตรงมา *The Blair Witch Project* กลับไม่ให้เห็นความดิบ ความนำหาดเสียวสยองใดๆ แต่เป็นความดิบจากเรื่องราวที่หลงเหลือไว้เพียงสัญญา (ตัวหนังเองตลอดจนสัญญาต่างๆ ในป่าที่ถูกบันทึกไว้) ให้ผู้ชมตีความ มีแม่เมดก์เฉพาะในหัวเรื่องและจากปากคำของพยานที่ไปล้มภารณ์ หนังจึงย้ำความรุนแรงด้วยการถ่ายเทจากเรื่องที่ชัดเจนไปสู่ความคลุมเครือ ภัย ภัย และด้วยการสร้างมายาความเป็นธรรมชาตินั้นจนถึงขีดจำกัด (ภาพไม่ชัด ผู้แสดงไม่ใช่นักแสดงอาชีพ) ความรุนแรงจึงอยู่ในหนทางที่จะหักล้าง “fiction” เพื่อเสนอตัวและสมชักความเป็นธรรมชาติ (ในบรรยายการและสถานที่ในป่า) อย่างครบถ้วน ลักษณะที่จะไม่ให้สมบูรณ์ของ *The Blair Witch Project* จึงมานานั้นกับภาพเสรีจารพของ *The Passion of the Christ* หรืออาจแบ่งได้ว่านั่นคือสุนทรียศาสตร์สองประเภทที่ต่างกันระหว่าง “the non-finito” ของแม่นด และ “realism” หรือ “hyperrealism” ของเยชู...

²³ แม้แต่เบื้องหลังการถ่ายทำ (making of) ดังที่ปรากฏในสีลีฟ DVD ก็เป็นการจัดฉาก (ให้ทศนัพรัชาร์เรื่องนักศึกษาทั้งสาม หรือการสัมภาษณ์บุคคลใกล้ชิด ไม่ว่าจะเป็นพ่อแม่ ครูบาอาจารย์) ที่ขยายและคงมายาความสมจริงนั้นไว้ อาทกรุณรายล้อมจึงช่วยหล่อเลี้ยงเรื่องสมมติว่าจริงอันนั้นไว้ก่อต่อหนึ่ง

ในที่นี่ ศาสนาและไสยศาสตร์อยู่กันคนละข้อของการนำเสนอความรุนแรง “พระมหาธรรม” ต้องการตีแผ่ความเจ็บปวดด้วยภาพความรุนแรงที่ผู้ชมต้องประจันหน้าในทุกองศามุมมอง ต้องเห็นในทุกรายละเอียด และในทั้ง 2 ด้านของหนัง กล่าวคือ เนื้อหาความรุนแรงที่ไม่มีการปกปิด ซ่อนเร้นและคลบປากกระถายทำที่เห็นชัดในฝีมือความพิถีพิถันเพื่อให้สมือนจริง ขณะ Medusa ดังกล่าวจึงถูกวิจารณ์เนื่องด้วยความเข้มข้นหนาแน่นของปริมาณและประเภทของภาพ ไม่ยอมเข้าข้างผู้ชมด้วยการลด-ละบางส่วนไว้ให้ อาจข้างคำกล่าวของบาร์ตส์ที่ว่า “ความรุนแรงที่แท้คือความคิด เรื่องความกระจ่างชัดอยู่แล้วในตัว ดังนั้นสิ่งที่จำเป็นจะงดงาม” อีกนัยหนึ่งคือ ภาพความรุนแรงอาจไม่รุนแรงเท่าขั้นตอนที่ร่วมกันมาผูกแต่งสร้างความชัดเจนของความรุนแรงนั้นประหนึ่งเป็นเรื่องสามัญธรรมดា ความรุนแรงอยู่ในศิลปะที่แต่งแต้มให้เรื่องราวปรากฏออกมายในทุกแห่งมุ่นราวกับเกิดขึ้นเช่นนั้นจริง ดังเช่นข้อสรุปของบาร์ตส์ที่ว่า “ความเป็นธรรมชาติ” ก็คือ กบฏที่ร้ายที่สุด” ความรุนแรงจึงแฝงอยู่ในความคิดว่าสิ่งต่างๆ “เป็นธรรมชาติ” โดยไม่คำนึงถึงการเข้ามาปะปนเกี่ยวข้องของศิลปะ *The Blair Witch Project* แนะนำให้เห็นว่าความรุนแรงที่แท้ไม่ได้แฝงในธรรมชาติ ในป่าที่หลงเข้าไป แต่ในลักษณะที่ไม่เป็นธรรมชาติ ในสัญญาณที่ถูกประดิษฐ์ขึ้นจากธรรมชาติ (กองหินบนพื้นสัญลักษณ์ของกิงก้านไม้ที่แขวนไว้) นั้นก็คือจากแรงมุ่นที่กลบด้วยความ ปกปิดตนไม่ให้เห็น อ่านไม่ได้ ไขความจริงไม่ได้ ลวงล่อว่าเป็นธรรมชาติ หรือเสนอจิตใจโดยไม่ให้เห็น ไม่เปิดเผย ปฏิเสธฝีมือ (การกำกับ) ปฏิเสธเบื้องหลังที่มาส่วนทับถั่ยเป็นเบื้องหน้าประหนึ่งเรื่องจริง ทั้งที่คือมายา...

และหากันว่าเทพมนตร์จากไสยศาสตร์หลอกตาได้สินิมากกว่าบทกวานพานภาพอันยืดยาวของศาสนา จะอย่างไรก็ตามตัวกลางระหว่าง/ของทั้งสองคือศิลปะที่ทรงอำนาจมีมณฑล สามารถทำให้คล้อยตาม หรือไม่ก่อเกิดศรัทธาใดๆ ศรัทธาอาจไม่ใช่ความจำเป็นต้องเห็นเหมือนที่นักบุญโธมัสต้องการดูและจิมแผลสีข้างของเยซูหลังคืนชีพ เพื่อยืนยันว่าคือพระองค์จริงๆ และเยซูก็อนุญาตพร้อมกลับกล่าวว่า “ขอให้ผู้เชื่อแต่ไม่เห็นจะมีสุข”²⁴ ในขณะเดียวกันกับที่เราจำเป็นต้องตั้งคำถามกับเรื่องความรุนแรงที่เห็น ว่าผ่านตัวกลางหรือตัวแปรอะไรมากก่อนบ้างก่อนที่เราจะรับรู้ เพราะเบื้องหลังของทุกความรุนแรงที่ไม่ได้ประสาจวิ มีการจัดแจง ตระเตรียม เพื่อถ่ายทอดหรือถีความอีกต่อ จนปริมาณความรุนแรงดังกล่าวอาจลดลง เพิ่มพูนขึ้น หรือเปลี่ยนเป็น โดยที่เราไม่ได้เคลื่อนไหว

หรือสุดท้ายก็อาจเลี่ยงไม่พ้นต้องจิมลงไปในรอยเหวอระดับกล่าว เพื่อพิสูจน์ว่าใช่บัดแผลดังเดิมโดยแท้ เพราะโดยพื้นฐานเราก็ยังคงต้องการเชื่อ...

²⁴ ตอนตั้งกล่าวพูดและประภาภูมิปู่อย่างในงานนิตรกรรมในเรื่อง *Doubting Thomas* (ยอห์น 20 : 24-29)

เด็กชายก้อนหินกับการตามหาหนทางสู่สันติภาพ

พิมลaphr วงศ์ชินศรี

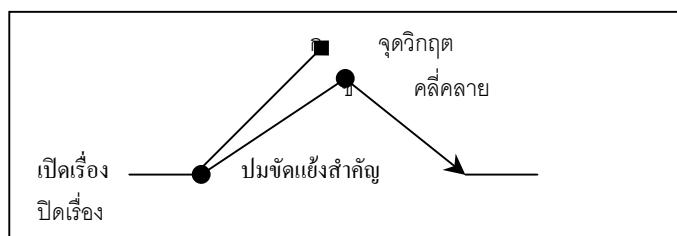
แม้ว่าการที่เราต่างพยายามแสวงหาสันติภาพ ปลูกกระแสความคิดเกี่ยวกับการสร้างสันติภาพด้วยการระดมความคิดจากบุคคลหลากหลายสาขาวิชาเพื่อร่วมกันหาทฤษฎีหรือวิธีการสร้างสันติภาพกันอย่างต่อเนื่องนั้นจะแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าผู้คนส่วนใหญ่ต่างตระหนักดีถึงความสำคัญของการสร้างสันติภาพ แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าความพยายามที่มักได้รับการกล่าวถึงนั้นโดยมากเป็นวิธีการหรือขั้นตอนที่ต้องอาศัยกฎข้อบังคับหรือข้อตกลงที่ปราศจากเป็นลายลักษณ์อักษรระหว่างคู่กรณี กล่าวคือเป็นไปในลักษณะที่เป็นกฎธรรมเดิมมาก จนดูเหมือนว่าเราได้หลีกไปว่า “สันติภาพ” เป็นนามธรรมที่ต้องสัมผัสและสร้างขึ้นด้วยจิตใจที่อ่อนโยนของมนุษย์ ด้วยเหตุนี้เองบทความนี้จึงเสนอแนวคิดในการสร้างสันติภาพที่ปราศในเรื่องสันของ ติช นัท ยันห์ เรื่อง “เด็กชายก้อนหิน” (The Stone Boy) ซึ่งมุ่งเน้นการปลูกจิตสำนึกของผู้คนให้ตระหนักถึงรากเหง้าของความชัดแย้ง และการเยียวยารักษาราบادแผลที่อาจเกิดจากความชัดแย้ง ตลอดจนมุ่งมองอันจักน้ำไปสู่การสร้างสันติภาพอย่างยั่งยืนในจิตใจของมนุษย์

“เด็กชายก้อนหิน” ได้รับการตีพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๒๒ หลังจากสิ้นสุดสงครามเวียดนามไม่นาน “เด็กชายก้อนหิน” เป็นหนึ่งในเรื่องสันอีกหลายเรื่องที่ ติช นัท ยันห์ ใช้วรรณกรรมนำเสนอความสัมพันธ์ระหว่างพุทธประชญาณิกายเซนกับการสร้างสันติภาพ โดยเล่าเรื่องผ่านสายตาของตัวละครที่เป็นเด็กด้วยวัตถุประสงค์ ๒ ประการคือ เพื่อเปิดเผยความทุกข์ยากของผู้คนที่ได้รับผลกระทบจากสงคราม และเพื่อเผยแพร่วิธีการสร้างสันติภาพระดับปัจเจกบุคคล วรรณกรรมเรื่องนี้เสนอว่า มนุษย์จะมีความสุขได้ต่อเมื่อประสบสันติภาพภายในตนเองอันเป็นผลจากความเข้าใจและการยอมรับตนของและผู้อื่นอย่างที่แต่ละบุคคลเป็น กล่าวคือเข้าใจและยอมรับใน “ความเป็นเช่นนั้นของสรพสิ่ง” และนั่นเองคือจุดเริ่มต้นของการดำรงอยู่อย่างประสานสอดคล้องระหว่างปัจเจกบุคคลกับมนุษยชาติและธรรมชาติ อันจักน้ำไปสู่การสร้างสันติภาพในระดับประเทศและระดับโลก

โครงเรื่องของ “เด็กชายก้อนหิน” คือการใช้เหตุการณ์ที่มีลักษณะเหมือนจริง (realistic) มาเป็นกรอบในการดำเนินเรื่อง และกำหนดให้ตัวละครเอกตกลอยู่ในสถานการณ์บังคับที่ทำให้ไม่สามารถหาทางออกหรือแก้ปัญหาด้วยการกระทำหรือการขับคิดหาเหตุผลได้ วิธีการสร้างปมขัดแย้งนี้มีลักษณะคล้ายโภกัน¹ (ปริศนาธรรม) ของนิกายเซน กล่าวคือ แม้ว่าตัวละครจะพยายามหา

¹ “โภกัน” คือ ปริศนาธรรมที่อาจารย์เซนสร้างสรรค์ขึ้น เพื่อจัดการกับปัญญาของคนที่มักสร้างหลักการแห่งเหตุผลขึ้นมา แล้วติดอยู่กับมายากำพที่ตนสร้างขึ้นด้วยเหตุผลเหล่านั้น โภกันจึงเป็นเพียงเครื่องมือที่จะช่วยให้ผู้ปฏิบัติแสวงหาทางตรัสรู้ของแต่ละคนได้เอง ดังนั้นโภกันจึงมิใช่ข้อปัญหาอันจะต้องได้รับการเฉลย

คำตอบที่น่าพอใจให้ตนเองด้วยวิถีทางใดก็ตาม ก็ไม่อาจแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้สำเร็จ จนกระทั่ง เมื่อถึงจุดวิกฤตของเรื่อง (Climax) เมื่อตัวละครได้ประสบเหตุการณ์บางอย่างที่มากสะทบความรู้สึกและจิตใจอย่างแรงและกระแทกหัน ในการเขียนนั้นเองที่ตัวละครได้ก้าวเข้าสู่ภาวะแห่งการตื่นทางมโนวิญญาณและอาจกล่าวได้ว่า ตัวละครในขณะนั้นได้อยู่เหนือความทุกข์ เป็นผู้ “เห็น” ความทุกข์ มิใช่ผู้ “เป็น” ทุกข์ อีกต่อไป และนอกจากนั้นเรื่อง “เด็กชายก้อนหิน” ยังปิดเรื่องโดยทิ้งปมขัดแย้งสำคัญตามท้องเรื่องไว้ และเพื่ออธิบายการวางโครงเรื่องเช่นนี้ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงได้วัดแผนภูมิของการวางโครงเรื่องไว้ดังนี้

เส้น ก โครงเรื่องระดับที่หนึ่ง หมายถึง โครงเรื่องที่ดำเนินไปตามท้องเรื่อง

เส้น ข โครงเรื่องระดับที่สอง หมายถึง โครงเรื่องที่ต้องอาศัยการตีความ

ตามภาพแสดงการวางโครงเรื่องนี้ จะเห็นได้ว่าเส้นโครงเรื่องระดับที่หนึ่งหมายถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ และปมขัดแย้งที่เกิดขึ้นซึ่งไม่ได้รับการคลีเคลย เหตุการณ์และดูเหมือนจะใจจะทิ้งท้ายเหตุการณ์ที่เป็นจุดวิกฤตของเรื่องไว้เป็นปริศนาแก่ผู้อ่านซึ่งคล้ายชีวิตจริงของมนุษย์เราที่ต่างก็มีทุกข์แต่ไม่อาจหาทางพ้นไปจากความทุกข์เหล่านั้นได้ด้วยเหตุผล ในขณะที่โครงเรื่องในระดับที่สองซึ่งต้องอาศัยการตีความสัญลักษณ์ (allegory) ได้รับการคลีเคลยในท้ายที่สุด ดังจะได้อธิบายต่อไปนี้ โครงเรื่อง “เด็กชายก้อนหิน” มีตัวละครเอก ๒ ตัว คือ โต (Tō) เด็กสาวผู้ใจดобрและตัวรวมอันเป็นผลพวงจากสิ่งความเรียดนาม และเด็กชายก้อนหิน เด็กชายผู้ลึกลับ เป็นตัวดำเนินเรื่องหลักของเรื่องทั้งสองระดับ โดยเด็กชายก้อนหินทำหน้าที่ในการถ่ายทอดทัศนะต่อสังคมและผลกระทบของสังคม รวมทั้งยังช่วยสะท้อนความมุ่งมั่นตั้งใจในการสร้างสันติภาพให้แก่เรียดนามของ ติชนัท ยันห์ ด้วย

ปมขัดแย้งของโครงเรื่องระดับแรกอยู่ที่การหายไปของแม่ของติซึ่งเกิดขึ้นระหว่างการทึ้งระเบิดในสังคมเรียดนาม ทำให้ต้องตามล่าหาตัวของเพราะถูกสารพิษที่เครื่องบินทหารนำมาย่อยขณะที่เชอกำลังนั่งเปาชลุยอยู่ในป่าต้องออกเดินทางตามหาแม่ ดังนั้น โครงเรื่องของเรื่อง “เด็กชายก้อนหิน” นี้จึงดำเนินไปตามเหตุการณ์ที่เด็กหญิงต้องออกเดินทางตามหาแม่ในขณะเดียวกันกับที่พยายามเดินทางไปยังหน้าผาที่มีน้ำค้างวิเศษ โดยมีเด็กชายก้อนเป็นเพื่อนเดินทาง ด้วยเหตุนี้ ความนำติดตามของเรื่องนี้จึงอยู่ที่การผจญภัยตามหาแม่และการเดินทางไปยังหน้าผา ส่วนโครง

เรื่องในระดับที่สอง ซึ่งต้องอาศัยการตีความก็คือ โครงเรื่องที่ดำเนินไปได้ด้วยการเดินทางของตัวละครเข่นกัน หากแต่เป็นการเดินทางทางจิตวิญญาณเพื่อเข้าสู่การเดิบทางพุทธิภาวะของตัวละครเอกหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือการเดินทางตามหาสันติภาพทั้งในระดับปัจจุบุคคลและระดับประเทศนั้นเอง

ฉะนั้น หากวิเคราะห์ผ่านโครงเรื่องสองระดับดังกล่าวนี้เราจะพบว่า ติช นัท ยันห์ ใช้เรื่อง “เด็กชายก้อนหิน” สะท้อนภาพสาเหตุที่แท้จริงของสังคมและผลของสังคม ซึ่งนำเสนอผ่านโครงเรื่องระดับที่หนึ่ง และใช้โครงเรื่องระดับที่สองกราดตุนให้ผู้อ่านเข้าใจด้วยหนักในที่สุดว่า การที่จะออกจากทุกข์หรือการตามหาแม่ซึ่งถูกใช้เป็นสัญลักษณ์ของสันติภาพในเรื่องนี้นั้นแท้จริงแล้วต้องเริ่มที่ใจ แล้วจะพบว่าสันติภาพไม่ได้อยู่ที่ไหนไกลตัวเลย และหากเข้าใจก็จะพบคำตอบสำหรับทุก ๆ ปัญหาที่เกิดขึ้นในใจ

เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างชัดแจ้งผู้เขียนจึงขออภิปรายแนวคิดในการสร้างสันติภาพอย่างยั่งยืนที่ปรากฏในเรื่องสั้นเรื่อง “เด็กชายก้อนหิน” ตามลำดับหัวข้อดังต่อไปนี้คือ สังคมให้อะไร? ไม่มีศัต辱อยู่ที่ใด? บุตันเริ่มที่ใจ สันติภาพอยู่ไม่ไกล เมื่อตื่นรู้สึกใหม่

สังคมให้อะไร?

เราทุกคนต่างทราบกันดีว่า การพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงสิ่งใดก็ตามที่เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์นั้น สิ่งสำคัญประการแรกก็คือ ต้องปลูกจิตสำนึกของผู้คนในสังคมให้ตระหนักรถึงความผิดปกติในเรื่องที่เราต้องการจะแก้ไข และ ติช นัท ยันห์ ก็เล็งเห็นถึงขั้นตอนสำคัญนี้เช่นกัน ท่านจึงมักกล่าวถึงการปลูกให้ผู้คนตระหนักรถึงความเลวร้ายของสังคมและสาเหตุของสังคมอยู่เสมอ โดยอาศัยวรรณกรรมประเภทต่าง ๆ ของท่าน ดังข้อความตอนหนึ่งที่ท่านกล่าวถึงสังคมและสาเหตุของสังคมว่า

“ผลที่เกิดจากความคลั่งไคลั่งและความงมงายในลักษณะต่าง ๆ นั้นเป็นเช่นไร พาสซิสต์ กดี พวากต่อต้านคอมมิวนิสต์กดี ได้ก่อให้เกิดความเจ็บปวดร้าวและอาการที่ต้องทนทุกข์ทรมานเพียงไร สมความลัทธิทำให้เวียดนามขาดกระเทียมออกเป็นเนื้อและตีพิษ ที่ต้องรับราษฎร์ฟันกันเอง ทุกหนทุกแห่งเต็มไปด้วยเลือดและไฟ นับเป็นเรื่องราวที่เคราที่สุดเท่าที่ประวัติศาสตร์ของเวียดนามได้เคยมีมา

...มนุษย์มีเลือดเนื้อและกระดูก สำคัญกว่านามธรรมหรือลักษณะเสื่อมเสื่อใด เราไม่อาจล้มตายไปมากกว่านี้อีกแล้ว ชาวเวียดนามส่วนใหญ่ก็รู้สึกเช่นนี้...²

ข้อความข้างบนนี้สามารถถ่ายทอดความรู้สึกและทัศนคติของ ติช นัท ยันห์ ออกมайдีเป็นอย่างดี ด้วยเหตุนี้ภาพของความเจ็บปวดทุกข์ทรมานของผู้คนที่เกิดจากสงครามปะก្សในเรื่องลั่นหลายเรื่องของ ติช นัท ยันห์ รวมทั้งในเรื่อง “เด็กชายก้อนหิน” ดังข้อความตอนหนึ่งในเรื่องกล่าวถึงความรุนแรงของสงครามที่ค่าว่า “วิตผู้คนว่า

‘ “There are only wounded people in the market now,” and the children made their way to a group of victims lying on the ground, moaning and crying. Villagers were trying to help with improvised bamboo stretchers. Stone Boy told TÔ that many people had lost arms or hands—some had their feet crushed, while others’ faces were torn apart and the small children lay in puddles of blood.’³

อีกทั้ง ยังสะท้อนภาพผลของสงครามที่ทำให้ผู้คนบ้านแตกสาเหตุขาดใจด้วยดังตอนที่กล่าวว่า

‘ “Oh Ma, Ma, where are you, Ma?” TÔ burst out crying. “has anybody seen my mother?...”They haven’t seen Mother, I can tell,” Stone Boy said. “They’re looking for their own families. Let’s go.”⁴

นอกจากนั้น เรื่อง “เด็กชายก้อนหิน” นี้ยังนำเสนอผลของสงครามในด้านที่เกี่ยวข้องกับเหตุผลทางการเมืองที่ผู้นำแต่ละฝ่ายยกมากล่าวอ้างเพื่อขอให้ประชาชนของตนอาสาออกไปรบว่าประชาชนมักไม่ได้รับทราบความจริงหรือผลประโยชน์ที่ตอบแทนอยู่ของผู้นำ ดังนั้นเรา Nära จึงมองให้ลึกซึ้งถึงผลของสงครามว่า ไม่ว่าจะเป็นคนของฝ่ายใดก็ตาม ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อ สงครามล้วนต้องทนทุกข์ทรมานอย่างแสนสาหัสทั้งสิ้น ดังตอนหนึ่งเด็กชายก้อนหินได้รับพัง

² ติช นัท ยันห์, “เทววิทยาแห่งสัตตบลไม้,” แปลโดย อุทัย ดุลยเกชม, ปราชยสาร 3 (ตุลาคม-ธันวาคม, 2527): หน้า 56.

³ Thich Nhat Hanh. *The Stone Boy and Other Stories*, p. 85.

⁴ Ibid., p. 86.

เหตุผลที่เจ้าน้าที่ทางฝ่ายเรียกนามเหนืออ้างว่า พากเข้าต้องส่งคนจากฝ่ายเหนือลงไปรบ เพื่อขับไล่ชาวต่างชาติที่มานุกรุกเรียกนามได้ว่า

“Stone Boy listened carefully, but he knew they were not speaking the truth. Yes, in the South there were people who exploited others and profited from war while thousands of soldiers and civilians were dying every day... But people in the South also suffered immeasurably because of the people who came from the North. Millions of people lost their homes, their loved ones, and even their lives because of the clash between brothers. The real pain was shared by people of the same race and same history who were unable to sit down and resolves their differences. This was the real cause of the suffering, not this or that exploitative foreign power...”⁵

และไม่เพียงแต่นำเสนอผลของสงครามในด้านที่เกี่ยวข้องกับเหตุผลทางการเมืองเท่านั้น ติชนัท ยันห์ ยังอาศัยตัวละครเด็กซึ่งมีจิตใจบริสุทธิ์เป็นพื้นฐานมาทั้งวิพากษ์สังคมผู้ใหญ่ซึ่งเป็นผู้ก่อความรุนแรงและในขณะเดียวกันก็กระตุนเตือนผู้อ่านให้ตระหนักรู้ว่าเรากำลังเป็นเหมือนคนตาบอดที่มองไม่เห็นสิ่งเลวร้ายที่เราเองกำลังก่อ ดังตอนที่โตฤกน้ำตัวไปไว้ในโรงเรียนสำหรับคนตาบอดและเธอได้รับการสอนให้การจักสานและเย็บปักผ้า โตฤกคัดให้เป็นสมาชิกคนหนึ่งของวงดนตรีของโรงเรียน โดยอนุญาตให้เปาขลุยได้เฉพาะเพลงที่กำหนดเท่านั้น เกิดคำถามขึ้นในใจของโตว่า

“...She found it hard to understand why adults tried to hide the truth. Everywhere she and Stone Boy had gone, they had witnessed unfathomable suffering...Even in Saigon, entire neighborhoods of houses were destroyed, and putrefying corpses littered the streets. ..Even at Bien Hao, TÔ's school was shelled and several of her classmates were killed. This was the reality, yet everyone went on pretending nothing of any great consequence was happening.

....It made TÔ wonder for what purpose adults had eyes.”⁶

⁵ Ibid., p. 105.

⁶ Ibid., p. 98-99.

ไม่มีศัตรูอยู่ที่ใด?

ติช นัท ยันห์ มักจะระดูนเตือนผู้อ่านผ่านวรรณกรรมประเภทต่าง ๆ ของท่านเสมอว่า สาเหตุของความขัดแย้งระหว่างบุคคลสองคนไปจนกระทั่งความขัดแย้งระหว่างประเทศนั้นเกิดจากสาเหตุเล็ก ๆ ที่เริ่มจากตัวเราเอง นั่นคือ ความยึดมั่นถือมั่นในความเป็น “ตัวเรา” “ตัวเขา” “ของเรา” “ของเขา” ซึ่งทำให้มนุษย์ขาดความสามารถที่จะมองเห็นความเป็นมนุษย์ของคนอื่น ๆ ที่ผ่านเป็นหนึ่งเดียวกันได้อย่างถ่องแท้ จนกระทั่งก่อให้เกิดความไม่พยาຍາมที่จะเข้าใจผู้อื่นและไม่เปิดใจกว้างยอมรับซึ่งกันและกัน และตอกเป็นเหยื่อของลัทธิความเชื่อโดยความเชื่อหนึ่งได้อย่างง่ายดาย ดังข้อความต่อไปนี้

“...Many of us do not know that the roots of war are everywhere, including in our own thinking and way of life. We are not capable of seeing the war while it is still hidden. We begin to focus our attention on the war only when the war breaks out into the open and people start talking about it. Then we feel overwhelmed by the intensity of the war. We feel helpless. We take sides and feel that one is right and the other is wrong. We condemn one side, but we have nothing to contribute towards ending the destruction caused by the war.”⁷

เมื่อเป็นเช่นนั้น มุขย์พึงช่วยกันพัฒนาความสามารถในการมองให้เห็นรวมชาติที่แท้ของสรรพสิ่ง โดยเฉพาะในระดับเบื้องต้น ราคาวรพัฒนาความสามารถในการเห็นและเข้าใจถึงความ

⁷ Thich Nhat Hanh, "Stopping Wars Before They Happen," *Love in Action*. London: Rider Books, 2001, p. 134-135.

เป็นมนุษย์ที่มีอยู่อย่างเท่าเทียมกันของคนทุกคน แล้วจึงแฝ่ขยายลีกซึ่งไปถึงสรรสัตว์และธรรมชาติ เพื่อในที่สุดความเมตตากรุณากล่าวและความรักจะผลิบานขึ้นในจิตใจของเรา เราจะตระหนักรู้ว่าผู้ที่เรากล่าวกันว่าเป็นศัตรูนั้นแท้จริงมิใช่ศัตรู ไม่มีศัตรู มีแต่ภาพลวงที่เกิดจากความงมงายในลักษณะนี้ ที่เราต้องการจะให้มนุษย์ต้องมาฟังกันเอง ดังข้อความตอนหนึ่งใน “เด็กชายก้อนหิน” ว่า

“When the people heard Stone Boy talk about the real situation in the south, they realized they had been deceived. They trusted their sons and their brothers had gone south to fight foreign invaders. They had no ideas that brothers were killing brothers...”⁸

ติช นัท ยันห์ ยังเสนอภาพความจริงอีกด้านหนึ่งของผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้ฆ่ากัน ทั้งเราและเขา ต่างเป็นมนุษย์ที่มีเลือดเนื้อมีความรู้สึกเหมือน ๆ กัน และเสนอให้เราให้เห็นความขัดแย้งภายในใจ ของคนเหล่านั้นที่มีทั้งความโหดร้ายและความอ่อนโยน ดังเช่นตอนที่เด็กชายก้อนหินและโตแอบได้ยินพหารากลุ่มหนึ่งในป่ากำลังร้องเพลงยามค่ำ

“TÔ was moved by this strange, poignant song. She thought of her own father as a soldier in the jungle with scarcely enough food to eat... TÔ realized that these men were the same as her father. They were singing vigorously now, but soon they would be brought down by jungle illnesses, bullets, or bombs. They would lie on the ground like the little dead bird ... TÔ wondered how these men could have such voices and feelings.”⁹

ทั้งนี้แม้ว่า ติช นัท ยันห์ จะนำเสนอภาพสะท้อนของสังคมและแสดงให้เห็นความรู้สึก ระหว่างคนกันระหว่างความแข็งกระด้างและความอ่อนโยนในจิตใจของผู้ทำหน้าที่คร่าชีวิตผู้อื่นเพื่อให้มองเหตุสาเหตุที่แท้จริงของความรุนแรงที่เกิดจากสังคมแล้ว ติช นัท ยันห์ ยังได้สอดแทรกความหวังที่ว่า ลักษณะมนุษย์กลุ่มที่ขัดแย้งกันจะสามารถดำรงอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขได้ผ่านภาพการดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสันติของแมวภับหมูซึ่งเป็นสัตว์เลี้ยงของนักบวชลักษณ์เต่าที่ดูเหมือนสติไม่ดีในสายตาของคนบางกลุ่ม เพราะเขาได้นำกรงที่หมูกับแมวไปขอพบกับท่านผู้ทำหน้าที่บังคับ

⁸ Thich Nhat Hanh. *The Stone Boy and Other Stories*, p. 105.

⁹ Ibid., p. 92-93.

บัญชาเพื่อบอกให้รู้ว่าหากหนูกับแมวยังสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติแล้ว เหตุใดมนุษย์จะไม่สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติได้

“I'm here to tell the government that if a cat can live in peace with two mice, why can't we human beings live in peace together? We must stop killing one another today and start rebuilding our homeland.”¹⁰

นอกเหนือจากทำหน้าที่สังท้อนความหวังในการตามหาสันติภาพแล้ว นักบวชเต่าผู้นี้ยังเป็นเสมือนกระบวนการเสียงของ ติช นัท ยันห์ ในส่วนที่ต้องตอบคำถามมากมายจากผู้คนจำนวนมากถึงวิธีการสร้างกำลังใจเพื่อยืนหยัดสร้างสันติภาพท่ามกลางความรุนแรงและภัยคุกคามถึงชีวิตมากหลายรอบตัวด้วย โดยกล่าวว่าสิ่งสำคัญที่จะทำให้เราและผู้คนรอบข้างเรามีกำลังใจคือ ความมั่นคงต่อสิ่งที่ถูกต้องที่ตนกำลังกระทำ ความกล้าหาญที่จะเผชิญหน้ากับปัญหา และอารมณ์ขันในยามที่ต้องเผชิญกับความยากลำบากหรืออุปสรรคใด ๆ ดังข้อความตอนหนึ่งว่า

“...The Taoist monk held Stone Boy's hand in his and laughed heartily. He recited a short poem —witty, ironic, and delightful— about being constant and courageous, and keeping a sense of humor in the face of adversity.”¹¹

นอกจากนั้น ติช นัท ยันห์ ยังเสนอวิธีการสร้างสันติภาพในทางโลกผ่านความคิดและการตอบสนองสถานการณ์รุนแรงด้วยสันติวิธีที่เกิดขึ้นกับเด็กชายก่อนหนิน ดังเช่นตอนที่เด็กชายก่อนหนินถูกเด็กเกร 2 คน ในค่ายกักกันรุมทำร้ายจนกระทั้งล้มลงกับพื้นแต่เด็กชายก่อนหนินก็ไม่ตอบโต้เลย เข้าเพียงแต่ยืนให้เด็กสองคนนั้น

“Most of the children at the center were friendly, except for a few tough ones whose joy came from bullying and beating up others. Even Stone Boy was roughed up once by older boys because he smiled when they tried to intimidate him. Though his face was bloodied, Stone Boy did not fight back. That happened

¹⁰ Ibid., p. 104.

¹¹ Ibid., p. 106.

to be there, and she ran to get help. When the authorities arrived, Stone Boy had collapsed onto the dirt floor and was bleeding profusely...”¹²

การยิ่มตัวตอบความรุนแรงของเด็กชายก่อนหินนั่น misuse สัญญาณบอกให้เรายอมจำนำนต่อความอยุติธรรม แต่ ติช นัท ยันห์ เห็นว่าการใช้ความรุนแรงต่อตอบความรุนแรง misuse ทางแก้ปัญหาการกระทำเช่นนั้นรังแต่จะทำให้เหตุการณ์ยิ่งเลวร้ายลงไป ดังเราะเห็นได้ว่าเมื่อเด็กชายก่อนหินได้เห็นความอยุติธรรมที่เกิดขึ้นระหว่างเด็กน้ำหนึ่งและเด็กอีกคน ได้เพิกเฉยและปล่อยให้เหตุการณ์เหล่านั้นดำเนินต่อไป ในทางตรงกันข้ามเข้าเสนอทางออกที่เข้าเห็นว่าจะเป็นประโยชน์ต่อคนทุกคนและเป็นไปในทางสร้างสรรค์ เช่นในตอนที่เด็กชายก่อนหินและเพื่อนอีกกลุ่มนี้เสนอต่อโรงเรียนว่าแทนที่จะสอนให้เด็ก ๆ เป็นทหารในอนาคต เด็ก ๆ น่าจะได้รับการฝึกฝนให้เป็นนักบริการสังคม แต่ทางโรงเรียนคิดว่าการกระทำของเด็กชายก่อนหินและเพื่อน ๆ อาจขยายวงกว้างกล้ายเป็นจุดเริ่มต้นในการโคนล้มโรงเรียนและอาจแพร่ไประดับสูงกว่านี้ได้ เด็กชายก่อนหินจึงถูกส่งตัวไปอยู่คุก ชี ย้า

ดังที่กล่าวมาข้างต้นนี้ การพัฒนาความรักและความเมตตากรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ในระดับเบื้องต้นก็คือการพัฒนาความเข้าใจอย่างลึกซึ้งว่าผู้ที่เราเคยหมายว่าเป็นศัตรูและตัวเราเองต่างก็มีความกลัวและความหวั่นไหวซึ่งผลักดันให้เข้าและเราต้องตัดสินใจทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อมีชีวิตรอดต่อไป เช่นเดียวกับทุกคน และเพื่อจะได้เห็นความจริงประการหนึ่งว่า “ศัตรู” ที่แท้ของเราก็คือ “จิต” ที่ขาดสติ

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาให้ดีย่อมตระหนักร่ว่าทั่วโลกความผลัดพรากรและความตายของพี่น้องผู้เป็นที่รัก การให้พัฒนาความรักและความเข้าใจในผู้อื่น ดังที่ ติช นัท ยันห์ เสนอในเรื่อง “เด็กชายก่อนหิน” เพื่อยุติความคิดที่อาจก่อให้เกิดการแก้แค้นหรือตอบโต้ด้วยความรุนแรงดูจะเป็นไปได้ยากหากเราคิดพิจารณาด้วยเหตุและผลเพียงลำพัง ข้าร้ายอาจยังทำให้เกิดความสับสนและความทุกข์ชั่นใจของเรามากยิ่งขึ้น จนกระทั่งเกิดคำถามว่าเราจะหาทางออกจากความสับสนและความทุกข์เหล่านี้ได้อย่างไร

อยุตันนั่นเริ่มที่ใจ

เราคงไม่อาจปฏิเสธได้ว่า บ่อยครั้งที่เราพยายามแก้ไขสิ่งที่ผิดด้วยการเปลี่ยนสิ่งอื่นหรือคนอื่น ๆ ซึ่งถูกมองว่าเป็นสาเหตุของความทุกข์ของเรา แต่แล้วเรา ก็ได้พบว่ามันเป็นการกระทำที่ไวผล และดูจะเป็นสิ่งที่เกินกำลัง เพราะแท้ที่จริงแล้วสิ่งเดียวที่เราสามารถทำได้ก็คือ การเปลี่ยนมุมมองปัญหาและมุ่งมองชีวิตของเราเอง

¹² Ibid., p. 96-97.

ติซ นัก ยันห์ กล่าวว่า คนส่วนใหญ่มากด้วยความว่า “อะไรผิด” แต่กลับลืมที่จะถามว่า “อะไรถูก” เพราะในความเป็นจริงมีหลายสิ่งที่ไม่ผิด ในขณะที่ต่างคนต่างฟังความสนใจไปยังสิ่งที่ผิด ซึ่งนั่นอาจเป็นการกระทำที่ทำให้สถานการณ์เลวร้ายลงไปอีก ดังนั้น เราจึงควรพัฒนาความสามารถที่จะสัมผัสถกับสิ่งที่ไม่ผิด สิ่งที่สดชื่น สิ่งที่ประท่องใจและสิ่งที่ดึงดูดในปัจจุบันขณะด้วยการเจริญสติ เพื่อจะได้ตระหนักรถึงสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นอย่างเต็มที่¹³

ในเรื่อง “เด็กชายก้อนหิน” ติช นัท ยันห์ ได้ให้คำตอบแก่คำถามที่ว่า “ทางออกจากทุกข้อยุที่ไหน” ไว้แล้ว ซึ่งคำตอบก็คือ “อยู่ที่ใจของเรา” ดังเราจะพบว่า ตัวละครเอก “โต” ผู้ประสบเคราะห์กรรมมากมายเกินกว่าเด็กอย่างเชอจะทนทัน ได้พยายามเสาะหาแม่ของเชอย่างไม่รู้จุดหมาย โดยมีเด็กชายก้อนหินเป็นเพื่อนเดินทาง การเดินทางเพื่อตามหาแม่ของเด็กทั้งสองนี้เปรียบเสมือน การเดินทางอย่างไม่รู้จุดหมายเพื่อตามหาทั้งหนทางดับทุกข์และเพื่อตามหาสันติภาพ แต่ในที่สุด เมื่อความต้องการเชอกลับเป็นปกติและเมื่อเชอเข้าใจสิ่งที่เด็กชายก้อนหินบอก เชอจึงได้เข้าสู่ภาวะของผู้อยู่เหนือทุกข์และมีกำลังใจที่จะตามหาสันติภาพต่อไป

ในตอนต่อไปของบทความนี้จะได้อภิปรายถึงอิทธิพลของพุทธปรัชญาในกิจกรรมเช่นในทศวรรษของ ติช นัก ยันท์ ที่สัมพันธ์กับแนวคิดเรื่องการสร้างสันติภาพทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับประเทศที่กล่าวถึงการพัฒนาความสามารถในการมองเห็นธรรมชาติที่แท้ของสรรพสิ่งให้เกิดขึ้นภายในใจ

สันติภาพอยู่ไม่ไกล

ดีซ นัท อันห์ อธิบายถึงเรื่องจิตใจของมนุษย์ว่า ในจิตใจของมนุษย์นั้นไม่เลือดพันธุ์อยู่ส่อง
ชนิดคือ เมล็ดพันธุ์แห่งความทุกข์และเมล็ดพันธุ์แห่งความสุข การที่จะทุกข์หรือสุขนั้นจึงขึ้นอยู่กับ^{กับ}
การ rodents หากคิดถึงแต่ด้านที่เป็นทุกข์และสิ่งที่ทำให้เจมั่นมองก์เท่ากับเราがらส์ rodents เพื่อ^{เพื่อ}
เพาะเมล็ดพันธุ์ความทุกข์ในจิตใจของตน แล้วปล่อยให้เมล็ดพันธุ์แห่งความสุขอนิ่งอยู่เฉย ๆ ดี
ซ นัท อันห์ เห็นว่า เมื่อไม่สามารถจัดการกับความทุกข์ได้ เราต้องรู้จักเพาะเมล็ดพันธุ์แห่งความสุข
ให้พื้นคืนมาด้วย เพื่อจะได้นำถ่วงดุลกับความทุกข์ได้ เลิกเข่นเดี่ยว กับการตั้งป้าไฟในใจ การรู้ดี
ความรู้สึกแคนเดื่องและความรุนแรงต้องเริ่มที่ใจของเรา

ดิช นัท อันน์ ใช้กลวิธีการเขียนที่กระตุนให้ผู้อ่านต้องตีความสัญลักษณ์ในโครงเรื่องระดับที่สองซึ่งช้อนอยู่ภายใต้โครงเรื่องส่วนที่มีลักษณะเหนือจริง จึงยกต่อการคิดหาเหตุผลจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อปลูกให้ผู้อ่านพิจารณาความหมายของความเป็น “ตัวตน” เสียใหม่ด้วยการเสนอแนวคิดเรื่อง “การอิงอาศัยซึ่งกันและกันของสรรพสิ่ง”

¹³ ดิช นัก อันท์, “เพาะเมล็ดพันธุ์แห่งสันติไว้ในจิตไร้สำนึก,” พิภพ อุดมอิทธิพงศ์ แปล, ปaganayatra 19 ฉบับที่ 2 (เมษายน-มิถุนายน, 2533) : หน้า 103.

การกระตุ้นให้ผู้อ่านพิจารณาเรื่องความหมายของ “ตัวตน” เสียใหม่เป็นประเดิมที่สำคัญอย่างยิ่งในการสร้างสันติภาพอย่างยั่งยืน เนื่องจากเดิมที่เรามักนึกถึงความเป็นตัวตนของเราโดยยึดมั่นถือมั่นในสิ่งต่าง ๆ ว่าเป็น “ตัวเรา” “ตัวเขา” “ของเรา” “ของเขา” ซึ่งเป็นบ่อเกิดของความขัดแย้งและนำมาซึ่งการแก้ไขปัญหาด้วยความรุนแรง เนื่องจากมองเห็น “ตัวเรา” และ “ของเรา” แยกส่วนออกจาก “ตัวเขา” “ของเขา”

วรรณกรรมของ ติช นัท ยันห์ สวนใหญ่นำเสนอความสัมพันธ์ระหว่างพุทธปรัชญาในกิจกรรมกับการสร้างสันติภาพ ทัศนะเรื่องการสมานไม่ตีด้วยสันติวิธีของ ติช นัท ยันห์ มีพื้นฐานอยู่บนแนวคิดเรื่องการอิงอาศัยซึ่งกันและกันของสรรพสิ่งของพุทธปรัชญาในกิจกรรม เช่น ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจแนวคิดที่สำคัญในพุทธปรัชญาในกิจกรรมซึ่งมีอิทธิพลต่อเรื่อง “เด็กชายก้อนหิน” เสียก่อน อันได้แก่เรื่อง การมองลึกสู่ธรรมชาติที่แท้แห่งตน และการอิงอาศัยซึ่งกันและกัน

“การมองลึกสู่ธรรมชาติที่แท้แห่งตน” เป็นปัญญาอันไร้การแบ่งแยกซึ่งสะท้อนภาพแห่งความเป็นจริงของมาในตัวมันเอง เรียกว่า “จิตที่แท้” รับรู้ประสบการณ์ตัวสู่ตัวย่อมต้องมีการกล่าวว่า “นี่คือเอกภาพหรือสิ่งใด ๆ เพราประสบการณ์ที่แท้ที่นั้นไม่มีคำอธิบายได้อธิบายได้¹⁴ และบ่อยครั้งที่ เช่นถูกกล่าวหาว่าพยาຍามปลูกให้มนุษย์ตื่นสูบไปหน้าดังเดิม (หรือพุทธภาวะภายในที่ เช่นเชื่อว่าสรรพสัตว์ทั้งหลายมีอุป) ด้วยข้อเสนอที่ดูไร้เหตุผล และบ่อยครั้งที่ถูกอธิบายว่าไร้เหตุผล โดยแท้จริงแล้ว เช่นมีเหตุผลลึกซึ้งที่จะไร้เหตุผล เพื่อผลักดันให้มนุษย์กลับไปเผชิญหน้ากับความจริง กับตนเอง และความที่ว่า “ตัวตน” ไม่มี เพราะ “ความจริงเกี่ยวกับโลก” นั้น มิใช่เข้าใจได้ด้วยความเข้าใจทางสติปัญญาเท่านั้น หากแต่ต้องปรากว่าในจิตสำนึกอย่างแท้จริงด้วย ดังนั้น เช่น จึงมีรากฐานอยู่บนการปฏิบัติธรรมมากกว่าการถูกเลี้ยงเชิงอภิปรัชญา¹⁵

จากบทสัมภาษณ์ ติช นัท ยันห์ ที่เบริกเลย์ รัฐแคลิฟอร์เนีย ผู้สัมภาษณ์ได้ตั้งข้อสังเกตว่า “ไม่ว่าในการสอนเด็กหรือสอนผู้ใหญ่ ติช นัท ยันห์ จะแสดงความซื่นชมในความมหัศจรรย์ของการเจริญสติเสมอ เพราะท่านตระหนักว่า “สติ” และ “สันติวิธี” คือสิ่งเดียวกัน การเจริญสติคือการทำจิตให้สงบและมั่นคงอยู่กับลมหายใจของผู้ปฏิบัติ เพื่อผู้ปฏิบัติจะได้ร่วมเป็นหนึ่งเดียวกับงานที่ตนกำลังทำ ผลที่ได้จากการเจริญสติคือ การได้ประจักษ์ว่าเราแต่ละคน มนุษยชาติและธรรมชาติล้วน มีความสัมพันธ์อิงอาศัยกันและกันอย่างไม่อาจแยกออกจากกันได้ เมื่อบุคคลมีสติอย่างแท้จริงแล้วก็จะไม่ยอมประจักษ์ในคุณค่าของลมหายใจทุกขณะและกิจกรรมต่าง ๆ ของธรรมชาติและมนุษยชาติ รอบตัว และเมื่อได้ตระหนักอย่างนั้นแล้ว เราย่อมตระหนักว่า หากปราศจาก “ธรรมชาติ” ก็ปราศจาก “มนุษย์” หากปราศจาก “นอก” ก็ปราศจาก “ใน” ดังนั้น หากเราเข้าใจหลักการอิงอาศัยซึ่งกันและกัน เช่นนั้นแล้ว ความรัก ความกรุณา และความเมตตาจะมีผลเกิดขึ้นภายในจิตใจของเรา

¹⁴ ติช นัท ยันห์, กุญแจเช่น, แปลโดย พจนานุสัมพันธ์, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพฯ : ศยาม, 2539), หน้า 69.

¹⁵ สรุวรรณฯ สถาอาณันท์, ภูมิปัญญาวิชาเช็น : บทวิเคราะห์คำสอนของปรมากุรย์ไดเก็น, หน้า 48.

ติช นัท ยันห์ ยกตัวอย่างอธิบายหลักการอิงอาศัยซึ่งกันและกันว่า แม้เมื่อเรามองดูไปไม่ไปหนึ่ง เราอย่อมมองเห็นแสงอาทิตย์ สายฝน สัตว์และชากระดับต่าง ๆ นก หนอน ก้อนเมฆ ฯลฯ ซึ่งล้วนแล้วแต่ช่วยให้ไปไม่แต่ละไป ลำต้นของต้นไม้แต่ละต้นตีบตรงกลางออกมากได้ อีกทั้งต้นไม้เองก็เป็นร่มเงาและที่อาศัยแก่สิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติด้วยเช่นกัน และดังที่กล่าวมานี้จะช่วยให้เราตระหนักว่า “ทั้งหมดคือหนึ่ง และหนึ่งคือทั้งหมด” เพราะทุก ๆ อนุภาคมีอยู่ได้ เพราะอนุภาคคือทั้งหมด¹⁶

ฉะนั้น หากเราเจริญสติจนกระทั่งมองเห็นการอิงอาศัยซึ่งกันและกันของสรรพสิ่งแล้ว เราอย่อมเกิดความเข้าใจและยอมรับในความเป็นเช่นนี้ของบุคคลอื่น ๆ และสรรพสิ่ง เมื่อนั้นเราอย่อมตระหนักรถึงคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นและมีความรักความกุณามาให้ในที่สุด หากเราเป็นผู้ตื่นและรู้เท่าทันเช่นนี้ เราจะสามารถเป็นผู้รักษาเมียยาวาดแพลงทางใจของทั้งตนเองและผู้อื่นได้โดย ติช นัท ยันห์ เดยกตัวอย่างเบรียบเทียบความเป็นเช่นนี้ของบุคคลเอาไว้ว่า “คน ๆ หนึ่ง มีทั้งดอกไม้และขยะภายในตัวเอง เมื่อเราจะรัก เรายังยอมรับทั้งสองด้าน”¹⁷ เพราะผู้เข้าใจและยอมรับในความเป็นเช่นนี้ของผู้อื่นและสิ่งอื่น ๆ จะสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสงบสุข

ด้วยเหตุนี้ เรายังพบร่วมกับ “เด็กชายก้อนหิน” นั้น ติช นัท อันห์ ได้ใช้กลวิธีสอดแทรกเรื่องราวส่วนที่อธิบายถึงการพัฒนาความสามารถในการมองเห็นธรรมชาติที่แท้ของสรรพสิ่งให้เกิดขึ้นภายในจิตสำนึกของเราร่วมกับการนิรจิตร์ที่มีลักษณะเหมือนจริงโดยอาศัยศักยภาพของภาษาในวรรณกรรมที่สามารถก่อให้เกิดจินตนาการในมโนทัศน์ของผู้อ่านได้โดยใช้การบรรยายภาพพจน์ (Imagery) เพื่อกระตุ้นให้ผู้อ่านหาคำตอบจากสิ่งที่ปรากฏโดยไม่ติดกับการใช้เหตุผลเพราบอยครั้งที่ความทุกข์ที่เกิดขึ้นในใจของเรานั้นไม่อาจบรรเทาลงได้ด้วยเหตุผล แต่เหตุผลกลับยิ่งทำให้ทุกข์หนักยิ่งขึ้น อย่างเช่นสถานการณ์ที่โตต้องเผชิญ ซึ่งวิธีการเช่นนี้เบรียบเสมือนการผลักดันให้ผู้อ่านย้อนกลับเข้ามาพิจารณาธรรมชาติที่แท้ภายในตัวเองผ่านภาพพจน์และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตัวละคร “โต” ผู้ตัวบอด เช่นตอนที่บรรยายความรู้สึกของโตยามที่เขอไกลั่งประจำชั้นพุทธภูมิในคืนก่อนที่เชอจะหายจากการตาบอด

“TÔ lay very still and listened to the stillness that surrounded her. She again felt as if she were on a small island adrift in the ocean. The wind rustled far away. She heard an occasional drop of dew falling to the ground, and she was aware of Stone Boy's regular and light breathing. She said to herself

¹⁶ ติช นัท ยันห์, ดวงตะวันดวงใจชั้น, กรุงเทพ: สำนักพิมพ์ศยาม, 2537, หน้า 33.

¹⁷ ติช นัท ยันห์, “เพาะเมล็ดพันธุ์แห่งสันติไว้ในจิตไว้สำนึก,” พิภพ อุดมอิทธิพงศ์ แปล, ป้าจารย์สาร ๑๙ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน, 2533) : หน้า 108.

she ought to go to sleep, too, but she went on listening to Stone Boy's breathing, which seemed to merge with the breathing of the gentle wind.”¹⁸

ແລະຍາມທີ່ເຂອສາມາຮມອງເຫັນໄດ້ດັ່ງເດີມທີ່ເປັນຂະນະທີ່ເຂອປະຈັກໝູທອກກາວະແລ້ວວ່າ

“TÔ turned around and saw that the forest and the mountains below were still bathed in the morning mist. The immensity and depth made her feel she had escaped an existence full of suffering and sorrow.”¹⁹

ໂດຍເຂົາພະຍ່າງຍິງ ຜູ້ອ່ານອາຈສາມາຮັດເຂົ້າໃຈກາວະຄວາມນີ້ຂອງຕົວລະຄຣໃນຂະນະດື່ນຮູ້ໄດ້ລຶກ
ຫຼື້ງຍິ່ງຂຶ້ນ ເນື່ອຜູ້ອ່ານນຳກາພທີ່ໄດ້ມາພິຈາຮານປະກອບກັບຄຳພູດຂອງຕົວລະຄຣໃນບາງດອນທີ່ດູເໝືອນ
ນຳມາເຂົ້ມໂຍງແລະສັມພັນນົກຍ່າງໄວ້ເຫດຸຜລ ເຊັ່ນຄຳພູດທີ່ເດີກໜາຍກ້ອນຫິນພູດກັບໂຕໃນປັບປຸງ
ໄກລ້ຳພາທີ່ມີນໍ້າຄ້າງວິເສະ່ງວ່າ

“This is where I come from. That's all I know. I don't have a father and a mother the way you did. There are no houses up here. I was born a long time ago. It is possible that since I was born, the full moon has gone over the summit of this mountain one thousand times, or perhaps ten thousand times...Perhaps Heaven and Earth gave me birth. Or perhaps the stones brought me here...You and I, we are Ma's children...She realized that Stone Boy was right. When Mother gave birth, she also gave birth to Heaven and Earth, houses and trees...”²⁰

หากພິຈາຮານາແກ່ນຄວາມຄົດຂອງໂຄຮງເວື່ອງຮະດັບທີ່ສອງເງາຈະພບວ່າ ເດີກໜາຍກ້ອນຫິນເປັນຕົວ
ລະຄຣສຳຄັງຍິ່ງຕ່ອກການນຳເສັນອຸທອປະຈຸບາໃນເວື່ອງສັນເວື່ອງນີ້ ເພວະເດີກໜາຍກ້ອນຫິນກີ່ອພູທອກກາວະ
ກາຍໃນຂອງໂຕນິ້ນເອງ ຜູ້ອ່ານຈະພບວ່າຕົວລະຄຣທັ້ງສອງຕົວມີພັນນາກາວທາງຄວາມຄົດແລະກາຮມອງໂລກ
ທີ່ເປັນປົງລົມພັນນົກຕ່ອກກັນ ກລ່າງກີ່ອ ໃນຂະນະທີ່ໂຕຄ່ອຍ ໆ ເຮືນຮູ້ແລະເຂົ້າໃຈລຶກທີ່ດົງຮຽມຫາຕີທີ່ແຫ້ຂອງ
ສຽວພສິ່ງ ເດີກໜາຍກ້ອນຫິນກີ່ອຍ ໆ ເຮືນຮູ້ແລະເຂົ້າໃຈຄວາມເປັນໄປຂອງໂລກແໜ່ງຄວາມຈົງ ພັນນາກາຮ

¹⁸ Thich Nhat Hanh. *The Stone Boy and Other Stories*, p. 112.

¹⁹ Ibid., p. 113.

²⁰ Ibid., p. 109.

ทางพุทธิปัญญาของเด็กทั้งสองคนนี้เปรียบเสมือนจุดปลายสองด้านของวงกลมที่ลากมาบรรจบกันในตอนจบของเรื่อง ซึ่งสะท้อนให้เห็นทัศนะเกี่ยวกับการหาทางออกของปัญหาที่เกิดขึ้นกับบุคคลว่า เรายังเป็นที่จะต้องเข้าใจธรรมชาติที่แท้ของชีวิตเพื่อที่จะยอมรับมันในภาวะ “ความเป็นเช่นนั้นเอง” ของชีวิต และประจักษ์พุทธภาวะที่มีอยู่แล้วในตัวของเรารอง แล้วจึงนำทั้งสองส่วนนั้นมาหลอมรวมเป็นหนึ่งเดียวกัน เนกเช่นแนวคิดเช่นที่เปรียบสัจธรรมว่า เมื่อนรู้ปางกลมวงหนึ่งซึ่งหมายถึงความว่างที่แท้ เพาะเมื่อได้ตระหนักและประจักษ์ถึงความว่างที่แท้เมื่อไร เราย่อมมองเห็น “หนึ่งในทั้งหมด และทั้งหมดในหนึ่ง”

การที่ ติช นัท ยันห์ ให้ติดตามดูในตอนต้นเรื่องจนกระทั่งตอนใกล้จบเรื่องนั้น หากผู้อ่านตีความในเชิงสัญลักษณ์จะพบว่า ติช นัท ยันห์ ตั้งใจให้ดูตามมีนัยแทนจิตวิญญาณของต่อผู้ตักอยู่ในหัวงทุกๆ เพาะเมื่อติดยังอยู่ในกองทุกๆ เครย์ลอนไม้รุ้สีกถึงสัจธรรมที่แฝงอยู่ในสรพสิงซึ่งสามารถนำเราให้ตระหนักได้ว่า แม้ว่าเราจะไม่สามารถมองเห็นสิ่งที่เราคิดว่าจากเราไปแล้วหรือหายสาบสูญไปจากโลกนี้ได้ด้วยตาเนื้อ แต่ในความเป็นจริงแล้ว ถ้าเราตระหนักถึงสัจธรรม เราย่อมตระหนักว่าสิ่งที่เราคิดว่าหายไปนั้นยังคงดำรงอยู่เป็นส่วนหนึ่งในสิ่งอื่น ๆ รายล้อมตัวเรา

ด้วยเหตุนี้ จึงกล่าวได้ว่าเหตุการณ์ที่ดำเนินไปในขณะที่ติดตามดูอยู่เปรียบได้กับการเดินทางทางจิตวิญญาณของตัวละคร โดยมีเด็กชายก้อนหินเป็นผู้นำทาง การเดินทางตามหาแม่ของติในโครงเรื่องระดับที่หนึ่งเปรียบเสมือนคนที่มองโลกและชีวิตด้วยจิตใจที่ไม่หยุดนิ่งและชัดส้ายไปตามสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นรอบตัว ดังเราจะเห็นได้จากการมองโลกของติที่แตกต่างกันระหว่างยามที่เชอมองเห็น ยามที่เช็ตตาบอด และยามที่เชอมองเห็นอีกครั้งหลังจากตาบอด ดังตัวอย่างบางตอนแสดงให้เห็นชั้นขณะที่ติได้รู้สึกถึงความเป็นหนึ่งเดียวกันระหว่างเชอกับธรรมชาติที่อยู่รายล้อมซึ่งตรงข้ามกับความรู้สึกเคร้าสร้อยที่ติมีในยามที่ยังตาดี

“When TÔ visited the forest for the first time after losing her sight, it was a dark, silent dungeon. Gradually, though, she began to notice things that she had not been aware of when she could see. In the sound of the stream, she heard an old man talking and singing....TÔ came to know the sounds of thousands of friends dwelling harmoniously in the forest. From the blankets of moss, the bark of trees, and even the soil itself, creatures talked to her, telling her about their lives. Hundreds of bird songs each brought a different

message. TÔ responded to each one by raising her flute and playing a new and utterly beautiful melody.”²¹

หั้งนี้ เนื่องจากยามที่เธอตอบอดนั้นเป็นภาวะที่เธอได้หยุดมองลึกลงไปภายในจิตใจของตนเอง ดังที่เซนกล่าวว่า ยิ่งเราแสงหัสจธรรมจากภายในออก เราก็ยิ่งใกล้จากสัจธรรม เพราะแท้จริงแล้วมันอยู่ภายในธรรมชาติที่แท้ของเรานั่นเอง

นอกจากนั้น เมื่อพิจารณาจากข้อตัวละคร “เด็กชายก้อนหิน” และเหตุการณ์ในตอนจบจะพบว่า ติช นัท ยันห์ อาจสร้างตัวละครคนนี้ขึ้นจากแนวคิดเซนซึ่งซึ่งให้เราเห็นความใกล้ชิดระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และเรียกร้องให้มองหาสัจธรรมจากธรรมชาติที่ดำเนินไปในความเป็นเช่นนั้นเอง ดังที่พจนานุกรมเซนระบุไว้ตอนหนึ่งว่า “...เซนส่วนใหญ่เห็นด้วยกับข้อความนี้คือ ‘สรพสิงห์หมวด แม้แต่สิงไม่มีชีวิตอยู่ในธรรมะ’...”²² ติช นัท ยันห์ จึงนำเอาส่วนหนึ่งของธรรมชาติคือ “ก้อนหิน” มาสร้างเป็นตัวละครแบบหนึ่งอีกเพื่อให้มีบทบาทเป็นผู้ชี้ทางออกสู่ความพันทุกข์ให้กับโต

เมื่อตื่นรู้สึกใหม่

เมื่อวิเคราะห์ตอนจบของเรื่องจะพบว่า ในที่สุดโตได้ประจักษ์ธรรมชาติที่แท้ของสรพสิงห์ที่กล่าวเข่นนี้เนื่องจากในตอนจบของเรื่อง เมื่อเด็กชายก้อนหินพาโตไปยังหน้าผาที่มีน้ำค้างวิเศษซึ่งเชื่อว่ารักษาดูดงานตากองโดยได้ พอดีกับน้ำค้างที่ตกลงหน้าด้วยน้ำค้าง โตสามารถมองเห็นได้ดังเดิม แต่เอกสารลับไม่เห็นเด็กชายก้อนหินอยู่ที่นั่นกับเธอทั้ง ๆ ที่เขายังพูดหลายครั้งว่าเขากำลังเป็นดวงตาให้เธอ และในช่วงขณะที่โตสับสนอยู่นั้นเอง เธอได้มองไปบนหน้าผาและได้เห็นก้อนหินบนหน้าผาที่มีลักษณะเหมือนเด็กผู้ชาย โดยจึงนึกถึงคำพูดที่เขายังพูดกับเธอว่า เขามาเพื่อว่องเพลงให้เธอและเพื่อเป็นดวงตาและผู้นำทางของเธอ เราเป็นคนสองคนที่เดินไปด้วยกันเพื่อจะกลับเป็นคนคนเดียวกัน แท้จริงเด็กชายก้อนหินกับเธอเป็นหนึ่งเดียว เพราะว่า เขายังอยู่ภายในตัวของเธอและเธออยู่ภายในตัวเขา โตอาจยังไม่เข้าใจในขณะที่เด็กชายก้อนหินพูดแต่วันหนึ่งเธอจะประจักษ์เอง และทันทีที่เธอเข้าใจ เขายังอยู่กับเธอไม่รู้ว่าเธอจะไปแห่งใดในโลกก็ตาม

²¹ Thich Nhat Hanh. *The Stone Boy and Other Stories*, p. 78.

²² จงชัย เจนหัตถการกิจ, ผู้แปล. เรื่อง ร้อย ต้อย เช่น[พจนานุกรมเซน], กรุงเทพ: สุขภาพใจ, ๒๕๓๓, หน้า ๙๙-๙๙.

"The golden bird returned and began to sing. TÔ stopped playing and listened. Though it was a bird's song, she knew what it was saying to her:

'Do you remember the day/ our mother first brought me here?/

Through the five rivers, I have come to you./ But one day, when you no longer see me,/ smile, and quietly look for me/ in all the things that come and go./ You will find that I am / that which never comes/ and never goes. / I am that reality beyond time,/ Beyond perception.'

TÔ listened to the golden bird's song, and she knew these were Stone Boy's own words...”²³

หลังจากฟังบทเพลงจากนักสีท้องแล้ว ทันใดนั้นเอง โต๊กเข้าใจสิ่งที่เด็กชายก่อนhinพูด เครื่องรู้ดีว่าเสียงลมและเสียงตันไม่คือเสียงของเด็กชายก่อนhin เพียงแค่ฟัง เครื่องได้ยินเสียงของเขาก็รู้ดีว่าเด็กชายก่อนhinไม่ได้อยู่ในตัวเชอเท่านั้น เขายอยู่ทั่วทุกหนทุกแห่ง ตัวจะหา “แม่” ทุกหนทุกแห่ง ตัวจะหา “แม่” ต่อไปและเด็กชายก่อนhinจะไปกับเชอด้วย ดังที่เด็กชายก่อนhinเคยกล่าวกับโตเมื่อโตตามว่าเด็กชายก่อนhinครั้งหนึ่งว่า เขายอดีกว่าเชอและเขาก็จะหาแม่พบที่รือไม่ว่า

"Yes, of course I do. We'll find her. She cannot be dead and gone and lost forever. She has given birth to Heaven and Earth, forests and fields. If they are still here, so is she. There is only one thing that we must do, and that is to find her. Once we have found her, everything will be all right. Once we have found her, people will no longer kill one another, villages will no longer be destroyed, and children will no longer be lost. I am looking for Mother. You are looking for Mother. The two little fishes are looking for her, too. Even the old Taoist monk is looking for her. And I think she, too, is looking for us..."²⁴

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ เรายังเห็นแล้วว่าเด็กชายก่อนhinได้ทำหน้าที่พาทั้งโตและผู้อ่อน
ออกตามหาสันติภาพซึ่งใช้ “แม่” (Mother) เป็นสัญลักษณ์ โดยเด็กชายก่อนhinซึ่งกำเนิดจากครอบ
ชาติ ปราการอยู่ในครอบชาติมานานแสนนานกำลังบอกเราไปพร้อม ๆ กับที่เข้าบอกใจว่า เขารู้สึกใน

²³ Thich Nhat Hanh. *The Stone Boy and Other Stories*, p. 114-115.

²⁴ Ibid., p. 110.

ทุก ๆ ที่แล้วถ้าเราเข้าใจความหมายที่เข้าพยาຍາມบอกเราอันนั้น เราจะเข้าใจว่า “แม่” ไม่ว่าจะในความหมายที่หมายถึง แม่ของตัวละคร ผืนดิน ธรรมชาติ หรือสันติภาพ จะอยู่ในทุกหนแห่ง เรา yang มีความหวังอยู่เสมอที่จะพบ “แม่” หากเราตามหาโดยเริ่มที่ใจของเรา

นอกจากนั้น เรื่อง “เด็กชายก้อนหิน” ซึ่งมีเด็กเป็นตัวละครเอกยังสะท้อนให้เห็นทัศนะเรื่อง การสร้างสันติภาพอย่างยั่งยืนของ ติช นัท ยันห์ อย่างชัดเจนที่ว่า การสร้างสันติภาพนั้นต้องเริ่มจากการปลูกฝังเมล็ดพันธุ์แห่งสันติไว้ให้โลก และการปลูกฝังเมล็ดพันธุ์ได้ดีที่สุดก็คือ การเพาะเมล็ดพันธุ์แห่งสันติไว้ภายในจิตใจของเด็ก ดังที่ ติช นัท ยันห์ กล่าวเสนอว่าเด็กมีความสำคัญใน การสร้างความสงบเย็นให้เกิดแกรเครื่องคัว สามารถเชิญชวนให้พ่อแม่มีสติและนิ่งได้

ดังที่กล่าวมาข้างต้นนี้ เราจะเห็นได้ว่า กลวิธีที่ ติช นัท ยันห์ สร้างเด็กชายก้อนหินให้เป็นผู้ ไร่ที่มาและไร่ที่ไปทำให้เด็กชายก้อนหินสามารถถ่ายทอดสารต่าง ๆ ได้อย่างมีอิสระ เด็กชายก้อนหินเป็นหัวสัญลักษณ์แห่งพุทธภาวะที่มีอยู่ในตัวของโตและมีบทบาทในการสะท้อนข้อบกพร่องของ วิธีคิดของคนในสังคม ผลกระทบของสังคม อีกทั้งยังนำเสนอแนวคิดที่อาศัยพุทธปรัชญาในการ เช่นนำไปสู่การสร้างสันติภาพอย่างยั่งยืนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะเมื่อต้องการจะเปลี่ยนทิศ ทางสารที่ต้องการนำเสนอมาเป็นการแสวงหาทางออกจากทุกข์หรือกับดักของ “ความไม่รู้” ที่ทำให้ คนเราตกเป็นเหยื่อของการยึดมั่นถือมั่น ติช นัท ยันห์ สามารถใช้เหตุการณ์มีลักษณะหนีกระจิง จากพลังพิเศษของเด็กชายก้อนหินเพื่อหักเหทิศทางของการดำเนินเรื่องไปสู่การเดินทางทางพุทธ ปัญญาได้ทันที โดยมีนักสื่อท่องมาเป็นตัวละครที่ช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจประเดิมที่กำลังนำเสนอในสอง มิติที่ต่างกันเข้าด้วยกันได้

ทั้งหมดนี้กล่าวโดยสรุปได้ว่า เรื่อง “เด็กชายก้อนหิน” กำลังเสนอว่าเรามักแสวงหาสันติภาพจากภายนอกตัวเราเสมอ จนกระทั่งมองข้ามสันติภาพภายในตนจะก่อประโภชน์ในทางสร้างสรรค์ให้แก่เรา และสันติภาพภายในนี้เองเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดที่คนเราพึงพัฒนาขึ้นภายในจิตใจ ของเรา เพราะมนุษย์จะมีความสุขได้ก็ต่อเมื่อได้ประสบกับสันติภาพภายในตนเอง ดังนั้นเพื่อให้ สันติภาพภายในนี้oggานขึ้นจริงในใจของเรา ติช นัท ยันห์ จึงใช้เรื่องสั้นเชิงสัญลักษณ์เรื่องนี้ กระตุ้นให้ผู้อ่านลงสัญและพยายามทำความเข้าใจจนกระทั่งได้พบว่าไม่สามารถเข้าใจได้ด้วยเหตุ และผลเท่านั้น หากแต่ต้องใช้จิตใจที่เรียบง่ายและล่องลอยไปตามจินตนาการที่เกิดจากการบรรยายภาพในการอ่านและวับวูรှเรื่องราวที่ดำเนินไป แล้วผู้อ่านอาจได้สารถึง 2 ระดับคือ ระดับแนวคิด และระดับที่ต้องอาศัยการปฏิบัติ โดยต้องลงมือปฏิบัติ “การเจริญสติ” ในชีวิตประจำวัน ด้วยตนเอง เนื่องจาก ติช นัท ยันห์ มีความเห็นว่า “การเจริญสติ” เป็นวิถีหนึ่งที่จะนำเราให้เข้าใจ และยอมรับทั้งตนเองและผู้อื่นอย่างที่เข้าเป็น ดังที่พระพุทธเจ้าสอนว่า มนุษย์พึงตระหนักรู้ในองค์ ประกอบของการอิงอาศัยซึ่งกันและกันของสรรพสิ่ง เพื่อจะได้ดำรงอยู่อย่างผสานกลมกลืนกับมัน ทั้งนี้ เพราะการใช้ส่วนไดส่วนหนึ่งในสามส่วนอันได้แก่ ธรรมชาติ สังคม และมนุษย์ ไปในทางที่ผิด

หรือเกินเลย่อมทำลายสันติภาพ และความเข้าใจในเรื่องการอิงอาศัยซึ่งกันและกันนี้จะช่วยให้มนุษย์เคารพธรมชาติภายนอก เพราะหากมนุษย์ทำร้ายตนของเพียงไว้ เขาก็สามารถทำร้ายธรรมชาติและมนุษยชาติได้มากเพียงนั้น เพราะการทำร้ายผู้อื่นก็คือการทำร้ายตนของด้วย

สรุป

ติช นัท ยันห์ เสนอแนวคิด 3 ประเด็น ในการส่งเสริมให้เกิดสันติภาพด้วยพุทธปรัชญา ได้แก่ 1) ปลูกให้ผู้อ่านพิจารณาความหมายของความเป็น “ตัวตน” เสียใหม่ด้วยการเสนอแนวคิดเรื่อง “การอิงอาศัยซึ่งกันและกันของสรรพสิ่ง” 2) เสนอสาเหตุของความขัดแย้งที่ก่อให้เกิดความรุนแรงด้วยมุ่งมองที่เบื้องต่อกาญจน์ความรุนแรง และ 3) เสนอทางออกสู่สันติภาพ ด้วยการระดูให้ผู้อ่านคิดตามและมองย้อนกลับสู่ธรรมชาติภายนอกจากนั้น ติช นัท ยันห์ ยังใช้กลวิธีการประพันธ์ที่มีลักษณะเฉพาะคือ ใช้การวางโครงเรื่องเชิงสัญลักษณ์เพื่อให้ผู้อ่านตีความได้สองระดับ ทั้งระดับภาษาและระดับจิตวิญญาณ ซึ่งวิธีการนี้จะนำให้ผู้อ่านคิดตีความและนำไปสู่การตั้งคำถามเกี่ยวกับความเป็น “ตัวตน” แล้วพยายามค้นหาสันติภาพภายในจิตใจของตนเอง ซึ่งคล้ายกับวิธีการขับ “โกอัน” ในนิยาย เช่น นอกจากนั้น ติช นัท ยันห์ ยังนำศักยภาพของภาษาวรรณกรรมมาในม่าน้ำผึ้งอ่านให้พยาบาลค้นหา “ธรรมชาติภายนอก” เพื่อจะได้ประสบกับ “พุทธภาวะ” อันนำมายังความเข้าใจในธรรมชาติของสรรพสิ่ง แม้ว่าตามทัศนะของพุทธศาสนาจะถือว่าภาษาเป็นสื่อที่ไม่สามารถถ่ายทอดความจริงแท้ได้ก็ตาม